

Sveučilište u Zagrebu

Pravni fakultet

Studijski centar socijalnog rada

Margareta Mesić

EGZISTENCIJALNA PERSPEKTIVA U SUPERVIZIJI STRUČNJAKA POMAŽUĆIH PROFESIJA

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2024.

Sveučilište u Zagrebu

Pravni fakultet

Studijski centar socijalnog rada

Margareta Mesić

EGZISTENCIJALNA PERSPEKTIVA U SUPERVIZIJI STRUČNJAKA POMAŽUĆIH PROFESIJA

DOKTORSKI RAD

Mentor:

prof. dr. sc. Marina Ajduković

Zagreb, 2024.

University of Zagreb

Faculty of law

Study center for social work

Margareta Mesić

EXISTENTIAL PERSPECTIVE IN SUPERVISION OF EXPERTS IN HELPING PROFESSIONS

DOCTORAL DISSERTATION

Supervisor:

prof. dr. sc. Marina Ajduković

Zagreb, 2024.

O MENTORICI

Prof. dr. sc. Marina Ajduković

Prof. dr. sc. Marina Ajduković diplomu profesora psihologije i sociologije (1980.), znanstveni magisterij iz psihologije (1982.) te doktorat iz psihologije (1986.) stekla je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Tijekom 1997. godine provela je devet mjeseci kao gost istraživač na School of Social Welfare, University of California, Berkeley. U okviru programa međusveučilišne razmjene Alpe-Adria provela je 1992. godine tromjesečno usavršavanje iz područja sudske psihologije na Sveučilištu u Linzu u Austriji.

Od 1985. do 2023. godine radila je u Studijskom centru socijalnog rada Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. I trenutačno tamo radi, iako u mirovini, temeljem ugovora o radu za vođenje znanstvenog projekta. Od 2002. godine redovita je profesorica u trajnom zvanju. Bila je nositeljica većeg broja kolegija u Studijskom centru socijalnog rada, kolegija Sudska psihologija na Pravnom studiju Pravnog fakulteta u Zagrebu i Psihologija u javnoj upravi na Studiju javne uprave Pravnog fakulteta u Zagrebu. Pokretačica je i voditeljica prvog poslijediplomskog znanstvenog studija iz socijalnih djelatnosti koji se odvija od 2002. godine. Od osnutka voditeljica je poslijediplomskog specijalističkog studija Supervizija psihosocijalnog rada te voditeljica doktorskog studija Socijalni rad i socijalne politike.

Mentorica je uspješno obranjenih 29 doktorata znanosti, 19 znanstvenih magisterija i 75 specijalističkih radova. Od 1991. godine kontinuirano vodi kompetitivne znanstveno-istraživačke projekte koje su financirali nadležno ministarstvo i ostala tijela nadležna za znanost.

Prvi projekt u kojem je sudjelovala bio je „Psihosocijalni aspekti zlostavljanja i zanemarivanja djece“ (1991. – 1994.), slijedi „Modeli akcijskih i evaluacijskih istraživanja u socijalnom radu“ (2001. – 2005.) te „Djeca, mladi i obitelj socijalni razvoj Hrvatske“ (2006. – 2012.). Također, od 2013./2014. u okviru potpore Sveučilišta u Zagrebu kontinuirano vodi istraživačke projekte. Vodila je projekt „Ekonomске poteškoće obitelji, psihosocijalni problemi i obrazovni ishodi adolescenata u vrijeme ekonomske krize“ (HRZZ, 2015. – 2019.) i „Subjektivna dobrobit djece u Hrvatskoj“ koji se provodi u sklopu međunarodnog istraživanja dječje dobrobiti *Children's world: The*

International Survey of Children's Well-Being (ISCWeB) (2018. – 2020.). Trenutačno vodi projekt „Međugeneracijski prijenos rizika za mentalno zdravlje adolescenata“ (HRZZ, 2021. – 2024.).

Vodila je na nacionalnoj razini sljedeće međunarodne znanstvene projekte: „Povijest socijalnog rada u Istočnoj Europi 1900.-1960.“ / *History of social work in Eastern Europe 1900 – 1960*, FP7 projekt BECAN (ID: 23478/HEALTH/CALL 2007-B) (2009. – 2013.), Leonardo da Vinci Multilateral Projects „A European system of Comparability and Validation of supervisory competences“ (52722-LLP-AT-LEONARDO-LMP) (od 2012. do svibnja 2015.).

Zaključno sa svibnjem 2023. godine objavila je 13 autorskih i 12 uredničkih knjiga, 165 znanstvenih članaka i 82 stručna članka. Od 2009. do 2017. godine bila je (u dva mandata) predsjednica Matičnog odbora za polje politologije, sociologije, demografije, socijalnih djelatnosti i sigurnosnih i obrambenih znanosti. Dugogodišnja je suradnica UNICEF-a u zagovaranju dobrobiti djece.

U području supervizije objavila je 2024. u suautorstvu s profesoricom Liljom Cajvert prvi sveučilišni udžbenik *Supervizija u psihosocijalnom radu*. Urednica je knjige *Refleksije o superviziji – međunarodna perspektiva* (2009.) te *Supervizija i coaching u Europi. Koncepti i kompetencije* (2018.). Autorica je više od dvadeset stručnih članaka na temu supervizije i u Hrvatskoj i u inozemstvu. Dosljedno kao mentorica, istraživačica i kreatorica velikog broja projekata provođenja supervizije zagovara znanstveni i na empirijskim spoznajama utemeljen razvoj supervizije u Hrvatskoj više od 25 godina.

SAŽETAK

Cilj je ovog istraživanja bio da se polazeći od teorijskog četverodimenzionalnog modela ljudske egzistencije (Deurzen, 2009.) opiše i bolje razumije korištenje svjetonazora supervizora u superviziji iz egzistencijalne perspektive. Svrha je polučiti nove spoznaje koje će pridonijeti proširenju razvojno-integrativnog modela supervizije temom svjetonazora. U ovom kvalitativnom istraživanju sudjelovalo je petnaest supervizora, od toga četiri supervizora u području psihoterapije, sedam supervizora u području psihosocijalnog rada te četiri supervizora i u području psihosocijalnog rada i u području psihoterapije. Supervizori su u ovom istraživanju temeljem četverodimenzionalnog modela (fizička, društvena, osobna i univerzalna dimenzija) ljudske egzistencije opisali vlastiti svjetonazor. Rezultati su pokazali da se u pomažućem odnosu supervizori ne pojavljuju samo kao stručnjaci već u supervizijski susret dolaze i sa svojim kognicijama, emocionalnim i životnim iskustvom, odnosno svjetonazorom. Način na koji supervizori pokazuju svoj svjetonazor tijekom procesa supervizije opisan je u pet kategorija: relacijska perspektiva, dijaloška perspektiva, refleksivna svjesnost selfa, fenomenološka perspektiva i metoda perspektiva. Može se zaključiti da je svjetonazor supervizora uvijek prisutan i vidljiv eksplicitno ili implicitno ili na oba načina istovremeno. Način na koji se supervizori koriste svojim svjetonazorom u superviziji opisan je u šest kategorija: etičko ponašanje, proširenje supervizije dimenzijama svjetonazora, relacijska usmjerenost, profesionalna primjena vlastitog komunikacijskog stila, svjesnost i humanistička perspektiva. Prema rezultatima ovog istraživanja može se zaključiti da se svjetonazor razvija međudjelovanjem životnog i profesionalnog iskustva te osobnom i profesionalnom integracijom. U sve četiri istraživačke teme ističe se zajednička misao da supervizori utječu na supervizante, a supervizanti na svoje korisnike.

Ključne riječi: četverodimenzionalni model ljudske egzistencije, svjetonazor, razvojno integrativna supervizija, supervizori, supervizijski kompetencijski okvir

SUMMARY

The goal of this research was to describe and better understand the worldview of supervisors and experts in the helping professions in supervision from an existential perspective, starting from the theoretical four-dimensional model of human existence (Deurzen, 2009). By conducting qualitative research, the goal was to obtain new knowledge that will contribute to the expansion of the developmentally integrative supervision model on the topic of worldview. Fifteen supervisors participated in this research, four supervisors were psychotherapy supervisors, seven supervisors were psychosocial supervisors and four supervisors were both psychosocial and psychotherapy supervisors. Supervisors in this research described their own worldview within the framework of these four dimensions using the four-dimensional model of human existence: physical, social, personal and universal dimensions. The results showed that in the helping relationship supervisors do not appear only as experts, but also come to the supervisory meeting with their emotional and life experience, that is, their worldview. Supervisors demonstrate their worldview during the supervision process through five categories: relational perspective, dialogic perspective, reflective self-awareness, phenomenological perspective and methodical perspective. The participants gave the most information about the presentation of worldviews within the relational and dialogic perspective, which indicates that the worldview is most clearly shown in the relationship and dialogue between the supervisor and the supervisee, that is, the helper and the user. The finding that supervisors show their worldview agrees with the research of Ladany and Lehrman-Waterman (1999; according to Boyle and Kenny, 2020) in which 91% of respondents of therapy education participants stated that their supervisors self-discovered during supervision, and it can be stated that supervisors also show some parts of their worldview, not only through self-disclosure but also in other ways shown in the terms of the categories of this topic. The results show that the supervisor cannot be and is not an objective participant in the supervisory process, but brings personal content into that process, which is partially seen and shown. It can also be concluded that the worldview of the helper in the helping process is always present and visible either explicitly or implicitly or in both ways at the same time. According to the results of this research, also it can be concluded that supervisors use their worldview during the supervision process even though they are not fully aware of it.

Worldview is used through six categories: ethical behavior, extension of supervision with worldview dimensions, relational orientation, professional application of own communication style, awareness and humanistic perspective. The participants gave the most information about the use of worldviews in the category called ethical behavior, and then in the category extension of supervision with worldview dimensions, which indicates that the use of worldviews is most clearly recognized in the ethical perspective (but also in the relational orientation, which is the third in terms of content category) and that supervision using the worldview through its four dimensions can be extended by the four-dimensional model of human existence (Deurzen, 1980; according to Langdridge, 2013) in its theory and practical application. The application of the four-dimensional worldview model in supervision can increase supervisors' competences for professional behavior, especially the competence of structuring processes (through increased awareness of the importance of applying phenomenology), awareness of diversity through continuous reflection, but also competences of professional identity, such as the integration of theory and practice (humanistic, existential and phenomenological theories and theories of supervision) and tolerating uncertainty through trust in the process. According to the results of this research, it can be concluded that the worldview develops through the interaction of life and professional experience and through personal and professional integration. Supervision, education and worldview intertwine and permeate each other during development, just like life experience, supervision and worldview, and it can be described by a circular model of mutual influence of self, behavior and experience (Koltko-Rivera, 2004) (*...I say it is intertwined, I can no longer separate it. (s14psr)*). The development of the worldview results in the integration of personal and professional, which enables the achievement of higher levels of supervisor development. This research brought new knowledge that contributes to the expansion of the developmental-integrative model of supervision on the topic of worldview. This doctoral work critically integrated two theoretical models, the model of developmental-integrative supervision and the four-dimensional model of human existence, thus enriching the theoretical conceptualization of developmental-integrative supervision, and this reflects his scientific contribution. In other words, the application of the four-dimensional model of existence enriches the supervision process, and that on several levels. The first level is the working of the four-dimensional model in order to increase the supervisor's awareness and his supervisory competences. The second level is the application of the four-dimensional model in supervision with supervisees in order to increase their awareness of themselves and their work with

users. The third level is the use of the four-dimensional model in working with users, where it can serve as a guide for experts in the helping professions to assess which areas they perceive and which they do not perceive in working with their users, and thus can increase their assessment and treatment. The fourth level is an expanded, upgraded metaperspective of supervision, created as a result of the existential-humanistic phenomenological approach through the use of the above model. This research showed that it will be necessary to develop and implement social sensitivity, tolerance towards the weak and awareness of helping in the educational programs of experts in helping professions, especially psychotherapy and supervision. The findings imply that it would be useful to further strengthen the work on the development of tolerance towards the weak in other professions, and these teachings should be more strongly implemented in all other educational programs of helpers, especially psychotherapy and supervision.

Key words: four-dimensional model of human existence, worldview, developmentally integrative supervision, supervisors, supervisory competence framework.

ZAHVALE:

Zahvaljujem svojim predcima koji su me svojom širinom naučili temeljnim ljudskim vrijednostima i omogućili da se one kroz mene prenose dalje, svojoj majci koja me je naučila da uvijek idem naprijed, ocu koji mi je usadio ljubav prema čitanju i pisanju, bratu koji mi je darovan, svojem suprugu koji se uklopio u moj život kao zadnji *puzzle* na slici i omogućio mi novu perspektivu, svojem sinu Jurju koji me uči o ljubavi i podršci, svojoj kćeri Jeleni koja me uči o hrabrosti i vjeri, učiteljici Lidiji Pecotić i svim ostalim učiteljima na mome putu, mentorici Marini Ajduković, nekolicini prijatelja i članova šire obitelji, svojim kolegama psiholozima, psihoterapeutima, supervizorima, sudionicima ovog istraživanja i svojim brojnim edukantima koji su mi inspiracija.

Hvala i onome što je veće od nas.

Hvala svima koji su vjerovali u mene, znam da jeste.

SADRŽAJ

1. UVOD	2
1.1. TEORIJSKI KONCEPTI	4
1.2. POMAŽUĆE PROFESIJE	4
1.3. SUPERVIZIJA	5
1.4. EGZISTENCIJALNA PERSPEKTIVA	6
Filozofske osnove egzistencijalizma	6
Egzistencijalna perspektiva u savjetovanju i psihoterapiji	9
1.4.1. Četiri dimenzije ljudske egzistencije	11
1.5. ODREĐENJE EGZISTENCIJALNE PERSPEKTIVE U SUPERVIZIJI	14
Definicija egzistencijalne perspektive u superviziji	14
Karakteristike egzistencijalne supervizije	16
Primjena četiriju dimenzija ljudske egzistencije u superviziji	20
1.6. KOMPETENCIJSKI OKVIR SUPERVIZIJE	22
1.7. ODREĐENJE SVJETONAZORA U SUPERVIZIJI	24
2. CILJ I SVRHA ISTRAŽIVANJA	29
3. METODOLOGIJA	30
3.1. Odabir metodološkog pristupa	30
3.2. Sudionici istraživanja	32
3.2.1. Formiranje uzorka	34
3.3. Metode prikupljanja podataka	36
3.4. Istraživačica	38
3.5. Plan analize podataka	39
3.5.1. Etički aspekti istraživanja	43
3.6. Refleksija na proces prikupljanja podataka i briga o vjerodostojnosti	45
4. REZULTATI I DISKUSIJA	49
4.1. Svjetonazor supervizora	50
4.1.1. Svjetonazor supervizora – fizička dimenzija	53
4.1.2. Svjetonazor supervizora – društvena dimenzija	71
4.1.3. Svjetonazor supervizora – osobna dimenzija	85
4.1.4. Svjetonazor supervizora – univerzalna dimenzija	101

4.1.5.	Osvrt na temu svjetonazora supervizora	115
4.2.	Pokazivanje svjetonazora	119
4.2.1.	Relacijska perspektiva	121
4.2.2.	Dijaloška perspektiva.....	133
4.2.3.	Refleksivna svjesnost selfa	138
4.2.4.	Fenomenološka perspektiva	145
4.2.5.	Metodska perspektiva	149
4.2.6.	Osvrt na temu pokazivanja svjetonazora.....	153
4.3.	Korištenje svjetonazora	157
4.3.1.	Etičko ponašanje.....	159
4.3.2.	Proširenje supervizije dimenzijama svjetonazora.....	163
4.3.3.	Relacijska usmjerenost	170
4.3.4.	Profesionalna primjena vlastitog komunikacijskog stila.....	173
4.3.5.	Svjesnost.....	175
4.3.6.	Humanistička perpektiva.....	177
4.3.7.	Osvrt na temu korištenja svjetonazora	178
4.4.	Razvoj svjetonazora	183
4.4.1.	Međudjelovanje životnog i profesionalnog iskustva.....	185
4.4.2.	Osobna i profesionalna integracija	193
4.4.3.	Osvrt na temu razvoja svjetonazora.....	195
5.	ZAKLJUČAK.....	195
6.	DOPRINOS ISTRAŽIVANJA	198
7.	OGRANIČENJA ISTRAŽIVANJA	200
	EPILOG	201

OSOBNI INTERES ZA ODABRANU TEMU

U petom razredu osnovne škole nije više bilo knjige na dječjem odjelu gradske knjižnice koju nisam pročitala te sam s deset godina počela čitati knjige s odjela za odrasle. Čitala sam danju i noću. Sve do čega sam mogla doći. U srednjoj školi zamijetila sam da volim riječi i jezik, zaljubila sam se u strane riječi, govor i izričaj. Zaljubila sam se i u filozofiju, logiku, sociologiju i psihologiju; humanizam, egzistencijalizam i u Kafku. Sve to zajedno dovelo me je do psihologije, a nakon nje do psihoterapije, supervizije i podučavanja drugih u području psihologije, psihoterapije i supervizije. Superviziju sam doživjela kao krunu svog profesionalnog puta, koja omogućuje integraciju svih prethodnih praktičnih kliničkih znanja, ali i onih teorijskih. Supervizija me je učinila osobom koja je integrirala sve svoje profesionalne identitete u identitet pomagača. Na svom putu susrela sam brojne ljude od kojih sam učila; neki su za mene bili velika inspiracija, a neki su me potaknuli da spoznam što ne želim postati. Primijetila sam na svom putu učenja da neki stručnjaci nemaju kapacitet ni potrebu održati zainteresiranost i odnos sa svojim studentima, primijetila sam da sam neke voljela toliko da sam u slobodno vrijeme učila njihovo gradivo produbljujući i proširujući sve što su mi dali. Primijetila sam da u neke grupe dolazim samo zbog voditelja, kao da je inspiracija koju su mi davali bila ne samo u sadržaju onoga što donose već i u nečem skrivenom, ali snažnom. Nisu me samo inspirirali, kao da su me usput učili i o životu. Nisam znala kako se to zove. Na razgovoru s mentoricom o mojoj mogućoj temi doktorata, nakon što sam dvije godine čitala knjige iz područja egzistencijalno-humanističke literature, filozofije, psihologije i supervizije, dok sam joj pokušavala objasniti što bih htjela istraživati, nespretnim riječima, stidljivo i već polako gubeći nadu da ćemo se razumjeti, u jednom trenutku dogodio se aha-doživljaj i pojam *svjetonazor supervizora* zabljescnuo je u našem susretu. Je li svjetonazor ta nevidljiva varijabla, snažno prisutna u našim profesionalnim odnosima, koja oslikava naše odnose i čini nam neke supervizore privlačnima, a neke manje privlačnima, te možemo li istraživanjem svjetonazora supervizora učiniti vidljivijim? Nadamo se da ćemo usmjeravanjem pažnje na područje svjetonazora supervizora osvijestiti koliko je važno o tome učiti i implementirati rezultate ovog istraživanja u obrazovanje u području pomažućih profesija, a napose supervizora. Također želimo egzistencijalno-humanističke vrijednosti učiniti eksplicitnijima u području pomažućih profesija, odnosno supervizije, te se nadamo da ćemo tako unaprijediti pomažuće profesije u cjelini.

„Ja gledam ljude, gledam djecu kako se igraju, gledam starce kako razgovaraju negdje u hladu sjede, mlade mame kako ćaskaju, dozivaju djecu. Taj život, ljudi, to je meni...neiscrpno zadovoljstvo i to me veseli i ja tu osjećam, ja mislim da je to *ljubav*.“ sudionica istraživanja

„Po svoj prilici, najteži izazovi s kojima se suočava planet Zemlja u 21. stoljeću nisu tehnološki, već *psihološki* i uključuju istovremeno usvajanje čitavog spektra izazova ljudske svijesti na globalnoj razini.“ (O'Hara, 2015.: 578)

1. UVOD

U naprednom, tehnološkom, postmodernom dobu u kojem živimo, svjedoci smo da čovjek plaća veliku cijenu za svoja postignuća; zagadio je i prenapučio planet, svjedoči ozbiljnim i brzim klimatskim promjenama, započeo je nove ratove, stvorio je velike izbjegličke migracije stanovništva, zarazio je svijet novim virusima, gubi kontakt sa sobom i drugima i otuđuje se na bezbroj suvremenih načina. Što se više otuđuje, postaje nesigurniji vezano za vlastitu budućnost. Nesigurnost ga potiče na brzo stvaranje eksplanativnih sustava da bi sebi olakšao egzistenciju i da bi odgovorio na pitanja na koja nema odgovore. Znanost nam daje iznimno mnogo znanja pa smo dugo kreirali i održavali iluziju da čovjek svime vlada i da ćemo naći rješenje za globalne probleme, ali uočavamo svakim danom sve jasnije činjenicu da se svijet radikalno promijenio i da problemi neće nestati niti će ih znanost moći izbrisati. Hawkins and McMahon (2020.) navodi da postoje četiri nepobitne pojave koje trenutačno utječu na kontekst pomažućih profesija: globalno povećanje potrebe za pomažućim profesijama, viša očekivanja kvalitete usluge pomažućih profesija, smanjenje resursa i velika kriza. Pretpostavlja se da će te četiri pojave nastaviti rasti u vremenima koja dolaze, stoga stručnjaci pomažućih profesija današnjeg vremena trebaju biti više usmjereni na širi kontekst ljudske egzistencije i trebaju razvijati svoj odgovor na situaciju u kojoj se svijet nalazi. Danas je čovjeku koji traži pomoć u pomagačkom sustavu potrebno otvaranje novih mogućnosti, perspektiva i značenja za sebe i svoj vlastiti život. U tom smislu izuzetno je važno da stručnjaci pomažućih profesija s kojima se susreću promišljaju iz ptičje perspektive o svojim korisnicima¹ i o njihovom životu.

¹ Napominjem da ću se u radu naizmjenice koristiti riječima *korisnik*, *klijent* i *supervizant*, ovisno o kontekstu (psihosocijalni, psihoterapijski ili supervizijski) i ovisno o izjavama sudionika istraživanja.

Da bi stručnjak² pomažuće profesije bio egzistencijalno osjetljiv, treba konstantno osvještavati vlastito promišljanje o svijetu, čovjeku i životu uopće, u čemu mu mogu pomoći supervizori.³

Promišljanje iz egzistencijalne perspektive predstavlja pokušaj reflektiranja čovjeka o svakodnevnom životu s ciljem da mu se dade smisao. Takvo je promišljanje staro koliko i čovjek. Egzistencijalni pristup u terapiji i savjetovanju jest stav ili senzibilitet prema životnim činjenica vezanim za ljudsko stanje. Egzistencijalni pristup u psihoterapiji i savjetovanju više se fokusira na čovjekov život nego na ličnost, on nema čarobna rješenja, ali otvara put k novim značenjima. Ajduković se pita (2018.: 6): „Može li način vođenja supervizije ostati nepromijenjen u svijetu koji se mijenja?“ I drugi se autori slažu da se supervizija mora mijenjati i razvijati u skladu s vremenom u kojem živimo, da se mora izdići iznad tehnika i analiza slučajeva (Hawkins and McMahon, 2020., Cooper, 2008.; prema Deurzen and Young, 2009.). Supervizori danas možda više no ikad trebaju biti svjesni vlastitog promišljanja i djelovanja iz najšire moguće, egzistencijalne perspektive. Supervizija iz egzistencijalne perspektive polazi od pretpostavke da sva ljudska bića djeluju s određenog stajališta i da je njihovo razumijevanje realiteta uvijek pristrano. Svi su ljudi pristrani, ali toga često nisu svjesni. Stoga je supervizija pravo mjesto za ispitivanje naših pristranosti s ciljem modifikacije njezina utjecaja na sebe, druge i na život. U središtu egzistencijalne perspektive u superviziji nalazi se svjetonazor. Za supervizora je jako važno da bude svjestan vlastitog svjetonazora jer se on nalazi u osnovi njegova promišljanja, donošenja odluka i pogleda na svijet i čovjeka uopće. Svjetonazor tako predstavlja ukupnost stavova o svijetu i svemu što čovjeka okružuje.

² Svi izrazi koji se rabe u tekstu, a imaju rodno značenje, bez obzira na to jesu li korišteni u muškom ili ženskom rodu, obuhvaćaju na jednak način i muški i ženski rod.

³ Napominjem da ću se u radu koristiti riječju *supervizor* za stručnjake iz područja supervizije neovisno o njihovim temeljnim zanimanjima ili području u kojem rade superviziju, osim kada kontekst i izjave sudionika odrede njihovo detaljnije navođenje.

U ovom radu želimo istražiti svjetonazor supervizora kao kontekst njihova rada. Želimo istražiti kako supervizori opisuju svoj svjetonazor, kako ga prezentiraju i kako ga koriste u superviziji.

1.1. TEORIJSKI KONCEPTI

Teorijski koncepti uključuju određenje pomažućih profesija, supervizije, egzistencijalne perspektive, egzistencijalne perspektive u superviziji, kompetencijskog okvira supervizije i svjetonazora.

1.2. POMAŽUĆE PROFESIJE

Pomažuće profesije dolaze iz različitih primijenjenih disciplina kojima je primarni cilj briga za čovjeka, a karakteriziraju ih njihova područja rada koja čine emocionalni problemi, problemi ponašanja i međuljudskih odnosa (Ricijaš, Huić i Branica, 2007.). Ajduković D. i Ajduković M. (1996.) definiraju pomažuće profesije kao one koje su usmjerene na pomaganje drugim ljudima u rješavanju njihovih životnih problema, a zajednička im je karakteristika osobni kontakt klijenta u nevolji i pomagača. To su medicina, psihologija, pedagogija, socijalna pedagogija, socijalni rad i druge. Važno je napomenuti da je upotreba tog termina široka, ali o njegovu značenju nema jedinstvenog stava (Westergaard, 2017.). Negdje će u tu skupinu svrstavati učitelje, negdje mentore, negdje savjetnike, *coacheve*, a u Hrvatskoj i savjetodavne psihoterapeute. No u osnovi, tu profesionalnu skupinu čine one osobe koje imaju određena znanja, metode, vještine i tehnike temeljene na određenim spoznajama ili iskustvima prikupljenim putem praktične djelatnosti, istraživanja ili teorijskog promišljanja, a koja u pravilu ostali ljudi nemaju. Ako je jedan od glavnih ciljeva takve profesije briga o drugim ljudima, odnosno pružanje posredne ili neposredne pomoći nekoj osobi ili više njih, ta se profesija ubraja u red pomažućih (Žganec, 1999.). Tako proizlazi da profesionalnu skupinu pomažućih profesija čine i psihoterapeuti i supervizori, ali i oni profesionalci koji su i psihoterapeuti i supervizori. U ovom radu bavit ćemo se isključivo supervizorima, neovisno o tome jesu li psihoterapeuti i supervizori u području psihoterapije ili su supervizori u području psihosocijalnog rada ili su supervizori u oba navedena područja.

1.3. SUPERVIZIJA

Supervizija usmjerena na pomagače naziva se razvojno-integrativnom supervizijom (u daljnjem tekstu navodi se samo kao supervizija). Cilj je te supervizije razvoj profesionalne kompetentnosti u podržavajućem okruženju koje omogućuje praktičarima⁴ da integriraju svoje profesionalno iskustvo s teorijama i zahtjevima svoje profesionalne uloge s jedne strane te sa svojim osobinama, vrednotama, osjećajima, predispozicijama i kompetentnostima s druge strane. U tom supervizijskom procesu, koji se temelji na iskustvenom učenju, primjenjuju se reflektiranje i dijaloška metoda. Osnovni je cilj supervizije profesionalni i osobni rast i razvoj stručnjaka te povećanje njihove kompetentnosti, a krajnji je njezin ishod dobrobit klijenta, odnosno korisnika. Naravno, tako dobrobit i razvoj supervizanata postaju gotovo jednako važni kao i korisnikova dobrobit, jer povećana supervizantova stručnost pridonosi dobrobiti korisnika (Gilbert i Evans, 2008.).

Supervizija je proces razvoja stručnjaka kao reflektirajućeg praktičara. To je kreativni prostor u kojem stručnjak u zajedništvu i suradnji sa supervizorom uči iz svojih iskustava, traži vlastita rješenja problema s kojima se susreće u radu, uključujući djelotvornije suočavanje sa stresom, sagledava situaciju klijenta i njegove resurse, svoje misli, osjećaje i resurse te odnos s klijentom iz različitih perspektiva. Integrirajući te različite aspekte profesionalne situacije, supervizant stvara pretpostavke da djeluje kao profesionalno kompetentna osoba. Tako supervizija osigurava kvalitetan rad s korisnicima psihosocijalnog rada (Ajduković i Cajvert, 2004.: 34).

Supervizija je mjesto refleksije i učenja, to je interaktivni dijalog između najmanje dvoje ljudi, od kojih je jedan supervizor. Dijalogom se otvara proces sagledavanja, refleksije, kritike i nadopunjavanja za praktičare (Davys i Beddoe, 2021.).

⁴ U literaturi se termin *praktičar* rabi kada se želi naglasiti da stručnjak pomažuće profesije dolazi iz prakse rada s korisnicima te donosi pitanja na superviziju vezana upravo za svoje praktično pomažuće djelovanje i rad s korisnicima.

Supervizija pruža dostatan prostor i vrijeme za promišljanje o profesionalnom funkcioniranju u složenim situacijama (Ajduković i sur., 2018.).

Ona je proces zajedničkog nastojanja u kojem praktičar uz pomoć supervizora razmatra svoje klijente, samoga sebe i širi sistemski kontekst, tijekom kojeg unaprjeđuje kvalitetu svog rada, transformira klijentove odnose, kontinuirano razvijajući samoga sebe, svoju praksu i širu profesiju (Hawkins i McMahon, 2020.).

Supervizija koja uključuje sagledavanje supervizantova rada iz najšire moguće perspektive nadilazi uobičajene zadatke supervizije i dodaje joj egzistencijalnu perspektivu. Takva supervizija promatra korisnikove teme i probleme iz „ptičje perspektive“ s ciljem njihova čvrstog postavljanja unutar konteksta korisnikova života i njegove pozicije u svijetu. Takva je supervizija temeljena na konceptu života, i to tako da gleda i na terapijski, odnosno pomagački odnos iz sličnog, širokog ugla uzimajući u obzir pozadinu samog života te tako ostavlja prostor za prevladavanje svih ljudskih paradoksa, dilema i kontradikcija, naglašavajući i mogućnosti i ograničenja. Egzistencijalna perspektiva dodatak je superviziji koji ju čini multidimenzionalnom (Deurzen i Young, 2009.).

1.4. EGZISTENCIJALNA PERSPEKTIVA

Riječ *egzistencija* dolazi od latinske riječi *existere* (‘javljati se, pokazati se, bivati’). Prema Klaiću (1987.) ona znači ‘postojanje, opstanak, način života, život sam i stvarnost’. Riječ *perspektiva* dolazi od latinske riječi *perspicere* (‘vidjeti, razabrati’) i između ostaloga znači ‘rakurs gledanja, točka gledišta, gledište, stajalište i stanovište’. Prema navedenome, egzistencijalna perspektiva znači promatrati nešto sa stajališta samog života i postojanja.

Filozofske osnove egzistencijalizma

Filozofija egzistencije jedna je od najutjecajnijih i najzanimljivijih orijentacija suvremene filozofije i nije jedinstvena. Razlikujemo filozofiju egzistencije u užem smislu (Jaspers), egzistencijalnu filozofiju (Heidegger) i egzistencijalizam (Sartre, Merleau-Ponty i Camus). Svima njima središnji je problem egzistencija. Javlja se kao reakcija na racionalizam i filozofiju apsoluta,

ali i na pozitivizam ili romantizam znanosti nakon Prvog svjetskog rata te posebno nakon Drugog svjetskog rata (Kalin, 2006.). Ta je filozofija snažno potaknula novi fokus na egzistencijalne teme, a Sartre je 1946. godine objavio knjigu pod naslovom *Egzistencijalizam je humanizam*, gdje je implicirao da su ta dva pojma zapravo nerazdvojiva. Filozofija egzistencije inspirirala je Abrahama Maslowa na stvaranje humanističke psihologije, i to upravo stvaranjem humanističke teorije ličnosti koja je po osnovnim obilježjima i postavkama najbližija Rogersovoj teoriji ličnosti, egzistencijalističkim teorijama ličnosti i fenomenološkim teorijama ličnosti. S egzistencijalističkom psihologijom povezuje ju koncepcija da je svaki čovjek odgovoran za samoga sebe. Čovjek je slobodno biće koje doživljava iskustva. Humanističkoj psihologiji važan je unutarnji doživljaj čovjeka, odnosno njegovo unutarnje iskustvo, stoga je humanistička psihologija u vezi i s fenomenološkom psihologijom, odnosno fenomenologijom (Fulgosi, 1990.). Humanizam i humanistička psihologija danas se nalaze na ozbiljnoj prekretnici i pitanje je, ako se na njih i obrati pažnja, što oni mogu poručiti svijetu i znanosti. Taylor i Martin (2015.) navode da humanistička psihologija modernoj psihologiji treba usmjeriti pažnju na fenomenologiju u procesu stvaranja znanosti, a, onda kada se na to usmjeri pažnja, treba artikulirati fenomenološku epistemologiju (ne pozitivnu psihologiju) i to je zapravo temelj za novu eksperimentalnu znanost (Taylor, 2010., 2011.; prema Taylor i Martin, 2015.). Dakle, gotovo je nemoguće razmatrati egzistencijalnu perspektivu a da se pritom ne dotičemo humanizma i fenomenologije; oni su za pomažuće profesije jedna cjelina.

Filozofija egzistencije nikako nije jedini ni najvažniji izvor egzistencijalnog istraživanja u području filozofije i psihoterapije. Zapravo, tijekom cijele povijesti filozofije postoji dobro utemeljena tradicija egzistencijalnog promišljanja. Mnogi su klasični filozofi pisali o temama čovjeka i života kojima se još i danas kao stručnjaci pomažućih profesija i supervizori moramo baviti jer ih klijenti donose (Deurzen, 2005.).

Čovjek je središnja tema filozofije u radovima poznatih filozofa prikazanih niže kronološkim redoslijedom. Prikazujući ih tako, vidljivo je da su se navedeni filozofi međusobno prilično razlikovali u egzistencijalnom promišljanju (Deurzen i Adams, 2016.). Soren Kirkegaard (1813. – 1855.), prvi filozof egzistencije ili, kako ga neki zovu, „otac egzistencijalnog promišljanja“, piše da je život neponovljivo jedinstvo, da je čovjek biće mogućnosti, slobode i osobne odgovornosti za vlastitu sudbinu. Zagovarao je da čovjek treba učiti iz straha i očaja te da treba biti taj koji se

usuđuje sumnjati. Nadalje, Friedrich Nietzsche (1844. – 1900.) strastveno, patetično i proročanski svojim je tezama utjecao na kulturu 20. stoljeća, filozofiju života i egzistencijalizam, psihoanalizu, teoriju umjetnosti i književnost te navodi da je formula za veličinu čovjeka *amor fati*, ne samo podnositi nužnost, nego ju i ljubiti (Kalin, 2006.). Također, važan prilog u egzistencijalnoj filozofiji dao je Edmund Husserl (1859. – 1938.) time što je imao ideju kako pomoći ljudima da radije transformiraju svoju svjesnost nego da joj dodaju znanstvene metode. „Odbaci prazne analize riječi. Mi moramo pitati za stvari same. Natrag k iskustvu, k zoru, koji jedino može dati našim riječima smisao i razborito pravo. Izvrsno! Ali što su stvari i kakvo je to iskustvo kojem se moramo vratiti?“ (Kalin, 2006.: 217). Sljedeći važan egzistencijalni filozof je Martin Buber (1878. – 1965.), poznat po naglašavanju da je ljudska egzistencija u osnovi zasnovana na odnosu. Opisao je važnost onoga što se nalazi između dvoje ljudi, odnosno toga da oboje stvaraju i mijenjaju kvalitetu njihova odnosa. (Deurzen i Adams, 2016.). Veliki doprinos filozofiji egzistencije dao je i Karl Jaspers (1883. – 1969.) koji kaže da je znanstvena spoznaja partikularna, to nije spoznaja bitka i ona ne može dati odgovore na pitanja o vlastitom smislu, niti može odrediti ciljeve života (Kalin, 2006.). Jaspers je nadalje smatrao da nas nezaobilazne situacije u životu poput suočavanja sa smrću, krivnjom, nesupjehom i slično upravo podsjećaju na našu egzistenciju. Važno je spomenuti i Paula Tilicha (1886. – 1965.), protestantskog teologa koji je uveo razlikovanje egzistencijalne i neurotske anksioznosti te je uveo drukčije razmišljanje o Bogu (Deurzen i Adams, 2016.). Martin Heidegger nadalje navodi da se čovjek pita o istini samog sebe i istini onog što jest. Govor je, kaže on, „kuća bitka“ (Kalin, 2006.). Tu je i Jean-Paul Sartre (1905. – 1980.), najpoznatiji egzistencijalni filozof, koji sebe naziva egzistencijalistom i koji kaže da sudbina čovjeka ovisi isključivo o njemu samome te da je sloboda struktura egzistencije. „Svagda za kukavicu postoji mogućnost da više ne bude kukavica, a za heroja da prestane biti herojem“ (Kalin, 2006.: 227). Uz navedene filozofe, bilo je još onih koji su inspirirali razvoj egzistencijalne perspektive i njezin utjecaj prvo na psihoanalizu, a potom i na psihoterapiju općenito.

Unatoč inspirativnim promišljanjima navedenih filozofa, nažalost, i danas se baš kao i u vrijeme Jaspersa „filozofiji tradicionalno pokazuje pristojno poštovanje, ali potajno ju se prezire. Misli se kako se više nema ništa važno za reći. Njeno se ime u javnosti spominje, ali se prema njoj u javnosti ponaša kao da ne postoji.“ (Jaspers, 2014.: 162). Unatoč takvoj „atmosfera“, ta je filozofija stvorila duboke temelje za tzv. egzistencijalnu psihoterapiju, a potom i superviziju. U konačnici, svatko od

nas ima vlastitu filozofiju o čovjeku, životu i svijetu koji nas okružuje. A i ne filozofirati, kaže Levinas (1978.), znači imati filozofiju.

Egzistencijalna perspektiva u savjetovanju i psihoterapiji

Filozofi su stoljećima razmišljali o tome kako ljudski život razumjeti i unaprijediti. Deurzen (2005.) smatra da filozofija psihoterapeutima, odnosno stručnjacima pomažućih profesija može ponuditi jednakovrijedne sadržaje kao i psihologija. Naravno, svi stručnjaci nemaju u svom radu naglasak na egzistenciji, no ipak će većina njih profitirati od širenja perspektive koja uključuje egzistencijalnu dimenziju.

Međutim, zapravo ne postoji isključivo egzistencijalna psihoterapija, već postoje različiti oblici terapijske prakse koji su orijentirani prema egzistencijalnim pitanjima i brigama (npr. geštalt-terapija, klijentu usmjerena terapija i psihodrama). U Americi se takav terapijski pristup naziva egzistencijalno-humanističkim, a njegov je osnivač Rollo May, učenik Paula Tillicha, egzistencijalnog teologa. Na tu su „struju“ najveći utjecaj imali američki humanistički psiholozi: Maslow, Rogers i već spomenuti May. Razvoju tog pristupa značajno su doprinijeli još i James Bugental, Irwin Yalom i Kirk Schneider (Deurzen i Adams, 2016.). Danas se razvija na zapadnoj obali SAD-a, a praktičari tog usmjerenja imaju veliki utjecaj na razvoj humanističkih terapija u cijelom svijetu. U Europi se ta terapija naziva egzistencijalnom psihoterapijom i savjetovanjem i na njezin su razvoj najviše utjecali europski egzistencijalni filozofi Kierkegaard, Heidegger i Sartre. Europskoj školi najviše su pridonijeli i pridonose R. D. Laing, Hans Cohn, Ernesto Spinelli i Emmy van Deurzen (Deurzen i Adams, 2016.). Egzistencijalni humanisti fokusirani su na ljudsko iskustvo egzistencije, odnosno tjelesne senzacije, osjećaje i slično, a egzistencijalistima je u fokusu filozofija egzistencije, odnosno teme smrti, slobode i slično. Sve terapijske perspektive općenito imaju filozofijsku osnovu, ali je ona rijetko priznata i prepoznata. Zbog toga što su psihoterapijske i srodne pomagačke edukacije obično temeljene na praktičnosti i iskustvu, većina stručnjaka pomažućih profesija ne običava filozofski istraživati pitanja. Obično se fokusiraju samo na psihološke ili ponašajne simptome ili konkretne aspekte profesionalne interakcije.

Osnovna je ideja egzistencijalno-humanističke terapije pomoći klijentima u otkrivanju i prevladavanju vlastitih otpora te u odlučnom suočavanju s egzistencijalnim strahom. Stoga je važno ovdje i sada, važna je prisutnost, iskustvo, autentičnost; važno je pomoći klijentima da se

suoče sa svojim bivanjem koje uključuje određene ontološke datosti ili egzistencijalne brige: smrt, slobodu, izolaciju i besmisao (Cooper, 2005.). Deurzen (2005.) smatra da egzistencijalno-humanistički psihoterapeuti imaju tendenciju radije prorađivati konkretna iskustva s klijentima nego raditi na apstraktnim hipotezama o njima te navodi sljedeće:

- Klijente se potiče u otkrivanju i djelovanju vlastite slobode i odgovornosti.
- Klijente se potiče u saznavanju, prihvaćanju i učenju iz neugodnih iskustava kao što su anksioznost, krivnja, očaj i tragedija.
- Klijente se potiče u istraživanju njihovih trenutačnih i budućih iskustava te njihovih prošlih iskustava.
- Psihoterapeuti imaju tendenciju biti originalni i direktni s klijentima.
- Potiče se fleksibilnost i prilagodljivost u djelovanju i življenju nasuptot rigidnom i življenju s nepomičnim, prečvrstim granicama.

Jedna točka oko koje postoji opće slaganje u ovom kontekstu je da ljudski život ima svoj kraj te da je to činjenica s kojom se treba suočiti.

Egzistencijalni čimbenici igraju važnu, ali uglavnom neprepoznatu ulogu u psihoterapiji (Yalom i Leszcz, 2005.). Yalom (Yalom i Leszcz, 2005.) u svom velikom istraživanju o terapijskim čimbenicima navodi da se kategorije egzistencijalnih čimbenika sjetio gotovo naknadno. Dakle, iako je vrijednost bavljenja egzistencijalnim temama neupitna i sveprisutna kod ljudi, tako ju je lako zanemariti i zaboraviti i/ili podrazumijevati.

Yalom (Yalom i Leszcz, 2005.), istražujući od čega se sastoji terapijsko iskustvo (promjene), došao je do jedanaest primarnih čimbenika, od kojih se jedan odnosi na egzistencijalne teme. Taj egzistencijalni čimbenik sastoji se od pet stavki:

1. Prihvaćanje da život ponekad nije fer i nije pravedan.
2. Prihvaćanje da na kraju nema bijega od životne boli i od smrti.

3. Prihvaćanje da koliko god postanemo bliski s drugim ljudima i dalje se moramo sami suočavati sa životom.
4. Suočavanje s osnovnim problemima u životu i suočavanje sa smrću kako bih živio iskrenije i bio manje zaokupljen trivijalnostima.
5. Učenje da moramo preuzeti krajnju odgovornost za način na koji živimo, bez obzira na to koliko usmjeravanja i podrške dobivamo od drugih.

U ovom je skupu prisutno nekoliko značajnih životnih tema: odgovornost, temeljna izolacija, slučajnost, hirovitost postojanja, prepoznavanje naše smrtnosti i posljedica načina na koji vodimo svoj život. Yalom (Yalom i Leszcz, 2005.) navodi da su egzistencijalni čimbenici izuzetno važni i da kod ljudi izazivaju snažne reakcije. On navodi da je u njegovu već spomenutom istraživanju terapijske promjene dobio da je rečenica pod rednim brojem 5, „Učim da moram preuzeti krajnju odgovornost za način na koji živim svoj život, bez obzira na to koliko usmjeravanja i podrške dobivam od drugih“, bila rangirana na peto mjesto (od ukupno šezdeset) po važnosti koju su joj ispitanici dali u istraživanju terapijske promjene. Yalom dalje navodi da te čimbenike visoko cijene čak i u grupama s psihoterapeutima koji ne smatraju egzistencijalne čimbenike relevantnima.

1.4.1. Četiri dimenzije ljudske egzistencije

Deurzen i Adams (2016.) predstavljaju koncept o četiri dimenzije ljudske egzistencije kojim su se već ranije koristili Binswanger (1963, prema Deurzen i Adams, 2016.) i Yalom (1980., prema Deurzen i Adams, 2016.). Binswanger (1963., prema Langdridge, 2013.) osmislio je taj model kao trodimenzionalan, a četvrtu ili univerzalnu dimenziju koja obuhvaća prve tri dimenzije skupa uvela je Deurzen (1980., prema Langdridge, 2013.). Tim se konceptom ili mapom može opisati način na koji osoba postoji u nekom određenom trenutku svog života. To je mapa opće ljudske egzistencije koja razlikuje četiri osnovne dimenzije ljudske egzistencije. Deurzen i Adams (2016.) opisuju da se te četiri dimenzije prikazuju koncentričnim krugovima, od vanjskog prema unutrašnjem, sljedećim redom: fizička, društvena, osobna i univerzalna dimenzija. Ta područja egzistencije u realnom se životu nerijetko prožimaju, i to na različite načine za različite ljude. Ta opća mapa ljudske egzistencije može se korisno upotrijebiti u psihoterapijskoj i savjetovališnoj praksi, ne samo da bi nas podsjetila na simultanu multidimenzionalnost egzistencije nego i na činjenicu o kojoj dimenziji egzistencije klijenti govore, a možda i najvažnije, o kojoj dimenziji ne govore.

Fizička dimenzija odnosi se na način na koji se odnosimo prema okolini i datostima prirode i svijeta oko nas. To je vanjski krug i ujedno najvažniji dio za odnose sa svijetom; on uključuje naše tijelo, okolinu koja nas okružuje, klimu, vrijeme, materijalne stvari i naš kapacitet za zdravlje i bolest, kao i naš odnos s vlastitom smrtnošću.

Društvena dimenzija odnosi se na to kako se odnosimo s drugima. Ta dimenzija uključuje našu reakciju na kulturu u kojoj živimo te statusnu, društvenu, dobnu i spolnu/rodnu grupu kojoj pripadamo, kao i one grupe kojima ne pripadamo.

Osobna dimenzija odnosi se na naš unutarnji svijet koji uključuje stavove prema vlastitom karakteru, prošlim iskustvima i budućim mogućnostima.

Univerzalna dimenzija odnosi se na način na koji se odnosimo prema nepoznatome, kakvo značenje pridajemo svijetu i/ili životu, odnosno kako kreiramo vlastita značenja. Tako kreiramo svjetonazor, osjećaj idealnog svijeta i osobni vrijednosni sustav.

Svi životni paradoksi povezani su s jednom ili više dimenzija egzistencije i ljudi ih pokušavaju riješiti. Redovno se svi suočavamo s njima; ako ih izbjegavamo, više gubimo nego što dobivamo.

Tablica 1. Paradoksi ljudske egzistencije (Deurzen i Adams, 2016.)

Dimenzije	Izazov	Suočavanje s izazovom	Izbjegavanje izazova – gubitak
Fizička	Smrt Bol	Živjeti punim životom	Neproživljen život Konstantan strah
Društvena	Usamljenost Odbijanje	Razumjeti i biti shvaćen	Zlostavljati ili uznemiravati druge ili biti zlostavljan ili uznemiravan
Osobna	Slabost Neuspjeh	Snaga Otpornost	Narcizam Samodestruktivnost
Univerzalna	Besmisao Ispunjenost	Pronalaženje etike prolaznog života	Fanatizam Apatija

Ako se stvari promatraju iz egzistencijalne perspektive, uočavaju se neki paradoksi (Tablica 1). Recimo, ako smo svjesni straha od smrti, to nas ujedno može potaknuti da živimo ispunjenijim životom. Yalom i Leszcz (2005.) smatraju da često u životu ignoriramo egzistencijalne činjenice, sve dok životni događaji ne povećaju naš senzibilitet za njih. „Što vi, kao psihoterapeuti, možete napraviti u suočavanju s neizbježnim? Odgovor leži u glagolu – biti. Činite tako što postojite, što ste s klijentima.“ (Yalom i Leszcz, 2005.: 106). Yalom nastavlja i kaže da se čak i psihoterapeuti koji se nominalno drže drugih orijentacija iznenade kada pogledaju dublje u svoje tehnike i u svoje viđenje ljudske situacije i shvate da su zapravo u perspektivi egzistencijalno orijentirani. Možemo pretpostaviti da slična mogućnost postoji i u području supervizije, da se supervizori iznenade kada dublje zavire u sebe, te da uoče važnost egzistencijalne perspektive unutar svoje uloge.

1.5. ODREĐENJE EGZISTENCIJALNE PERSPEKTIVE U SUPERVIZIJI

Definicija egzistencijalne perspektive u superviziji

Supervizija pruža prostor i vrijeme za promišljanje o profesionalnom funkcioniranju u složenim situacijama (Ajduković, 2018.). Primjenjivati egzistencijalnu perspektivu znači promatrati nešto sa stajališta samog života i postojanja.

Egzistencijalna perspektiva u superviziji znači pružanje opsežnog prostora profesionalcima da iz najširih mogućih perspektiva, sa stajališta samog postojanja i života, promišljaju kako bi dodatno razvijali svijest o sebi i svom profesionalnom djelovanju te kako bi se razvila kvaliteta njihova rada. Fokus takve supervizije također je na korisniku, odnosno na načinu na koji supervizanti rade sa svojim korisnicima, ali se na korisnikove teme i brige gleda iz „ptičje perspektive“ da bi ih se jasnije moglo smjestiti u kontekst korisnikova života i njegove pozicije u svijetu (Deurzen i Young, 2009.).

Sudjelovanje u superviziji može imati terapijski učinak za supervizante, onako kako ga svojim terapijskim čimbenicima određuje Irwin Yalom (Mesić, 2013.). Svaki terapijski čimbenik od ukupno njih jedanaest nalazi svoju primjenu u superviziji što omogućava bolje razumijevanje njezina procesa, a samim time doprinosi profesionalnom razvoju stručnjaka, pruža supervizantima bolju priliku za reflektiranje i omogućava potpuniju integraciju njihovih znanja i iskustava. Pritom je egzistencijalni čimbenik od velike važnosti. Yalom (2005.; prema Mesić, 2013.) navodi da ništa tehničke prirode u terapiji nema prednost pred stavom koji uključuje brigu, prihvaćanje i empatiju. Isto vrijedi i u superviziji; briga za supervizanta, odnosno klijenta, mjesto je s kojeg moramo obavljati superviziju. U današnje vrijeme previše se podrazumijeva da su ti principi i stavovi sveprisutni kod supervizora i treba ih propitivati. Supervizija predstavlja idealno mjesto da ljude okrenemo ljudima, da ljude suočimo s egzistencijom na najljudskiji mogući način, kako bi se oni s istom takvom brigom pobrinuli da usmjere svoje klijente prema daljnjem življenju koje prihvaća patnju, strah, smrt, usamljenost, radost, odgovornost, izbor, slobodu, smisao i traženje istine ili ljubavi.

Ideja da je kvaliteta života ljudi određena načinom na koji tumače svoja iskustva, a ne samim iskustvima – jest važna terapijska doktrina koja je konačno postala osnovna koncepcija psihoterapija koje imaju egzistencijalnu pozadinu, ali može i treba postati važnim dijelom

supervizije koja počiva na egzistencijalnoj perspektivi (Yalom, 2011.). Supervizorov kapacitet da reagira svojom vlastitom osjetljivošću za egzistencijalne teme od iznimne je važnosti. Ipak, kao što ne možemo u terapiji, ni u superviziji egzistencijalni sadržaj ne možemo raspravljati sa svakim supervizantom, ni u svim fazama supervizije. Raspravljati o egzistencijalnoj problematici treba uvijek kada se za tim ukaže potreba, no u početnoj fazi grupne supervizije dobro je staviti naglasak na osjetljivost za te teme, a također je i u fazi usklađivanja, kada se radi na slučajevima, pravo vrijeme za uvođenje teme odgovornosti kao osnovne polazišne profesionalne točke supervizanata. Supervizor vodi i prati proces supervizije i može usmjeriti rad prema nekim ključnim egzistencijalnim temama ako procijeni da u grupi postoji potreba za njima (Mesić, 2013.).

U superviziju možemo unijeti vrijednosti egzistencijalno-humanističke terapije (du Plock, 2006.). Slijede ključne karakteristike egzistencijalne perspektive u savjetovanju i psihoterapiji (Deurzen i Adams, 2016.) koje su primjenjive i u superviziji:

- Uvijek pridajemo neka značenja svijetu, nikad nismo slobodni od svojih pretpostavki.
- Kako bismo dobili točnu sliku o svijetu, moramo razumjeti kako i koji smisao mu dajemo.
- Možemo bolje upoznati svoje pretpostavke prisutnošću, opažanjem, opisivanjem, neobjašnjavanjem i neprejudiciranjem.
- Koristimo se fenomenološkim istraživanjem kao supervizori, u radu sa supervizantima i korisnicima.
- Potičemo supervizante da prate narativ korisnika, a ne isključivo svoj teorijski model i osobne pretpostavke, isto kao što kao supervizori pratimo i narativ supervizanata, a ne samo vlastiti teorijski model i pretpostavke.

Supervizija iz egzistencijalne perspektive preuzima još neke pretpostavke iz savjetovanja i terapije iz egzistencijalne perspektive:

- Moguće je pronaći smisao života.
- Ima smisla to učiniti.
- Svaka osoba ima kapacitet donositi informirane odluke o životu i o svojim stavovima prema životu.

- Teške se teme neće riješiti izbjegavanjem.
- Ljudska je priroda u svojoj osnovi fleksibilna i prilagodljiva.
- Ljudi mogu učiti iz života i problema.

Kao što je već spomenuto, svi smo pristrani, mi jednostavno ne možemo gledati na svijet bez svojih vlastitih pogleda. Zadatak je egzistencijalne supervizije dovesti u fokus pristranosti i supervizanta i korisnika. Da bi supervizor to mogao, treba biti svjestan i svojih vlastitih pristranosti koje se inače mogu ogledati u četiri aspekta: u stavovima, vrijednosnoj orijentaciji, trenutačnom stanju i reakcijama. Određene pristranosti imamo zbog toga kakvi smo kao osoba i kakav nam je karakter. Način na koji gledamo na svijet utemeljen je na našem vrijednosnom sustavu, na vrijednostima koje su nastale u prošlosti, ali snažno utječu na sadašnjost i budućnost. Trenutačno stanje naše je raspoloženje zbog onoga što nam se u životu upravo događa. Reakcije su specifičan odgovor na drugo biće s kojim smo trenutačno u kontaktu. Zbog navedenih razloga egzistencijalna perspektiva u superviziji uključuje propitivanje pretpostavki ili pristranosti i korisnika i supervizanta u okviru njihova životnog konteksta i svjetonazora (Deurzen i Young, 2009.). Yalom smatra (Yalom, 1980.) da većina iskusnih terapeuta primjenjuje u svom radu egzistencijalni pristup, stoga možemo pretpostaviti da je to slučaj i sa supervizorima (Mesić, 2013.).

Dogma, odnosno mišljenje koje se prema definiciji *Hrvatske enciklopedije* (2021.) bez kritičke provjere prihvaća kao istinito, kao nepovrediv stav, sud ili zaključak, skriva se i u području terapije i supervizije jer supervizanti mogu postati previše vezani za svoje teorijske i osobne filtre. Jako je važno da supervizori kontinuirano razvijaju i njeguju svoje vještine supervizije balansirajući između znanja koje imaju i senzibilnosti prema kontekstu u kome se supervizant trenutačno nalazi upravo da bi izbjegli dogmu.

Karakteristike egzistencijalne supervizije

Strasser (2009.) navodi da nema određenog načina na koji se provodi supervizija iz egzistencijalne perspektive jer svaki supervizor u superviziju donosi svoje iskustvo i svoj svjetonazor. U superviziji iz egzistencijalne perspektive, osim ranije navedenih karakteristika, posebno je važno izdvojiti fenomenologiju, odnos u superviziji i dijalog. Zahvaljujući vlastitom iskustvu i svjetonazoru supervizori će različito prakticirati fenomenologiju, odnos i dijalog.

Fenomenologija je istraživanje iskustva, a samu metodu razvio je Husserl početkom 20. stoljeća. Odlikuje se opisivanjem i analiziranjem pojava u nekom određenom području (Klaić, 1987.). Adams (2009.) navodi da fenomenologija formalizira mogućnost provođenja kvalitativnih istraživanja. Ona počiva na premisi da je ljudsko iskustvo temeljeno na intencionalnosti, odnosno da sve akcije, namjere, misli i osjećaji čovjeka imaju objekt. Ljudsko iskustvo ne može se gledati izolirano. Stoga je sve određeno situacijom, kontekstom, a i subjektivno je determinirano. Trebamo naučiti kako naša subjektivnost i naš određeni stav prema svijetu utječe na način na koji vidimo situacije.

Fenomenološke su pretpostavke:

1. Mi smo aktivni interpretatori i kreatori svog svijeta.
2. Ni jedna naša opservacija nije slobodna od naših pretpostavki.
3. Značenja koja osobno oblikujemo nikad nisu potpuno neovisna o drugim ljudima ili drugim sustavima davanja značenja.

Fenomenološko istraživanje sastoji se od dva dijela. Prvi je dio pasivniji i naziva se *bracketing* ili stavljanje u zagradu, dok drugi dio čine pažnja, opisivanje, horizontalizacija i verifikacija i oni predstavljaju aktivniji dio.

Važno je spomenuti da pri stavljanju u zagradu postoje tri zamke. Prva je vjerovanje da možemo u potpunosti osvijestiti svoje pretpostavke. Upravo supervizija otkriva pretpostavke koje ograničavaju naš rad. Druga je zamka da nije dovoljno intelektualno identificirati svoje pretpostavke kako one ne bi djelovale, jer one se nesmetano vraćaju i toga najčešće nismo svjesni. Ako ne ispitujemo čemu nam služe pretpostavke koje imamo, što nam znače i kako smo ih kreirali, ugrožavamo odgovornost koju imamo prema sebi, svojim supervizantima i njihovim korisnicima. Mi uvijek trebamo pretpostavke da bi nas podsjećale kakav smisao dajemo svijetu. Treća je zamka vjerovanje da možemo postati svjesni svojih pretpostavki jednom zauvijek. A ne možemo, jer život je proces. Uz to, pretpostavke se i povezuju jedna s drugom te tako čine još čvršća i otpornija vjerovanja.

Osim stavljanja u zagradu, fenomenološka je metoda i pažnja. Biti prisutan, gledati na stvari s nesigurnošću, gledati svijet i pojave kao nove i nepoznate, sa znatiželjom, iz pozicije neznanja.

Još jedan, aktivniji način fenomenologije je opisivanje i ono je teže no što izgleda jer zahtijeva da gledamo pažljivo unatoč pretpostavkama koje imamo. Kod supervizora je izazov da objašnjava proporcionalan njegovoj anksioznosti ili želji da impresionira supervizanta svojim znanjima i iskustvom. Iako je supervizija dijalog, rizično je koncentrirati se samo na verbalno. Ne možemo pretpostaviti:

- da ono što netko govori predstavlja kompletan opis njegova iskustva
- da ako supervizant kaže „Da“, da se on slaže i misli na način na koji mislimo mi
- da iskustvo može biti samo trenutačno ili povremeno, s vremena na vrijeme, verbalizirano.

Ako se držimo neke od tih pretpostavki, naš je pogled na svijet vrlo reduciran.

Horizontalizacija je svjesnost o kontekstu i perspektivi (Deurzen i Adams, 2016.), dok verifikacija predstavlja nešto aktivniji način u kojem preispitujemo svoje nalaze ponovo i ponovo, više puta. Drugim riječima, verifikacija ima za cilj provjeriti koliko su valjane naše pretpostavke. Trebamo prihvatiti da postoji mogućnost da se zavaravamo u procesu rada i trebamo preuzeti odgovornost za vlastitu anksioznost kad to otkrijemo.

Pažnjom, opisivanjem i verifikacijom omogućavamo supervizantu, a potom posredno i njegovu korisniku, drukčije razumijevanje života. Postoji više načina razumijevanja životnih događaja i fenomenološka metoda omogućava nam tu spoznaju i podsjeća nas da je skrivanje iza teorije jednako opasno kao i skrivanje iza neznanja.

U supervizijskom procesu važan je odnos supervizora i supervizanta. Ako na taj odnos gledamo iz egzistencijalne perspektive, konstatirat ćemo da je odnos krucijalan za promjenu, i to odnos zasnovan između ostaloga na postavkama Bubera (1977.) i Rogersa (1951., 1957., 1958., 1959., prema Fulgosi, 1990.). Buber je uvelike doprinio filozofiji dijaloga i odnosa uopće sa svojim konceptom odnosa Ja-Ti i Ja-To. On kaže: „U početku je odnos“ (Buber, 1977.: 39), a zatim: „Odnos je recipročnost. Moje Ti djeluje na mene kao što ja djelujem na njega.“ (Buber, 1977.: 37). „Čovjek postaje Ja u dodiru sa Ti“ (Buber, 1977.: 48). „Kada hodimo svojim putem i sretnemo nekog čovjeka koji nam dolazi u susret i također hodi svojim putem, mi poznajemo jedino naš komad puta, njegov ne, njegov doživljavamo samo u susretu.“ (Buber, 1977.: 90). Buber tako u superviziju unosi koncept uzajamnosti i recipročnosti u odnosu, donosi osjetljivost za ono što je „između“ supervizora i supervizanta, donosi i naglašava da je supervizijski odnos možda i

najvažniji element supervizije. Rogers (1951., 1957., 1958., 1959., prema Fulgosi, 1990.) navodi u svojim djelima da je posebno važna atmosfera u kojoj se terapija odvija i odnos između psihoterapeuta i klijenta. Dakle, slično kao i Buber, usmjeren je na ono između, na odnos. Barnett (2009.) dalje navodi da su oba autora zagovarala „Person to person attitude of a partner“ i, ako to prenesemo u superviziju iz egzistencijalne perspektive, taj odnos postaje mjesto u kojem supervizor nalazi ravnotežu sa supervizantom u promatranju njegovih reakcija i njihova odnosa u isto vrijeme, kao i prosuđivanja i bivanja u danom trenutku ili procesu supervizije. Buber (1977.) i Rogers (1951., 1957., 1958., 1959., prema Fulgosi, 1990.) naglašavaju važnost samopropitivanja, a supervizija nam nudi mjesto u kojem možemo razmišljati naglas, preispitivati svoje pretpostavke i vrijednosti. Biti prisutan u odnosu uključuje spontanost, razumijevanje, zamišljanje, pažnju i intuiciju, sve kvalitete koje su prisutne i u bilo kojem obliku umjetnosti.

Rezultati većeg broja istraživanja pokazuju da učinkovit terapijski odnos zahtijeva nešto dublje od tehničkih vještina ili teorijskih razumijevanja. Učinkovitu terapiju, neovisno o orijentaciji, određuje odnos (Wampold, 2012., prema Krug i Schneider, 2016.). Isto vrijedi i za supervizijski odnos.

Strasser (2009.) naglašava da posebnu pozornost treba obratiti na utjecaj koji supervizor ima na supervizante i obratno. Jednako tako, ne smijemo previdjeti utjecaj supervizanta na njegove klijente. Stalno se moramo podsjećati da to tko smo i kakvi smo jest rezultat naših interakcija i da je utjecanje među ljudima jednostavno nemoguće izbjeći. Mander (2002., prema Barber, 2009.) navodi da je tanka linija između utjecaja i kontrole i da ju je lako prijeći. Barber se dalje pita koliko se njegov vlastiti svjetonazor prenosi na klijenta, i to kroz proces supervizije, koliki je utjecaj njegova svjetonazora.

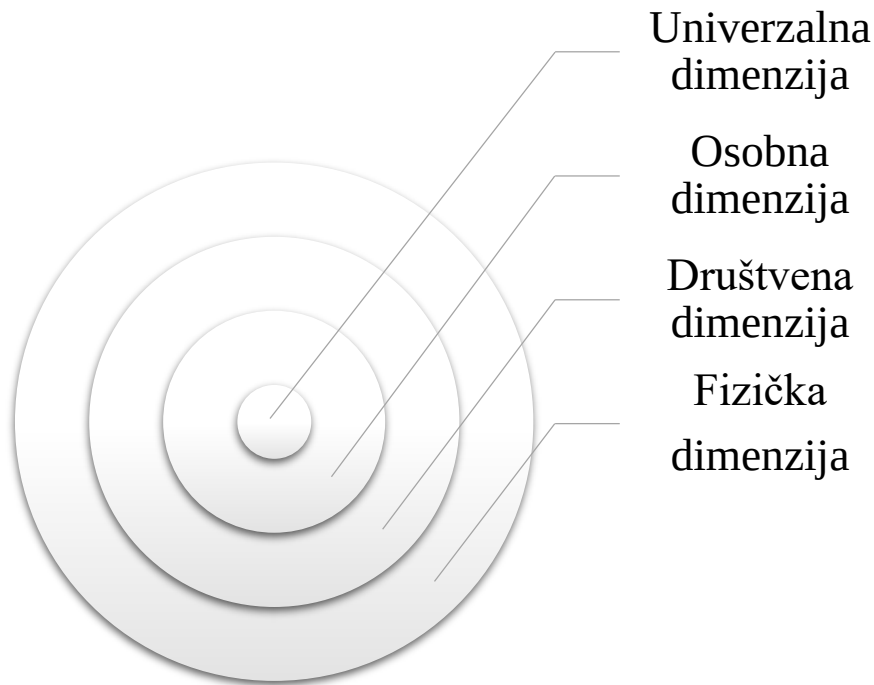
U superviziji iz egzistencijalne perspektive važnost se, osim odnosu, pridaje i bliskosti. Supervizorov kapacitet za bliskost od temeljne je važnosti bez koje bi kvaliteta supervizijskog odnosa bila svedena na tehnicističke karakteristike. Supervizor potiče razvoj bliskosti u odnosu sa supervizantima, pa se takav odnos ogleda u rezultatima njihova rada, a u superviziji treba također dati prostora supervizantima da reflektiraju o bliskosti prema svojim klijentima (Strasser, 2009.).

Dijalog je također fundamentalan pojam i u terapiji i u superviziji. Dijalog je konverzacija koja uključuje postavljanje pitanja i davanje izjava. Sve to može olakšati/potaknuti supervizantovu refleksiju na njegov rad. Uz pomoć supervizora supervizanti mogu osvijestiti kako ostvaruju

dijalog s drugima, mogu naučiti kako se oslanjati na vlastitu refleksiju radije nego na povratnu informaciju supervizora. Kako se odnosimo jedan prema drugome uvijek će biti određeno time kako se svatko od nas nosi s vlastitom egzistencijom.

Primjena četiriju dimenzija ljudske egzistencije u superviziji

Ova je mapa nastala s ciljem da stručnjacima pomažućih profesija omogući da bolje razumiju gdje se u određenom trenutku nalaze njihovi klijenti sa svojim dilemama i da bolje djeluju u terapijskom ili savjetodavnom procesu. Ona se može primjenjivati u superviziji, a njezina primjena može doprinijeti razumijevanju supervizije i njezinu prakticiranju.

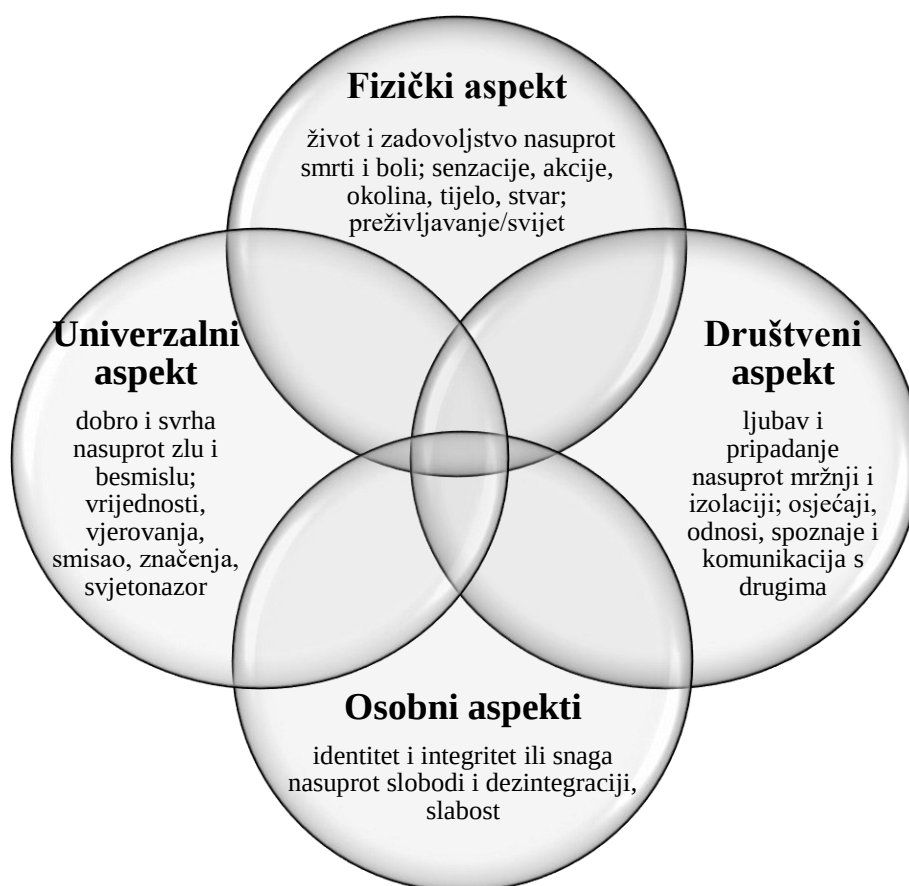

Slika 1. Četiri dimenzije ljudske egzistencije (Deurzen, 2009.)

U centru mape (Slika 1) nalazi se univerzalna dimenzija u kojoj se kreira značenje. Ona se doživljava kao centar našeg vlastitog svijeta. To je najintimnija dimenzija postojanja svakog

ljudskog bića. Međutim, često je to i najskrivenija i najviše tabuizirana dimenzija života. Sljedeća je dimenzija osobna, privatna, i sadržava ono što mislimo o sebi; ona definira naš narativ, povijest, karakter i temperament. U društvenoj dimenziji održavamo interakcije, pokazujemo ponašanja koja se drugima mogu i ne moraju sviđati. I na posljednjoj, vanjskoj dimenziji pokazuje se naša fizička prisutnost u svijetu.

Supervizija može biti dobro mjesto na kojem se može skicirati cjelovita slika o tome kako klijent stoji na pojedinim dimenzijama, baš kako je prikazano na Slici 2. Isto se odnosi i na supervizante jer je nemoguće pomoći supervizantima da misle o svojim klijentima a da im prvo nisu jasnije te činjenice o samom sebi. Dok na superviziji skiciramo mapu klijentova svjetonazora, možemo ju komparirati s onom supervizantovom.

Slika 2. Četiri egzistencijalna aspekta supervizije (Deurzen i Adams, 2016.)

Supervizija iz egzistencijalne perspektive surađujući je proces koji se odvija u dijalogu. Ako supervizor koristi fenomenologiju, dijalog, odnos i pažnju, supervizija neće postati neugodno

mjesto za supervizanta, već će to biti zajednička potraga supervizora i supervizanta za drukčijom i boljom perspektivom u radu s klijentima. Supervizor koji se koristi fenomenologijom i promatra supervizanta i klijenta (i sebe) kroz navedena četiri aspekta, bit će osjetljiv i fleksibilan prema različitostima teorijskih orijentacija supervizanata. S pomoću fenomenologije, skrivene će pretpostavke dolaziti na svjetlo u superviziji i postajat će jasno da to nisu činjenice, već naše osobne pretpostavke koje na izvjestan način ograničavaju našu viziju.

Supervizor ne može očekivati jasnu svjesnost o supervizantovim pretpostavkama ako nije barem donekle i/ili uvijek iznova svjestan svojih vlastitih. Ako supervizor to osvještava kontinuiranim radom na sebi, radom na povećanju vlastite svjesnosti i aktivnom uključenosti u metasuperviziju, time on supervizantu pruža dobar primjer i model u radu.

Supervizor je nesavršeno ljudsko biće baš kao i supervizant praktičar, on potiče one koji mu vjeruju na preuzimanje odgovornosti za svoje nezaobilazne pogreške, pogrešna uvjerenja i vlastitu neosjetljivost. On je i osoba koja potiče učenje iz tih pogrešaka, odnosno iz iskustva.

1.6. KOMPETENCIJSKI OKVIR SUPERVIZIJE

Supervizija je „posebna aktivnost“, odnosno zasebna ili druga profesija sa svim svojim karakteristikama koje joj pripadaju i u literaturi postoji slaganje o tome (Bernard i Goodyear, 2014., prema Krug i Schneider, 2016.). Danas se zna da odličan terapeut ne mora biti odličan supervizor i da za dobrog supervizora nije dovoljna samo didaktička i akademska poduka.

Europski sustav za uspoređivanje i vrednovanje supervizijskih kompetencija projekt je koji je iznjedrio između ostalog Europski kompetencijski okvir u području supervizije i *coachinga* (Ajduković i sur., 2018.). Kaslow (2004., prema Aherne i sur., 2018.) navodi da su kompetencije elementi kompetentnosti koji se mogu opažati i mjeriti te da sadržavaju znanje, vještine i stavove koji imaju centralnu ulogu u obavljanju profesionalne prakse. Supervizija ima svoj kompetencijski okvir i njega čine profesionalni identitet i profesionalno ponašanje. Profesionalni identitet složen je i dinamičan koncept koji je neprekidno u procesu integracije vlastite osobnosti supervizora i profesionalnih zahtjeva, a profesionalno ponašanje uključuje prilagodbu supervizora na nove i složene zahtjeve u procesu supervizije.

Profesionalni identitet (Ajduković i sur., 2018.) čine:

1. profesionalni stav sa sljedećim kompetencijama: refleksivnost, integriranje teorije i prakse, toleriranje neodređenosti
2. etika sa sljedećim kompetencijama: etično ponašanje
3. razvoj kvalitete sa sljedećim kompetencijama: ustrajanje u kontinuiranom profesionalnom razvoju, osiguravanje kontinuiranog osobnog razvoja, doprinos profesionalnim standardima i razvoju
4. sagledavanje pojedinca, posla i organizacije sa sljedećim kompetencijama: razumijevanje različitih osobnih, profesionalnih i organizacijskih vrijednosti i kultura, bavljenje funkcijama, ulogama i statusima unutar organizacije, usmjeravanje na teme važne za vodstvo.

Profesionalno ponašanje čine:

1. izgradnja profesionalnog odnosa sa sljedećim kompetencijama: ugovaranje, strukturiranje procesa, evaluacija
2. poticanje ishoda sa sljedećim kompetencijama: poticanje profesionalnog razvoja, olakšavanje promjena, olakšavanje učenja
3. napredno komuniciranje sa sljedećim kompetencijama: profesionalna primjena vlastitog komunikacijskog stila, upravljanje komunikacijskim procesom, upravljanje komunikacijom na razini pojedinac – posao – organizacija, rješavanje napetosti, ometanja i konflikata
4. postupanje s različitostima sa sljedećim kompetencijama: svijest o različitostima, upravljanje moći, hijerarhijom i diskriminacijom
5. ovladavanje situacijom, tehnikama i metodama sa sljedećim kompetencijama: rad u različitim situacijama, primjena metoda i tehnika.

Supervizija je, dakle, složen proces koji zahtijeva znanje, vještine i kompetencije supervizora u svrhu sagledavanja supervizantove situacije ili problema.

1.7. ODREĐENJE SVJETONAZORA U SUPERVIZIJI

Svjetonazor, prema definiciji *Hrvatske enciklopedije* (2021.), predstavlja opći nazor o svijetu, svjetozrenje koje obuhvaća najviša životna načela. Svjetonazor pretpostavlja kontekst u kojem se na temelju neke slike svijeta odlučuje o bitnim pitanjima značenja i smisla svijeta. Iz svjetonazora se izvode ideali, životna načela, mitovi, religije, političke ideologije, etička, estetska, ekološka uvjerenja i sl.

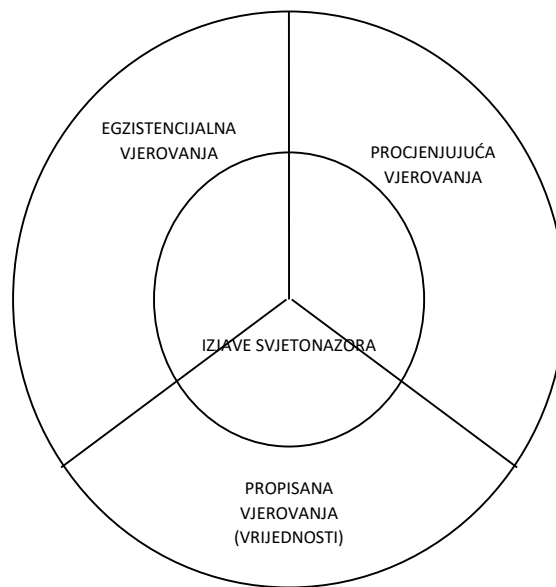
Termin *svjetonazor* preuzet je iz njemačke filozofije (*Weltanschauung*) u značenju predznanstvenog shvaćanja prirode, društva i čovjeka i u svojoj općenitosti razlikuje se od „pogleda na svijet“ (*Weltansicht*) kao subjektivnog shvaćanja svijeta. Hrupec (<http://ideje.hr/svijet-jedan-priroda-sto-postoji-nema-niceg-drugoga/>) navodi da je izvorno značenje svjetonazora – pogled na svijet. To je doslovni prijevod njemačke riječi *Weltanschauung* i engleske *worldview*. Zanimljivo je da Francuzi za svjetonazor, osim *conception du monde*, kažu i *idéologie*, kao i Španjolci – i *concepción del mundo* i *ideología*. Dakle, svjetonazor je po značenju blizak ideologiji, ukupnosti ideja jedne društvene skupine.

Povijesnim pregledom istraživanja na području svjetonazora Nilsson (2013.) zaključuje da ne postoji jedinstvena psihologija svjetonazora. Navodi da je svjetonazor širok i kompleksan termin koji se koristi u različitim kontekstima za različite svrhe i s različitim značenjima. Većina psihologa govorila je o svjetonazoru koristeći se drugim terminima, npr. „paradigma vjerovanja“, „stavovi prema realnosti“, „filozofija života“, „pretpostavke o svijetu“, „hipoteze o svijetu“, „vrijednosne orijentacije“ i slično. Ako ipak odlučimo uzeti koncept svjetonazora a da se ne brinemo o toj različitoj terminologiji, pronaći ćemo u literaturi mnogo primjera istraživanja svjetonazora. Nažalost, ti su nalazi rasuti i međusobno nepovezani. Stoga u ovom trenutku u znanstvenoj literaturi ne postoji ništa što bi se moglo zvati jedinstvenom psihologijom svjetonazora. Tu postoji još jedan problem – općenito se premalo cijeni krucijalna uloga svjetonazora u razumijevanju ličnosti. Psihologija kao da je previdjela njegovu važnost.

Svjetonazor je konstrukt u psihologiji kao i svaki drugi. On je kompleksan fenomen koji pokušavamo obuhvatiti ili osvijetliti na potpuno nesavršen način, s pomoću drugih konstrukata. Svjetonazor poboljšava razumijevanje ljudi i omogućava nam da bolje objasnimo njihovo ponašanje.

Možda najpreciznija suvremena stručna definicija svjetonazora iz područja psihologije dolazi od Koltko-Rivere: „Svjetonazor je način opisivanja svijeta i života u njemu, te uključuje ono što jest i ono što treba biti. Svjetonazor predstavlja niz vjerovanja koja uključuju ograničavajuće misli i pretpostavke koje se tiču onoga što postoji i onoga što ne postoji (ili u stvarnosti ili u principu), koje stvari i iskustva su dobri ili loši, te koji su ciljevi, ponašanja i odnosi poželjni ili nepoželjni. Svjetonazor definira ono što može biti znano ili napravljeno u svijetu, te kako može biti spoznato i napravljeno. Svjetonazor određuje ciljeve za kojima idemo. Svjetonazor uključuje pretpostavke koje mogu biti nedokazane ili nedokazive, ali predstavljaju supernadređeni pojam, te tako pružaju epistemičko i ontološko značenje za druga vjerovanja u sustavu vjerovanja.“ (Koltko-Rivera, 2004.: 4)

Važno je razlikovati svjetonazor, vjerovanja i vrijednosti čiji se odnosi vide na Slici 3. Rokeach (1973., prema Koltko-Rivera, 2004.) navodi da su i svjetonazor i vrijednosti zapravo vjerovanja. On (1973., prema Koltko-Rivera, 2004.) razlikuje egzistencijalna vjerovanja, odnosno ona koja razlikuju što je pravo, a što krivo, zatim procjenjujuća vjerovanja kojima se procjenjuje je li objekt dobar ili loš i preskriptivna vjerovanja kojima se procjenjuje je li nešto poželjno ili nije. To zadnje su vrijednosti. Nisu sva vjerovanja svjetonazor. Ona vjerovanja koja se nalaze u osnovi prirode realnog, koja se tiču „ispravnosti“ društvenih odnosa ili vodiča za život ili egzistenciju ili neegzistenciju važnih entiteta jesu vjerovanja svjetonazora.

Slika 3. Konceptualni odnosi među vjerovanjima, vrijednostima i izjavama svjetonazora (Rokeach, 1973., prema Koltko-Rivera, 2004.)

Stručnjaci iz različitih područja psihologije pokazali su da svjetonazor ima centralnu ulogu u područjima kao što su razvojna psihologija, psihologija okoliša, sportska psihologija, u području savjetovanja i psihoterapije (Ibrahim, 1991.; Jackson i Meadows, 1991., prema Koltko-Rivera, 2004.), a posebno u području multikulturnog savjetovanja i psihoterapije. Strasser (2009.) tvrdi da je svjetonazor klijenta, psihoterapeuta i supervizora unutarnji dio supervizijskog procesa, tako da svjetonazor ima centralnu ulogu i u području supervizije.

Svjetonazor ima važnu karakteristiku da predstavlja središnji pojam, odnosno na temelju svjetonazora pridajemo značenja onome što je u nama i onome što nas okružuje. Značenje nečega nije samo stvar njegova sadržaja, već i njegova subjektivnog značenja za nas jer mi smo u konstantnom odnosu sa svijetom i stalo nam je do onoga o čemu razmišljamo. Dati nečemu značenje znači oblikovati sliku ili izgled toga nečega i stav o tome, smještajući to u veći sustav značenja. Nilsson (2013.) se slaže s Binswangerom (1963., prema Nilsson, 2013.) da je svjetonazor egzistencijalna *a priori* struktura koja se nalazi u podlozi našeg bića. Izuzetno nam je značajan jer

smo u potpunosti ovisni o njemu; mi trebamo svjetonazor da bismo živjeli. Naugle (2002.) svjetonazor naziva i „orijentacijom srca“ (prema Nilsson, 2013.).

Strasser (2009.) tvrdi da svjetonazor nije statičan, već je u konstantnoj promjeni u odnosu na suočavanje čovjeka s nesigurnošću življenja života. Naš je svjetonazor trenutačna ekspresija onog što vjerujemo o sebi i svijetu u ovom trenutku. On uključuje sve naše vrijednosti, vjerovanja, stavove, osjećaje, samopoštovanje itd. Kao što je već rečeno, uključuje četiri područja: *umwelt* ili fizičko, vanjsko, *mitwelt* ili javno, *eigenwelt* ili privatno i *uberwelt* ili univerzalno; tako ga opisuje Binswanger, a elaborira van Deurzen 2002. (prema Deurzen, 2009.). Dilthey (1931., prema Nilsson, 2013.) opisuje da je svjetonazor oblikovan i djelomično zasnovan na realnim emocionalnim i egzistencijalno značajnim „živim iskustvima“ te se pojavljuje u interakciji sa svijetom. To bi značilo da je svjetonazor supervizora nastao na temelju njihovih živih, jedinstvenih iskustava te da se pojavljuje u procesu supervizije. Strasser (2009.) pita se na kako supervizorov svjetonazor utječe na proces i rezultat supervizije te kako ih oblikuje. Navodi da upravo otvorenost supervizora da istražuje vlastitu univerzalnu dimenziju koja predstavlja kvalitetu bivanja, odnosno svjetonazor, pospješuje supervizijski proces.

Unatoč tome što se i u humanističkoj teoriji koja se isprepliće s egzistencijalističkom uvelike naglašava važnost svjetonazora, malo je sustavnih istraživanja provedeno u tom području. Allport (1960., prema Nilsson, 2013.) je razvio tipološku mjeru vrijednosti i skalu religijske orijentacije (Allport i Ross, 1967., prema Nilsson, 2013.), dok su Rogers i Maslow imali ograničeno zanimanje za istraživanja pa humanistička tradicija nije uspjela generirati sustavnu studiju o svjetonazoru.

Iako je koncept svjetonazora širok i nije jedinstven, postoji dovoljan broj istraživanja koja su potvrdila da su konstrukti svjetonazora ključni prediktori ponašanja koji su pod utjecajem ideoloških i kulturnih značenja uključujući religioznosti (de St. Aubin, 1996., 1999.) i predrasude (Ekehammar, Akrami, Gylje i Zakrisson, 2004.; Levy, Stroessner i Dweck, 1998.). Nilsson (2013.) navodi da je svjetonazor također relevantan prediktor epistemoloških ponašanja i njihovih posljedica, koji se odnose, na primjer, na učenje i optimalno podučavanje (Schommer, 1990.). Također, svjetonazor ima osobitu važnost kao prediktor fenomena povezanih s psihološkom prilagodbom (Janoff-Bulman, 1992.; McAdams, Wong, 2012.) i s promjenom osobnosti (Caprara, Vecchione, Barbaranelli i Allesandri, 2012.; Dweck, 2008.). Nilsson (2015.) navodi da je posljednjih godina porastao interes za istraživanje osobnih svjetonazora u psihologiji (Johnson,

Hill & Cohen, 2011.; Koltko-Rivera, 2004.; Nilsson, 2014.). Nedavne su studije, na primjer, istraživale vjerovanja u slobodnu volju i determinizam (Paulhus & Carey, 2011.), kao i tradicionalne, moderne i postmoderne svjetonazore (De Witt, de Boer, Hedlund & Osseweijer, 2016.). Koltko-Rivera (2004.) navodi da se teoretičari svjetonazora općenito slažu da on utječe na ponašanje, stoga možemo pretpostaviti da svjetonazor supervizora utječe na supervizijski proces.

Koltko-Rivera (2004.) također navodi da upravo kvalitativna metodologija može doprinijeti novim saznanjima na ovom području. Nilsson (2015.) smatra da dosadašnja istraživanja svjetonazora rađena kvantitativnom metodologijom nisu omogućila jasno razumijevanje subjektivne realnosti pojedinca u području svjetonazora. Stoga se zalaže za primjenu kvalitativne metodologije jer drži da time može značajno doprinijeti istraživanju područja svjetonazora u kojem kvantitativna metodologija nije bila dostatna. U superviziji je svjetonazor istraživao samo u području multikulturnog savjetovanja (Constantine, 2003.) ili je razmatran kao teorijski okvir u kontekstu egzistencijalnog pristupa (Strasser, 2009.), ali uglavnom s naglaskom na svjetonazor klijenta i terapeuta, a ne supervizora. Strasser (2009.) tvrdi da svjetonazor klijenta, terapeuta i supervizora čini unutarnji dio supervizijskog procesa te na taj način ima važnu ulogu u superviziji, ali to je područje u superviziji potpuno neistraženo. Laklija i sur. (2011.) zaključile su da svaki supervizor u svoj rad između ostaloga unosi i dio svog životnog iskustva i sustava vrijednosti, no to je područje kod supervizora neistraženo.

Svjetonazor supervizora neistraženo je područje te će njegovo istraživanje omogućiti bolje razumijevanje iskustva supervizora u kontekstu supervizije i bolje razumijevanje supervizijskog procesa. Nadalje, istraživanje svjetonazora u superviziji pridonijet će proširenju dosadašnjih znanja na području kompetencijskog okvira supervizije i obogatit će svojim spoznajama obrazovanje budućih generacija supervizora, što će u konačnici rezultirati većom kvalitetom stručnjaka pomažućih profesija, odnosno njihovih supervizanata i većom dobrobiti za njihove korisnike.

Sve teorijski koncepti ovog rada prikazani su na Slici 4.

**Pomažuće
profesije**

Egzistencijalna
perspektiva stručnjaka
Svjetonazor stručnjaka
(četiri dimenzije
ljudske egzistencije)

Supervizija

Egzistencijalna
perspektiva u
superviziji
Primjena četiri
dimenzije ljudskog
postojanja u superviziji
(Fizička, Društvena,
Osobna i Univerzalna)

**Prošireni
kompetencijski
okvir supervizije**

Slika 4.: Teorijski koncepti korišteni u ovom radu

2. CILJ I SVRHA ISTRAŽIVANJA

Svrha je ovog rada istražiti doprinos egzistencijalnog pristupa u superviziji i doprinijeti teorijskoj konceptualizaciji svjetonazora u superviziji, specifično svjetonazora kod supervizora.

Polazeći od kvalitativnog istraživanja uloge svjetonazora supervizora u supervizijskom procesu, ovo istraživanje ima za cilj polučiti nove spoznaje koje mogu pridonijeti proširenju razvojno-integrativnog modela supervizije temom svjetonazora. Kritička provjera učinkovitosti egzistencijalnog četverodimenzionalnog modela ljudske egzistencije prethodit će razumijevanju razvojno-integrativne supervizije. Tako će ovaj doktorski rad integrirati/sintetizirati dva teorijska modela – model razvojno-integrativne supervizije i četverodimenzionalni model ljudske egzistencije – i time obogatiti teorijsku konceptualizaciju razvojno-integrativne supervizije te proširiti kompetencijski okvir supervizijskog rada.

Polazeći od svrhe i cilja istraživanja, postavljena su sljedeća istraživačka pitanja:

1. Istražiti kako supervizori opisuju ključne dimenzije svojeg svjetonazora.

2. Istražiti kako supervizori pokazuju ili predstavljaju svoj svjetonazor u superviziji.
3. Istražiti kako se koriste svojim svjetonazorom u superviziji.

Hipoteze istraživanja:

- I. Pretpostavlja se da će supervizori opisati i jasno diferencirati vlastiti svjetonazor primjenom četiriju dimenzija svjetonazora (fizička, društvena, osobna i univerzalna).
- II. Pretpostavlja se da supervizori tijekom supervizije pokazuju vlastiti svjetonazor.
- III. Pretpostavlja se da se supervizori koriste svojim svjetonazorom u superviziji.

3. METODOLOGIJA

3.1. Odabir metodološkog pristupa

U istraživanju se koristi kvalitativan pristup. Kvalitativna metodologija u novije vrijeme zadobiva sve više poklonika jer se u središte znanstvenog zanimanja vraća osobno iskustvo koje je takvim metodama neusporedivo lakše obuhvatiti (Milas, 2009.). Glavna je osobina kvalitativne metodologije da se nastoji istražiti bit složenih odnosa među bićima, pojavama i događajima. Pritom se želi postići cjeloviti (holistički) i detaljan opis situacija, procesa, događaja, iskustava ili aktivnosti (Ajduković, 2008.). Upravo je u ovom istraživanju ideja bila holistički promotriti i obuhvatiti pojam svjetonazora u superviziji.

Kvalitativna metodologija u ovom istraživanju odabrana je iz sljedećih razloga:

- Istražuje se osobno iskustvo i tumače se subjektivne pojave.

Ovim se istraživanjem istražuje osobno iskustvo svjetonazora supervizora u superviziji i tumače se subjektivne pojave, nastoje se istražiti i obuhvatiti subjektivne istine stručnjaka pomažućih profesija, dublji opisi svjetonazora supervizora koje se nastoji protumačiti u skladu sa značenjima koja im daju supervizori.

- Istraživačko pitanje i cilj istraživanja povezani su s kvalitativnom metodologijom.

Willig (2008.) navodi da se kvalitativni istraživači bave značenjem, odnosno time kako ljudi daju smisao svijetu i kako doživljavaju događaje. Tako se kvalitativni istraživači bave kvalitetom i strukturom iskustva radije nego utvrđivanjem uzročno-posljedičnih utjecaja. Upravo će se kvaliteta i struktura iskustva svjetonazora supervizora istraživati u ovom radu, a ta se dimenzija iskustva najbolje može istražiti kvalitativnim pristupom. Ajduković (2008.) navodi da izbor kvalitativnog pristupa treba biti najuže povezan s ciljem istraživanja i istraživačkim pitanjima. Upravo zato što se želi detaljno upoznati proces i iskustvo supervizora, prikupljajući veliku količinu informacija o njihovoj svjetonazoru koja nije numeričkog oblika, odabran je ovaj pristup. U ovom istraživanju prikupljaju se podatci od manjeg broja sudionika supervizora i materijal koji se dobiva vrlo je opsežan i slabo strukturiran, stoga je ponovno ova metodologija najbolji izbor. Kvalitativni istraživači postavljaju pitanja o procesu i pitanja počinju s „kako“, a u ovom istraživanju sva tri istraživačka pitanja upravo počinju s „kako“, odnosno zanima ih kako supervizori opisuju vlastiti svjetonazor, kako ga pokazuju i kako se njime koriste u superviziji.

- Pojam svjetonazora je kompleksan.

Nillson (2015.) smatra da je svjetonazor zbog njegove kompleksnosti najbolje istraživati kvalitativnom metodologijom. U ovom istraživanju istražuju se četiri dimenzije svjetonazora čime se dodatno povećava kompleksnost istraživanja svjetonazora.

- Potrebne su specifične metode i tehnike prikupljanja podataka.

Nillson (2015.), koji se bavio svjetonazorom u psihologiji, navodi da se svjetonazor uglavnom istraživao kvantitativnom metodologijom, izolirano od ostalih koncepata te smatra da je to razlog što psihologija nema jasniju predodžbu o svjetonazoru danas. Stoga se u ovom istraživanju ne primjenjuje kvantitativna metodologija, već se nastoji drugim metodama prikupiti podatke za koje se drži da će doprinijeti ciljevima i svrsi ovog istraživanja, odnosno da će se, kako Ajduković (2018.) navodi, istražiti bit složenih odnosa među bićima, pojavama i događajima unutar navedene teme egzistencijalne perspektive u superviziji stručnjaka pomažućih profesija.

- Istraživač je „mjerni instrument“ provedbe istraživanja.

Kvalitativni istraživač ima veliku odgovornost da učini sve što može da bi se osigurala što je moguće veća kvaliteta dobivenih podataka istraživanja. U tom nastojanju istraživačica je sama provodila istraživanje i obradu podataka te je tijekom cijelog tog procesa imala mogućnost

korigirati pitanja te kontinuirano pratiti pojavljivanje novih rezultata i stvaranje predodžbi koje su se pojavljivale na temelju dobivanoga. Također, istraživačica je imala priliku pratiti reakcije sudionika istraživanja i svoje vlastite, zapažati okruženje svojih sudionika, bila je visoko uključena u proces provedbe i obrade materijala. Zbog visoke uključenosti na više razina (opažanja ponašanja, doživljavanja senzacija i emocija, opažanja teorijskog zasićenja podataka) istraživačica je bila pod utjecajem istraživanja i ona je utjecala na nj. Svjesna toga, istraživačica je cijelo vrijeme nastojala korigirati vlastita ponašanja ne bi li smanjila svoj mogući utjecaj na provedbu istraživanja.

3.2. Sudionici istraživanja

U ovom istraživanju sudjelovalo je 15 supervizora (12 žena i 3 muškarca): četiri iz psihoterapijskog područja, sedam iz psihosocijalnog područja i četiri iz oba navedena područja (psihoterapijsko i psihosocijalno).

Svi su zadovoljili sljedeće kriterije:

- iskustvo vođenja supervizijskih grupa od najmanje tri godine, i to najmanje ukupno pet supervizijskih grupa koje su trajale minimalno osam susreta
- licencirani su i/ili obrazovani na području supervizije – bilo da imaju formalnu specijalizaciju iz područja supervizije psihosocijalnog rada bilo završenu edukaciju za supervizore manje formalnog karaktera u trajanju od najmanje 100 sati
- supervizori su iz psihoterapijskog područja (znači da su sudionici i supervizori i psihoterapeuti) ili su supervizori iz psihosocijalnog područja (pri čemu sudionici nisu i psihoterapeuti, već su samo supervizori i stručnjaci iz psihosocijalnog područja), ili su jedno i drugo.

Sudionici su u rasponu dobi od 45 do 79 godina. Provode superviziju u rasponu od 5 do 30 godina. Svi su državljani Republike Hrvatske. Osam supervizora radi u javnom sektoru, pet u privatnom, a dvoje je u mirovini i aktivno surađuje sa svim sektorima (javnim, privatnim i civilnim). Četrnaest sudionika obrazovalo se u području supervizije, samo se jedan sudionik nije obrazovao na tom području. Četiri supervizora imaju završenu edukaciju samo iz psihoterapijske supervizije (jedan sudionik iz transakcijske analize, a troje iz geštalt-terapije). Sedam supervizora ima završeno specijalističko obrazovanje iz područja supervizije psihosocijalnog rada, jedan supervizor još nije završio specijalističko obrazovanje, ali je supervizor s licencom već duži niz godina i dvoje

supervizora završilo je i edukaciju iz psihoterapijske supervizije i specijalističko obrazovanje iz područja supervizije. Šest sudionika po zanimanju je diplomirani socijalni radnik, jedan socijalni pedagog, tri su psiholozi, jedan je psiholog i sociolog, jedan edukacijski rehabilitator i psiholog, jedan edukacijski rehabilitator, jedan pedagog i jedan magistar ekonomije. Tri sudionika imaju doktorat znanosti, od čega jednom doktorat nije priznat u RH. Samo tri sudionika nemaju iskustvo edukacije iz psihoterapije. Nažalost, unatoč nastojanju istraživačice, samo tri sudionika ovog istraživanja muškog su spola.

U nastavku rada pri navođenju svake izjave nekog sudionika uz izjavu u zagradi bit će naznačeno skraćenicom o kojem se sudioniku radi, i to tako da će skraćénica sudionika započinjati slovom s kao sudionik, zatim rednim brojem sudionika i kraticom *pst* ili *psr* ili *pst* i *psr*, ovisno dolazi li sudionik iz psihoterapijskog područja (*pst*) ili psihosocijalnog područja (*psr*) ili iz oba navedena područja (*pst* i *psr*). Npr. izjave sudionika pod rednim brojem 1 u zagradi će se označavati na sljedeći način: (s1pst).

Tablica 2. Osnovni podatci o sudionicima istraživanja

Br.	Šifra	Spol	Dob	Psihote- rapija	God. sup. iskustva	Sup. Područje rada*
1.	Život je lijep	Ž	50	Transakcijska analiza	7	PST
2.	Sloboda	M	47	Geštalt-terapija i dr.	8	PST
3.	Rijeka	Ž	48	Integrativna gešt. ter. – nezavršena	5	PSR
4.	Rijeka	Ž	59	Realitetna – nezavršena	15	PSR
5.	Felicita	Ž	48	Psihodrama	11	PST i PSR
6.	Lennox Lewis	M	52	Tjelesna terapija	15	PSR
7.	Poštovanje	Ž	45	Geštalt	6	PSR

8.	Sunce	Ž	64	Realitetna – I. stupanj	15	PSR
9.	Ptica	Ž	65	-	22	PSR
10.	Moment	Ž	58	-	6	PSR
11.	Sinko	M	54	-	9	PSR
12.	Ozren	Ž	72	Geštalt terapija i obiteljska terapija	30	PST i PSR
13.	Šokica	Ž	63	Geštalt- terapija i imago	20	PST i PSR
14.	Plima	Ž	64	Realitetna – nezavršena	20	PSR
15.	Beskona- čnost	Ž	79	Geštalt terapija	23	PST i PSR

*PST je kratica za supervizora iz psihoterapijskog područja, a PSR za supervizora iz psihosocijalnog područja.

3.2.1. Formiranje uzorka

U ovom istraživanju korištena je metoda namjernog uzorka. Ciljano i pažljivo odabirao se svaki sudionik istraživanja, i to prema kriteriju njegove dobre informiranosti. Ajduković (2008.) navodi da se taj postupak naziva teorijskim uzorkovanjem jer se odabiru sudionici koji su kompetentni kao izvor informacija. Sudionici ovog su istraživanja tzv. ključni informatori, a zadatak je istraživačice bio potaknuti sudionike u izražavanju svojih spoznajno korisnih informacija. Frost (2011.) navodi da se potencijalni sudionici mogu formirati pristupanjem relevantnim grupama, udruženjima i slično, i to osobnim kontaktom. Upravo na taj način istraživačica je pristupila formiranju uzorka. Istraživačica je imala popis licenciranih supervizora iz psihosocijalnog područja s njihovim osnovnim podacima koji su sadržavali zanimanje, iskustvo rada u superviziji i e-adrese, a popis je dobila iz Hrvatskog društva za superviziju i organizacijski razvoj. Također, istraživačica je imala liste supervizora iz psihoterapijskog područja koje je dobila u Hrvatskoj komori psihoterapeuta,

također uključujući njihove osnovne podatke. Zajednica supervizora iz psihosocijalnog i psihoterapijskog područja u Republici Hrvatskoj je mala i većinu iskusnijih supervizora istraživačica je znala barem po imenu i prezimenu. Bilo je važno nastojati odabirati sudionike i muškog i ženskog spola, proporcionalno i sudionike iz psihoterapijskog i psihosocijalnog područja. Kod potencijalnih sudionika iz psihoterapijskog područja, istraživačica je nastojala uključiti sudionike različitih psihoterapijskih usmjerenja. Nadalje, bilo je važno odabirati po tome da imaju traženo iskustvo rada u superviziji, po tome da su licencirani i/ili educirani u području supervizije.

Formiranje uzorka započelo je odabirom prvih četvero sudionika tako da su odabrana dva iz psihoterapijskog područja i dva iz psihosocijalnog područja. Odabrano je četvero sudionika koje je istraživačica poznavala i za koje je procijenila da postoji velika vjerojatnost da će pristati na istraživanje. Odabrala je jednog psihoetrapeuta i supervizora te jednu psihoetrapeutkinju i supervizoricu, oboje iz različitih terapijskih usmjerenja, te dvije supervizorice iz psihosocijalnog područja. Sve četvero odgovorili su pozitivno te su uključeni u proces istraživanja. Nakon obavljena prva četiri intervjua, istraživačica je nastavila s odabirom nastojeći uključivati sudionike i vodeći računa o ranije navedenim različitim kriterijima, ali i o tome da uključi i neke supervizore koje ne poznaje, no koji imaju zadovoljene kriterije za istraživanje. Nepoznati supervizori redovito nisu odgovarali na poziv za sudjelovanje u istraživanju, kao i neki istraživačici poznati supervizori. Neki su odgovarali da nemaju vremena, neki ne bi ni pročitali poziv u cjelini, već bi pitali da im se pošalje upitnik (koji se nije primjenjivao u istraživanju niti je igdje spomenut). Neki su supervizori htjeli sudjelovati u istraživanju s odmakom vremena od pola godine. Tako je istraživačica tijekom tog procesa spoznala da mora odabirati one koje poznaje ili koji poznaju nju. Također, istraživačica je jednom primijenila lančano uzorkovanje po principu „snježne grude“, kad je jedna iskusna supervizorica preporučila drugu. Toj drugoj supervizorici već je bio poslan poziv, ali je odgovorila da nema vremena. Nakon intervjua s prvom supervizoricom, ona je kontaktirala s onom koju je preporučila te se ona na drugi poziv javila i pristala sudjelovati u istraživanju. Također, nakon obavljenog intervjua s jednom supervizoricom javila se još jedna, koja je bila dobila poziv, ali nije bila na njega odgovorila, a javila se jer joj je prva supervizorica preporučila da sudjeluje u ovom istraživanju. I jednog supervizora iz supervizije psihoterapijskog područja kojeg nije poznavala dobila je na preporuku zajedničkog prijatelja te mu je poslala poziv pozivajući se na preporuku prijatelja. Ostali sudionici ovog istraživanja odabrani su po navedenim kriterijima, ali su i osobe koje je istraživačica makar površno poznavala, neke je poznavala iz susreta na

sastancima profesionalnih udruženja (6), neki su joj kolege psihoterapeuti (4) s kojima ne surađuje blisko, s nekima se školovala za supervizora ili ih poznaje iz tog miljea (3). Tu su i sudionici (2) koje nije poznavala, jedna je došla po principu „snježne grude“, a drugi je došao po preporuci zajedničkog prijatelja.

Ajduković (2008.) navodi da svaki oblik formiranja namjernog uzorka zahtijeva veliki trud kvalitativnog istraživača te da je odgovornost istraživača za poznavanje faktora koji ugrožavaju vjerodostojnost zbog uzorkovanja velika. Istraživačica je cijelo vrijeme bila svjesna da svojim odabirom sudionika utječe na vrstu i strukturu informacija i sve je svoje odluke pažljivo odmjeravala i kasnije donosila. Odvajala je vrijeme za iščitavanje podataka o mogućim sudionicima, nastojala balansirati među svim kriterijima konstantno gledajući širu sliku sudionika koja se polako u procesu odabira stvarala pred njezinim očima. Proces odabira sudionika i dogovora s njima bio je dinamičan, u nekim trenucima istraživačica je bila ispunjena radošću, u nekima je bila zbunjena; radovao ju je kontakt s onima kojima je poslala poziv, bilo je tu i iščekivanja i uzbuđenja, a zbunjivalo bi ju kada nije dobivala odgovore i kada je dobila odgovor da se javi za pola godine. Proces odabira sudionika povećao je svjesnost istraživačice o važnosti odabira uzorka istraživanja, ali i o tome koliko je taj dio istraživanja kompleksan i kako je zapravo zahtjevno pronaći, odnosno motivirati sudionike istraživanja. Ipak, istraživačica misli da je uzorak ovog istraživanja visoko motiviran i visoko kvalitetan i da će dati mnogo korisnih informacija.

3.3. Metode prikupljanja podataka

U ovom istraživanju za prikupljanje podataka koristio se polustrukturirani intervju. Polustrukturirani intervju pruža priliku istraživaču da čuje što i kako sudionik govori o određenom aspektu svog iskustva. Pitanja potiču sudionike na razgovor i taj se stil, kaže Willig (2008.), opisuje kao nedirektivan iako zapravo upravo pitanja istraživača pokreću intervju. Polustrukturirani intervju omogućava istraživačici postavljanje pitanja i potpitanja u cilju dobivanja odgovora na istraživačka pitanja. Ta je metoda odabrana jer je najbolje mogla pružiti uvid u iskustvo svjetonazora svakog sudionika. Također, intervju se obavlja jedan na jedan što omogućuje razvoj povjerljivog odnosa i pretpostavlja veće otvaranje sudionika u razgovoru, a samim tim i dobivanje kvalitetnijih informacija.

Prije same provedbe intervjua svakom potencijalnom sudioniku poslan je okvirni sadržaj pitanja da bi se imali priliku pripremiti za zahtjevnu i osjetljivu tematiku. Važno je napomenuti da su zapravo gotovo svi sudionici zamijetili da se nisu mogli pripremiti na razgovor o svjetonazoru, odnosno da su se neke informacije otkrivale tek u razgovoru, i njima i istraživačici.

Razgovori su održani od 10. studenoga 2023. do 9. veljače 2024. Sedam sudionika intervjuirano je uživo, a njih osam putem *online* platforme. Oni koji su intervjuirani uživo, intervjuirani su ili u svojim poslovnim ili drugim prostorima, i to na njihovu želju, jer su se tu osjećali najbolje, ili u prostoru istraživačice koji je bio miran, ugodan i intiman. Što se tiče sudionika koji su bili intervjuirani putem *online* platforme, to je također bilo na njihovu želju. U provedbi *online* intervjua istraživačica nije primijetila značajniji nedostatak koji bi utjecao na kvalitetu intervjua i dobivenih informacija, ali neke manje nedostatke prikazat će u kasnijem poglavlju („Refleksija na proces prikupljanja podataka i briga o vjerodostojnosti“).

Najkraći intervju trajao je 66 minuta i bio je proveden *online*, a sljedeći, gotovo jednako kratak trajao je 68 minuta i bio je održan uživo. Najduži intervju trajao je 100 minuta i bio je održan uživo. Prosječno je trajanje intervjua 84 minute. Intervjui koji su se provodili uživo trajali su u rasponu od 68 do 100 minuta, a oni koji su se odvijali *online*, trajali su u rasponu od 66 do 90 minuta. Nakon provedbe intervjua uz snimanje, iz snimaka su se izradili transkripti i taj dio nije radila istraživačica, već osoba koja ima iskustva s transkribiranjem intervjua.

Predložak za vođenje intervjua bio je pripremljen (Prilog 1) i intervjui su vođeni prema njemu, no tijekom svakog intervjua istraživačica je modificirala njegov tijek prema procjeni sudionika i njegova tijeka misli i rečenica. Svaki je intervju započinjao nizom pitanja koja su se odnosila na prvo istraživačko pitanje i nastavljao se nizom pitanja koja se odnose na drugo istraživačko pitanje, a završavao je nizom pitanja koja se odnose na treće istraživačko pitanje. U prvom nizu pitanja, kad se traži opisivanje njihova svjetonazora putem četiriju dimenzija, sudionici su mogli birati kojim će redoslijedom odgovarati, odnosno od koje će se dimenzije započeti, a s kojom završiti. Pratila je, dakle, sadržaj iznošenja i poticala razgovor u smjeru odgovora na istraživačka pitanja, negdje uz više reflektiranja, negdje uz više potpitanja, negdje samo slušajući, i to u situacijama kada je procijenila da sudionik iznosi bogate i važne informacije i da ga ne treba prekidati. Istraživačica nije primijetila potrebu izuzimanja pitanja ili dodavanja novih. Primijetila je samo da je razgovor u okviru prvog pitanja trajao najduže te ga je u narednim intervjuima nastojala malo

skratiti da bi sudionici mogli s jednakom motivacijom i svježinom nastaviti odgovarati na drugo i treće pitanje.

Na početku svakog intervjua istraživačica je zajedno sa sudionikom ispunjavala Opće podatke o sudioniku, a na kraju svakog intervjua ispunjavala bi svoje bilješke voditelja nakon razgovora, što se može naći u prilogima (Prilog 2) pod nazivom Lista općih podataka supervizora ispitanika koje ispunjava voditelj.

U bilješkama je bilježila sve doživljaje, refleksije, opažanja vezana za provođenje intervjua s pojedinim sudionikom, sve što joj se činilo relevantnim.

3.4. Istraživačica

Istraživačica je klinička psihologinja, sveučilišna specijalistica supervizije i magistra geštalt-psihoterapije s dvadeset i pet godina radnog iskustva u struci. S obzirom na to da se u svom poslu psihologa, psihoterapeuta, supervizora i učitelja geštalt-psihoterapije dominantno koristi razgovorom kao metodom dijagnostike i tretmana, vođenje intervjua bio je posao koji je s lakoćom odrađivala. Naravno, to je potpuno drukčiji tip razgovora od ranije spomenutih, no u osnovi je bilo poznato i lako jer je istraživačica već imala vještine koje podrazumijevaju poticanje sugovornika, uspostavljanje povjerenja, praćenje djelotvornim slušanjem sugovornika, reflektiranje, produbljivanje značenja i zadržavanje neutralne pozicije. Frost (2011.) navodi da u formalnom intervjuu istraživač treba znati da je sve što kaže (ili odabere ne reći) potencijalno važno. Istraživačica je toga bila svjesna.

Iako nije bilo u potpunosti novo, ipak je vođenje intervjua u ovom istraživanju za istraživačicu bilo uzbudljivo i pomalo dirljivo iskustvo. Uzbudljivo je bilo započeti razgovor sa svakim sljedećim sudionikom i pratiti njegov tijek misli, ali i svoj vlastiti, a oni su se s vremenom, kako se broj intervjuiranih sudionika povećavao, u mislima istraživačice počeli ispreplitati. Dirljivi su bili neki trenutci intervjua s nekim sudionicima, ali sa svim sudionicima bilo je dirljivo koliko su bili motivirani i koliko su se prepustili pitanjima i intervjuu.

3.5. Plan analize podataka

U istraživanju su bila postavljena tri istraživačka pitanja. S obzirom na to da je prvo istraživačko pitanje usmjereno na četverodimenzionalni model ljudske egzistencije (Deurzen, 2009.), koji je bio opisan sudionicima, za analizu odgovora koristila se tzv. analiza okvira. S obzirom na to da se u drugom i trećem istraživačkom pitanju istraživao opis pojave i u dobivenim podacima trebalo je otkrivati teme, ti su podatci analizirani tematskom analizom.

Primjena analize okvira

Postupak analize okvira razvili su Ritchie i Spencer (1994.) kao analitički proces koji uključuje nekoliko različitih i povezanih faza: proces upoznavanja s građom, postavljanje tematskog okvira, kodiranje, unošenje u tablice, povezivanje i interpretacija. Analiza okvira specifična je jer su ključne teme za koje želimo dobiti odgovore unaprijed definirane. Istraživanje se u pravilu provodi jednokratno i vremenski je ograničeno. Iako odražava originalna opažanja i refleksije ljudi koji sudjeluju u prikupljanju podataka, prikupljanje podataka strukturiranije je nego što je to tipično za kvalitativna istraživanja, a analiza je podataka jednostavnija, što ovu analizu čini praktičnom. Zapravo se radi o deduktivnom pristupu jer su identificirane teme usko povezane s teorijskim modelom **četiriju dimenzija ljudske egzistencije** (Deurzen i Adams, 2009.), odnosno istraživača u deduktivnom pristupu vodi teorijski interes za područje ili temu.

Istraživačica je sama provela sve intervjuve snimajući ih, a iz snimki su izrađeni transkripti. Transkripte nije radila istraživačica, tako da se ona ponovno upoznavała s podacima čitajući ih naknadno, označavajući neke podatke i dobivajući na taj način nekakve početne okvirne slike i doživljaje o podacima. U početku je istraživačica samo radila intervjuve i za to vrijeme nije generirala kodove, odnosno nije ulazila u sljedeću fazu dok nije obavila osam intervjuva i dok nisu bili gotovi njihovi transkripti. Nakon što je to obavila, započela je paralelno provoditi preostalih osam intervjuva i obrađivati podatke prvih osam intervjuva. Taj dio u kojem su se preklapale te dvije aktivnosti bio je zamoran za istraživačicu, no, srećom, nije dugo trajao.

Proces upoznavanja s podacima

Istraživačica se prvo upoznavała s podacima tako da je čitala prve transkripte u cijelosti iako se usmjerila na podatke dobivene iz prvog pitanja. Čitajući, bilježila je neke dojmove i refleksije o samom procesu vođenja intervjuva, ali i o podacima iz prvog pitanja. U mislima su se počele stvarati

neke okvirne široke predodžbe o podacima i istraživanju općenito. Paralelno je provodila intervjue s novim sudionicima. Nakon prva četiri obavljenih intervjua u susretu s mentoricom kritički je sagledala proces njihove provedbe.

Postavljanje tematskog okvira

Podatke je obrađivala uz pomoć računalnog programa NVivo. Prvo je u program unijela sve transkripte, a zatim je formirala unaprijed pripremljene četiri teme. Taj dio procesa bio je relativno jasan i jednostavan, teme se bile unaprijed određene, program je omogućavao lako rukovanje materijalom.

Kodiranje

Kodiranje je jednostavna operacija identificiranja segmenata značenja u podacima i njihova označavanja u obliku koda. Kod je riječ ili kratka fraza koja se simbolički dodjeljuje kao zbirni atribut jezičnim podacima (Saldaña, 2015., prema Linnenberg i Korsgaard, 2019.). Kad se radi o većoj količini podataka, kao što je to bilo u ovom istraživanju, autori preporučuju upotrebu računalnih programa jer oni omogućuju dublje analize podataka, nude bolje vizualne prezentacije podataka i rezultata te se postižu viši nivoi kvalitete rezultata. Međutim, upotreba računalnog programa ima svoje negativne strane, na primjer često obrada podataka rezultira prevelikim brojem kodova, a isto tako kodiranje može biti prebrzo, pa nedostaje vrijeme za refleksiju. Dakle, iako je takvo kodiranje jednostavnije, teže ga je napraviti „dovoljno dobro“. Kodiranjem se omogućava duboki uvid u podatke, njihovo sortiranje i strukturiranje, transparentnost, valjanost i interakcija sa sudionicima, a podatci su dostupniji.

Deduktivno kodiranje koje se ovdje koristilo označava da su teme uvedene iz literature i teorijskih spoznaja te je u tom načinu kodiranja broj tema relativno ograničen. Taj je proces također tekao svojim tijekom. Nakon nekoliko obrađenih intervjua održan je susret s mentoricom te su sagledani dobiveni pojmovi. U ovoj je fazi istraživačica učila kodirati, usvajala je praktično znanje o tome i to je bilo uzbudljivo. Pogreške su je veselile jer su zapravo pokazivale put za dalje.

Apstrakcija podataka

U trenutku kad je analiza bila djelomično završena, počeo je proces apstrakcije podataka. To je zahtijevalo mnogo vremena jer je podrazumijevalo nova učenja, strpljivost, usporavanje, tehničko dotjerivanje i grupiranje kodova u pojmove i kategorije. Ova faza počela je otkrivati sliku odgovora

sudionika na prvo istraživačko pitanje. Kako su se pojmovi i kategorije oblikovali, tako su se počele stvarati slike podataka i to je bila faza žive interakcije istraživačice i podataka.

Povezivanje i interpretacija

Kodovi, pojmovi i kategorije oblikovani su u tablice i mape koje su postajale mentalne slike. Što ih je istraživačica više čitala, to su se podatci više povezivali i pozivali na interpretaciju i povezivanje teorije i iskustva sudionika. U ovoj fazi zamolila je kolegu da pogleda mape i tablice s podacima iz perspektive logične analize te da pruži povratnu informaciju o tome koliko mu smisleno izgleda poslani materijal.

Primjena tematske analize

Tematskom analizom koristilo se u obradi podataka dobivenih u iduća dva istraživačka pitanja. Cilj je tematske analize identificirati teme, odnosno uzorke u istraživačkim podacima koji su značajni ili zanimljivi, te se upravo tim temama koristiti za odgovaranje na postavljena istraživačka pitanja (Braun i Clarke, 2006.). Tematska je analiza fleksibilna i korisna i provodila se u šest koraka kako to sugeriraju Braun i Clarke (2006.).

Upoznavanje s podacima

Istraživačica se prvo upoznala s podacima koji se odnose na drugo istraživačko pitanje tako da je čitala transkripte i bilježila i označavala ono što joj se činilo važnim stvarajući pritom okvirnu predodžbu o tome kakve su informacije davali sudionici. Sve što će se dalje navoditi u tekstu koji slijedi, odnosi se i na podatke u vezi s trećim istraživačkim pitanjem.

Generiranje kodova

U ovom koraku podatci su se počeli smisleno organizirati, odnosno počeli su se stvarati kodovi iz podataka. Podatci su se organizirali oko sličnih značenja, sadržaj se reducirao u manje dijelove teksta. Istraživačica ponekad nije bila sigurna je li neki podatak relevantan, ali ga je svejedno kodirala zbog toga što je mnogo lakše odbaciti kodove nego se vraćati na cijeli skup podataka i ponovno ga kodirati. Kodiranje u računalnom programu omogućavalo je da taj postupak barem s tehničke strane bude operativan. Ovaj je korak završen kada su podatci u potpunosti kodirani, a tada omogućuju širi i bolji uvid u dobivene podatke.

Identificiranje tema

Kodirani podatci omogućili su promišljanje o podtemama ili kategorijama i u ovom se postupku koristilo tzv. induktivnim pristupom podacima „odozdo prema gore“. U induktivnom pristupu identificirane teme usko su povezane sa samim podacima i zbog toga je taj oblik tematske analize sličan utemeljenoj teoriji (Braun i Clarke, 2006.). Istraživače u induktivnom pristupu ne vodi teorijski interes za područje ili temu, ali se isto tako istraživači ne mogu u potpunosti osloboditi svojih teorijskih i epistemoloških stavova. Tijekom konstruiranja tema bilo je važno čitati dobivene kodove više puta, uzimajući dovoljno vremena za razmišljanje o zajedničkim atributima pojedinih kodova. Pronalazeći sličnosti među određenim kodovima, promišljajući o njihovim međusobnim odnosima, pojavljivali su se pojmovi, a iz njih kategorije i naposljetku teme. Tu je istraživačica ponovno zamolila kolegu da pogleda konstruirane teme i pruži povratnu informaciju na razini logičke analize. Kolega nije uključen u ovo istraživanje, psiholog je i znanstvenik, i od njega se nisu očekivale povratne informacije o sadržaju, već o tome koliko mu smisleno izgleda materijal koji mu je poslan.

Revidiranje tema

Nakon konzultacija s mentoricom podatci su u nekim dijelovima reorganizirani i neke teme su revidirane. Tijekom ovog koraka bilo je jako važno konstantno biti svjestan istraživačkog pitanja i bilo je korisno povezivati dobiveno s teorijom, promišljati ozbiljnije o teorijskim konceptima, i to za vrijeme i konstruiranja i revidiranja tema. Ovaj je dio bio vrlo kreativan i tražio je vrijeme za refleksiju. Na kraju ove faze istraživač ima jasan prikaz tema, načina na koji se one međusobno slažu i koju priču pričaju o podacima (Clarke i Braun, 2006.). Računalni program omogućio je izradu vizualnih mapa, pa je istraživačica s pomoću slikovite mape mogla sagledati dobivene teme iz šire perspektive.

Definiranje i imenovanje tema

U petom se koraku definiraju i imenuju teme. U ovoj se fazi identificira bit svake teme, odnosno određuje aspekt podataka koji svaka tema obuhvaća (Braun i Clarke, 2006.). Tu je bilo važno razmotriti i kako se pojedina tema uklapa u širu, cjelokupnu „priču“ koju istraživačica „priča“ svojim podacima, odnosno u odnosu na ostale teme, ali i u odnosu na istraživačko pitanje, a važno

je bilo i razraditi radne nazive te konačno imenovati svaku temu. Peti korak uključuje i pisanje zbog čega je često nejasna granica između ovog i sljedećeg, posljednjeg koraka.

3.5.1. Etički aspekti istraživanja

Etičko povjerenstvo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu 18. listopada 2022. godine donijelo je odluku kojom je dalo suglasnost za provedbu ovog istraživanja. Etički aspekti istraživanja uključeni su u sve faze istraživanja: formiranje uzorka i informirani pristanak, prikupljanje i obrada podataka, briga za dobrobit sudionika, nagrada i dijeljenje informacija, informiranje o rezultatima istraživanja (Prilog 3).

Formiranje uzorka i informirani pristanak

Iako je već rečeno, potrebno je u okviru etičkih aspekata ponovno naglasiti način formiranja uzorka istraživanja. U istraživanju se koristila metoda namjernog uzorka i uključila je 15 supervizora prema već navedenim kriterijima. Da bi došla do sudionika, istraživačica je kontaktirala s Hrvatskim društvom za superviziju i organizacijski razvoj i Hrvatskom komorom psihoterapeuta koja ima evidenciju o supervizorima.

Sa supervizorima koji odgovaraju kriterijima uključivanja u istraživanje bio je uspostavljen kontakt e-porukom koji je sadržavao poziv za sudjelovanje u istraživanju. Nakon pozitivnog odgovora, bio je poslan Informirani pristanak koji su sudionici kasnije i osobno potpisali (Prilog 4). Također im je uz Informirani pristanak bio poslan i Okvirni sadržaj intervju da bi se osjećali sigurnije i pripremljenije za intervju.

Sudionici ovog istraživanja odabrani su po navedenim kriterijima, ali to su ujedno i osobe koje je istraživačica poznavala, iako većinom površno; neke je poznavala iz susreta na sastancima profesionalnih udruženja (6), neke su joj kolege psihoterapeuti (4) s kojima ne surađuje blisko, s nekima se školovala za supervizora ili ih poznaje iz tog miljea (3). Tu su i sudionici (2) koje nije poznavala, jedna je došla po principu „snježne grude“, a drugi je došao po preporuci zajedničkog prijatelja. Svi su sudionici potpisali Informirani pristanak, jedan primjerak zadržali su za sebe, a drugi je zadržala istraživačica.

Prikupljanje podataka od sudionika i njihova obrada

S obzirom na to da je zajednica supervizora na prostoru Republike Hrvatske prilično mala i većina se ljudi međusobno poznaje, u istraživanju se vodilo računa o povjerljivosti dobivenih podataka jer su pitanja osjetljive i osobne prirode. Stoga je bilo važno pobrinuti se da podatci budu maksimalno zaštićeni te da podatci koji moguće otkrivaju identitet supervizora ne budu izloženi u objavljenim radovima. Svi su sudionici imali svoju šifru, njihov identitet poznat je samo autorici istraživanja. Podatci dobiveni audiosnimkom intervjua izrađeni su kao transkript, a čuva ih doktorandica u elektroničkom obliku zajedno s audiozapisom. Podatci su bili dostupni doktorandici i mentorici po potrebi. Kolegi koji se uključio u fazi obrade podataka bili su dostupni samo šifrirani anonimni transkripti. Audiosnimke čuvale su se do izrade transkripta. Anonimizirani transkripti čuvat će se do obrane doktorskog rada, po potrebi i nešto dulje (do godinu dana nakon obrane), dok se ne objave jedan ili dva rada vezana za ovo istraživanje.

Povratna informacija, nagrada i briga za sudionike istraživanja

Sudionici će biti informirani o rezultatima istraživanja ili javnom objavom rada ili slanjem rada na osobni zahtjev.

Sudionicima nije bila ponuđena nagrada za sudjelovanje, ali je istraživačica svakom sudioniku poklonila čokoladu *Merci*. Onima koji su bili intervjuirani na daljinu, čokolada je bila poslana poštom na njihovu kućnu adresu.

Tijekom vođenja ovog intervjua postojala je mogućnost da će neke teme izazvati više ili manje ugodne emocije, i to zato što se intervju bavi svjetonazorom supervizora koji uključuje njihove stavove prema životu, poslu, ljudima i slično. Važno je bilo da istraživačica u provođenju intervjua bude pažljiva i autentična u dijalogu, da provodi intervju maksimalno poštujući svakog sudionika i svaku njegovu informaciju, jer je u pitanju materijal koji je osjetljiv i osoban za svakog sudionika. Takvim vođenjem intervjua isključuje se mogućnost štete ili povrede. Istraživačica je iskusni, dugogodišnji psihoterapeut i supervizor s razvijenim vještinama vođenja dijaloga. Sudionici su također dobili mogućnost izbora jednog od tri ponuđena supervizora kojima su se mogli javiti nakon provedbe intervjua ako budu osjećali potrebu s nekim porazgovarati o tome kako je na njih utjecala provedba intervjua, odnosno razmišljanje o delikatnim svjetonazorskim temama zastupljenim u intervjuu.

Objedinjavanje podataka

Cilj je tematske analize ispričati složene priče koje se nalaze u podacima tako da uvjere čitatelja u valjanost te analize (Braun i Clarke, 2006.). No prije toga te su priče trebale postati smislene istraživačici i mentorici. Bilo je važno da istraživačica navodi teme smislenim redoslijedom da bi priča o svjetonazoru supervizora bila jasna priča o podacima ovog kvalitativnog istraživanja.

U prikazu postupka uključujući provedene analize istraživačica se rukovala smjernicama za izvještavanje o kvalitativnim istraživanjima koje objedinjavaju 32 kriterija provedena s pomoću intervjua i fokusnih grupa poznatih kao COREQ (Tong, Sainsbury, Craig, 2007.; prema Ajduković, 2014.) i šest kriterija proizašlih iz analize objavljenih članaka u *Ljetopisu socijalnog rada* (Ajduković, 2014.). Pritom, dio smjernica odnosi se na (1) nacrt istraživanja (teorijski kontekst istraživanja; metodološki pristup, odabir metode prikupljanja podatka i etička pitanja), (2) odabir sudionika (uzorkovanje; okupljanje sudionika; veličina i opis uzorka), (3) okruženje u kojem je provedeno istraživanje, (4) način prikupljanja i analize podataka te (5) podatke o istraživačici i njezin odnos sa sudionicima koji je već opisan u prethodnom dijelu teksta.

U dijelu koji slijedi bit će prikazana refleksija istraživačice na proces prikupljanja podataka.

3.6. Refleksija na proces prikupljanja podataka i briga o vjerodostojnosti

Ajduković (2008.) navodi da istraživač ima neposrednu ulogu u planiranju istraživanja i u prikupljanju podataka, njihovoj analizi i interpretaciji. Osim toga, kvalitativni istraživač sam služi kao „mjerni instrument“ koji je u stalnom kontaktu s materijalom. Izravna je posljedica što taj „mjerni instrument“ tijekom samog prikupljanja podataka prolazi kroz vlastitu promjenu: unosi osobna tumačenja u materijal dok ga prikuplja, svojim ponašanjem utječe na izvore informacija, a istodobno je pod utjecajem samog materijala i cijelog procesa. Subjektivnost je istraživača neizbježna i sigurno prisutna u svim dijelovima istraživanja. Kvalitativni istraživač ima odgovornost jasno i vjerodostojno opisati provedene postupke i dobivene nalaze. Budući da je jedan od načina povećanja vjerodostojnosti istraživanja – bilježenje, istraživačica je svoje zabilješke grupirala, a kroz njih će se promotriti neke značajke vjerodostojnosti podataka.

Proces provedbe istraživanja

Već nakon prvog provedenog intervjua istraživačica je opazila da se na odgovor na prvo pitanje „utrošilo“ mnogo vremena, a da je za drugo i treće pitanje ostalo manje vremena. U narednim intervjuima primijetila je da su neki sudionici već kod drugog pitanja izražavali svjesnost o vremenu, neki su se morali žuriti, te se istraživačica počela brinuti za kvalitetu dobivenih podataka vezanih za drugo i treće pitanje. Nakon četvrtog intervjua i konzultacija s mentoricom, istraživačica je malo skratila vrijeme intervjuiranja u vezi s prvim pitanjem, osiguravajući tako više vremena za odgovore na drugo i treće istraživačko pitanje. Međutim, do samog kraja provedbe intervjua sa svim sudionicima istraživačica se počela brinuti jer su sudionici unatoč ostavljenom vremenu i dalje na drugo i treće pitanje odgovarali kraće, nejasno, zamuckujući i kao da im je istraživačica trebala više reflektirati, parafrazirati, ne bi li producirali neke jasnije odgovore. Na sljedećim konzultacijama s mentoricom, pred kraj provedbi intervjua, zaključili smo da su drugo i treće pitanje takve prirode da o njima sudionici ne mogu govoriti tečno jer, po svemu sudeći, o navedenim sadržajima nisu nikad dosad govorili i treba im vremena za osvještavanje te teme.

Tijekom procesa provedbe istraživanja nije bilo potrebe mijenjati pitanja, izbacivati ih ili dodavati nova, osim što je istraživačica kod jednog potpitanja postala opreznija. Naime, nakon što bi se razgovaralo o nekoj temi, nakon svake tematske cjeline istraživačica bi pitala: „Molim vas da promislite i navedete literaturu, autora ili citat koji vam je bio inspiracija za ovo područje o kojem smo upravo razgovarali.“ Istraživačica je primijetila da se kod nekih sudionika koji se ne mogu sjetiti odgovora na to pitanje pojavljuju sram ili nelagoda. Zbog toga ga je malo preformulirala: „Sad imam jedno pitanje za koje ćete možda imati odgovor, a možda i ne ovog trenutka, ako imate, odlično, ako nemate, idemo dalje. Molim vas da promislite i navedete literaturu, autora ili citat koji vam je bio inspiracija za ovo područje o kojem smo upravo razgovarali. Ako se ne možete sjetiti, možda se sjetite naknadno, a i uvijek mi nakon intervjua možete poslati *e-mailom* naziv autora ili knjige.“ To je omogućilo sudionicima da se ne osjećaju neugodno ako nemaju odgovor na to pitanje i istraživačica vjeruje da je to bilo baš značajno, ne toliko za taj podatak koliko za odnos povjerenja i otvorenosti koji se gradio tijekom intervjua i koji je zapravo omogućavao daljnje dobivanje kvalitetnih informacija.

Proces započinjanja i završavanja intervjua

Iako je istraživačica za svakog sudionika pripremila čokoladu *Merci* kojom je imala namjeru zahvaliti na kraju intervjua, nije očekivala da će proces završavanja intervjua tražiti i neke druge, sudionicima potrebne detalje. Istraživačica je tako nakon prvog intervjua dobila zagrljaj od sudionice koju do tad nije nikad vidjela uživo. Pri tom zagrljaju sudionica je pitala istraživačicu: „Kako si ti zadovoljna, reci mi“, te se vratila na mjesto želeći čuti refleksiju istraživačice. Istraživačica je sa sudionicom popričala, izrazila svoje zadovoljstvo i zahvalnost i pozdravile su se, ali je ostala zbunjenost jer kao da je takav kraj bio iznenađenje za istraživačicu.

Istraživačica je pretpostavila da je intervju ipak bio i osobni susret koji je izazivao emocije u sudionicima te im je vjerojatno trebalo ostaviti vremena za završavanje tog odnosa. Tijekom trećeg intervjua sudionica je bila sporija, trebalo joj je više vremena za razgovor i za početni i završni kontakt pa je nastala neugodna situacija jer se istraživačica morala žuriti na autobus za koji je imala kupljenu kartu. Tu je istraživačica osjetila i sram i krivnju, zapravo postala je svjesnija delikatnosti susreta sa sudionikom i odgovornosti za njegovu provedbu. Stoga je nastojala sa svakim sljedećim sudionikom razmišljati o boljoj organizaciji vremena i započinjanja i završavanja intervjua. Tako je nekim sudionicima s kojima se nalazila uživo u svom prostoru na početku ponudila kavu ili čaj i ne bi odmah prešli na intervju, već bi uvodno malo popričali o intervjuu te bi naknadno započeli sa snimanjem. Uбудućе je ostavljala više vremena za susret od planiranoga. Time si je omogućila bolju prisutnost i uključenost u intervju, što ponovno rezultira vjerodostojnijim podacima. Možda bi prethodno upućivanje istraživača na delikatnost započinjanja i završavanja intervjua bilo korisno za provedbe budućih istraživanja.

Mjesto, način i vrijeme provođenja intervjua

Kako je navedeno u poglavlju 3.3. („Metode prikupljanja podataka“), neki su sudionici sudjelovali u intervjuu putem aplikacije Zoom, a neki uživo. Pri provođenju intervjua na aplikaciji Zoom istraživačica je samo kod jedne sudionice uočila problematičnu situaciju; naime, sudionica je odabrala da će vrijeme susreta biti kraj njezina radnog vremena te je u intervjuu sudjelovala u svom uredu. Kad se dogovarala za susrete, istraživačica je pretpostavila da će sudionici koji odaberu susrete putem aplikacije Zoom ujedno odabrati adekvatno vrijeme i mjesto provedbe. Tu su sudionicu prekinuli nekoliko puta kucajući joj na vrata ureda tijekom intervjua, no, srećom, samo su se javljali da odlaze i ta je smetnja brzo završila te su daljnji uvjeti bili odgovarajući. Tada je

istraživačica shvatila da je zapravo, kada se dogovara intervju putem platforme Zoom, potrebno uključiti u dogovor o susretu i osnovne etičke i tehničke elemente načina sudjelovanja. Iako se pretpostavlja da danas većina potencijalnih sudionika ima iskustvo komunikacije na daljinu, to je samo pretpostavka koju ne treba uzimati kao činjenicu. Tako će kod nekih sudionika davanje konkretnih uputa i smjernica o sudjelovanju na daljinu sigurno spriječiti neželjene učinke ometanja takve komunikacije. Sudionicima koji su pak odabrali provođenje intervjua uživo, ponuđen je istraživački prostor. Međutim, neki su zamolili da radi praktičnosti prostor bude njihov, da bi uštedjeli na vremenu. U dva prostora istraživačici nije bilo dovoljno ugodno zbog nekih ponuđenih uvjeta koji se ovdje neće navoditi radi zaštite sudionika. Istraživačica o tome nije ništa rekla, držala je to za sebe, ali paralelno su joj misli bile povremeno i u toj jednoj tjelesnoj nelagodi (radilo se o tjelesnoj i prostornoj neudobnosti). Istraživačica vjeruje da to nije ostavilo utjecaj na vjerodostojnost podataka, jer je istraživačica osoba koja se može adaptirati, ali možda bi u nekom idućem istraživanju opreznije dogovarala prostor i ako bi bio kod sudionika, prethodno bi se raspitala o nekim uvjetima te ih jasnije dogovorila. Za vjerodostojnost dobivenih informacija važno je i da istraživač ima sigurnu i stabilnu pozadinu i mjesto u kojem se obavlja intervju. Istraživač se također mora osjećati ugodno i imati mir za vrijeme intervjua da bi dobro prikupljao podatke i bio maksimalno uključen u proces.

Istraživačica kao „mjerni instrument“

Istraživačica se većinu intervjua dobro brinula o sebi jer je to naučila u svojim drugim profesionalnim ulogama. Brinula se o tome da bude odmorna kad ima intervju, da uzme neko vrijeme pripreme za intervju u samoći, da pripremi prostor, bilješke, papire, sve što je bilo potrebno. Brinula se o tome da ne bude više od jednog do dva intervjua u jednom tjednu jer je htjela imati vrijeme i prostor za refleksiju o svakom prethodnom sudioniku. U svim bilješkama nakon intervjua navodi se da je istraživačica proživljavala ugodne emocije: znatiželju, radost, povezivanje, uzbuđenje, mir, prihvaćanje različitosti, te da je sve svoje sudionike uspjela gledati kao čudo ili kao nešto lijepo i iz te je perspektive s njima razgovarala. To je ujedno i dijaloško-relacijska perspektiva koja je istraživačici poznata kao dio njezine profesionalne svakodnevice. „Mjerni instrument“ istraživačice nastavio je mjeriti i tijekom obrade podataka. „Mjerio“ je ugodne emocije i unutarnju ispunjenost slikama koje su se polako prikazivale. No tijekom završnog dijela obrade podataka, kada su intervjui već odavno bili završeni, zbog svakodnevnog cjelodnevnog

razmišljanja o podacima, izjavama sudionika i temama koje su se slagale, na svom radnom mjestu tijekom jedne radionice koju je vodila, doživjela je neobične emocije. Doživjela se fragilnom, osjetljivom u odnosima s drugima u profesionalnom okruženju, čak i plačljivom. Nije bila produktivna kao prije te je brzo zaključila da je preplavljena zamorom i da se privremeno mora povući iz profesionalnih aktivnosti, do završetka izrade prikaza istraživanja. Istraživač se tijekom procesa istraživanja mijenja i važno je to pratiti. Također, važno je osigurati podršku ne samo za vrijeme vođenja intervjua već i za vrijeme obrade podataka i pisanja izvještaja. Podrška može biti dijeljenje sa supervizorom ili osobom koja razumije situaciju, a istraživačica je zamijetila da joj svakodnevna duga šetnja uz more (ili u prirodi), pomaže u mentalnom i tjelesnom „resetiranju“ mjernog instrumenta.

Dirnutost i zahvalnost

Svi su sudionici tijekom intervjua bili otvoreni za razgovor o svim temama, taj je proces tekao bez problema. Istraživačicu su dirnuli svi susreti i ispunjena je iskrenom zahvalnošću. Nekim sudionicima potekle su suze, neki su doživjeli neke uvide, neki su otvoreno izrazili zahvalnost za ovaj razgovor i iskazali da su kroz njega nešto dobili za sebe. Istraživačica nije dobila samo sudionike u svrhu istraživanja već mnogo više od toga, što se ne može mjeriti istraživačkom vrstom interesa.

4. REZULTATI I DISKUSIJA

„...ja sam sad vama ispričala što... nisam zapravo... toliko nikome ispričala...“

(sudionica istraživanja, Beskonačnost, dob 79)

Rezultati istraživanja razdijeljeni su i prikazani prema tri istraživačka pitanja koja su bila postavljena u ovom istraživanju, koja su ujedno i tematska područja. No rezultati istraživanja pokazali su i četvrtu temu, pa će zapravo biti prezentirani u sljedeća četiri tematska područja:

1. svjetonazor supervizora
2. pokazivanje svjetonazora supervizora
3. korištenje svjetonazora supervizora

4. razvoj svjetonazora.

Rezultati će se detaljno prikazivati dalje u tekstu po kategorijama i pojmovima. Pojmovi će se ilustrirati jednom ili dvjema izjavama, no svi pojmovi i detaljni opisi izjava mogu se vidjeti u tablicama koje se nalaze u Prilozima (Prilog 5, 6, 7, 8, 9, 10 i 11).

4.1. Svjetonazor supervizora

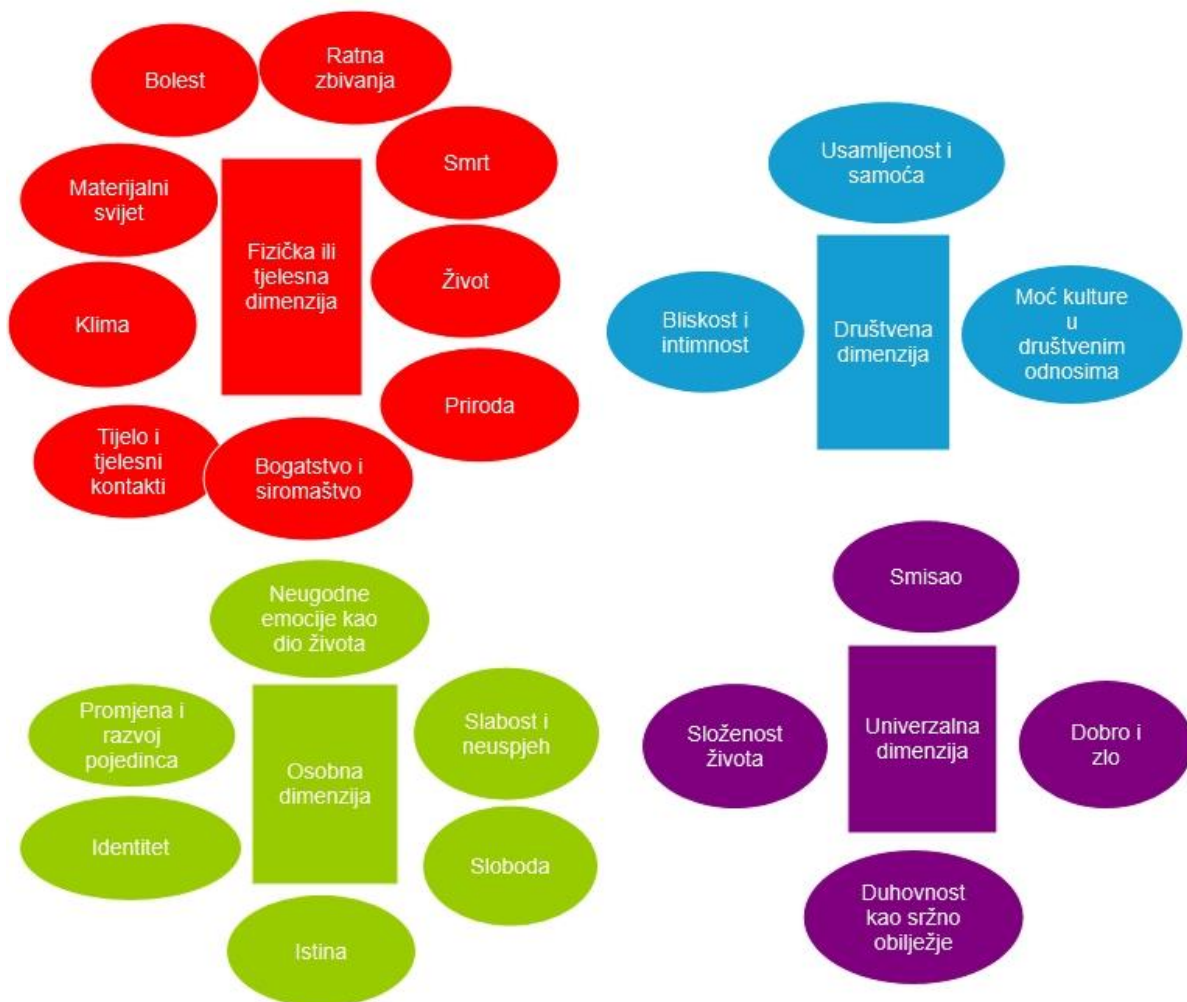
Prvim istraživačkim pitanjem nastojalo se saznati kako supervizori opisuju vlastiti svjetonazor kroz četiri dimenzije: fizičku, društvenu, osobnu i univerzalnu dimenziju egzistencije, odnosno kako opisuju svoj svjetonazor vezano za svoju fizičku prisutnost u svijetu i svijet koji ih okružuje; odnos prema drugima, kulturi i društvu kojem pripadaju, drugim kulturama i društvima i sl.; kako opisuju svoj svjetonazor vezano za sebe i kako opisuju svoj svjetonazor vezano za svoje razumijevanje života uopće. Analizom okvira dobiveno je da ova tema ima četiri podteme, a svaka podtema svoje kategorije i pojmove.

Četiri podteme svjetonazora supervizora koje su analizirane analizom okvira su:

- 1) fizička dimenzija svjetonazora
- 2) društvena dimenzija svjetonazora
- 3) osobna dimenzija svjetonazora
- 4) univerzalna dimenzija svjetonazora.⁵

⁵ U originalnim tekstovima (Deurzen, 2009.) ova dimenzija naziva se *spiritual dimension* ili *duhovna dimenzija*, *Überwelt* ili *nadzemni svijet* ili *above world*, no za potrebe istraživanja ova će se dimenzija nazivati univerzalnom dimenzijom jer unutar te dimenzije svi ljudi kreiraju značenja koja daju svemu što se događa, pa ovu dimenziju to čini univerzalnom.

Tema Svjetonazor supervizora

Slika 5. Četiri dimenzije svjetonazora supervizora s pripadajućim kategorijama

Kao što je u uvodu opisano, Deurzen i Adams (2016.) predstavili su koncept četiriju dimenzija ljudske egzistencije koji su već ranije koristili Binswanger (1963., prema Deurzen i Adams, 2016.) i Yalom (1980., prema Deurzen i Adams, 2016.). Binswanger (1963., prema Langdridge, 2013.) taj je model osmislio kao trodimenzionalan, a četvrtu ili univerzalnu dimenziju koja obuhvaća prve

tri dimenzije skupa uvela je Deurzen (1980., prema Langdridge, 2013.). Tim se konceptom ili mapom može opisati način na koji osoba postoji, odnosno živi u nekom određenom trenutku svog života. To je mapa opće ljudske egzistencije koja razlikuje četiri osnovne dimenzije ljudske egzistencije. Promišljanja ljudi o svijetu i životu mogu se svesti na navedena četiri područja, odnosno dimenzije.

Gledajući iz šire perspektive, istraživačica je svrstala sve odgovore opisa svjetonazora upravo u četiri dimenzije svjetonazora kao u odgovarajuće podteme. Tijekom razgovora u okviru prvog istraživačkog pitanja istraživačica je primijetila da su sudionici reagirali na sljedeći način: *Opa, joj, super su ti pitanja... Klima?* (s1pst); *...to mi je možda najzanimljivije pitanje od svih nekako... dakle, ta promjena...* (s3psr); *...imaš neka pitanja koja su... ne razmišljam uopće puno o tome...* (s6pst); *Sloboda. To je novo pitanje? Ah, đe me nađe...* (smijeh) (s5pst i psr); *Sloboda... Aaaa, to mi je pitanje broj jedan.* (s14psr).

Dakle, pokazivali su znatiželju, uzbuđenje, radost zbog pitanja koja su se otvarala; pokazivali su da su im pitanja o kojima se razgovara važna, ali su i reflektirali da o svjetonazoru, ili barem o nekim njegovim dimenzijama, inače ne razmišljaju i ne razgovaraju. Yalom (2011.) potiče terapeute u svojoj knjizi da razgovaraju s klijentima o smislu života, o smrti, objašnjavajući da govorenje o tim temama ima terapijski učinak te da razmišljanje i razgovor o smrti spašava čovjeka, odnosno daje mu poticaj za život (Yalom, 1980.). Istraživačica zaključuje na temelju neverbalnih reakcija sudionika tijekom razgovora o prvom nizu pitanja (osmjesi, uzdasi, spremnost i otvorenost za razgovor o svjetonazoru), ali i na temelju izjava koje su davali tijekom odgovaranja na prvo pitanje, da razgovori o egzistencijalnim temama imaju terapijski učinak (Mesić, 2013.) te da supervizija treba postati mjesto na kojem razgovaramo o našim životnim stajalištima jer takav razgovor očito čini sudionike (a onda i supervizante) otvorenijima te može otvoriti nove mogućnosti u radu.

Kao što je već navedeno, odgovaranje na prvi niz pitanja započelo je tako da se sudionika upoznalo s četverodimenzionalnim modelom ljudske egzistencije te da ih se pitalo, na temelju slikovnog prikaza tih dimenzija, s kojom dimenzijom u intervjuu žele početi. Time je istraživačica namjeravala utvrditi koje dimenzije odabiru kao prve, a koje kao posljednje, pretpostavljajući da će prvo odabirati one koje su im dostupnije u svjesnosti ili za koje misle da se s njima bolje snalaze. Devet sudionika odabralo je započeti intervju s vanjskom, tjelesnom ili fizičkom dimenzijom pa

nastaviti preko društvene i osobne do univerzalne, koju su ostavljali za kraj. Troje sudionika odabralo je početi s osobnom dimenzijom, a dvoje s univerzalnom, jedan sudionik s društvenom. Navedeno navodi na pretpostavku da je većini sudionika bilo najlakše razgovarati o tjelesnoj ili fizičkoj dimenziji, čak su je u tom dogovoru najčešće nazivali vanjskom (jer je na slici ona bila prikazana vanjskim krugom), a najteže ili najkompleksnije o univerzalnoj dimenziji, jer ju je većina odabrala za kraj. Većina koja se odlučila na taj redoslijed rekla bi nešto poput: „Hajdemo početi od vanjske prema unutarnjoj“, što implicira da univerzalnu dimenziju doživljavaju unutarnjom. To je u skladu s onim što Deurzen (2009.) navodi da se univerzalna dimenzija najčešće doživljava kao središte našeg svijeta te da je to najintimnija dimenzija egzistencije, često skrivena i pomalo tabuizirana.

Kad se pogleda obim teksta i vremena posvećenog u intervjuu, najviše su sadržaja sudionici izrekli upravo o pitanjima fizičke dimenzije svjetonazora, odnosno najviše su informacija davali o dimenzijama svjetonazora koje su birali kao one od kojih će intervju započeti (4-5 stranica teksta), a najmanju su količinu informacija davali za one dimenzije koje su odabirali za zadnje (dvije stranice u prosjeku). Možemo pretpostaviti da je većini sudionika najlakše govoriti o onome što ih okružuje u životu i svijetu te da tu imaju više informacija, a da najmanje informacija daju o svojim dubljim promišljanjima.

4.1.1. Svjetonazor supervizora – fizička dimenzija

Četiri dimenzije ljudske egzistencije predstavljaju opis različitih dimenzija življenja s kojima se suočavaju svi ljudi neovisno o kulturi kojoj pripadaju (Deurzen i Adams, 2016.). To su ujedno i četiri podteme tematskog područja svjetonazora supervizora. Podtema fizičke dimenzije opisuje kako se odnosimo prema onome što nas okružuje. To je vanjska i fundamentalna dimenzija našeg odnosa sa svijetom koja uključuje naše tijelo, okolinu, klimu, vrijeme, materijalno i naš kapacitet za zdravlje, kao i naš odnos prema smrtnosti (Deurzen i Adams, 2016.). Većina sudionika, kao što je već navedeno, birala je razgovarati prvo o toj dimenziji. No, ipak, četvero sudionika odabralo ju je za zadnju dimenziju. Tako su odabrali sudionici koji su htjeli započeti s univerzalnom, osobnom ili društvenom dimenzijom.

Slika 6. Fizička dimenzija svjetonazora supervizora s kategorijama i pojmovima

Analizom okvira dobiveno je da se ova podtema sastoji od devet kategorija koje se mogu vidjeti na Slici 6. Tablice s izjavama, kodovima i pojmovima temeljem kojih su imenovane kategorije nalaze se u Prilozima (Prilog 5).

Život

Informacije o ovoj kategoriji opisane su sljedećim pojmovima: **ugodni doživljaj života, prolaznost života, utjecaj pojedinca na život, propitivanje života i neugodni doživljaj života**. **Ugodni doživljaj života** odnosi se na to da je život lijep, da je život poklon, ljubav, radost, bogatstvo (*Život je lijep.* (s1pst); *Baš nam je to neki poklon, taj život.* (s2pst); *Život me raduje.* (s12pst i psr); *Volim živjeti...* (s15pst i psr); *Mislim da je život malo veći od nas, u smislu od nas svakog pojedinog i da je bogat, a sad je pitanje koliko mi iz njega uzmemo. Bogat je svakakvim događajima ili svakakvim iskustvima mogućnostima i onim koje su nam lijepa i dirljiva i dobra i ona koja su nam teška i zahtjevna. Mislim da je život stvarno svašta.* (s7pst)). **Prolaznost života** odnosi se na vrijeme koje prolazi i pitanje što s tim napraviti, na to da smrt bliske osobe omogućuje razumijevanje života i na to da na kraju svi umremo (*Smrt me podsjeća na tu prolaznost, sve što imamo je to vrijeme koje prolazi i to pitanje što s tim vremenom da napravimo.* (s2pst); *Kako je partner preminuo, shvatila sam vrijednost života.* (s5pst i psr); *Život smo dobili, bolest svako prođe, na kraju svi umremo...* (s14psr)). **Uticaj pojedinca na život** odnosi se na to da ljudi biraju uzeti ono što im život daje, da treba živjeti život bolje, više misliti na sebe i na utjecaj psihoterapeuta na život ljudi (*Na meni je hoću li ja „uskočit na taj vlak“ i uzet to šta mi život daje* (s2pst); *Mislim da trebam živjeti život, možda bolje nego što sam ga živjela, da trebam više misliti na sebe u nekim situacijama.* (s4psr); *Mislim da je lijepo kad možeš utjecat kad si recimo psihoterapeut ili kad možeš utjecat da ljudi žive taj život onako ispunjeno i sretno i baš je to jedna lijepa stvar.* (s1pst)). **Propitivanje života** odnosi se na to da se pitanjem života ne treba baviti jer tu nema odgovora, da sudionici promišljaju o životu i da imaju sve manje ideja o njemu i da treba živjeti dan za danom (*Ne bavim se tim pitanjima bez odgovora, ostajem s tom zagonetkom, divno mi je to, ne znam šta bi rekao, često ušutim na to.* (s2pst); *Promišljam o životu, to se stalno mijenja i ustvari što sam stariji sve manje i manje imam ideja o životu, što je paradoksalno ustvari, sa nekom zrelošću o životu više nemam nekakve iluzije, životna uvjerenja, jednostavno ono živim dan za danom i bavim se svakodnevnim svojim obavezama a kojih je stvarno puno.* (s6pst)). **Neugodni doživljaj života** odnosi se na grubost i težinu života (*Život je kontinuirano, postepeno opraštanje... gubljenje... gubljenje zdravlja, kose,*

izgleda, prijatelja. Ja gledam mi se opraštamo, kad čovjek u nekom momentu shvati da je to tako, ovaj život je grub. (s2pst); Život je težak. (s6pst)).

Najviše izjava bilježi se u okviru zadnjeg pojma gdje zapravo sudionici govore o ljubavi prema življenju i životu, no izdvaja se i jedna zanimljiva izjava o utjecaju psihoterapeuta na život ljudi: *Mislim da je lijepo kad možeš utjecat kad si recimo psihoterapeut ili kad možeš utjecat da ljudi žive taj život onako ispunjeno i sretno i baš je to jedna lijepa stvar. (s1pst)*

Bertolino (2018.) elaborira da kliničari imaju iznimnu količinu utjecaja u terapijskom miljeu i oni dobro razumiju kada i kako se koristiti svojim metodama koje proizlaze iz njihovih svjetonazora. Dakle, ne samo da pomagači imaju utjecaj na korisnike već upravo taj utjecaj vrše korištenjem metodama koje proizlaze iz njihovih svjetonazora. Utjecaj pomagača na korisnike i njihov život velika je tema i njome se treba detaljnije baviti i na edukacijama i na supervizijama i u svim drugim oblicima pomagačkih usluga. Upravo zato supervizija može i mora postati mjesto o refleksiji ove teme; pomagači moraju ne samo podizati svijest o vlastitom utjecaju na korisnike, ne samo da moraju stjecati neprestano nova znanja i vještine, već moraju redovito ići na osobnu psihoterapiju i/ili superviziju da bi tamo preispitali svoje metode i svoj svjetonazor, a time i svoj utjecaj na korisnike.

Smrt

Kategoriju smrti možemo sagledati s pomoću sljedećih četiriju pojmova: **povezanost smrti i života, iskustvo smrti bliske osobe, emocionalni doživljaj smrti i značenje smrti. Povezanost smrti i života** odnosi se na to da smrt podsjeća da vrijeme prolazi, smrt je normalna, treba živjeti život, smrt i osjećaj življenja jako su povezani te da cijeli život „žvačemo“ smrt (*Smrt me podsjeća na tu prolaznost i ono sta smo na početku rekli, sve što imamo je to vrijeme koje prolazi i to pitanje što s tim vremenom da napravimo. (s1pst); Osobno, ne razmišljam da bi ja sada sutra umrla ili da ću sutra umrijeti, sasvim je normalno da će se to u nekom trenutku dogoditi, ne opterećujem se time. Mislim da trebam živjeti život, možda bolje nego što sam ga živjela, da trebam više misliti na sebe u nekim situacijama. (s4psr); Smrt kao nešto što ima jako veze sa osjećajem življenja. (s1pst); Kad sam ušao u zrelije godine, ja non-stop mislim meni je smrt uvijek blizu, mislim u glavi, ono mislim o njoj... i nekako čini mi se cijeli život žvačem tu smrt, od momenta kad sam prestao biti adolescentski beskonačan ili postao smrtan. (s2pst)). Iskustvo smrti bliske osobe* odnosi se na to da je teško gledati umiranje bliskih ljudi, da je to iskustvo koje donosi mir i zahvalnost, nema veće

tuge i smrt se najbolje osjeća kad umre mama (*Gledala sam umiranje svekrve prije godinu dana, pa sad umiranje mame, nekako teško je to, teško je i shvaćas da život nekada mora i završiti, kako se čovjek rodi, tako i umire.* (s4psr); Dva i pol mjeseca je trajao proces odlaska moga partnera, to je za mene bilo jedno iskustvo koje mi je puno više donijelo nego što sam mogla misliti da ću skupiti... Znači, samo dvije emocije su bile prisutne, to je mir, a drugo je zahvalnost. I nakon toga nemam šta, nego živjet ono što mi je dano. (s5pst i psr); Mislim da od gubitka voljenih osoba nema veće tuge, to sam ja iskusila znači, meni su oba dva roditelja umrla tako da mi je to zaista bilo jedno teško iskustvo, s tim da naravno opet, i tu postoje neke gradacije. (s8psr); Smrt sam najbolje osjećala kad mi je mama umrla. (s15pst i psr)). **Emocionalni doživljaj smrti** odnosi se na to da je jako teško kad umire voljena osoba, na izbjegavanje razmišljanja o smrti, na to da se pitanjem smrti ne treba baviti, teško je gledati u smrt, teško je prihvatiti smrt i iako je smrt sastavni dio života, ljudi su se od smrti otuđili i tu se javlja strah (*A kad ti gledaš kad ti voljena osoba pred tvojim očima umire, to je fakat grozno. I dosta se tu moj sustav srušio, bilo mi je baš jako teško.* (s1pst); *Tako da trenutno taj neki odnos prema smrti mi je kao da ne bi razmišljala o tome, ne bih, ne bih.* (s1pst); *Ja se pitanjem smrti ne bavim, to nije moja stvar. Ja sam zadužen za život do smrti.* (s2pst); *Smrt je sastavni dio života i teško je gledati u smrt.* (s4psr); *Kao da se bojimo gledat u smrt.* (s7pst); *Čini mi se i da je smrt jako udaljena od nas u smislu da smo napravili kao neki događaj u kom više kao ljudi ne sudjelujemo baš previše, da nam je dosta otuđeno, iako je sastavni dio života.* (s7pst); *Svi se mi bojimo smrti...*(s10psr)). **Značenje smrti** odnosi se na to da nema ništa poslije života, čovjek kad umre onda ga nema, ostaju uspomene, postoji život poslije života, poslije smrti nije kraj, postoji jedan drugi život, smrt ne razumijemo, otvorena je mogućnost da postoji nešto poslije smrti, raspadanje tijela i pretvaranje u zemlju (*Pa uzbuđuje me to da je zapravo ovo vrijeme zaista samo ovo vrijeme, da nema ništa poslije, da nema života poslije života.* (s2pst); *Čovjek kad umre onda ga nema, ostaju uspomene, živi u mislima, u srcima, u predmetima, snovima...*(s13pst i psr); *...nisam zatvorila mogućnost da postoji nešto poslije smrti.* (s3psr), *Pretvaramo se u zemlju.* (s2pst); *Moje vjerovanje je da naravno da postoji život poslije života.* (s5pst i psr); *...moja je prednost kao kršćanke da ja vjerujem da poslije smrti nije kraj, dakle da čovjek ne odlazi u crnilo... poslije nje postoji jedan drugi život, ne zna...ne znamo baš točno kakav, znamo kakav je opisan u Bibliji...* (s9psr)).

Sudionici su izražavali svoja razmišljanja podjednako o sva četiri navedena pojma i iskazali široki raspon značenja koja pridaju smrti. Yalom je (1980.) pisao o povezanosti smrti i života i tamo je

iznio svoju poznatu tezu da iako nas smrt fizički uništava, ideja o smrti može nas spasiti. Dakle, ako smo svjesni vlastite smrtnosti, mi postajemo spremniji kvalitetnije živjeti. Prepoznavanje prolaznosti i smrtnosti zapravo omogućava radikalnu promjenu u perspektivi življenja. Stoga je važno razgovarati o smrti s korisnicima, a da bi to bilo moguće, pomagači trebaju biti spremni za to. Vidljivo je iz opisanih pojmova da ima stručnjaka pomažućih profesija koji izbjegavaju razgovarati i razmišljati o smrti, a ima i onih koji smatraju da o tom pitanju ne treba razgovarati: *Tako da trenutno taj neki odnos prema smrti mi je kao da ne bi razmišljala o tome, ne bih, ne bih.* (s1pst), *Ja se pitanjem smrti ne bavim, to nije moja stvar. Ja sam zadužen za život do smrti.* (s2pst). Supervizija treba omogućiti vrijeme za prorađivanje razmišljanja pomagača, da bi oni našli bolje načine upotrebe sebe i svojih metoda, znanja i vještina u radu s korisnicima. Sudionici su podijeljeni s obzirom na značenje koje pridaju smrti. Postoje oni koji iskazuju nerazumijevanje smrti, oni koji smatraju da smrt nije kraj i oni koji smatraju da je smrt kraj života. Pretpostavljamo da i korisnici jednako kao i pomagači imaju tako podijeljena razmišljanja. Važno je stručnjacima pomažućih profesija znati prihvaćati i poštovati različitosti, gledati u korisnike sa znatiželjom i interesom, nastojeći držati svoja uvjerenja u zagradi, te im omogućiti prostor za dijalog o toj temi, a upravo to omogućava supervizija.

Tijelo i tjelesni kontakti

Ovu kategoriju opisuju pojmovi: ***briga o tijelu, važnost tjelesne aktivnosti, svijest o tijelu i važnost tjelesnih kontakata u odnosima***. Pojam ***briga o tijelu*** odnosi se na to da se o tijelu treba brinuti, na nedovoljnu brigu i na to da sudionici računaju da tijelo može sve izdržati (*...o tijelu trebamo brinuti, ono je naša kuća i trebamo je lijepo održavati...* (s9psr); *Mislim da tijelu ne pridajem dovoljno značaja koliko bi trebala.* (s8psr); *...premalo o njemu brinem kad mu takvu važnost dajem ali računam da je snažno i jako pa da će izdržati sve to.* (s15pst i psr)). Pojam ***važnost tjelesne aktivnosti*** odnosi se na to da prakticiranje tjelesne aktivnosti povezuje tijelo s drugim dimenzijama (*Uvijek cijenim i volim sve te tjelesne prakse u vidu meditacije, trčanja, relaksacije, saune. Sve stvari koje su vezane za tijelo su nekako za mene, uvijek imaju taj jedan momenat koji je fizikalan, a u isto vrijeme i medikalan, u isto vrijeme povezuje sa ovim drugim dimenzijama možda. Sad kad razmišljam kroz tjelesnost se ulazi u sve ostale dimenzije.* (s2pst)). Pojam ***svijesti o tijelu*** odnosi se na to kako se u posturi tijela može mnogo toga vidjeti, da tijelo prima mnogo informacija i kako se tijelo „prorađuje“ u psihoterapiji (*Važno mi je kako se krećem, kako hodam, kako držim predavanje,*

kako stojim...baš sam nekako svjesna tog svog tijela. (s1pst); Tijelo reflektira cijeli naš emocionalni psihološki život. U posturi tijela možete vidjeti toliko toga o osobi, cijele postavke o organizaciji, možete vidjeti ono jezik nesvjesnog, da li je osobi ugodno ili neugodno, to toliko može reći o čovjeku, a zbog raznih trauma i neugodnih iskustava u najranijoj dobi najčešće, ljudi se moraju odvojiti od tijela. (s6pst); Možeš ti ići na psihoterapiju dvadeset godina, ali ako ti ne uključiš tijelo, ako ti ne organiziraš svoju muskulaturu, ne razviješ svoj mišićni sustav, ne geodeziraš svoju muskulaturu, ne utječeš na ono što se kaže ponovno umrežavanje mozga i nervnog sistema ustvari nećeš puno postići. (s6pst)). Pojam **važnost tjelesnih kontakata u odnosima** odnosi se na sigurnost, bliskost i pripadanje putem tjelesnog kontakta, na to da se potrebe za tjelesnim kontaktom razlikuju kod ljudi, na laganu nelagodu i na to da se važnosti s vremenom smanjuju (*I shvatila sam i pojmla, koliko je tjelesni kontakt zapravo važan i danas jako volim baš tjelesne kontakte i mislim da su izuzetno važni u razmjeni, da su važni za međusobnu bliskost, za komunikaciju. (s1pst); Mislim da nam naše tijelo puno toga govori i mislim da je jako važno ...kako smo sami sa svojim tijelom i onda kako smo sa svojim tijelom u tom prostoru i u kontaktu zapravo...u tom polju sa drugim ljudima. (s13pst i psr); Nisam baš uvijek spremna s nekim ljudima ni pružiti ruku za pozdrav, nekako i tu nekada osjećam neku laganu neprijatnost ne mogu reći da ne, ali nemam tu naviku stalnog rukovanja, grljenja, dodirivanja za rame ili nešto...to nije nešto što mene ispunjava. (s8psr); Više mi ti tjelesni kontakti jednostavno, ne da mi nisu značajni, ali ih nemam nešto. (s8psr)).* Sudionici većinom govore o tome da je važno brinuti se o svome tijelu i baviti se tjelesnom aktivnošću, svjesni su tijela i drže tjelesne kontakte važnima za odnose, iako je jedna sudionica navela da tjelesni kontakt nije nešto što ju ispunjava. To je ujedno sudionica koja je ovu dimenziju odabrala kao zadnju, čime se potvrđuje da su sudionici birali redoslijed koji im je najlakši i najprirodniji, birali su za prve dimenzije one gdje su se osjećali najsigurnije, a za zadnje one koje doživljavaju manje važnima ili im izazivaju nelagodu. Naša je fizička egzistencija načinjena od međusobnih veza između tijela i fizičke okoline, koje se događaju na kompleksan biološki, kemijski, genetički i hormonalni način, kao i s pomoću naših osjetila i motoričke sposobnosti da djelujemo. Za supervizore je važno da imaju svjesnost o tijelu i tjelesnom kontaktu te da to propituju sa svojim supervizantima kako bi to i oni propitali sa svojim korisnicima. Pretpostavka za to je da supervizori propituju što za njih predstavlja tijelo te služe li se tjelesnim kontaktom i kako to čine, jer mogu imati supervizanta kojem je tjelesni kontakt (stisak ruke, dodir po ramenu, pa čak i zagrljaj) nužan za izgradnju odnosa s korisnikom, ali i sa supervizorom.

Bolest

Kategoriju bolest opisuju tri pojma: **strah od bolesti**, **iskustvo vlastite ili bolesti bližnjega i značenje bolesti**. **Strah od bolesti** odnosi se na strah od dijagnoze, da je u bolest teško gledati i da za to treba imati zrelosti i kapaciteta (*Rekla sam liječniku nedavno, strah me od dijagnoze. (s4pst); Bolest mi je nešto neugodno u šta mi je teško gledati i mislim da još nemam dovoljno zrelosti, kapaciteta, da stvarno mogu sjesti i pogledati da je i bolest dio ljudskog života i ustvari prostor jedne ranjivosti i spoznaje da smo fragilni. (s6pst))*). **Iskustvo vlastite ili bolesti bližnjega** odnosi se doživljaj opterećenja, ali i sreće, na to kako bolest usporava, upozorava da treba stati, razmisliti, kako je biti uz umirućega vrlo važno iskustvo i kako je bolest stresor o kojem se ne govori i druge se time ne zamara te da se s njom nosi „fajterski“ (*Kada prolaziš kroz taj neki životni problem sa zdravljem, idu ta velika opterećenja, ali onda i velika sreća, prolaziti kroz onkologiju nije ugodno, teško je i drago mi je što je to iza mene. (s4pst); ...to je ta astma koja me uvijek uspori, upozori me kad dođem u situacije da malo stanem, da razmislim... (s15pst i psr); To mi je bilo vrlo važno iskustvo, biti uz nekoga u procesu njegovog odlaska. (s5pst i psr); Bolest zna biti veliki stresor a ja nekad imam osjećaj kao da to malo stavljam pod tepih. Ja ne pričam o suprugovoj bolesti, ne zamaram ljude oko sebe, mnogi ni ne znaju da je on bolestan, to je način na koji funkcioniram. (s8psr); S njom se dosta fajterski nosim, znači nekako sam to prenijela i na svoju djecu. Znači, jako sam, kako bi rekla, što se tiče bolesti disciplinirana, strpljiva sa sobom i sa drugima koji su bolesni. Slušam upute liječnika, ostajem u krevetu koliko treba... (s10psr))*). Pojam **značenje bolesti** odnosi se na to da je bolest upozorenje i prilika za promjenu, životni poraz, sastavni dio života, na to da ljudi utječu na bolesti i da imamo odgovornost za umiruće (*Imam vjerovanje da su bolesti nužne i potrebne za promjenu. Nekada se ljudi promijene tek kada bolest dođe, tako da bolest shvaćam kao upozorenje i kao priliku za promjenu. (s5pst i psr); Bolest, taj susret sa fragilnošću ljudskog života ustvari je na jednoj razini ega – iskustvo životnog poraza. (s6pst); Nekim dijelom (ljudi – dopuna istraživačice) utječu (na bolest – dopuna istraživačice). (s13pst i psr); Kad su bolest i patnja zajedno, pa ljudi koji umiru od karcinoma u velikim bolovima, u mukama, da li mi tu išta u tom smislu možemo i koja je naša odgovornost kao ljudi da li mi tu išta radimo. (s7pst))*).

Danas je nedvojbeno prepoznata važnost zdravlja za ukupnu kvalitetu života i pojedinca i skupine te je utjecaj oštećenog zdravlja i bolesti na kvalitetu života multidimenzionalan. Bolest ne samo da utječe u smislu fizičkih simptoma i tako ograničava funkcioniranje osobe nego su tu prisutni i

indirektni učinci kao što su promjene u radnoj sposobnosti, potencijalna izolacija, povećanje ovisnosti o drugima i sl. Sve to najčešće dovodi i do promjena u psihičkom stanju pojedinca (Vuletić, 2022.).

Razvijena je i znanstvena disciplina psihoneuroimunologija koja proučava složene odnose među socijalnim, psihološkim, živčanim, endokrinološkim i imunološkim čimbenicima koji doprinose očuvanju zdravlja odnosno razvoju bolesti. Istraživanja na tom području omogućuju razumijevanje nekih od temeljnih mehanizama uključenih u biopsihosocijalni model zdravlja i bolesti. Danas postoji veliki broj radova o imunološkim učincima stresnih životnih iskustava. Općenito se smatra da različiti psihološki događaji i događaji koji se percipiraju stresnima mogu utjecati na staničnu i humoralnu obranu kao i na nespecifičnu obranu organizma te povećati podložnost imunološki posredovanim bolestima (Tkalčić, 2008.).

Ako se vratimo na nalaze ovog istraživanja, vidljivo je da sudionici imaju iskustvo vlastite bolesti ili bolesti drugih koji su im važni i razvidno je da osjećaju strah od bolesti koji je univerzalan i pripada svim ljudima. Povezan je sa strahom od smrti koji je jedna od temeljnih četiriju egzistencijalnih ljudskih briga (Yalom, 1980.). Koliko supervizanti pridaju važnosti toj temi, koliko sa svojim korisnicima razgovaraju o strahu od smrti, o kvaliteti života, o brizi o umirućima, pitanje je za superviziju. Vidimo da se znanstveni pristupi zdravlju i bolesti čovjeka i spoznaje u tom području svakodnevno multipliciraju, a to zahtijeva od supervizora i stručnjaka pomažućih profesija nova učenja i razvoj svjesnosti. No, ovisno o tome kakvu važnost supervizanti daju bolestima, oni će biti spremni dalje učiti i više razgovarati o tim temama sa svojim korisnicima. Iz nalaza je vidljivo da neki supervizori smatraju bolest porazom, a drugi prilikom za promjenu. Stoga je važno na superviziji biti otvoren za tu temu jer prorada uvjerenja na tom području može doprinijeti većoj kvaliteti u radu s krajnjim korisnicima.

Bogatstvo i siromaštvo

Ovu kategoriju opisuje pet pojmova: ***bogatstvo i siromaštvo u duhovnom smislu, bogatstvo i siromaštvo u psihološkom smislu, bogatstvo i siromaštvo u društvenom smislu, bogatstvo i siromaštvo u materijalnom smislu i aktivni odnos prema siromašnima.*** Pojam ***bogatstvo i siromaštvo u duhovnom smislu*** odnosi se na siromaštvo duha te da se neke važne stvari ne kupuju novcem, na to da je bogatstvo lijepo ako se dijeli, na to da je siromaštvo kad čovjek nije nikad zadovoljan, na siromaštvo kao neispunjenost, na to da postoji duhovno bogatstvo, širina pogleda i

da se vrijednost života može shvatiti (...ima ljudi koji su siromašni, a bogati su. Znači imaju puno novaca al su siromašni duhom i u biti su stalno nesretni, misle da je novac sve...kaj mogu kupit s njim al zapravo neke važne stvari u životu ne možemo novcima kupit. (s11psr); Jedno i drugo može biti prokletstvo, i ako imaš i ako nemaš... bogatstvo je lijepo, ono je dar, ako ga dijeliš, dakle, ako ga trošiš samo za sebe, onda sigurno ljudima neće donijeti radost nego ako ga dijeliš, ako imaš sposobnost da ga stvoriš i onda ga dijeliš s drugima, to može stvorit radost... (s9psr); Siromaštvo je kad si nesretan, nezadovoljan, kad si neispunjen...nikad nisi zadovoljan nečim, težiš uvijek stvarima ...koje su zapravo oko tebe...ne vidiš neke lijepe, zabavne stvari oko tebe nego samo si stalno nesretan oko toga... (s11psr); Shvatila sam vrijednost života... dan po dan. Bogatstvo i siromaštvo su mi više u ovim nekim duhovnim dimenzijama nego materijalnim. (s5pst i psr); Postoji duhovno bogatstvo... To je nekakva širina pogleda... (s15pst i psr); ...siromaštvo je kad si zloban prema ljudima...želiš preko drugih doći do nekih stvari, ciljeva. (s11psr)). Pojam **bogatstvo i siromaštvo u psihološkom smislu** odnosi se na to da neki preziru siromaštvo, a neki osjećaju tugu i besmisao, sram ako zarađuju i na to da se od siromašnih mnogo uči (Čak imam neki prezir prema siromaštvu, baš imam prezir neki prema siromaštvu, nemam suosjećanja. Mislim žao mi je ljudi koji su rođeni u siromaštvu, mislim da nisu oni krivi. Ali prema ljudima koji nose sirotinjsku svijest, osjećam da imam prezir prema tome i tu nemam suosjećanja. (s6pst); Postoji ono neka vrsta srama oko toga, a imaš osjećaj da si nešto ustvari krivo učinio ako si zaradio, ako si stvorio, ili ako možda dolaziš od tamo di je „family money“ pa imaš. Imaš osjećaj kao da je to nešto neprihvatljivo. (s6pst); ...od ovih siromašnih mogu naučit puno više... jer kako se snalaze, kako žive, kako opstaju, kako razmišljaju, što osjećaju, a od ovih drugih nemam što naučiti, sve im ide... šta ću naučit od njih... (s10psr)). Pojam **bogatstvo i siromaštvo u društvenom smislu** odnosi se na to da je svijet pun gladnih i siromašnih ljudi, da u svijetu vladaju korporacije i moćnici, na nepravdu te da povijesne okolnosti utječu na bogatstvo i siromaštvo države (Ovaj svijet je pun gladnih i siromašnih ljudi...i to je siromaštvo u pravo smislu te riječi, definicija siromaštva. (11psr); Pa to je nepravedno, da u svijetu vladaju korporacije... moćnici, moderni faraoni. (s1pst); Rezultat nekih povijesnih okolnosti koje su se u tom trenu dogodile i utjecale dalje na razvoj bogatstva ili siromaštva...npr. Hrvatska i Švicarska (lagani smijeh). (s1pst)). Pojam **bogatstvo i siromaštvo u materijalnom smislu** odnosi se na nemogućnost zadovoljenja osnovnih egzistencijalnih potreba, na to da je bogat onaj tko ima dovoljno, na to da bogati postaju bogatiji, a siromašni siromašniji i na to da materijalna sigurnost osigurava slobodu (Siromaštvo je kad ne možeš zadovoljiti osnovne

*egzistencijalne potrebe ...kad nemaš šta za jesti ili nemaš krov nad glavom... ili imaš krov koji nije adekvatan jer si u njemu bolestan. (s1pst); To isto ima veze s našim uvjerenjima i kako ćemo živjeti jer mislim da svatko može biti „bogat“, pod navodnicima, u smislu imati dovoljno što mu treba za život. (s5pst i psr); ...bogati postaju sve bogatiji, siromašni sve siromašniji i da je ta uzrečica zaista istinita. I da je to jedno veliko prokletstvo ljudskog roda. (s10psr); ...bogatstvo je možda jedna sloboda koju čovjek ima... sa materijalnom nekakvom sigurnosti ja si tako osiguravam tu slobodu... ja sam slobodna... (s15pst i psr)). Pojam **aktivni odnos prema siromašnima** odnosi se na sudjelovanje na humanitarnim akcijama (*Osobno sam sudjelovala u svim humanitarnim akcijama koje su organizirane putem medija. (s4psr)*)).*

Svi su pojmovi podjednako zastupljeni, no sudionici su najmanje izjavljivali svoj aktivni odnos prema siromaštvu. Možemo pretpostaviti, s obzirom na to da su supervizori primarno stručnjaci pomažućih profesija, da imaju aktivni odnos prema siromaštvu koji je implicitno dio njihova svakodnevnog života i rada, ali da o tome ne govore baš zato što je dio njihova poziva te da ga nemaju potrebu isticati. Što se tiče ostalih pojmova, dojam je istraživačice da su davali mnogo informacija o bogatstvu i siromaštvu i da su sa zadovoljstvom koristili priliku da mogu iskazati svoja razmišljanja o tome.

Dosadašnja istraživanja (Pybus i sur., 2022.) upućuju na to da nejednakost u dohotku potiče povećanu potrošnju jer ljudi na svakoj razini dohotka pokušavaju oponašati one iznad te da postoji tzv. statusna anksioznost koja je potencijalni pokretač u tom odnosu. Nejednakost prihoda podiže standarde onoga što se smatra normalnim životnim stilom, vršeći dodatni pritisak na kućanstva da kupuju vidljiva dobra. Također, stvara uvjete koji zatvaraju ljude u ciklusima potrošnje dok pokušavaju ublažiti zabrinutost za status kupnjom materijalnih dobara i plaćanjem za iskustva koja signaliziraju status drugima. Zbog svega navedenoga izuzetno je važno poticati supervizore na otvorenost prema tim temama u svom radu i propitivanje supervizanata o njima, a sve u cilju osvještavanja posljedica statusne anksioznosti, odnosno traženja načina za nošenje s tim dijelom društvenog konteksta na najmanje štetan način za korisnike. U superviziji treba što manje podrazumijevati, stvari treba propitivati, istraživati. Danas se često na supervizijama može čuti o slučajevima clijenata koji mnogo rade te zbog toga imaju neke poteškoće. Ako tu činjenicu supervizant uzme kao „gotovu stvar“, propušta otvoriti prostor za novo i za promjenu kod svog korisnika. Važno je potaknuti supervizante da u takvim slučajevima sa svojim klijentima

problematiziraju o životnim vrijednostima ne bi li klijenti bolje uskladili svoje prioritete i preuzeli odgovornost za taj odabir. Važno je da supervizori, ako se pojavi ta tema, razgovaraju sa svojim supervizantima o nalaženju vlastite mjere bogatstva u današnjem svijetu baš kako to navodi jedna sudionica istraživanja: *To isto ima veze s našim uvjerenjima i kako ćemo živjeti jer mislim da svatko može biti „bogat“, pod navodnicima, u smislu imati dovoljno što mu treba za život.* (s5pst i psr)

Materijalni svijet

Ovu kategoriju opisuju sljedeći pojmovi: **odnos prema novcu i materijalnom bogatstvu, veza novca i načina života** i **odnos prema stvarima i objektima**. **Odnos prema novcu i materijalnom bogatstvu** odnosi se na zahvalnost, blagoslov, davanje važnosti, sredstvo za kvalitetan život, ugodne osjećaje i na to da novac omogućuje bolji izgled i bolju prezentaciju (*Važan mi je novac, zahvalna sam na tome.* (s12pst i psr); *Novac je to da ga imaš toliko da to nije tema u životu. Ja to smatram blagoslovom – ako novac nije tema što znači da ga nema premalo da moraš jako razmišljati o njemu, a da ga nema previše da te zanese da trčim za novcem.* (s3psr); *...bitno mi je materijalno što sam stvorio, to mi daje dobar osjećaj.* (s6pst); *Meni je novac sredstvo da mogu...kvalitetno...živiti, da mogu pružiti nekim ljudima oko sebe koji su mi dragi neke stvari i materijalne koje su važne, ali ne mislim da je novac isključivo cilj...samo sredstvo.* (s11psr); *Postoje ljudi koji žele zgrtati lovu više da budu nešto. Ima taj jedan „show of“ momenat; marke, da bolje izgledaju, da se bolje prezentiraju, lova služi u tu svrhu, materijalnu, fizikalnu.* (s2pst)). **Veza novca i načina života** odnosi se na to da zarađivanje omogućuje brigu o sebi i drugima, da novac daje izbor i određeni stupanj slobode, da novac omogućuje zadovoljenje životnih potreba koje treba držati u granicama, da pomagački poziv nadahnjuje i nisko je na materijalnoj ljestvici i, ako su važni ljudi, novac je nevažan (*Radimo, zarađujemo, materijaliziramo, da bi zapravo zadovoljili neke svoje potrebe da bi opet brinuli o sebi i o drugima.* (s1pst); *Ako ne stremiš stjecanju materijalnog bogatstva, vrlo vjerojatno ćeš imati manje novaca. I to je to.* (s10psr); *Novac mi daje mogućnost izbora, daje mi određeni stupanj slobode. Kad imam određenu lovu ne moram misliti o stvarima. S obzirom da moram plaćati račune, da me svijet stiže, lova mi daje „luft“, „buffer“, daje mi prazan prostor.* (s2pst); *Novac je tu da mi omogući da zadovoljim neke svoje životne potrebe koje se u ovom svijetu zadovoljavaju novcem, a to je da imam krov nad glavom, da imam auto kojim se mogu negdje prevesti, da si mogu kupiti stvari koje mi trebaju – hrana, odjeća i brinem ili vodim računa o tome da držim to u granicama onog što mi je potrebno.* (s7pst); *...čovjek,*

ako odabere put pomaganja ljudima, na određeni način treba biti kažnjen da bude vrlo nisko na toj ljestvici i da se računa ok, to je poziv, to te nadahnjuje, ali i mi moramo uzdržavat svoju djecu, i mi moramo nešto jesti i ...voljela bih imati sredstva za ono najnužnije što mi treba. Niti manje niti više...Kad govorimo o davanju i primanju, voljela bih razmjernost...u društvu. (s10psr)).

Odnos prema stvarima i objektima odnosi se na respektiranje materijalnog, na prihvatanje, svijest, prizemljenost, na ugodne emocije i vezanje za stvari (*Materijalni svijet ...to je okvir po kojem se krećemo, to je kao neki labirint, hodaš, tražiš, i taj materijalni svijet su granice ono...zidova preko kojih ne možemo. Respektiram, prihvaćam, svjesna sam ga. Mislim da sam realna osoba, prizemljena. (s14psr); Volim i te materijalne stvari i sitnice. (s1pst); Materijalno...rekla bih da se vežem uz stvari, one imaju za mene simbolički značaj, imam jedan tanjur koji putuje sa mnom kroz moj život, iz mog djetinjstva. (s12pst i psr)).*

Hawkins i McMahon (2020.) nazivaju vrijeme u kojem živimo „Age of more“ ili „vrijeme u kojem se traži više“ te navode da u posljednjih pedeset godina vlada tzv. liberalni humanizam koji potiče konzumerizam i masovne aspiracije za posjedovanjem materijalnih dobara. „Više“ nije više dovoljno, čovjeku treba „još više“. Iz rezultata je vidljivo da sudionici prepoznaju da je u stjecanju novca i materijalnih dobara potrebna granica: *Materijalna strana mi nije naglašena, gledam zadovoljiti one potrebe koje imam, ništa više od toga, ne moram nešto posebno stjecati. (s4psr) ili: Novac je to da ga imaš toliko da to nije tema u životu. Ja to smatram blagoslovom – ako novac nije tema što znači da ga nema premalo da moraš jako razmišljati o njemu, a da ga nema previše da te zanese da trčim za novcem. (s3psr), ...vodim računa o tome da držim to u granicama onog što mi je potrebno. (s7pst).* Hawkins i McMahon navode da ljudskoj vrsti sada treba refleksija na iskustvo, stvaranje protuotrova za individualnu i kolektivnu ljudsku bolest, stoga je supervizija, kaže Abrams (1996., prema Hawkins i McMahon, 2020.) ta koja sagledava pojedinca i njegov svijet u dinamičnom odnosu s mnogim drugim sustavima kojima pripadamo i tako supervizija može djelovati na jaz koji se javlja u ljudskom svijetu. Dakle, pomagači današnjeg vremena ne samo da trebaju obraćati pažnju na pojedinca već trebaju biti osjetljivi na sustave kojima oni pripadaju. Protuotrov za pohlepu u materijalnoj sferi ljudskog društva jest dijalog, odnos i pronalaženje smisla i novih načina humanijeg življenja.

Klima

Ovu kategoriju opisuju tri pojma o kojima su sudionici govorili: **doživljaj klime**, **utjecaj klime na pojedinca i društvo** i **odgovornost za klimatske promjene**. **Doživljaj klime** odnosi se na ljubav prema raznovrsnoj klimi, na četiri godišnja doba, ali i na strah, izbjegavanje, zabrinutost za svijet i potomke te bespomoćnost (*Volim tu raznovrsnost, sretan sam što živim u kontinentalnoj klimi. (s6pst); Klima, jako mi se sviđa ova naša klima koju smo imali sa četiri godišnja doba. (s15pst i psr); ...sad ove teme u zadnjih desecima godina o klimi, klimatskim promjenama vidim da izbjegavam, znači to u meni pravi neki strah. (s12pst i psr); Ja sam strašno zabrinuta radi klimatskih ...promjena... zabrinuta zbog toga što mislim da moja generacija, mi, ostavljamo svijet malo lošijim nego što smo ga preuzeli...(s14psr); Tu na marginama tog fizikalnog svijeta osjećam prijetnju, mogu to tako reći. Tu sam bespomoćan recimo, ne znam što da radim. Mogu bacit smeće, mogu napraviti to što pojedinac može napraviti...ali i dalje se osjećam bespomoćno. (s2pst)).* **Utjecaj klime na pojedinca i društvo** odnosi se na pojačanu percepciju katastrofa i kataklizma ili mogućnost da to ljudi više vide, na to da će promjene i globalno zatopljenje donijeti gladi i smrt, da su hrana i voda kemija, da klimatske promjene stvaraju nestabilnost i da u raznim klimama ljudi drukčije funkcioniraju (*Čeka neki period priličnih katastrofi, kataklizma, u smislu potresa, lava, vrućina, požara; nekako mi se čini da se to pojačava ili ja to više vidim. (s7pst); Što se tiče klime, mislim da se nalazimo u jednom procesu velikih promjena koje će donijeti gladi. To više nije priroda, to je kemija, mislim sada na hranu i na vodu. (s5pst i psr); To znači da će mnogim ljudima na svijetu...u pojedinim dijelovima planete, a onda kasnije na cijeloj, ovo globalno zatopljenje zapravo donesti smrt. (s10psr); Klimatske promjene stvaraju nestabilnost u ovom ekosustavu i nejednakosti u društvu koje sad cvjetaju, zapravo destabiliziraju društvo. (s3psr)).* **Odgovornost za klimatske promjene** odnosi se na to da su ljudi uništili klimu i svijet oko sebe, da poučavanjem drugih možemo nešto mijenjati i da recikliranjem i rjeđom upotrebom vozila utječemo na klimatske promjene (*Mislim da smo mi većinom uništili klimu. (s8psr); Ja sama kao pojedinac teško da mogu nešto promijeniti puno kod drugih ako druge ne poučavam. (s4psr); Ja nekako imam svijest o klimatskih promjenama i do neke mjere sam zabrinuta za budućnost, pa se trudim reciklirati, brinut da manje vozim, ne bi rekla da me to opterećuje do te mjere da jako pazim, ali trudim se raditi nekakve stvari za koje mi se čini da ja imam utjecaj. (s7pst)).*

Ljudski rod trenutačno proživljava klimatsku krizu (*climate emergency*) i jasno je da model razvoja koji se kreira posljednjih pedesetak godina jednostavno postao neodrživ i na ekonomskom i na ekološkom planu. Postoje četiri elementa koja doprinose velikom globalnom poremećaju: psihički *overload*, svjesna i nesvjesna bol zbog ekološke devastacije, fragmentacija psihičkog zadržavanja kroz koje mi procesuiramo vlastito iskustvo i kreiramo osjećaj smisla i ovisničko društvo koje traži sreću koje se nikad neće zasititi. Paul Gildinig (2011., prema Hawkins i McMahon, 2020.) piše o velikom globalnom poremećaju gdje smo svjedoci da je klimatska promjena postala realnost te se događa mnogo brže nego što su pesimistični ekolozi prošlog stoljeća najavljivali. Globalno zatopljenje vodi ka klimatskoj nestalnosti, uključuje više poplava, suša, toplinskih valova i niskih temperatura, pri čemu će njihovo djelovanje biti nepredvidivo. To dovodi do porasta cijena hrane, neka društva to sama neće moći rješavati. Bit ćemo dovedeni u poremećaj ljudske vrste, poremećaje mentalnog zdravlja, stresa i bolesti, a oni najosjetljiviji osjećat će efekte klimatskih promjena naj snažnije. To će, naravno, dovesti do velikog pritiska na pomažuće profesije i sve to već je započelo. Postalo je nemoguće ignorirati te efekte. Hawkins i Ryde (2020.: 41–42; prema Hawkins i McMahon, 2020.) navode da ekološka katastrofa utječe na svakog od nas te izaziva tugu i gubitak, osjećaj krivnje, strah za sebe, zajednicu i buduće generacije i sve to dolazi u tretmansi i/ili terapijski kontekst, neovisno o tome prepoznamo li mi to ili ne. Vidljivo je da se iskazi sudionika o snažnoj zabrinutosti za klimatske promjene uklapaju u dosadašnje nalaze u literaturi te da je bol zbog klimatske promjene već integrirana. Supervizija treba omogućiti prostor i mjesto za refleksiju o svakoj temi koja izaziva životnu uznemirenost i tako će omogućiti pomagačima lakše nošenje s vlastitom boli zbog klimatskih promjena, što može pridonijeti dubljem pristupu njihovim korisnicima.

Priroda

Odgovore sudionika u ovoj kategoriji opisuju tri pojma: ***ljubav prema prirodi, snaga prirode i važnost očuvanja prirode***. ***Ljubav prema prirodi*** odnosi se na to da je priroda predmet ljubavi i obožavanja, da u prirodi „punimo baterije“, da je dirljiva, povezuje, da čovjek u prirodi može rasti iznutra, radovati se, biti zahvalan, ublažiti tugu, ali i na premalo uživanja u njoj (*Volim biti u prirodi...* (s13pst i psr); *Neko ushićenje ono kako je to lijepo i kako je lijepo ići u prirodu i „puniti baterije“ u prirodi.* (s1pst); *Recimo ja i sad kad putujem prema istočnoj Slavoniji, pa kad vidim one ravnice i valovito tamo Đakovo pa prema Vinkovcima, ima nešto što mene dira. To je nešto*

povezano sa mnom, ne znam to objasniti kako. (s12pst i psr); *To mi je divno, to mi je ono žao što nekako ne stignem malo se više baviti s prirodom, to mi je uvijek plan da budem više u prirodi.* (s2pst)). **Snaga prirode** odnosi se na to da se protiv prirode se ne može, veća je od ljudske vrste i ima svoju moć te na to da smo i mi dio prirode (*Koliko ti protiv prirode ne možeš. Fascinantna je.* (s1pst); *Mislim da smo mi sastavni dio prirode i da je priroda veća od ljudske vrste u tom smislu. Ona ima neku svoju moć i neki svoj život i da, ako ne budemo imali poštovanja prema prirodi i svemu što nas okružuje, zapravo će nam priroda pokazivati svoju ćud.* (s7pst); *...mi smo dio prirode, ne možemo pobjeći od toga...* (s11psr)). **Važnost očuvanja prirode** odnosi se na to da se mora živjeti u skladu s prirodom, njegovati ju, čuvati, stvarati, saditi cvijeće, osmišljavati dvorište (*Priroda je za mene značajna kao neki dio života, priroda je još značajnija i za mene i za sve nas i zapravo mi moramo živjeti u skladu sa prirodom; tu važi ta sintagma održivi razvoj.* (s4psr); *...prirodu jednako tako trebamo njegovati i čuvati, i stvarati...saditi cvijeće, osmišljavati svoje dvorište dakle taj dio je jako lijep...* (s9psr)).

Sudionici istraživanja najviše su govorili upravo o ljubavi prema prirodi, da uživaju u njoj i „pune baterije“, ali isto tako smatraju da trebaju u njoj više uživati i više se koristiti tim resursom. Eksperimentalna istraživanja dokazala su da je oporavak od stresa i mentalnog umora povezan s izloženošću prirodi (Hartig i sur., 2003., Ulrich i sur., 1991., prema Berto, 2014.). Prirodni okoliši štite ljude od utjecaja okolišnih stresora i nude fiziološku, emocionalnu obnovu i obnovu pažnje više nego što je to moguće u urbanom okolišu. Prirodna mjesta koja dopuštaju pomak prema pozitivnijim emocionalnim stanjima, pozitivne promjene u razinama fiziološke aktivnosti te u ponašanju i kognitivnom funkcioniranju nazivaju se restaurativnim okruženjima (Kaplan i Kaplan, 1989.; Kaplan, 1995., prema Berto, 2014.). Rezultati velikog broja istraživanja upućuju na korisne terapijske učinke bivanja u šumi – na smanjenje krvnog tlaka, stres i poremećaja mentalnog zdravlja, kao što su depresija i anksioznost (Stier-Jarmer i sur., 2021.). Pomagači su očigledno informirani ili naprosto imaju iskustvo s blagotvornošću bivanja u prirodi i trebaju se koristiti tim spoznajama u svom radu s korisnicima.

Ratna zbivanja

Iako sudionici tijekom intervjua nisu bili direktno upitani da opišu svoj svjetonazor vezano za ratna zbivanja, ta se kategorija ipak pojavila u odgovorima. Dobiveno je da su sudionici govorili o **iskustvu rata** kao o najvećem doživljenom zlu i traumi koja će uvijek izlaziti (...*Ali rat je nešto na*

što kao pojedinac ne možeš utjecati, tako da je recimo to najveće zlo koje sam ja u životu doživjela i evo, nadam se da se nikada neće ponoviti. (s4psr); Mislim ježim se s obzirom da imam iskustvo rata. Ono što je meni nekako ostalo kako je prošlo puno godina, to je poznata rečenica, ja mislim Tolstojeva: „rat nikad ne završava“, i ja to baš...recimo jako osjećam ovo između Jugoslavije, između Hrvata i Srba, mislim to neće nikad stat. Samo treba pustit. I uvijek će izlazit, trauma će uvijek izlazit, ta rana, rat je najveća trauma. (s2pst)). Također su govorili o **zabrinutosti zbog ratnih zbivanja** jer osjećaju prijetnju, bespomoćnost i strah od ponovnog rata (Nekako sam malo zabrinut za svijet u kojem živimo sada i ovdje u ovom periodu, u ovoj eri u kojoj živimo, i tu sad uključujem i ove ratove... osjećam prijetnju...Tu sam bespomoćan ...ne znam što da radim. (s2pst); ...Zbog svih tih ratova koji se događaju i ono...ne pretjerano, ali straha da će ponovno rat... (s4psr)). Istraživanja podsjećaju na to da je u 22 zemlje istočnog Mediterana, u području na kojem djeluje Svjetska zdravstvena organizacija (WHO), čak više od 80 % populacije u posljednjih četvrt stoljeća proživjelo iskustvo ratne konfliktne situacije ili ju proživljava (Ghosh, Mohit i Murthy, 2004., prema Murthy i Laksihminarayana, 2006.). Ti su postotci danas vjerojatno još veći, a novija istraživanja (Hajek, Kretzler i Konig, 2023.) pokazuju da se jedna od dviju ispitivanih odraslih osoba jako boji konvencionalnog rata, a gotovo se isto toliko osoba snažno boji nuklearnog rata. Autori navode da je taj broj izuzetno visok zbog nedavnih ratova u istočnoj Europi. Rezultati na uzorku u koji su uključeni i sudionici iz Hrvatske pokazali su da sudionici iz država koje nisu direktno uključene u rusko-ukrajinski rat i godinu dana nakon početka sukoba u prosjeku osjećaju strah od rata, dok mali broj njih uporno razmišlja o ratu. Osobe koje se rata boje više ujedno pokazuju i manje zadovoljstvo životom, više razine depresije, anksioznosti i stresa, lošiju toleranciju neizvjesnosti te češće pojavljivanje upornog razmišljanja o ratu. Što osobe više razmišljaju o ratu, to pokazuju i lošije psihičko funkcioniranje te slabiju toleranciju neizvjesnosti, ali i navode da su češće izložene vijestima o ratu te se češće upuštaju u aktivno pretraživanje tih vijesti (Božiček, 2023.). Uzevši u obzir da je ovo istraživanje rađeno na uzorku supervizora hrvatskog geografskog područja, koje je bilo u ratu i nalazi se na granici s istočnom Europom, te da supervizanti i njihovi korisnici također dolaze s tog geografskog teritorija, važno je u superviziji uzeti u obzir iskustvo rata i zabrinutost zbog ratnih zbivanja. Supervizori trebaju o toj temi diskutirati na svojoj metasuperviziji, a supervizante također treba senzibilizirati za tu temu. Ova je kategorija izvrstan primjer kako supervizija treba biti osjetljiva na različite strahove i širi kontekst u kojem čovjek živi.

Osvrt na fizičku dimenziju svjetonazora supervizora

Detaljnijim pregledom izjava unutar ove podteme ne uočavaju se različitosti u izjavama sudionika koji dolaze iz psihoterapijskog područja i sudionika koji dolaze iz psihosocijalnog područja, ni u sadržaju, ni u kvantiteti, ni u raspodjeli izjava po kategorijama i pojmovima.

Na kraju razgovora o svakoj podtemi sudionici su bili zamoljeni da navedu literaturu, citat ili autore koji su im na tom području bili inspiracija i poticaj. Tako su naveli sljedeće: K. Wilber, E. Kubler Ross, I. Yalom, literatura iz transakcijske analize, E. Tolle, vjerska literatura, S. Freud, E. Fromm, R. Supek i knjiga *Ova jedina zemlja*, knjiga *Brdo iznad oblaka*, Rumijev citat: „Kad kreneš na put – put se otvara“, knjiga *Nejednaki* i knjiga *Teorija izbora* W. Glassera. Četvero sudionika nije navelo literaturu za ovo područje. Istraživačica je općenito stekla dojam da o literaturi koja je za njih osobno i profesionalno inspiracija ne razgovaraju dovoljno, jer im je ovo pitanje bilo teško dohvatljivo, trebalo im je vremena, nisu se mogli sjetiti. Vidljivo je da su tu izdvajali literaturu duhovnog karaktera – Rumi, Biblija, Erchart Tole, literaturu iz područja psihoterapije i pomagačkog područja – teorija izbora, transakcijska analiza, transpersonalna psihologija autora: E. Bern, S. Freud, E. Fromm; E. Kubler Ross, K. Wilber, R. Supek, i ponešto romana, s tim da pomagačko područje literature ovdje ipak prednjači. Moguće je da trebamo u pomagačkom radu više razgovarati o literaturi. Hidi (2001.) navodi da postoje individualni i situacijski interes u čitanju. Individualni interes relativno je stabilna predispozicija koja se razvija tijekom vremena i povezana je s povećanom vrijednošću, znanjem i pozitivnim osjećajima (Krapp, 1999., 2000.; Renninger, 2000.; Schiefele, 1998., prema Hidi, 2001.). Situacijski interes promatra se kao potencijalna reakcija na utjecaj okoline koja ima dvije moguće faze, jednu u kojoj se interes pokreće i kasniju fazu u kojoj se interes održava (Bergin, 1999.; Harackiewicz *et al.*, 2000.; Hidi, 2000., u tisku; Hidi i Baird, 1986.; Mitchell, 1993.). Bilo da čitamo potaknuti individualnim osobnim interesom bilo situacijskim (npr. profesionalnim), čitanje u svakom slučaju olakšava kognitivno funkcioniranje i učenje. Pretpostavljamo da su sudionici naveli literaturu od njihova osobnog interesa, koja im je omogućila i profesionalni i osobni razvoj. Bilo bi zanimljivo istražiti koliko pomagači čitaju, što čitaju i mijenja li se kod njih nešto tijekom vremena i starenjem. Bitno je podsjetiti se da u pomagačkom radu može biti od velike koristi razgovor o onome što korisnik odabire za čitanje. Postoji knjiga autora Roberta DiYannija koja se zove *You are what you read*

(*Ono si što čitaš*), koja metaforički zapravo poručuje da sadržaji koje biramo čitati, jesu naši vlastiti. U tom smislu, razgovor o tome što korisnici čitaju otvara mnogo novih mogućnosti u pomagačkom radu, i dijagnostičkih i intervencijskih, te se može koristiti u tzv. kreativnoj superviziji (Lahad, 2002.).

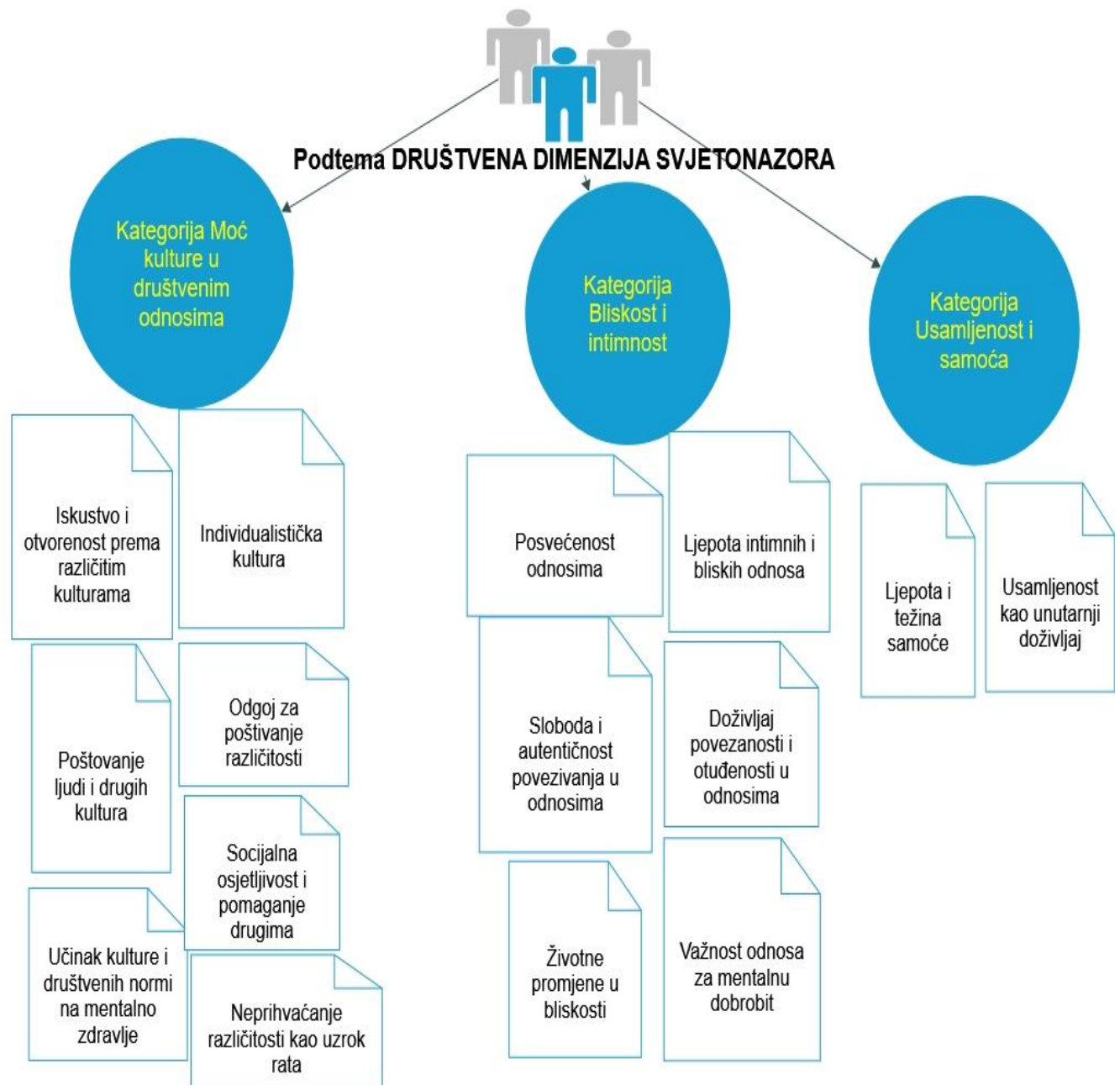
Alfarhan (2024.) navodi u svom radu da književnost odražava stvarnost ljudskih života, osjeća je, patnje, mišljenja, diferencijacije i iskustva. Štoviše, omogućuje nam razumijevanje odnosa između želje i emocija, stoga potiče individualno razmišljanje i daje nam prostor propitivanja i dubokog razumijevanja pitanja današnjeg vremena. Književnost pomaže u podizanju svijesti ljudi o mnogim različitim temama kao što su ljubav, gubitak, tragedija, romansa i politika. Književnost je imala značajnu ulogu u razvoju društva i civilizacije, a zasigurno igra ulogu i u razvoju pomagača.

Što sudionici misle upravo o društvenoj dimenziji svjetonazora, slijedi u narednom poglavlju.

4.1.2. Svjetonazor supervizora – društvena dimenzija

Društvena dimenzija egzistencije odnosi se na to kako se odnosimo prema drugima i prema svijetu oko sebe. Ona uključuje naše reakcije na kulturu u kojoj živimo, društvene, klasne, dobne i rodne/spolne grupe kojima pripadamo, kao i one kojima ne pripadamo. Ta se dimenzija odnosi na prisutnost drugih ljudi u svijetu i potrebu slaganja s njima. Ponekad je lakše ne suočavati se s drugima, no, s druge strane, drugi su nam ljudi potrebni (Deurzen i Adams, 2016.).

U okviru ove podteme, analizom podataka identificirane su tri kategorije s pripadajućim pojmovima. Tablice s izjavama, kodovima, pojmovima i kategorijama nalaze se u Prilozima (Prilog 6).

Slika 7. Društvena dimenzija svjetonazora supervizora s kategorijama i pojmovima

Moć kulture u društvenim odnosima

Ovu kategoriju opisuju sljedeći pojmovi: *iskustvo i otvorenost prema različitim kulturama, individualistička kultura, poštovanje ljudi i drugih kultura, odgoj za poštovanje različitosti, socijalna osjetljivost i pomaganje drugima, neprihvatanje različitosti kao uzrok rata i učinak kulture i društvenih normi na mentalno zdravlje. Iskustvo i otvorenost prema različitim kulturama* odnosi se na to da je između ostaloga posao s izbjeglicama i traumom težak, ružan, specifičan (*...taj dio posla moj sa izbjeglicama i traumom bi se reklo težak i ružan, ne mogu reći da je ružan, ali to je nešto...specifično... (s12pst i psr)*); da se treba truditi biti otvoren i prihvaćati različite (*...ali se treba...trudit se biti otvoren prema tim stvarima i prihvatit ...one koji su različiti, drugačiji imaju neke svoje načine i da nije sve to pogrešno ili loše... (s11psr)*); da nas povezuju iste stvari (*mislim da kad susretnemo ljude iz drugih zemalja, iz drugih kultura, da nas uvijek na toj jednoj osnovnoj ljudskoj razini, povezuju iste stvari. (s9psr)*); da ponekad ne razumijemo druge kulture (*...mi smo u zapadnoj kulturi, to je činjenica i... ponekad ne razumijem neke druge kulture na način onako kako bi to trebali jer smo odrasli ovdje... (s11psr)*) i da društvu nedostaje vrijednost sustava poštovanja različitosti (*Imam osjećaj da smo tu kao društvo još poprilično nerazvijeni, neodgovorni...ako mislimo na Hrvatsku mislim da smo još ono „pretty under the bell“, što se tiče svijesti, odgovornosti, poštovanja, respekta, vrijednosnog sustava, mislim da smo tu još poprilično primitivni oko toga. (s6pst)*). **Individualistička kultura** pojam je koji se odnosi na individualističku ideologiju zapadne kulture, na to da isticanje svog individualizma suviše jača ego, da život više ne postoji, da postoje turisti i škole se prazne (*Mislim da živimo otuđene živote, ako govorimo globalno... ljudi žive otuđene živote, ne mogu govorit o drugim nekim kulturama, al ova zapadnjačka kultura jako brije tu individualističku ideologiju. (s2pst)*); To nam je donijela zapadna kultura, da zapravo što više ističemo sebe u prvi plan. To ima, s jedne strane, jednu dobru dimenziju jer s time ističemo svoj individualizam, i svoje potrebe ali, s druge strane, ljudi čini mi se, nisu to dobro shvatili. Jer nekako se suviše jača ego. (s10psr); U mom rodnom gradu život više uopće ne postoji. Postoje turisti, restorani i tako dalje... ali zapravo u tom užem centru više ne postoje, dakle nema stanovnika. Više ne postoje pivnice, knjižare, ja sam gledala izloge, više dakle uopće ne postoje...ono obični dućani. (s3psr); Djeca su mi jako važna... voljela bi doista da se škole ne prazne nego da se pune, da ih bude puno više i da svi vrtići budu premali da bude više djece nego što ima mjesta. (s4psr)). **Poštovanje ljudi i drugih kultura** pojam je koji se odnosi na poštovanje i prihvaćanje različitosti, učenje iz različitih kultura, na to da treba poštovati druge, ne osuđivati, ne

procjenjivati, ne prosuđivati, ne vrednovati i da su ljudi važni (*Ja prihvaćam tu različitost kultura, da. (s4psr); ...nekakav moj osobni stav je da je važno poštivati druge i sve ono... šta ih čini, pa tako i njihova kultura... ne osuđivat, ne procjenjivat, ne prosuđivati, ne vrednovati... (s13pst i psr); Mislim da je, da je dobro da postoje različite kulture i da tu možemo učiti jedni od drugih. Više mi se sviđa da poštujemo se sve međusobno nego da se zblendamo u neku " mišmaš " kulturu. (s3psr); ...kao ljudska vrsta mi smo samo dio nečega...i u tome, nekako mi se čini...da su mi ljudi važni, da mislim da je poštovanje ono što nekako možemo imat prema sebi, prema drugima i drugim kulturama i različitosti. (s7pst)). **Odgoj za poštivanje različitosti** pojam je koji se odnosi na to da se prihvaćanje različitosti stječe odgojem u višenacionalnoj obitelji, da se poštovanje uči odgojem, da nas značajni drugi uče vrijednostima i da prihvaćanje ne ide „preko noći“ (*Taj multinacionalni kontekst je... mislim tako sam odgajana, tako sam razvijana i da...i takva sam i sada da prihvaćam. (s4psr); Osjećam i mislim da sam odgajana tako da imam poštovanje. (s1pst); Svi se uvažavamo, nemam tu negativnu sliku ni prema jednom narodu niti jednoj narodnosti. Tako sam odgajana, tako smo živjeli, u kući su se uvijek obilježavala oba dva blagdani, sveci i jedne i druge vjere, pravoslavne i katoličke. (s3psr); Često se sjetim tu mame svoje koja je znala govorit „nije važno što je netko, nego tko je“ . (s1pst); ...ne mogu reći da sam ja preko noći...neke stvari prihvatila... (s15pst i psr)). **Socijalna osjetljivost i pomaganje drugima** odnosi se na to da je pomaganje sastavni dio života, da treba „uljepšati dan“ drugima i da je moralno odgovoriti na potrebu (*To mi je sastavni dio života...brinuti o drugima, pomagati u teškim situacijama. (s4psr); Volim onako istraživati kroz tako neke sitne reakcije, vidjeti, u biti razveseliti onak malo ljude, razvedriti. (s5pst i psr); ...svaki čovjek koji je u potrebi, koji nešto treba, a ja mogu odgovoriti na tu njegovu potrebu moralno je da na nju odgovorim. (s9psr)). **Neprihvaćanje različitosti kao uzrok rata** odnosi se na to da se jako osjeća nešto između Hrvata i Srba i da ljudi u ratu doživljavaju užasne stvari (*Ovo što se događa sad u Gazi mislim to je zlo, s obje strane, sad da ne ulazim u tu političku varijantu. I toga se bojim jel, toga se bojim, znaš ono... Svi ljudi koji su sad doživjeli te užasne stvari će odrasti i...i neznan kako će to zaustaviti. (s2pst)). Pojam **učinak kulture i društvenih normi na mentalno zdravlje** odnosi se na potiskivanje, umor, iscrpljenost, depresiju, oboljenja i kulturu patnje (*Pa mi smo kao civilizacija, kao kultura smo u tom smislu ono stvarno...katastrofa...stalno smo u patnji, ne i ustvari ono što tu je, kako ustvari dozvoliti da ti ustvari impulsi, nagoni sazriju na nekom...ono da se ne moramo od njih odreći ali da ih ne moramo ni iživljavati. (s6pst)).*****

Ako pogledamo posljednju izjavu sudionika koji je izjavio da smo kao civilizacija stalno u patnji, važno je spomenuti da je literatura koju je on izdvojio bio Ken Wilber, koji dolazi iz interpersonalne psihologije i zapravo govori upravo o patnji humanog društva. To je važan primjer jer nam omogućava sagledavanje koliko utjecaja imaju knjige koje čitamo, predavači koji nam predaju, filozofija terapijskih i ostalih škola koje završavamo u svom profesionalnom razvoju. Sve to gradi svjetonazor stručnjaka pomažućih profesija iz kojih onda proizlaze metode, tehnike i vještine rada s korisnicima. Bertolino (2018.) navodi da temeljna uvjerenja pomagača utječu na njihove intervencije, na primjer pomagači koji imaju temeljna uvjerenja da korisnici/klijenti imaju snage koje se mogu iskoristiti za njihovu promjenu, manje su skloni odustati od svojih korisnika/klijenata, ostajući otvoreni i osjetljivi u svakom tretmanskome/terapeutskom susretu. To je, zapravo, prakticiranje „osmišljanja rasta“ što znači biti fleksibilan, kreativan, samopouzdan, otporan i pronaći vrijednost u neuspjesima (Dweck, 2006., prema Bertolino, 2018.). Prednosti razmišljanja o rastu koje se temelji na snagama protežu se izvan terapijskog miljea na terapeuta kao osobu i stoje u suprotnosti sa svjetonazorom koji je zatrpan negativnošću, što može dovesti do smanjene motivacije za posao, učinkovitosti i povećanog stresa, nezadovoljstva, ogorčenosti, tjeskobe, depresije, tjelesne bolesti, izgaranja i, u konačnici, gubitka nade. Svjetonazor jest pozadina u radu pomagača i s pomoću ovih primjera polako stječemo sliku o tome. Sudionik koji društvo vidi kao mjesto patnje, u svojem se radu s klijentom koristi intervencijama koje su oblikovane tim dijelom svjetonazora.

Kad se govori o kulturi, često se nailazi na metaforu s vodom koja kaže da je kultura čovjeku ono što je voda ribi, samo je pitanje koliko je riba svjesna da je u vodi ili vodu shvaća kao dio sebe. Ta metafora dobro oslikava povezanost kulture s čovjekom i njezinu moć.

Moć kulture uistinu je velika, kao što se vidi iz nalaza. Ona ima utjecaj na nas, putem odgoja i drugih socijalnih interakcija i utjecaja čini nas otvorenima ili zatvorenima za različitost, pruža nam iskustvo susreta s drugim kulturama, može poticati socijalnu osjetljivost, individualističku kulturu, ali i poštovanje prema drugim ljudima te ima utjecaj na mentalno zdravlje.

Uočava se, između ostaloga, prepoznavanje prisutnosti elemenata individualističke kulture u društvu u kojem živimo. Izjave sudionika imaju notu nezadovoljstva, sjete i žala. Žal je vjerojatno za drugim polaritetom iste dimenzije, a to je kultura kolektivismu, koja se odnosi na društvene sustave u kojima se interes individue podređuje interesu grupe, a to može biti obitelj, vođe,

zajednica, radni kolektiv, nacija ili drugo (Vontress i Epp, 2015.). Kad pitanje individualizma i kolektivismu smjestimo u politički i ekonomski kontekst globalizacije, nalazimo da je unutar zapadne kulture neoliberalizam dominantna i vladajuća doktrina u vrijeme globalizacije, a njegove vrijednosti i njegov obrazac možemo staviti pod pojam individualizma. Kolektivismu i solidarnost s negativnim se prizvukom pripisuju socijalističkim sustavima i ideologiji komunizma (Jeknić, 2006.: 205). Dimenzija individualizma i kolektivismu razina je do koje ljudi u društvu radije djeluju kao individue, a ne kao članovi grupa, odnosno to je razina povezanosti tako da individualizam predstavlja slabu povezanost među pojedincima pri čemu se svatko brine za sebe i neposrednu okolinu, a kolektivismu predstavlja integriranost u grupu i prednost grupnih ciljeva pred individualnim (Jeknić, 2006.: 208). U izjavama se opaža žal zbog očigledne transformacije kulture i društva u cjelini koja se na ovom geografskom području događa posljednjih 35 godina: *U mom rodnom gradu život više uopće ne postoji. Postoje turisti, restorani i tako dalje... ali zapravo u tom užem centru više ne postoje, dakle nema stanovnika. Više ne postoje pivnice, knjižare, ja sam gledala izloge, više dakle uopće ne postoje...ono obični dućani.* (s3psr). Iako sudionici otvoreno izjavljaju da je teško razumjeti drukčije kulture (*...mi smo u zapadnoj kulturi, to je činjenica i ...ponekad ne razumijem neke druge kulture na način onako kako bi to trebali jer smo odrasli ovdje...* (s11psr)), većina pojmova i izjava ipak je afirmativnog karaktera prema različitostima (*...mislim da kad susretnemo ljude iz drugih zemalja, iz drugih kultura, da nas uvijek na toj jednoj osnovnoj ljudskoj razini, povezuju iste stvari* (s9psr)). Ideja po kojoj se ljudi povezuju unatoč različitostima jest humanistička i ona se nalazi u pomažućim profesijama, no potrebno je podsjećati svaku novu generaciju na te vrijednosti, baš kako to radi citirana sudionica (dob 65).

Iako sudionici navode da pomažu bez predrasuda i većinom izjava iskazuju otvorenost, znatiželju, toleranciju i poštovanje, oni isto tako navode i zatvorenost prema različitim kulturama i da društvu nedostaje vrijednost sustava poštovanja različitosti, da je prihvaćanje i poštovanje onoga što ne razumijemo zahtjevno i da ponekad ne razumijemo druge kulture (*...ali se treba...trudit se biti otvoren prema tim stvarima i prihvatit ...one koji su različiti, drugačiji imaju neke svoje načine i da nije sve to pogrešno ili loše...* (s11psr)). Hawkins i McMahon (2020.) navode da u superviziji nije dovoljno razumjeti perspektivu drugoga kad su u pitanju kulturološke razlike, već je osim spremnosti za poticanje i istraživanje različitosti potrebna otvorenost naših vlastitih pretpostavki i odnosa sa supervizantom.

Detaljnijim pregledom dobivenih podataka unutar ove podteme, odnosno izjava sudionika unutar društvene dimenzije svjetonazora, uočile su se specifičnosti u izjavama sudionika koji dolaze iz psihosocijalnog područja u odnosu na one ostale, i to samo u kategoriji **moć kulture u društvenim odnosima**. Kod pojma **socijalna osjetljivost i pomaganje drugima**, isključivo su oni iskazivali socijalnu osjetljivost i govorili o pomaganju. Po svemu sudeći, u sustavu obrazovanja psihosocijalnog područja više se naglašava podizanje svjesnosti o socijalnoj osjetljivosti i pomaganju nego u drugim područjima obrazovanja, kao što je u ovom slučaju obrazovanje iz psihoterapije. S obzirom na transformaciju društveno-ekonomskog kulturnog i političkog konteksta, možda će biti potrebno razvijati socijalnu osjetljivost i svjesnost o pomaganju i u drugim strukama, više nego što je uobičajeno, te treba snažnije implementirati i ova učenja u sve ostale obrazovne programe pomagača, a napose psihoterapijske i supervizijske. U supervizijskim kompetencijama (Ajduković i sur., 2018.) to se konkretno odnosi na podizanje razine znanja o načinima na koje vrijednosti i pretpostavke općenito usmjeravaju ljudsko djelovanje te na podizanje znanja o vlastitim vrijednostima i pretpostavkama. Vještina koja se razvija usvajanjem tih znanja osjetljivost je na različitosti i njihov utjecaj, a to se može postići kontinuiranim promišljanjem o vlastitim vrijednostima i pretpostavkama koje usmjeravaju djelovanje, osobito u odnosu na druge i konkretno na području razvoja socijalne osjetljivosti supervizora.

Bliskost i intimnost

U ovoj kategoriji izjave su grupirane unutar sljedećih pojmova: *posvećenost odnosima, ljepota intimnih odnosa, sloboda i autentičnost u odnosima, doživljaj povezanosti i otuđenosti u odnosima, životne promjene u bliskosti i intimnosti i važnost odnosa za mentalnu dobrobit*. *Posvećenost odnosima* odnosi se na otvorenost, odvajanje vremena, duhovnost, iskrenost, povjerenje, dobronamjernost, davanje (*U odnosima je važna otvorenost*. (s5pst i psr); *Treba odvojiti vrijeme za druge, u svakom slučaju*. (s4psr); *Ako gledam odnose, jako mi je važna ta duhovna dimenzija*. (s5pst i psr); *Čovjek mora biti otvoren, iskren i biti svjestan toga da ne može imati duboke, bliske odnose ako se ne otvori nekome...imati povjerenja u nekoga...* (s11psr); *Dobra namjera, prvenstveno dobra namjera*. (s7pst); *Uvijek sam mislila da se moraš dati da bi se tebi ljudi dali* (s8psr)). Također, taj se pojam odnosi i na to da treba vidjeti sebe i drugoga, da je sve u suodnosu, da su odnosi najvažniji u životu, da gledanje u drugoga stvara odnos, da su odnosi ključ opstanka, da je važan odnos terapeuta i klijenta, da je taj odnos božanstvo, da ljudi imaju kapacitet za bliskost,

da težimo dobrom odnosu i da je čovjek dan drugom čovjeku (*Ja mislim da smo mi svi u suodnosu. (s7pst); Kad ti pogledaš čovjeka s kojim si u odnosu, onda se definira odnos. (s1pst); Odnosi su najvažniji. (s2pst); Vidjeti sebe i drugoga... što je izuzetno teško... vjerojatno znaš i sama, da tu treba stvarno onako i Božja pomoć (s5pst i psr); Pa odnosi su negdje ključ ...tog opstanka mislim...terapeut sa svojim klijentom, pa to je jedan ključni odnos...on je za mene kao božanstvo... (s15pst i psr); ljudi u načelu imaju kapacitet biti bliski i da je nama dobro biti blizak, osamljenost je jako teška, zato mi težimo...težimo biti s nekim u dobrom odnosu, imati slične ili jednake vrijednosti, dijeliti vrijeme u aktivnostima koje su nam dobre, zajedničke...i mislim da je to velika vrijednost, i da čovjek je dan drugom čovjeku da u zajednici nešto stvara... (s9psr)).* **Ljepota intimnih odnosa** odnosi se na to da je najveća bliskost unutar obitelji, na intimne trenutke, na to da bliskost i intimnost izazivaju ugodne emocije i na to da je intimnost lijek za usamljenost (*...rekla bi da sam ja najveću bliskost ostvarila unutar obitelji, sa suprugom, sa djecom, sa mojom sestrom, sa mamom ono...to mi je ono, tu se ja najbolje osjećam, najsigurnije, tu je sigurno najveća bliskost. (s14psr); Mislim da se intimnost može zapravo naći na neobičnim mjestima ili u neobičnim odnosima, ne vidim da je ekskluzivno vezana za recimo partnerski odnos, ili ljudi mogu imati dijaloge intimnosti kad se pokažu i kad ih neko drugi vidi ili kad se sretnu s drugim ljudskim bićem ...ne mora odnos bit intiman već trenuci. (s7pst); Čudo je biti intiman s nekim i sa prijateljima i sa partnerom i sa kćerkom...onako...to ..to je tak' lijepo. (s1pst); Da. to je ta intimnost ili bliskost, je da, slažem se, to je antidot i protuotrov za usamljenost. (s2pst)).* **Sloboda i autentičnost povezivanja u odnosima** odnosi se na to da je sloboda važna za intimu, na autentičnost, da bismo biti povezani, da je važno imati dobar odnos i da se neki više ne otvaraju iz straha od povrede (*Ako si ti slobodan reć, slobodan osjetit, slobodan pokazat, slobodan odbit, slobodan bilo što...onda zapravo je to ono otvoren put za intimu. (s1pst); ...da li ja mogu biti autentičan u tome... Ljudi osjete dal' ti to misliš ili ne i dal' si ti autentičan il nisi...zato možda neki ljudi u nekim trenucima vole doći do mene i biti nekako...i u interakciji sa mnom i u radu s mnom zato kaj se možda osjeti...osjetili su...da stojim iza nekih stvari. (s11psr); Mislim da si u odnosima ljudi trebaju... da je dobro da si daju dozvolu da ne moraju bit u odnosu, da je to jako važno... (s1pst); Meni je važno imati s ljudima drugim dobar odnos. (s4pst); ...neki ljudi su i povrijeđeni i loše im je u životu i onda se više ne mogu otvorit za te bliske odnose iz straha da ih neko ne povrijedi ...to je jako loše, mislim loše za tu osobu... (s11psr)).* **Doživljaj povezanosti i otuđenosti u odnosima** odnosi se na otuđeni život, na to da se osjećaj povezanosti s ljudima smanjio, na nedostatak vremena, na to da

bliskost daje povezanost, ispunjenost, punoću, kvalitetu života (...*ljudi žive otuđene živote.* (s2pst); *Moj osjećaj povezanosti sa ljudima sa kojima nisam jako bliska se smanjio...* (s3psr); *Moram priznati da se krug prijatelja za ove dvije godine utjecaj korone, i obitelji mama što je bila bolesna, da mi se tu broj prijatelja, ne njihovom, nego mojim odnosom...nedostatkom vremena malo smanjio.* (s4psr); ...*bliskost zapravo daje neki osjećaj i povezanosti i...ispunjenosti... Punoće života. Ljudi kad su bliski imaju neku punoću, kvalitetu, neku dodanu vrijednost.* (s10psr)). **Životne promjene u bliskosti i intimnosti** odnose se na to da starenjem bliskost postaje drukčija, da se šire dimenzije zbog dobivanja potomstva, što smo stariji, bliskost se čini važnija i povezanost nas formira (*Ja mislim da se to s godinama mijenja, znači kako starimo i ta nekakva bliskost postaje drugačija. Kad si mlađi to je jedna vrsta bliskosti, naravno kako godine idu, ja sad već imam šezdeset četiri godine, tako da mislim da se ta bliskost na drugačiji način manifestira, znači...i sad mi je na neki način bliskost ta da pomogneš onome tko je u nevolji, da mu budeš pri ruci, da ga odvedeš liječniku, da budeš s njim u nekim teškim situacijama.* (s8psr); *Kad sam bio mlađi to je, to se sve vrti oko tog ega i seksa onda kasnije... Kad dobiješ dijete, onda sve dobije jednu drugu, važniju, širu dimenziju.* (s2pst); ...*što sam starija čak štoviše i dapače mi se nekako bliskost čini...jako važnim segmentom svakodnevnog emocionalnog života.* (s10psr); *Biti ono u potpunosti povezan s nekim, mislim da je to i važno formativno iskustvo i zapravo važna sfera za svaku osobu...* (s3pst)). **Važnost odnosa za mentalnu dobrobit** odnosi se na to da su odnosi pokazatelj zdravlja i društvene integriranosti, na to kako uopće možemo živjeti bez bliskih odnosa, da je potreba za bliskošću univerzalna potreba i da razumijevanje modela privrženosti može unaprijediti odnose (*Jedan od pokazatelja zdravlja je koliko ustvari jesmo društveno integrirani.* (s6pst); ...*pitanje je kako uopće možemo živjeti bez bliskih odnosa jer smo mi ljudi društvena bića i mi smo jednostavno okrenuti jedni prema drugima, nismo sami, ne...i moramo biti takvi.* (s11psr); *Mislim da nam bliskost svima treba i da to svi pokušavamo na razne načine dobit.* (s7pst); *Ako nisu u rad uključeni rani razvojni modeli, povezivanja i stvaranja modela privrženosti i tako dalje, to je samo bla, bla ono...glupo naklapanje, ne možeš unaprijedit odnos ako ne razumiješ ustvari svoj unutarnji dizajn najraniji, koja ti je ono bazična matrica, bazični unutarnji radni model.* (s6pst)).

Opis ove kategorije, pogotovo izjave iz pojma **doživljaj povezanosti i otuđenosti u odnosima** i pojma **važnost odnosa za mentalno zdravlje**, povezan je s prethodnom kategorijom **moć kulture u društvenim odnosima** gdje sudionici vrlo jasno izražavaju manjak povezanosti sa širim kontekstom: *Nemamo tu povezanost sa nekakvim poznanicima, da smo ono u istom filmu i da smo*

tu u našem kvartu, u našem gradu... fali mi ta neka atmosfera... (s3psr); Moram priznati da se krug prijatelja za ove dvije godine utjecaj korone, i obitelji mama što je bila bolesna, da mi se tu broj prijatelja, ne njihovom, nego mojim odnosom...nedostatkom vremena malo smanjio (s4psr) i ...ljudi žive otuđene živote (s2pst). Očito se prisutnost individualističke kulture osjeća u području bliskosti i intimnosti, i to tako da sudionicima nedostaje povezanost s kolektivnim o čemu je bilo riječi u prethodnom poglavlju, kao i da je nedostatak te povezanosti percipiran kao čimbenik narušenog mentalnog zdravlja. Dakle, iako pojedincu treba individualnost, za zdravlje mu je potrebna i povezanost sa širim kontekstom te je balans jednog i drugog fina vještina koju bi svaki pojedinac trebao razviti ili bi ju trebao nastojati razviti tijekom svog života. Društvo odnosno kultura trebali bi snažnije poticati povezivanje s kontekstom, i to u više društvenih sfera, na primjer promicanjem humanije edukacije i obrazovanja te humane gradnje ili *human building interaction*. Sergiovanni (1992., prema Vrcelj i Mušanović, 2022.) zalaže se za ideju da škole trebaju biti zajednice koje uče i u kojima se grade bliski međuljudski odnosi poput obiteljskih ili dobrosusjedskih. Reforma hrvatskog školstva još nije realizirana. Škola koja nije temeljena na vrijednostima zajednice, ne može stvoriti povezanost njezinih članova. Što se tiče humane gradnje, jedna od njezinih specifičnosti (Becerik-Gerber i sur., 2020.) gradnja je naselja koja imaju za cilj integrirati više zahtjeva, a jedan od njih je gradnjom omogućiti mentalnu dobrobit njezinih budućih stanovnika (*well being*). Nažalost, danas svjedočimo kontinuiranom smanjivanju standarda zelenih površina čime kao društvo onemogućujemo kvalitetno povezivanje pojedinca i njegove okoline. Vjerojatno je da smanjivanje tih standarda utječe na dobrobit ljudi, da se ljudi osjećaju manje povezanim i supervizija može pružiti prostor za ekspresiju i tog doživljaja.

Stručnjaci pomažućih profesija svjesni su navedenih problema jer imaju iskustvo življenja u istoj zajednici kao i njihovi korisnici i, kao što se vidi u izjavama, bliskost i intimnost za njih je nešto lijepo, nešto što se razvojno mijenja, nešto što biramo, nešto čemu se moramo posvetiti i nešto s čime povezuju slobodu i autentičnost, a posvećenost odnosima očigledno im je izuzetno važan dio osobnog i profesionalnog života.

U današnje vrijeme većina autora smatra da su bliskost i intimnost međusobno različiti, ali povezani konstrukti te da procesi i iskustva koja se karakteriziraju kao bliska, ali i intimna, uključuju slične čimbenike poput osjećaja međusobne povezanosti, razumijevanja, međusobne reaktivnosti, samootkrivanja i intersubjektivnosti (pri čemu se intersubjektivnost odnosi na

subjektivno i emocionalno stanje koje je zajedničko pojedincima u interpersonalnom odnosu (Mashek i Aron, 2004., prema Janković, 2017.). Bliskost i intimnost relevantne su komponente u gotovo identičnim aspektima međuljudskih odnosa poput ljubavi, zadovoljstva, seksualnosti, privrženosti, odanosti i mnogih drugih, pa njihova međusobna povezanost i otežana distinkcija ne iznenađuju. No, iako se često pojavljuju istovremeno, u pojedinom interpersonalnom odnosu jedno ne podrazumijeva nužno drugo. To vidimo i u sljedećoj izjavi: *Mislim da se intimnost može zapravo naći na neobičnim mjestima ili u neobičnim odnosima, ne vidim da je ekskluzivno vezana za recimo partnerski odnos, ili ljudi mogu imati dijaloge intimnosti kad se pokažu i kad ih neko drugi vidi ili kad se sretnu s drugim ljudskim bićem ...ne mora odnos bit intiman već trenuci.* (s7pst). Tako se intimnost zapravo odnosi na specifičan tip socijalne interakcije u kojem dolazi do procesa međusobnog samootkrivanja, odnosno intimnost podrazumijeva postojanje istinskog poznavanja između dvoje ljudi, kao npr. izjava sudionika: *Intimnost koja isto dolazi kroz tjelesnu komponentu. Taj neki odnos, nježnih dodira kojim se onda stvara taj jedan...zasebni prostor...in between... između mene i osobe koju volim, u tom smislu.* (s2pst). Intimnost je duboko isprepletena s ugodnim emocijama, bliskošću i međusobnom brigom, stoga je centralni aspekt bliskih odnosa. Bliskost se primarno odnosi na stupanj u kojem su pojedinci međusobno kognitivno, emocionalno i bihevioralno međuvisni, što facilitira određenu potrebu za prisutnošću druge osobe (Janković, 2017.). *...bliskost zapravo daje neki osjećaj i povezanosti i...ispunjenosti... Punoće života. Ljudi kad su bliski imaju neku punoću, kvalitetu, neku dodanu vrijednost.* (s10psr). U ovom istraživanju sudionici su u okviru društvene dimenzije svjetonazora pitani za bliskost i intimnost, čime istraživačica nije radila diferencijaciju niti je specifično postavljala potpitanja vezano za jedan i drugi pojam, jer to i nije bila namjera. Intervju je u tom smislu bio otvoren da sudionici samostalno reflektiraju i izjavljuju o navedenim pojmovima te, kada se pogleda ova kategorija u cijelosti, vidljivo je da su sudionici te izraze koristili baš kao i većina autora kako je već spomenuto prije – kao povezane konstrukte – što se dobro vidi i u sljedećoj tvrdnji: *Da. to je ta intimnost ili bliskost, je da, slažem se, to je antidot i protuotrov za usamljenost* (s2pst), pri čemu sudionik izjednačava ta dva konstrukta upotrebljavajući veznik ili. Unatoč postojećoj teorijskoj diferencijaciji, u ovom istraživanju odlučeno je da će se ostaviti naziv kategorije tako da se upravo izjednačavajući ih naglasi povezanost tih dvaju konstrukata.

Važno je još naglasiti da su sudionici itekako svjesni važnosti odnosne perspektive i o tome su mnogo govorili: *Nema ništa bez odnosa. Mislim čak je to i odnos dakle, odnos među*

ljudima...apsolutno dakle nema ništa bez toga ali i ovo drugo su odnosi, sve je odnos... (s3psr). Posvećenost odnosima ili odnosna perspektiva način je gledanja na sebe i svijet oko sebe koji implicira da je upravo odnos fokus gledanja. Sudionici pokazuju visoku svjesnost o važnosti odnosa u njihovu životu i radu i to je u skladu s modernim trendovima i u psihoterapiji i u superviziji gdje se veliki naglasak stavlja upravo na odnos pomagača i korisnika. Sudionici također prepoznaju da je odnos prioritet koji biramo (ili ne), samim tim izabiranje odnosa kao prioriteta jest odgovornost svakog pojedinca za sebe. Sudionici navode da je autentičnost bitna za odnose, što je sukladno Rogersovom stajalištu koji navodi da se promjena ličnosti najlakše događa kad je stručnjak pomažuće profesije ono što jest, kad je u odnosu sa svojim korisnikom „bez maske“ (Rogers, 1985.). Sudionici smatraju da je za odnose bitna i sloboda, te navode cijeli niz „disciplina“ odnosa koje se moraju prakticirati ako želimo imati odnos: *...i da sam voljna se angažirati, voljna uložiti i snagu i vrijeme i sredstva za druge ljude.* (s9psr). Taj nalaz o usmjerenosti supervizora na odnos u skladu je s literaturom iz područja suvremene relacijske supervizije u kojoj se navodi da se relacijski usmjeren supervizor može učinkovito dotaknuti supervizantovih dubljih tema jer njegova otvorenost za samoanalizu i jasnoću njegova rada omogućavaju sigurnost, odnosno jamče supervizantu sigurnost (Sarnat, 1992.; prema Rožić, 2015.). Rožić navodi da iako relacijska perspektiva odbacuje apsolutna pravila i istovremeno dopušta nejasoće i paradokse, ne umanjuje supervizorovu dragocjenu stručnost. Dapače, supervizor u relacijskoj perspektivi mora imati šire iskustvo, teorijsko znanje i mora se dobro nositi s nesvjesnim procesima i upravo zato što supervizori u ovom istraživanju pokazuju usmjerenost na odnos, trebaju konstantno prorađivati svoje osobne procese, a time i vlastiti svjetonazor.

Nekad ljudi biraju biti manje povezani, bliski i intimni, a nekad to samo jesu a da to nisu svjesno birali, pa se takve situacije i konstrukti mogu sagledati u sljedećoj kategoriji.

Usamljenost i samoća

Analizom okvira izjave opisuju ovu kategoriju dvama pojmovima: ***ljepota i težina samoće*** i ***usamljenost kao unutarnji doživljaj***. U pojmu ***ljepota i težina samoće*** sudionici navode preferenciju samoće, potrebu za samoćom i da nije blagodat živjeti sam (*Pa ja volim biti sama, volim ja dosta biti sama, i veselim se onom dijelu dana kad znam da ću biti sama...* (s14psr); *Ja sam došla do zaključka da trebam...neki dio dana u kojem mogu provesti sama i da mi je to jako značajno. Ali se to ne kosi s onim da ja volim ljude.* (s13pst i psr); *Nemam želju biti sama.* (s4psr)).

Kod pojma **usamljenost kao unutarnji doživljaj** sudionici navode izvor patnje, da pokazati ranjivost nije slabost, da smo u najtežim trenucima sami, nemogućnost komuniciranja i doživljaja razumijevanja, žudnju za susretima i nedostatak vremena (*Usamljenost je bolno stanje, to je bolno stanje, to je i dobrim dijelom...dobrim dijelom o...jedan od, ustvari jedan od glavnih izvora patnje, s kojima se ljudi susreću i zbog kojih eventualno i traže pomoć ili ne traže pomoć, ovisno kako se nose s tim.* (s6pst); *Pokazati slabost pokazati ranjivost, to je sve dio priče o usamljenosti, to je neosvijestena usamljenost...Znaš ono, pustit sebe da pokažemo ranjivost, da to nije kraj svijeta.* (s2pst); *Ja nekako mislim da sam sad jedna od usamljenih osoba na ovom svijetu, da sam svjesna da u najtežim trenucima sam sama...*(s15pst i psr); *Ja vjerujem da je usamljenost zapravo nemogućnost da komuniciramo ono što je nama važno i značajno i doživimo razumijevanje za to...i ne na način razumijevanje da neko, kako da kažem, ali...da zaista ne možemo pričat o onom što je nama važno, što god to je...* (s7pst); *...ima osoba s kojima bi se tako rado susrela ali...nemam puno vremena, onda mi je žao i mislim...ajde pozvat ću, neću pozvati...ima ljudi za kojima žudim i koje bi rado susrela, eto za čavrljanje ...nisam još susrela osobe sa kojom bi mogla razgovarati na ovaj način, o smislu, o životu...ali...da, usamljenost...postoji.* (s15pst i psr)).

U istraživanjima utjecaja na zdravlje važno je usamljenost razlikovati od sličnih konstrukata, kao što su socijalna izolacija i samoća, jer oni ne moraju imati iste posljedice po zdravlje. Usamljenost je subjektivno iskustvo, dok je socijalna izolacija objektivna mjera loše socijalne integracije pojedinca koja ne uključuje subjektivnu procjenu. S druge strane, samoću (biti fizički sam) ljudi ne doživljavaju nužno negativnom. Ona obično predstavlja dobrovoljno socijalno izoliranje. Osoba može biti sama a da se pritom ne osjeća usamljenom, kao što se može osjećati usamljenom i u društvu drugih ljudi. Rastući je broj istraživanja koja usamljenost povezuju s brojnim tjelesnim i problemima mentalnog zdravlja. Međutim, treba naglasiti da u odnosu usamljenosti i zdravlja usamljenost može biti ne samo uzrok zdravstvenih problema nego i njihova posljedica (Tucak Junaković, Nekić i Burić, 2013.).

Iz izjava sudionika uklapaju u rezultate prethodnih istraživanja, pa se u pojmu *ljepota i težina samoće* vidi i preferirana samoća koju sudionici ne doživljavaju nužno negativnom; samoća je tu dobrovoljna, odraz potrebe pojedinca. Također, sudionici razlikuju i usamljenost od samoće (*Ja vjerujem da je usamljenost zapravo nemogućnost da komuniciramo ono što je nama važno i značajno i doživimo razumijevanje za to...i ne na način razumijevanje da neko, kako da kažem,*

ali...da zaista ne možemo pričat o onom što je nama važno, što god to je... (s7pst)). Međutim, sudionici i nude način suočavanja (Pokazati slabost pokazati ranjivost, to je sve dio priče o usamljenosti, to je neosviještena usamljenost...Znaš ono, pustit sebe da pokažemo ranjivost, da to nije kraj svijeta. (s2pst)) čime sugeriraju da su usamljenost i ranjivost nešto o čemu treba razgovarati.

Iz izjava proizlazi da stručnjaci pomažućih profesija imaju i osobno i profesionalno iskustvo s ovom temom. Pritome treba istaknuti i sljedeću izjavu: *...ima osoba s kojima bi se tako rado susrela ali...nemam puno vremena, onda mi je žao i mislim...ajde pozvat ću, neću pozvati...ima ljudi za kojima žudim i koje bi rado susrela, eto za čavrljanje... nisam još susrela osobe sa kojom bi mogla razgovarati na ovaj način, o smislu, o životu...ali...da, usamljenost...postoji. (s15pst i psr). Dio u kojem sudionica kaže da još nije susrela osobe s kojima bi mogla razgovarati na ovaj način o smislu i o životu (misleći pritom na intervju koji provodi istraživačica), govori u prilog tome da razgovori o životnim svjetonazorskim temama mogu djelovati tako da se pojedinci osjećaju ispunjenije.*

Osvrt na društvenu dimenziju svjetonazora supervizora

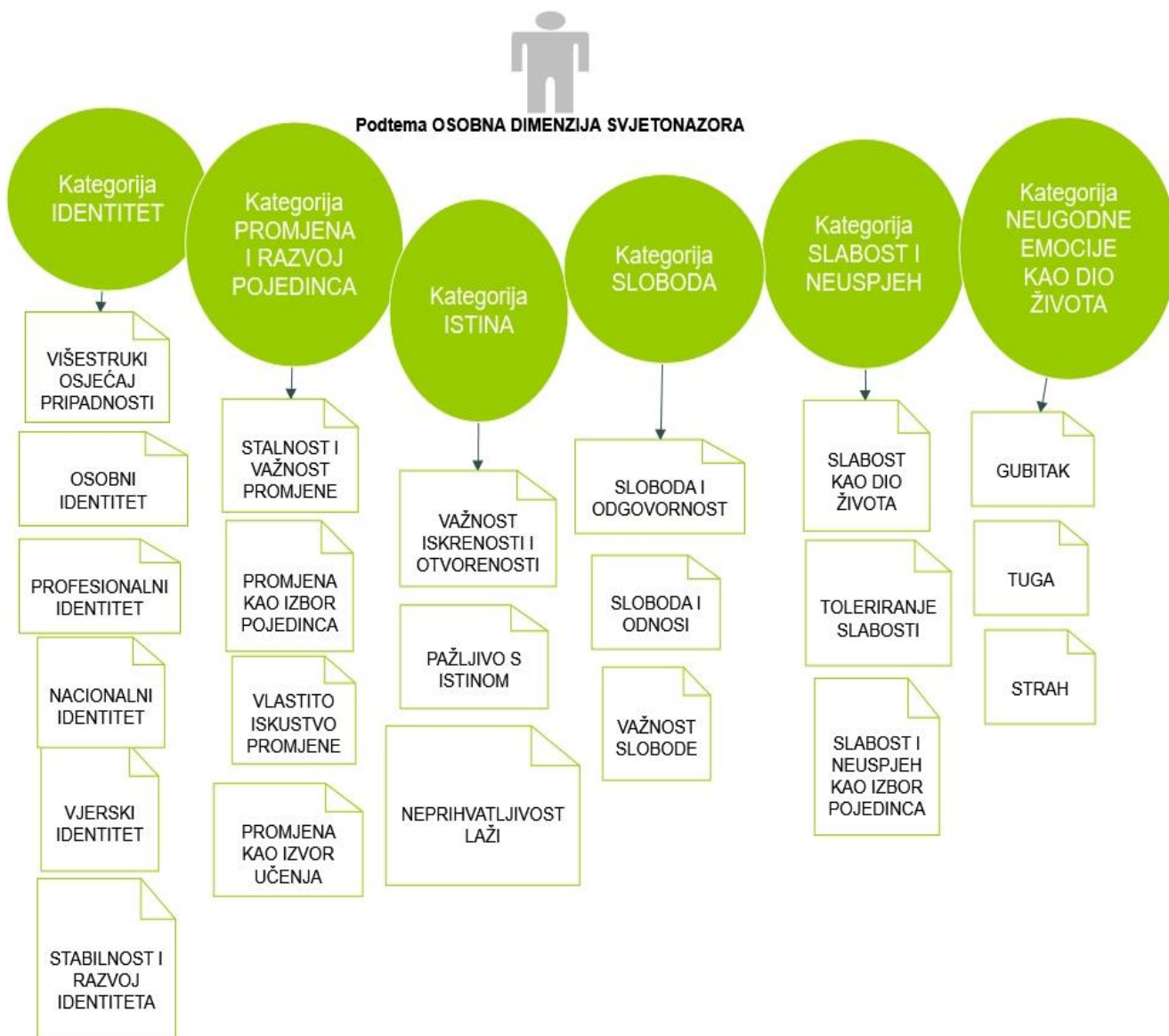
Na kraju razgovora o svakoj podtemi sudionici su bili zamoljeni da navedu literaturu, citat ili autore koji su im na tom području bili inspiracija i poticaj. Tako su za ovu podtemu naveli sljedeće: iz psihoterapijskog područja J. L. Moreno, S. Perls, P. Goodman, W. Glaasser, J. Bucay, D. Richo; iz područja filozofije E. Levinas, M. Buber. Navodili su putopise, knjigu *Time to say goodbye*, I. Andrića, R. DeMarina i, iz područja psihologije, J. Juula.

Gledajući iz šire perspektive **društvenu dimenziju svjetonazora**, u podacima se uočava jedna zanimljivost. Naime, budući da sudionici navode da se društvo i kultura mijenjaju u smislu jačanja individualističke kulture i slabljenja povezanosti članova društva, istovremeno je snažno svjetonazorski prisutna upravo odnosna perspektiva kao pozadina rada pomagača, što nam govori da pomagači implementiraju odnosnu perspektivu u rad s pojedincima i grupama i tako su zapravo agenti promjene mikrosvjetoa svojih korisnika, a onda i društva u cjelini.

4.1.3. Svjetonazor supervizora – osobna dimenzija

Ova podtema uključuje unutrašnji svijet svake osobe i ono što mislimo o vlastitom karakteru, vlastitim nekim vrijednostima, o sebi uopće, prošlim iskustvima i mogućnostima za budućnost.

U okviru ove podteme, obradom podataka došlo se do šest kategorija s pripadajućim pojmovima. Tablice s izjavama, kodovima, pojmovima i kategorijama nalaze se u Prilozima (Prilog 7).

Slika 8. Osobna dimenzija svjetonazora supervizora s kategorijama i pojmovima

Identitet

U ovoj kategoriji izjave su objedinjene u sljedećih šest pojmova: **višestruki osjećaj pripadnosti**, **osobni identitet**, **profesionalni identitet**, **nacionalni identitet**, **vjerski identitet** i **stabilnost i razvoj identiteta**. **Višestruki osjećaj pripadnosti** odnosi se na običaje, pripadnost Balkanu, na hrvatsko građanstvo, na pripadanje svom kvartu, svojoj generaciji, obitelji, nekim idejama i Bogu, profesionalnoj zajednici, crkvenoj zajednici, susjedstvu (*Tu osjećam da pripadam...moja baka je na selu živjela i ...volim te običaje, ...to mi je sve onako prilično važno.* (s13pst i psr); *...ja bih rekla da pripadam na Balkan, da svi oproste. Tu računam i mediteranski dio koji mi je važan jako...* (s12pst psr); *Hrvatska građanka je identitet.* (s12pst i psr); *Onda je to kolektiv na poslu isto...Isto nije jednostavno pitanje koliko pripadam, ali pojavljuje se dakle, ta tema, tema pripadanja. Pripadam u svoj kvart, pripadam u svoju generaciju, to je nešto, nešto gdje se zapravo onda razvija ta neka... neka bliskost...* (s3psr); *Pripadam ja mislim i nekim idejama...* (s14psr); *Prvo pripadam Bogu, onda pripadam svojoj obitelji, onda pripadam prijateljima i ...znancima, kolegama...toj jednoj...profesionalnoj zajednici...pripadam svojoj crkvenoj zajednici...ok, dobro, imam još i susjedstvo, i tu pripadam...* (s9psr)). **Osobni identitet** odnosi se na osobne vrijednosti i kompetencije, na biti humanist, roditelj, majka, žena, sestra (*Kad razmišljam o sebi kao o... dakle o svom identitetu, onda zapravo više dakle razmišljam o nekim svojim osobnim onda mislim vrijednostima, kompetencijama.* (s3psr); *...identitet...osobe koja zbilja voli ljude, čovjekoljubac, humanist. Rekla bih da je to core mojeg identiteta. Uz to, naravno, imam druge uloge...to je već uloga znači koja proizlazi iz roditeljstva...* (s10psr); *...ja sam žena. Ja sam prvo žena nekakva. I majka sam, to mi je važno... Ja sam sestra...* (s12pst i psr)). **Profesionalni identitet** odnosi se na identitet učitelja, supervizora, socijalnog radnika i na profesionalne vrijednosti i kompetencije (*Kako zapravo ja kao učitelj i supervizor, to je isto važno, kako zapravo imam priliku ovaj... utjecat na razvoj nekih ljudi...* (s1pst); *...socijalna radnica, to mi je nekako jako važno za spomenut zato što sam ja od petnaest godina znala da ću bit socijalna radnica, tako sam odlučila. I jako se dobro osjećam u toj koži, neovisno o vanjskim uvjetima, ali nekako osjećam čvrsto ukorijenjen taj identitet u svojem biću.* (s10psr); *Kad razmišljam o sebi kao o... dakle o svom identitetu, onda zapravo više dakle razmišljam o nekim svojim osobnim onda mislim vrijednostima, kompetencijama.* (s3psr)). **Nacionalni identitet** odnosi se na ponos, na to da nacionalni identitet definira, ali je i rigidan, na nemati problem s izjašnjavanjem, na to da migracije mijenjaju osobu i na to da je važno čuvati što imamo te nerazmišljanje o nacionalnom identitetu (*Kad dođem negdje na kongrese to sam onda*

ponosna što sam iz Hrvatske i kad me netko nešto pita onda ću rado odgovarat i rado ću poslije izvana bodrit po Hrvatskoj pokazivat koliko je lijepa znaš. (s1pst); Taj moj identitet mi pomaže da se bolje, da znam što hoću...S druge strane to je rigidno, to je meni taj dio rigidan. To sad sam ja šta, nacionalnost...Hrvat... Ne znam što s tim da radim, ili...to što sam muško...meni to sve malo rigidno...znaš ono... A s druge strane me definira... (s2pst); ...ja sam Hrvatica i uvijek sam se tako izjašnjavala, nemam s tim nikakav problem. (s14psr); Nije mi bilo važno s obzirom da sam kroz život... i putovala sam i radila sam na mjestu gdje je bilo tisuću zaposlenika iz različitih četrdeset zemalja, tada mi ništa to nije bilo važno...međutim, u zadnjih nekoliko godina kako su krenule ove migracije, osjetila sam da me malo nešto bocka oko toga, tako da sam nekako...mislim da sam se malo promijenila u smislu važno mi je čuvat ovo tu što imamo... (5spst i psr); Ne bih baš nešto rekla da mi je to posebno važno...nacionalnost...mene osobno to ne određuje. (s9psr)). **Vjerski identitet** odnosi se na iskustvo „miješane“ obitelji i pripadnost Bogu (Svi se uvažavamo, dakle nema... nemam tu negativnu sliku ni prema jednom narodu niti jednoj nar...narod...narodnosti... Tako sam odgajana, tako smo živjeli, u kući su se uvijek obilježavala oba dva; blagdani, sveci i jedne i druge vjere, pravoslavne, katoličke. (s4psr); Prvo pripadam Bogu, onda pripadam svojoj obitelji, onda pripadam prijateljima i ...znancima, kolegama... (s9psr)). **Stabilnost i razvoj identiteta** odnosi se na to da se identitet razvija iskustvom, da je identitet kompleksan i na stabilnost identiteta (Razvojnim momentima i iskustvima do sada, mislim da se identitet mijenja... (s7pst); Podrijetlo...jedan identitet koji nije jednostruki, jednostavan...Kompleksan je...(s12pst i psr); Ja govorim nekakvim svojim jezikom kojim sam i...odrasla. (s8psr)).

Prema definiciji Hrvatske enciklopedije identitet se definira kao skup značajki koje određuju posebnost pojedinca ili skupine u smislu različitosti ili pak pripadnosti u odnosu na druge pojedince ili skupine. Individualni identitet odgovor je na pitanje „Tko sam ja?“, a proizlazi iz činjenica koje čine pojedinčev život, koji je jedinstven i neponovljiv, te iz vlastitih iskaza o pripadnosti različitim skupinama, odnosno državljanstvu, koje čine društveni ili kolektivni identitet, svojstven ili tipičan većem broju pojedinaca. Društveni identitet odgovor je na pitanje „Tko smo mi?“, a može biti spolni ili rodni, dobni, seksualni, rodbinski, jezični, vjerski, nacionalni, regionalni, klasni, profesionalni, organizacijski, klupski, politički, tradicionalni, moderni itd. Neki su identiteti podijeljeni ili višestruki, što znači da pojedinac može istodobno pripadati različitim skupinama, poput jezičnih (npr. dvojezičnost), profesionalnih (osoba s dva ili više zanimanja), regionalnih (npr. Istranin, Hrvat, Europljanin), a neki su identiteti kategorijski ili isključivi (npr. spol/rod,

nacionalnost). Identitet je uvjetovan kulturom i povijesnim promjenama. Shvaćanje o osobi kao omeđenoj i jedinstvenoj cjelini, različitoj od drugih takvih cjelina, svojstveno je zapadnjačkoj kulturi i rijetko je u drugim svjetskim kulturama, iako se i u zapadnjačkoj kulturi naglašava da osobni identitet nije rezultat odvojenosti, nego neprestane interakcije s drugim osobama. Također, pojedine društvene skupine, od vjerskih do nacionalnih, mijenjaju shvaćanje o razlikama između sebe i drugih u skladu s promjenama u odnosima s drugima, a te su promjene u suvremenosti najčešće uvjetovane dinamikom političkih ili međudržavnih odnosa. U skladu sa standardnim definicijama identitet jest odnos što ga neka stvar (neko biće, živo ili neživo, individualno ili kolektivno, apstraktno ili konkretno) ima sa samim sobom (Audi, 1995., prema Veljak, 2014.). Veljak (2014.) navodi da su oba identiteta, i osobni i društveni, u osnovi antropologijski te da jedan bez drugoga ne mogu postojati. Identiteti dolaze do još snažnijeg izražaja u modernom i postmodernom svijetu, posebice u uvjetima globalizacije (Hannerz, 2003., prema Veljak, 2014.). Svaka osoba može istovremeno biti pripadnik neke etničke skupine, imati državljanstvo jedne ili više država, biti sin, otac, brat i suprug itd. Kolektivni identitet majčinstva, očinstva, sinovstva, partnerstva nipošto ne isključuje kolektivne identitete pripadnosti raznim profesionalnim, političkim, kulturnim itd. identitetima (Veljak, 2014.). Kulturni identitet razmatra se kao dinamički i dijalektički fenomen unutar nekoliko simultanih i ukrštajućih tendencija modernog svijeta na globalnoj razini – procesa globalizacije, moderne i postmoderne, u svim njihovim bitnim očitovanjima: duhovnim, vrijednosnim, ekonomskim, estetskim, tehnološkim, političkim itd. Promjene koje se zbivaju toliko su brze i značajne da tradicionalni teorijski sociologijski instrumentarij više nije u stanju davati zadovoljavajuće odgovore (Labus, 2014.).

S obzirom na to da je identitet po svojoj definiciji skup značajki koje predstavljaju posebnost ili pripadnost u odnosu na druge pojedince ili skupine, upravo se to i vidi u rezultatima ovog istraživanja: sudionicima identitet omogućava osjećaj pripadnosti, razlikuju osobni identitet od profesionalnog, nacionalni i vjerski identitet, te daju informacije o razvoju svojeg identiteta.

O razvoju identiteta sudionik kaže: *Podrijetlo... jedan identitet koji nije jednostruki, jednostavan... Kompleksan je...* (s12pst i psr) gdje se lijepo vidi kompleksnost i dubina ili višestrukost identiteta podrijetla ili pripadnosti pojedinca. Također, sudionici govore o promjeni identiteta: *Razvojnim momentima i iskustvima do sada, mislim da se identitet mijenja...* (s7pst), ali i o njegovoj stabilnosti: *Ja govorim neakvim svojim jezikom kojim sam i...odrasla.* (s8psr).

Promjena i razvoj pojedinca

Odgovori u ovoj kategoriji apstrahirani su u sljedećim pojmovima: **stalnost i važnost promjene, promjena kao izbor pojedinca, vlastito iskustvo promjene i promjena kao izvor učenja.** **Stalnost i važnost promjene** odnosi se na psihoterapiju, rad s drugima, na to da je promjena cjeloživotni proces, da se mijenjamo od početka do kraja života i da se mijenjamo u promišljanjima (*Od kad gledam sebe kad sam bila klinka pa do danas...toliko promjena i zapravo super stvari... posebno kad kreneš na psihoterapiju(smijeh).* (s1pst); *...da ne vjerujem da se ja mogu mijenjati i...i da se drugi mogu mijenjati ne bi radila to šta radim, evo ja stvarno vjerujem u to. Da su promjene moguće i da imam kapacitet za promjenom ...iz tog svog uvjerenja idem zapravo i raditi sa drugima.* (s13pst i psr); *Mislim da se mi stalno mijenjamo.* (s1pst); *Mi nismo isti kad smo bili prije pet godina ili prije deset godina, kak' se mijenjamo fizički, tak se mijenjamo i mi na neki način svojim promišljanjima.* (s11psr)). **Promjena kao izbor pojedinca** odnosi se na to da postoje ljudi koji vole promjene, da nas najviše mijenja smrtnost, da se svi mogu mijenjati i da je za promjenu potrebna motivacija (*Postoje ljudi koji vole promjene, koji ono prirodno vole promjene* (s1pst); *A može se, može se mijenjati...Mislim da me najviše mijenja ta smrtnost...evo to me najviše mijenja.* (2spst); *...ja vjerujem da svaki čovjek ima potencijala (za promjenu – dopuna istraživačice), nekad mi se nađe znate klijent kod kojeg jako teško to ide...tim je klijentima jako teško, jako teško da naprave neki korak...* (s15pst i psr); *Što se tiče čovjeka općenito, ja duboko vjerujem da se ljudi u svakom trenutku svoga života mogu mijenjati ukoliko to žele. To je jedini preduvjet za promjenu. Želja, htjenje, motivacija. Bez toga nema promjene.* (s5pst i psr)). **Vlastito iskustvo promjene** odnosi se na svjesnost o promjeni, na to da životno iskustvo i edukacije omogućuju promjenu, da se mijenjamo zbog kriza i da se ateizam može promijeniti u teizam (*Mene će promijeniti ovaj naš razgovor.* (s1pst); *Pa ja sam se mijenjala u životu i kroz edukaciju prihvaćas neka nova znanja, nova...nove spoznaje...nove teorije, nove prakse, na temelju i nekih pokušaja i pogrešaka, tako da mi je to ok. Sasvim je ok...promjena.* (s4pst); *Ja sam se uglavnom počela mijenjati zbog kriza...* (s10psr); *Ja kao mala nisam nikad išla u crkvu, moji roditelji su bili ateisti, ja sam recimo, u jednom periodu života, našla sam se u jednoj...teškim situacijama sam bila kroz život, tako da sam krenula negdje tražiti ajmo reći Boga i tako to...i krenula sam u vjeru, protestantsku crkvu, tako da mislim da sam se promijenila. Počela sam vjerovati u nešto drugo što sam mislila prije da nije moguće, evo...* (s8psr)). **Promjena kao izvor učenja** odnosi se na to da svi ljudi uče iz vlastitog iskustva, da čovjek uči cijeli život i na zahvalnost na životnom iskustvu i učenju (*Pa ja mislim da svi ljudi uče*

iz vlastitog iskustva i da je to zapravo bit priče... (s10psr); Čovjek uči cijeli život...dok je živ pa onda i ovaj...može se mijenjati i dobro je da se mijenja. (s4psr); Jako sam ponosna na sebe, izuzetno sam zahvalna za sve životne okolnosti koje mi je donio život sam, u kojima sam mogla onda rasti i...upoznavati sebe, svijet oko sebe i ljude oko sebe. A uz to sam spoznavala i drugu dimenziju. (s5pst i psr)).

Pojmovi o ovoj kategoriji pričaju priču: promjena je stalna i važna, ona omogućuje učenje, svi ljudi imaju vlastito iskustvo promjene i biraju promjenu. Ta priča zvuči kao refleksija sudionika o njihovu životnom razvoju i o tome kako su se mijenjali tijekom života. Deurzen (2010.) navodi da pojedinci ne trebaju forsirati promjene i osobne transformacije jer upravo su oni sami proces transformacije i promjene. Većina ljudi želi promijeniti aspekte svoje osobnosti (Baranski i sur., 2017., Hudson i Roberts, 2014., Miller i sur., 2019.; prema Hudson i sur., 2019.). Štoviše, novi niz studija sugerira da su ljudi zapravo skloni mijenjati se na željene načine (Hudson i Fraley, 2015., Hudson i Fraley, 2016.a, Hudson i sur., 2019.b; prema Hudson i sur., 2019.). Buhler i suradnici (2023.) napravili su veliko istraživanje čiji su rezultati potvrdili pouzdane i specifične iako relativno male učinke životnih događaja na promjenu osobnosti. Učinci su bili veći i dosljedniji u području posla nego u području ljubavi. Životni događaji i sam život mijenjaju čovjeka. Sudionici ovog istraživanja najviše su izjava dali upravo u pojmu koji elaborira stalnost i trajnost promjene, čemu ide u prilog izjava: *Ustvari da je mogućnost promjene i kreiranja sebe na novo u ciklusima životnim, da je to jedan od najvećih životnih procesa...* (s7pst). Iz tog vjerovanja supervizori i stručnjaci pomažućih profesija gledaju na korisnika i odabiru intervencije. Vjerovanje da se ljudi mogu mijenjati dolazi od osnivača humanističke psihologije Maslowa, Rogersa, Maya i Bugentala (Polkinghorne, 2015.), koji imaju utjecaj na široku sferu pomagačkih profesija i danas. Dakle, u podlozi supervizora sudionika ovog istraživanja nalazi se snažno temeljno humanističko vjerovanje o važnosti i mogućnosti promjene koje im omogućava i usmjerava daljnji rad u području pomažućih profesija.

Zanimljivo je kako jedna sudionica navodi: *Mene će promijeniti ovaj naš razgovor.* (s1pst), reflektirajući se neposredno na iskustvo sudjelovanja u ovom intervjuu kao iskustvu koje je transformativno. Izjava podsjeća na činjenicu da se refleksija danas smatra bitnom sposobnošću, temeljnom za samoregulaciju i učenje (a time i za promjenu). Mnoge su dobrobiti tzv. refleksije u akciji: sastavni je dio samoprocjene, poboljšava prihvatanje povratnih informacija, omogućuje

integraciju novog i postojećeg znanja i iskustva, olakšava usklađivanje kognitivnih i afektivnih elemenata iskustva, podupire razvoj profesionalnog identiteta i poboljšava dijagnostičku točnost (Wald, 2015., prema Mann, 2016.). Važno je napomenuti da je u Kompetencijskom okviru promjena jedno od binih obilježja supervizije i ogleda se u usmjeravanju na moguće promjene kod supervizanta bilo da se radi o promjeni perspektive bilo o promjeni stava ili ponašanja (Ajduković i sur., 2018.). U tom smislu jasno je da supervizori razumiju tu bitnu karakteristiku supervizije, što omogućava dublji pristup u supervizijskom radu.

Istina

Izjave i kodovi u ovoj kategoriji apstrahirani su u sljedeća tri pojma: **važnost iskrenosti i otvorenosti, pažljivo s istinom i neprihvatljivost laži. Važnost iskrenosti i otvorenosti** odnosi se na to da je važno govoriti istinu, biti iskreniji, slobodniji, imati čistoću i jasnoću i da je istina poštenje i stječe se u obitelji (*Jako mi je važno da kažeš istinu u komunikaciji.* (s1pst); *Što sam više iskren, više pokazujem da sam slobodan.* (s2pst); *Važno mi je to, važno mi je...istina, čistoća, jasnoća..to mi je važno.* (s5psr i pst); *Jako mi je važna istina. To je trans generacijski, to je meni slash poštenje, a u našoj obitelji je poštenje jako važno i jako mi je važna u tom kontekstu istina* (s1pst)). Također, pojam se odnosi i na to da iskrenost otvara vrata dobrim odnosima, da laž jako povrjeđuje i da je prioritet reći istinu (*Mislim da je istina super, da baš ono otvara vrata za dobre odnose.* (s1pst); *Na lažima se odnos s sigurno ne može graditi. I to me uvijek jako povrijedi, kad osjetim kod nekoga da nije bio iskren.* (s8psr); *...a istinu reći, to mi je prioritet...sve kažem kako je, pa šta bude...* (s14psr). **Pažljivo s istinom** odnosi se na to da je pošteno reći istinu na O. K. način, pažljivo dozirati, da istinu ne treba reći uvijek i da treba promišljati o osobnom i interesu drugih (*Naravno da ćeš istinu reći na neki ok način tako da je i to poštenje.* (s1pst); *Ponekad moramo dozirati, pažljivo, ali laž nikad nije opcija.* (s3psr); *...e sad, postoji to jedno sivo područje u kojem promišljaš je li u interesu mene i drugih da se nešto kaže ili da se prešuti, ili da se kaže u neko drugo vrijeme ili da se kaže na neki drugi način...* (s9psr). Pojam se odnosi i na to da je laž u redu kad smo ugroženi, da s istinom nije mudro ići uvijek i da je bolje prešutjeti neke stvari da ne napravimo veće zlo, iznimke iskrenosti (*Kad ljude život ono zgrabi za vrat, kad ih guši i tako dalje...onda...jedno od adaptivnih varijanti za mene je i korištenje laži.* (s2pst); *Ja mislim da se nekad mora nešto, ako ne lagat, ali zatajiti i da sa istinom ići...nije mudro uvijek i svugdje, opet treba neki filter.* (s12pst i psr); *...mi svi lažemo nekad u životu, lažemo iz nekih razloga, ali ako to nisu razlozi da štetimo*

drugom i da ne znam, radimo neko zlo drugim ljudima, onda ta laž možda nekad ima i smisla, jer je možda bolje prešutjet neke stvari ili reći nekom nešto da ne napravimo veće zlo... (s11psr); Dakle, ja se trudim bit iskrena, mislim trudim. Mislim da jesam iskrena u velikoj većini stvari, mislim da je većini... Glupo mi je reći e, ja sam sto posto iskrena, ne mogu to reć sto posto jer vjerojatno postoje neke situacije kad sam možda...kad možda nisam bila skroz iskrena. (s8psr)). **Neprihvatljivost laži** odnosi se na to da se laž teško prihvaća i da se ne druži s ljudima koji lažu (*Laž je zapravo neprihvatljiva. (s3psr); Zašto ja ne trpim laž? Zato što ja idem uvijek sa nekim povjerenjem...ja ne volim se susretat sa laži, kad mi neko laže, to sigurno ne, tako nisam učila djecu, niti se s takvim ljudima družim... (s14psr)).*

Iskrenost je vrijednost koju ljudi cijene i kod sebe i kod drugih (Abeler, Nosenzo & Raymond, 2019.; Brambilla, Sacchi, Rusconi & Goodwin, 2021.; Hartley i sur., 2016.; Miller, 2021.; prema Cooper i sur., 2023.). Empirijska literatura o iskrenosti i poštenju temeljena je uglavnom na skalama samoprocjene te je tako dokazano da iskrenost ima višestruki pozitivan utjecaj na *wellbeing* ili blagostanje pojedinca (Le i sur., 2022.). Ipak, zbog nekih kontekstualnih okolnosti postoje situacije kad iskrenost može „potkopati“ *wellbeing* pojedinca (McNulthy i Fincham, 2012., prema Le i sur., 2022.) te pojedinci ponekad izbjegavaju biti iskreni ne bi li izbjegli moguće negativne posljedice (Bedrov, Gable i Liberman, 2021., prema Le i sur., 2022.), baš kao što se može vidjeti i u izjavama sudionika ovog istraživanja, npr. *Kad ljude život ono zgrabi za vrat, kad ih guši i tako dalje...onda...jedno od adaptivnih varijanti za mene je i korištenje laži. (s2pst).* Dakle, iskrenost ponekad ima cijenu što se dobro vidi i u istraživanjima u organizacijskom ili korporativnom kontekstu gdje se pokazalo na primjer da neiskrenost omogućava kompanijama, liderima i zaposlenicima poboljšanje reputacije (barem kratkoročno), izbjegavanje konflikata i povrjeđivanja nečijih osjećaja (Keep, 2009., prema Cooper i sur., 2023.). Kako bi se nosili s tom tenzijom između bivanja iskrenim ili neiskrenim, ljudi koriste različite vrste zanimljivih kompleksnih komunikacijskih strategija, od kojih neke uključuju iskrenost, a neke neiskrenost. Jedna je od tih strategija kontroliranje količine informacija koju ćemo otkriti o sebi (Fu, Wu & Zhang, 2019.; Minson, VanEpps, Yip i Schweitzer, 2018.; Steinel, Utz i Koning, 2010., prema Cooper i sur., 2023.), a to se u ovom istraživanju vidi u izjavama: *...mi svi lažemo nekad u životu, lažemo iz nekih razloga, ali ako to nisu razlozi da štetimo drugom i da ne znam, radimo neko zlo drugim ljudima, onda ta laž možda nekad ima i smisla, jer je možda bolje prešutjet neke stvari ili reći nekom nešto da ne napravimo veće zlo... (s11psr); Glupo mi je reći e, ja sam sto posto iskrena,*

ne mogu to reć sto posto jer vjerojatno postoje neke situacije kad sam možda...kad možda nisam bila skroz iskrena. (s8psr). Ostale su strategije dodavanje humora da bi se umanjila važnost izrečenoga (Bitterly & Schweitzer, 2019., prema Cooper i sur., 2023.) ili modifikacija tona glasa (Fu i sur., 2019., prema Cooper i sur., 2023.). Rezultati ovog istraživanja potvrđuju postojanje i iskrenosti i neiskrenosti kao tenzije: *...e sad, postoji to jedno sivo područje u kojem promišljaš je li u interesu mene i drugih da se nešto kaže ili da se prešuti, ili da se kaže u neko drugo vrijeme ili da se kaže na neki drugi način...* (s9psr); *Ja mislim da se nekad mora nešto, ako ne lagat, ali zatajiti i da sa istinom ići...nije mudro uvijek i svugdje, opet treba neki filter.* (s12pst i psr). Također, ako pojmove ove kategorije složimo kao priču o istini, priča glasi ovako: iskrenost i otvorenost su važne, iskrenost je pretpostavka za odnos, ali s istinom treba pažljivo; neiskrenost je isto mogućnost i laž je neprihvatljiva. Ta se tenzija, kako ju Cooper i suradnici nazivaju (2023.), može prepoznati u izjavama gdje sudionici navode da je iskrenost vrijednost (*Jako mi je važna istina. To je trans generacijski, to je meni „slash“ poštenje, a u našoj obitelji je poštenje jako važno i jako mi je važna u tom kontekstu istina.* (s1pst), ali da ima svoju cijenu te da zbog toga ponekad biraju neiskrenost. Kad je riječ o neiskrenosti, istraživanja (Žvelc, 2022.) su pokazala da se ona pojavljuje i u superviziji te su utvrdili da 21 % susreta supervizanti biraju biti neiskreni, i to zato što se ne osjećaju sigurnima u odnosu sa supervizorom ili u grupi, zbog brige za supervizora, srama i samokritičnosti. To su značajni podatci za superviziju te ih supervizori trebaju biti svjesniji u svom radu.

Iskrenost uključuje, osim ranije navedenog kognitivnog elementa, i relacijski element (Cooper i sur., 2023.), što je vidljivo i u sljedećim izjavama: *Jako mi je važna istina i to mi je onako od presudne važnosti nekako, za neke...za odnose...ako osjetim neku neiskrenost ili laži, tu onda stavljam neku barijeru, mislim da ta barijera onako se slaže sama od sebe, ako se ponovi nekoliko puta mislim da...da teško da mogu lako zaboraviti preko čeg...i lako prijeći preko tih laži.* (s4psr) ili *Istina mi je važna i trudim se bit iskrena koliko mogu i koliko je smisleno bez da to radim na način da samo govorim svoju istinu... povrijedit će nekog drugog, a nema nikakvog smisla... mislim, to mi nekako nije ok opcija, ali mi je važno i važno mi je da budem ok i prema drugim ljudima i prema sebi.* (s7pst). Vidimo da sudionici smatraju da biramo koliko biti iskren u odnosu na procjenu koliko bi to moglo biti povređujuće za druge koji su s nama u odnosu, a ako nas netko laže, mi postavljamo barijeru u odnosu s tom osobom (*Jako mi je važna istina i to mi je onako od presudne važnosti nekako, za neke...za odnose...ako osjetim neku neiskrenost ili laži, tu onda*

stavljam neku barijeru, mislim da ta barijera onako se slaže sama od sebe, ako se ponovi nekoliko puta mislim da...da teško da mogu lako zaboraviti preko čeg...i lako prijeći preko tih laži. (s4psr)).

Slabost i neuspjeh

Izjave i kodovi u ovoj kategoriji apstrahirani su u sljedeća tri pojma: **slabost kao dio života, toleriranje slabosti i slabost i neuspjeh kao izbor pojedinca**. **Slabost kao dio života** odnosi se na to da su slabosti sastavni dio života, da svatko ima slabost i snagu te na slabost kao posljedicu procesa starenja (*Pa mislim da je to isto sastavni dio života i dobro je to...i čovjek koji veli da nema mane laže ili je narcisoidni tip...ja u svakom slučaju imam puno mana i puno grešaka u životu...* (s11psr); *Slabost je u smislu neke nedovoljne kompetentnosti, nedovoljne izdržljivosti recimo, s obzirom na zahtjeve situacije... i svako od nas ima zapravo stvari u kojima je bolji, a u nekima je ...slabiji. (s3psr); Slabost mi je zapravo fizička kategorija trenutno u smislu slabljenja fizičke mogućnosti s godinama. (s7pst)).* **Toleriranje slabosti** odnosi se na to da treba dati ljudima priliku da isprave pogrešno, da je ljudski griješiti, na to da se neuspjeh gleda negativno i na to da treba bez predbacivanja, bez osuđivanja, bez prigovaranja, oprostiti, prihvaćati i učiti iz pogrešnih odluka (*Toleriram si slabosti, da smo svi ljudi koji možemo...imamo pravo i pogriješiti. To mi je i u poslu kad sam prema drugima isto kažem da svako ima pravo pogriješiti, onda dati priliku da ljudi isprave ono što su možda krivo napravili, dati drugu priliku ljudima i u profesionalnom kontekstu. (s4psr); Pogrešku ne gledam kao strašnu stvar, ljudski je griješiti, mislim da ...te greške nam nešto pomažu u životu i nekaj nas uče. (s11psr); ...u ...našoj civilizaciji zapravo neuspjesi nisu...priče iz kojih učimo, nego neuspjesi se gledaju kao nešto negativno. Pogreške... (s10psr); Ne predbacujem sebi, ne osuđujem sebe, ne prigovaram sebi, ...oprostila sam si mnoge stvari koje sam učinila, prihvatila sam to kao takvo, učila sam iz svojih krivih odluka, iz krivih puteva...razvijala život dalje... (s9psr)).* **Slabost i neuspjeh kao izbor pojedinca** odnose se na prijezir prema onima koji izabiru ostati u slabosti (*Prema ljudima koji nose sirotinjsku svijest ...meni nekako, osjećam da imam prezir prema tome, tu nemam suosjećanja. (s6pst)).*

Ako se ti podatci pogledaju kao priča, vidi se da sudionici navode vlastite slabosti i neuspjehe, da su slabosti sastavni dio života, da ih smatraju karakteristikama koje treba tolerirati, da različito doživljavaju slabost i neuspjeh (ovisno o nekim čimbenicima) te da neki smatraju da su slabost i neuspjeh izbor pojedinca.

Ta se „priča“ slaže s literaturom, pa Eskreis-Winkler i Fishbach (2022.) navode da današnje društvo slavi neuspjeh kao priliku za učenje baš kao i naši sudionici u okviru pojma **toleriranje slabosti** (*Pogrešku ne gledam kao strašnu stvar, ljudski je griješiti, mislim da ...te greške nam nešto pomažu u životu i nekaj nas uče.* (s11psr); *...učila sam iz svojih krivih odluka, iz krivih puteva...razvijala život dalje...* (s9psr)). Autori dalje navode da je učenje iz neuspjeha teško i to se prepoznaje u izjavi: *...oprostila sam si mnoge stvari koje sam učinila, prihvatila sam to kao takvo* (s9psr). Velik broj istraživanja sugerira da doživljavanje neuspjeha ostavlja izražene emocionalne i psihičke posljedice na pojedince i njihova okruženja. Longitudinalne studije pokazuju da akademski neuspjeh kod adolescenata povećava rizik od kliničke depresije u odrasloj dobi (McCarty i sur., 2008., Reinherz i sur., 1999.; prema Johnson i sur., 2017.), a kod onih koji su depresivni, percipirani neuspjeh povezan je s pokušajima samoubojstva (Bulik, Carpenter, Kupfer i Frank, 1990., prema Johnson i sur., 2017.). Međutim, ne doživljavaju svi pojedinci značajan emocionalni stres kao odgovor na neuspjeh. pristupi koji se temelje na otpornosti objašnjavaju tu činjenicu (Bonanno, 2004., Masten, 2001., Masten i Powell, 2003.; prema Johnson i sur., 2017.). Cilj im je razumjeti čimbenike koji pojedincima omogućuju da se odupru stresorima i izbjegnu psihički stres umjesto da se fokusiraju na mehanizme koji dovode do stresa i poremećaja, no vrlo malo studija imalo je za cilj istražiti otpornost na emocionalni stres kao odgovor na neuspjeh (Johnson i sur., 2017.). S obzirom na to da sudionici ovog istraživanja iskazuju toleranciju na neuspjeh, govore slobodno o vlastitim slabostima i neuspjesima i doživljavaju ih (*Za mene je slabost uvijek je vezana za emocije...znači, ovisno u kakvom sam ...emotivnom raspoloženju, toliko onda negdje sam snažna ili jaka, ili slaba.* (s5pst i psr)).

Možemo pretpostaviti da iza te tolerancije stoji iskustvo nošenja s neuspjehom, s tim da se ne zna koliko su to prorađivali na psihoterapiji, u okviru supervizijskih ili *peer* grupa te bi bilo zanimljivo istražiti kako iskustvo s neuspjehom i slabostima kreira otpornost na nepoželjne posljedice neuspjeha jer je očigledno da sudionici ovog istraživanja uglavnom govore o pozitivnim ishodima iskustva pogreške i neuspjeha, iako navode i težinu nošenja s neuspjehom (*Ja se zapravo jako loše nosim sa neuspjesima zato što iz tih neuspjeha proizlazi... neka vrsta srama koja je duboko ukorijenjena u mojem biću, Bog te pita od kad.* (s10psr)). Tako sudionica dovodi u vezu s neuspjehom i slabošću sram, koji je sam po sebi neugodna emocija i očito je dio procesa učenja o neuspjehu i slabosti. Opisani doživljaj neuspjeha i srama podudara se s literaturom gdje se navodi

da postoje važne konceptualne veze između konstrukta straha od neuspjeha i srama (McGregor i Elliot, 2005.).

U rezultatima se vidi još jedna zanimljiva spoznaja, a to je da dvoje sudionika govori o slabosti i neuspjehu kao izboru pojedinca, odnosno da postoje ljudi koji biraju ne izići iz uloge bespomoćnosti *Te slabe ljude sam imala kad sam radila na drugom radnom mjestu i tamo su dolazili samo slabi, jadni, bijedni, nikakvi. Međutim, uvijek bi im davala šansu, ne jednu, nego xy šansi i onda neko je uspio napraviti neku svoju osobnu promjenu, neko nije. I s vremenom sam naučila poštivati neuspjeh kao, neću reći izbor, nego kao nekakvo možda nečije stanje.* (s5pst i psr); *Prema ljudima koji nose sirotinjsku svijest ...meni nekako, osjećam da imam prezir prema tome, tu nemam suosjećanja.* (s6pst)). S obzirom na to da stručnjaci pomažućih profesija, kao što se to pokazalo u kategoriji **promjena i razvoj pojedinca**, snažno vjeruju da se ljudi mogu mijenjati, takvi ih primjeri sigurno dovode u iskušenje da ne poštuju one koji se ne žele mijenjati i žele ostati slabi. Za uspostavu odnosa još je opasniji prijezir. Prijezir prema ljudima koji biraju ostati slabi u ovom bi slučaju bilo konstruktivno donijeti na vlastitu superviziju koju je pomagač obavezan imati, gdje bi mogao proraditi navedeni kontratransfer koji vjerojatno govori da treba preispitati svoja vjerovanja, stavove, i to poglavito o uspjehu i prihvaćanju onoga što ne može promijeniti.

Detaljnijim pregledom unutar osobne dimenzije svjetonazora supervizora uočene su specifičnosti u izjavama sudionika koji dolaze iz psihosocijalnog područja u odnosu na one ostale, i to u kategoriji **slabost i neuspjeh**, pojam **toleriranje slabosti** i **slabosti kao dio života**. Možemo vidjeti da su isključivo sudionici iz psihosocijalnog konteksta davali izjave o toleranciji slabosti i reflektirali o vlastitim slabostima. Moguće je da se u sustavu obrazovanja psihosocijalnog područja više naglašava podizanje svjesnosti o toleranciji prema slabostima i slabijima, ali i da pomagači psihosocijalnog konteksta već dolaze u obrazovanje samoselekcionirani pa imaju veći stupanj tolerancije na slabosti te da to i predstavlja jedan od motiva studiranja na tom području, nego na primjer u izobrazbi za područje psihoterapije. Po svemu sudeći, potrebno je u procesu obrazovanja razvijati toleranciju prema slabijima i u drugim strukama, više nego do sada, te to treba snažnije implementirati napose u obrazovne psihoterapijske i supervizijske programe. Što se tiče refleksije o vlastitim slabostima, malo iznenađuje da su o tome više reflektirali pomagači iz psihosocijalnog konteksta nego oni iz psihoterapijskog. No moguće je da tijekom psihoterapijske edukacije s obzirom na visok broj potrebnih obveznih sati individualne psihoterapije pomagači iz ovog

područja prorade vlastite slabosti i transformiraju ih u kapacitete za rad, a pomagačima iz psihosocijalnog područja možda nedostaje upravo taj intenzivniji rad na sebi, pa im ovakvi razgovori predstavljaju mogućnost za refleksiju o vlastitim slabostima. Stoga bi možda bilo korisno u edukaciju za supervizore obavezno staviti neki manji broj obveznih sati psihoterapije upravo u cilju prorade nekih krucijalnih navedenih tema poput povećanja svjesnosti o vlastitim snagama i slabostima i suočavanja s nekim „nezavršenim emocionalnim poslovima“ koji bi mogli kasnije ometati ili usporavati profesionalni razvoj.

I, na kraju osvrta na ovu kategoriju, treba napomenuti da iako sudionici nisu izriječno govorili o uspjehu i snagama, oni su zapravo druga polarnost kategorije o slabosti i neuspjehu. Liječnica Remen navodi da je Carl Rogers svaki put započinjao terapijski susret tako da bi sebi rekao nešto u smislu: *Postoji nešto što napravim prije svake seanse. Podsjetim se da sam dovoljan, da nisam savršen, da sam samo ljudsko biće i da je to dovoljno.* (Kushner, 1996.). Koncept „dovoljno dobar“ koji se koristi danas kao analogija u superviziji, a koji je nastao u radu Winnicottana području teorije privrženosti (Hawkins i McMahon, 2020.), očito je implementiran i u svjetonazor pomagača jer vidimo iz podataka da i sebi i drugima dopuštaju slabosti.

Sloboda

Ova kategorija objedinjava sljedeće pojmove: **sloboda i odgovornost**, **sloboda i odnosi** i **važnost slobode**. **Sloboda i odgovornost** odnose se na to da je sloboda odgovornost, da ne treba ugrožavati druge i da ne postoji neograničena sloboda (*Sloboda je odgovornost.* (s3psr); *Sloboda je samostalno donositi odluke i ponašati se u skladu sa vlastitim stavovima i vrijednostima, ne ugrožavajući druge.* (s4psr); *...ne postoji neograničena sloboda zato što postoji moralni zakon, dok god postoje vrijednosti koje slijediš dakle, ne možeš bit neograničeno slobodan...* (s9psr)). **Sloboda i odnosi** odnose se na neovisnost i važni su za intimu (*Sve je dobro dok se ja osjećam slobodno, ako me neko guši onda ništa ne valja. Onda ništa ne valja i ...cijeli život branim tu svoju neovisnost.* (s14psr); *Mislim da je sloboda jako važna i za intimu* (s1pst)). **Vажnost slobode** odnosi se na važnost za pojedinca i društvo, slobodu izbora posla i na to da treba biti takav kakav jesi (*Jako mi je važno, sloboda mi je baš važna. Sloboda izbora. Baš jako mi je važna sloboda, mislim da je to jako važno za ljude...* (s1pst); *Volim reći da mi je sloboda na vrhu moje ljestvice vrijednosti i zaista je, i sretna sam da mogu živjet slobodno u ovom sad kontekstu posla i to, da nisam rob*

nekakvih osam sati u nekoj instituciji više. (s5pst i psr); Meni je ta sloboda jako važna, i za druge ljude i za mene, da nekako imaju pravo bit takvi kakvi jesu... (s7pst)).

Ako pogledamo ovu kategoriju kao priču, ona nam kaže sljedeće: sloboda je važna općenito, važna je u odnosima i nosi odgovornost. O sva tri pojma sudionici govore podjednako.

Irwin Yalom (1980.) u svojoj knjizi piše veliko poglavlje o slobodi, a odgovornost je zaseban pojam koji stavlja u njega, čime implicira vezu između ta dva pojma. To pokazuju i nalazi ovog istraživanja: *Sloboda je odgovornost. (s3psr)*. Sloboda se, kako kaže Yalom, ne može naći u psihoterapijskom rječniku, ali ima veliku ulogu u svim vrstama terapije, kao što ima i veliku ulogu i u pomagačkom području općenito. Yalom navodi da je pojedinac slobodan kreirati svoj život te da je slobodan birati i mijenjati se. Sloboda je širok i značajan koncept te ima implikacije u osobnom (*Meni je ta sloboda jako važna, i za druge ljude i za mene, da nekako imaju pravo bit takvi kakvi jesu... (s7pst)*), etičkom (*...ne postoji neograničena sloboda zato što postoji moralni zakon, dok god postoje vrijednosti koje slijediš dakle, ne možeš bit neograničeno slobodan... (s9psr)*) i društvenom području (*Meni je ta sloboda jako važna, i za druge ljude i za mene, da nekako imaju pravo bit takvi kakvi jesu... (s7pst)*). To su pojmovi koji se pojavljuju u ovoj kategoriji: važnost slobode u osobnom smislu, važnost slobode i odgovornost u odnosima, dakle u etičkom smislu, a onda i posljedično u društvenom smislu. To vidimo i u dosad prikazanim nalazima ovog istraživanja, da se sloboda kao koncept pojavila u sve tri dosad obrađivane podteme, u izjavama kategorije **bliskosti i intimnosti**, kao i u kategoriji **materijalnog svijeta**, te u ovoj podtemi kao samostalna kategorija. Dakle, sloboda je prisutna na izvjestan način u svim dimenzijama dosad, a u osobnoj dimenziji svjetonazora snažno je prisutna.

Neugodne emocije kao dio života

Ovu kategoriju opisuju tri pojma: **gubitak**, **strah** i **tuga**. **Gubitak** se odnosi na pomirenje s gubitcima i razumno reagiranje u najtežim trenucima (*Znaš, čovjek se mora pomirit s gubicima, mora reć ovo san izgubio. (s2pst); Ima tih nekih gubitaka koji teško padnu ali jednostavno...čini mi se da sam i u tim trenucima bila prilično sabrana. Nisam...nisam hysterizirala, nisam ostala bez, čak sam bila i drugima potpora i nekako u tim najtežim trenucima sam čini mi se razumno reagirala. (s8psr)*). Pojam **straha** odnosi se na strah od posljedica ratova, krize i na to da je sastavni dio ljudskosti (*Ovo što se događa sad u Gazi mislim to je zlo, s obe strane, sad da ne ulazim u tu političku varijantu. I toga se bojim jel, toga se bojim, znaš ono... Svi ljudi koji su sad doživjeli te*

*užasne stvari će odrasti i...i neznam kako će to zaustavit...znaš... (s2pst); Strah ...postoji...strah od smrti, od bolesti ...preživjeli smo potres, preživjeli smo koronu, sve te nekakve krize, to su sve bili strahovi, i ti strahovi su bili osnovani jel...strah za vlastiti život, za život moje djece, za ljude koje volim tako...evo recimo, dosta sam bila suočena sa strahom upravo kroz, neposredno sad kroz kovid i... (s10psr); Strahova imamo jako puno, svaki od nas, i to je sastavni dio isto ljudskosti. (s11psr)). Pojam **tuge** povezan je s gubitcima, ima svoju važnost, a znanja o tuzi potrebna su isključivo u profesionalnom smislu (...tuga mi je nekako povezana sa gubicima, a tog je bilo i...biće... (s13pst i psr); ...češće zaplačem, više govorim o svojim osjećajima kad sam tužna i više priklanjam pozornosti tuzi, zato što znam da ona treba postojati, da ljudi ne moraju biti samo radosni, veseli i ne znam... nego da i ona ima neki svoj značaj, i u mom životu i općenito... (s10psr); Ja se ustvari sa tugom ne bavim, mislim, ne radim u staračkom domu razumiješ (s8psr)).*

Emocije su složeni koncept; one su subjektivni osjećaji, ali i biološke reakcije i socijalni fenomen koji ima svoju svrhu. Emocije su kratkotrajni osjećajni (subjektivno), pobuđujući (fiziološko), svrhoviti (funkcionalno), izražajni (ekspresivni) fenomeni koji nam pomažu u prilagodbi na izazove i prilike s kojima se suočavamo tijekom života. Različiti se aspekti emocija nadopunjuju i usklađuju jedni s drugima. Emocije postoje kao odgovori na izazove, stres i probleme, one uspostavljaju naš položaj u odnosu na ono što nas okružuje i opremaju nas učinkovitim reakcijama. Svi popisi osnovnih emocija uključuju neke od sljedećih šest emocija: strah, ljutnju, gađenje, tugu, radost i interes (Reeve, 2010.).

Sudionici su u svojim izjavama razmatrali upravo različite neugodne emocije (*Ovo što se događa sad u Gazi mislim to je zlo, s obe strane, sad da ne ulazim u tu političku varijantu. I toga se bojim ...Svi ljudi koji su sad doživili te užasne stvari će odrasti ...i ne znam kako će to zaustavit... (s2pst)) i tugu (Pa nekad su mi teški strah i tuga, ali mislim da su važni i ljudsko iskustvo naprosto, mislim da je to dobrodošli osjećaji ko i svi drugi. (s7pst)). Izjave su u skladu s nalazima da strah izazivaju situacije u kojima možemo predvidjeti neku štetu (kao što je ovdje predviđanje da će rat ostaviti posljedice na ljude i čovječanstvo) te da tuga proizlazi iz osjećaja odvajanja ili neuspjeha (...tuga mi je nekako povezana sa gubicima, a tog je bilo i...biće... (s13pst i psr)). Tuga je reakcija na gubitak, što je upravo treći pojam ove kategorije (*Znaš, čovjek se mora pomirit s gubicima, mora reć' ovo san izgubio. (s2pst)). Zanimljivo je da je u podlozi izjava u ovoj kategoriji upravo vjerovanje da te emocije postoje, da su urođene i da su svojstvene svim ljudima, da su povezane s**

istim okolnostima kod svih ljudi, stoga ih treba prihvaćati i učiti živjeti s njima (... češće zaplačem, više govorim o svojim osjećajima kad sam tužna i više priklanjam pozornosti tuži, zato što znam da ona treba postojati, da ljudi ne moraju biti samo radosni, veseli i ne znam...nego da i ona ima neki svoj značaj, i u mom životu i općenito... (s10psr); Strahova imamo jako puno, svaki od nas, i to je sastavni dio isto ljudskosti (s11psr)). Ipak, sljedeće izjave: *Ja se ustvari sa tugom ne bavim, mislim, ne radim u staračkom domu razumiješ.* (s8psr) ili *Ne znam dal' sam se ikada baš nečega jako bojala da sam se osjećala ugroženom.* (s8psr), podsjećaju nas da sa stručnjacima pomažućih profesija trebamo više razgovarati o tuži kao o osnovnoj emociji koja je prisutna svagdje i kod svakoga, nevezano za godine, i da trebamo ostati zainteresirani za tugu jednako kao i za sve ostalo u susretu sa svojim korisnicima. Također, sa stručnjacima u superviziji bilo bi dobro više raditi na podizanju njihove vlastite svjesnosti o samima sebi i vlastitom načinu doživljavanja jer u protivnom pomagači mogu ostati „zatvoreni“ za npr. tugu i strah kod svojih korisnika. U posljednje dvije izjave lijepo se vidi da se osobno i profesionalno isprepliću i da je važno reflektirati o jednom i o drugom tijekom svog profesionalnog djelovanja. Supervizor koji se ne može dosjetiti svoga straha ili misli da se ne bavi tugom, jest supervizor koji i dalje ima vještine supervizora, ali mu možda istovremeno nedostaje brige o sebi (bilo kroz psihoterapiju, superviziju bilo refleksiju u vršnjačkim grupama). Osobni razvoj dio je profesionalnog razvoja i emocionalni život pomagača važna je pozadina u radu koja ne smije biti zanemarena.

Osvrt na osobnu dimenziju svjetonazora supervizora

Na kraju razgovora o svakoj podtemi sudionici su bili zamoljeni da navedu literaturu, citat ili autore koji su im na tom području bili inspiracija i poticaj. Tako su za ovu podtemu iz psihoterapijskog i područja psihologije naveli sljedeće: J. Bucay (dva sudionika), E. Kubler Ross, J. Pregrad, J. Pregrad i L. Arambašić s knjigom *Stres, trauma, oporavak* (tri sudionika); iz područja religije: Biblija; te ostalo: npr. intervju s Nickom Caveom i citat Petra Preradovića: „Stalna na tom svijetu samo mijena jest.“

Gledajući iz šire perspektive **osobnu dimenziju svjetonazora supervizora**, može se sažeti da supervizori najviše govore o identitetu, odnosno o tome da osjećaju da pripadaju u više područja svog života, da im je naročito važan osobni i profesionalni identitet, da je mogućnost promjene nešto u što snažno vjeruju, iskrenost i otvorenost nešto što je važno, no da s tim treba pažljivo, da je sloboda vezana za odgovornost, da su slabost i neugodne emocije sastavni dio života. U ovoj

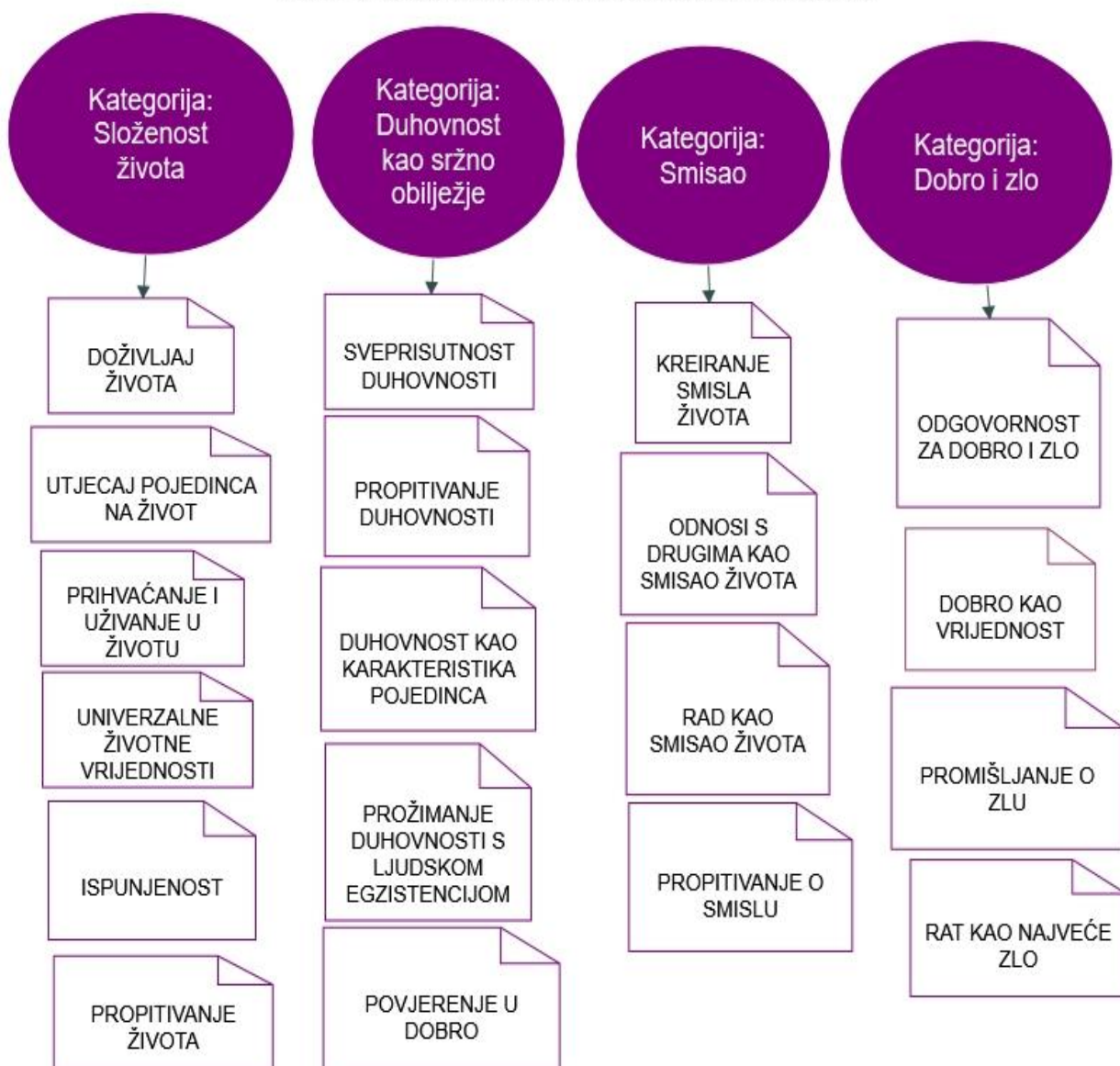
dimenziji uočavaju se i neke predrasude, odnosno slijepe pjege supervizora, koje govore u prilog potrebi konstantnog osobnog i profesionalnog razvoja, ali i potrebi da supervizija proširi i/ili naglasi u svom procesu prorađu svjetonazora supervizora da bi omogućila veću kvalitetu u radu stručnjaka pomažućih profesija s korisnicima.

4.1.4. Svjetonazor supervizora – univerzalna dimenzija

Ova podtema odnosi se na to kako se pojedinac odnosi prema onome što mu nepoznatljivo ili nepoznato, kakva značenja daje životu, događajima i smislu vlastite egzistencije. U okviru ove podteme identificirane su četiri kategorije s pripadajućim pojmovima. Tablice s izjavama, kodovima, pojmovima i kategorijama nalaze se u Prilozima (Prilog 8).

Podtema UNIVERZALNA DIMENZIJA SVJETONAZORA

Slika 9. Univerzalna dimenzija svjetonazora supervizora s kategorijama i pojmovima

Složenost života

Sudionici su u okviru univerzalne dimenzije svjetonazora sadržajno jednako dali najviše informacija upravo u ovoj i u sljedećoj kategoriji, **duhovnost kao sržno obilježje**. To znači da su o tim dvjema kategorijama imali potrebu reflektirati i da su im važne. Te se dvije kategorije isprepliću ili se nadovezuju, teško se mogu jasno konceptualizirati i mentalno razdvojiti, vjerojatno jer su to zajednički, usko povezani fenomeni univerzalne dimenzije. *Život je vječan i pretače se iz jednog oblika u drugi.* (s3psr) – iz ove izjave vidimo da su život i smrt u istoj rečenici te da je implicitno prisutna riječ vječnost. Ta egzistencijalna činjenica prolaznosti života jedan je od razloga što se život doživljava složenim. Kategoriju **složenost života** opisuje šest pojmova: **doživljaj života, utjecaj pojedinca na život, prihvaćanje i uživanje u životu, univerzalne životne vrijednosti, ispunjenost i propitivanje života**. Pojam **doživljaj života** odnosi se na to da život ne završava smrću, da je život dar, da je život nešto veće od nas, da je težak i da nije lako biti čovjek (*Život je vječan i pretače se iz jednog oblika u drugi.* (s3psr); *Život je dar i grijehota je to tko ne može to osjetiti...* (s12pst i psr); *Život je nešto što ti se događa...i život je nešto na što možeš djelovati svojim izborima... Život je nešto što ti može pružiti zadovoljstvo, ali i nešto što te može razočarati i donijeti ti tjeskobu i strah.* (s4psr); *I ono što, što...što stvarno jest, što stvarno vjerujem...da je život težak. Znači, vjerujem da je život težak i da nije lako bit čovjek, da nije lako bit čovjek i ovaj...mislim da, da upravo zbog naših iskustava i skrivanja nedovršenih stvari, trauma, i svega ustvari naš ego je kontinuirano pod pritiskom... nešto šta mi ne možemo izbjeći.* (6spst)). **Uticaj pojedinca na život** odnosi se na to da se na život može više utjecati i da imamo djelomični utjecaj na život (*Mogla sam puno više utjecati na svoj život, ali nisam.* (s4psr); *...iskreno mi se čini da sam spoznala da imam puno manje kontrole nego što sam mislila da imam...* (s10psr). *Ljudi mogu utjecati na svoj život sto posto putem datih okvira.* (s3psr)). **Prihvaćanje i uživanje u životu** odnosi se na to da se treba držati svojih granica, na uživanje u životu i na to da je dobro kako je (*...trudim se odredit svoje granice, da ne utječem i ne sudim o onome što nije moja odgovornost, držim se svojih granica... Imala sam dovoljno utjecaja i u profesiji, ja sam bila zadovoljna...* (s14psr); *Pa me to onako, podsjetilo da bi to moglo biti lijepo...uživati, upoznavati druge ljude, druga mjesta, u nekom sad...na kraju svoje profesionalne karijere i uživati u životu.* (s4psr); *Očekujem da budem mirna kroz život koji mi je preostao, moj život ovdje, i...samo jednostavno vjerujem da...se ne trebam brinut oko ničega. Znači, vjerujem...nemam strah nikakav, nego samo nekako vjerujem da je to kako je i dobro je kako je.* (s5pst i psr)).

Univerzalne životne vrijednosti odnose se na darovanje života, brigu o ljudima, da je život vrijedan, da se dobro dobrim vraća, da vrijednosti utječu na odabire i da su ljubav, poštovanje i uvažavanje vrijednosti (*Pa prvo, ja sam mogla davati život djeci...a ima i drugih načina darovati život i održavati kroz... brigu o ljudima...tako se život održava, po mom mišljenju. Kroz brigu.* (s12pst i psr); *Čak i kad je ono depresivan i kad je loš i kad smo fucked up ono...i dalje je život vrijedan.* (s2pst); *...zaista strastveno vjerujem u to da, ako čovjek čini dobro, da mu se nekako to dobro vraća...* (s10psr); *Vrijednosti su srž svega i to se reflektira na sve odabire.* (s3psr); *Ljubav, poštovanje, uvažavanje, one neke, ja bi rekla možda čak i univerzalne ljudske vrijednosti da zaista s njima možemo daleko stići.* (s7pst)). **Ispunjenost** se odnosi na radosti i veselje, balans rada, uživanja i obitelji, dobra djela, čitanje, glazbu, šetnju i prijatelje (*Život je nešto što me ispunjava, što me raduje, što me veseli, život je biti sa kćerkom, to mi je onako naj, naj, naj...To mi je ono najvažnije u životu.* (s4psr); *U životu šta očekujem...očekujem... da ću imati nekakav...balans... rada i nekog još profesionalnog razvoja i doprinosa i neke zabave, uživanja...nekih lijepih stvari obiteljskih...* (s13pst i psr); *Šta me ispunjava? Volim čitati, volim slušati glazbu...otići na kavu s društvom, podružiti se s prijateljima, prošetati ponekad...* (s4psr)). **Propitivanje života** odnosi se na to da je život teško opisati riječju, da treba prestati bježati, da treba učiti kako sebe nositi, na to da prihvaćanje života olakšava življenje (*Ne bavim se tim pitanjima bez odgovora...ono, ostajem s tom zagonetkom...divno mi je to...ne znam šta bi rekao, često ušutim na to.* (s2pst); *Spoznaja da je život težak, prihvaćanje da je život težak, prihvaćanje toga da...da ovaj...prihvaćanje toga da nije lako bit čovjek... ustvari to je jedan paradoks, ustvari nam u tom trenutku olakšava situaciju. Znači da onda prestanemo bježati od sebe, prestanemo bježati ako nam je teško, prestanemo bježati da nije lako ovaj život... Jednostavno moram prihvatit, tj. moram sebe početi učiti kako da se nosim s tim...kako da sebe nosim.* (s6pst)).

Supervizori, sudionici ovog istraživanja, označavaju život visoko vrijednim (*Čak i kad je ono depresivan i kad je loš i kad smo fucked up ono...i dalje je život vrijedan.* (s2pst)); i smatraju ga nečim velikim, implicirajući ponovno univerzalni smisao života te mnoge vještine dobrog življenja (*U životu šta očekujem...očekujem...da ću imati nekakav...balans... rada i nekog još profesionalnog razvoja i doprinosa i neke zabave, uživanja,...nekih lijepih stvari obiteljskih...* (s13pst i psr); *...trudim se odredit svoje granice, da ne utječem i ne sudim o onome što nije moja odgovornost, držim se svojih granica.. Imala sam dovoljno utjecaja i u profesiji, ja sam bila zadovoljna...* (s14psr)) i univerzalne vrijednosti života (*Ljubav, poštovanje, uvažavanje,*

one neke, ja bi rekla možda čak i univerzalne ljudske vrijednosti da zaista s njima možemo daleko stići. (s7pst)). Doima se da supervizori imaju mnogo životnog i profesionalnog prorađenog iskustva i ih to zapravo čini stručnjacima pomažućih profesija, odnosno njihov spremnik o složenosti života doima se pun mudrosti i iskustva i postavlja se pitanje je li moguće povući granicu između životne mudrosti supervizora i njihova rada u superviziji, odnosno je li moguće da supervizori budu samo supervizori, a ne na izvjestan način i životni učitelji? Supervizori (kao i supervizanti) donose u superviziju vlastite teorije o životu, terapiji i superviziji, i to one koje se njima čine presudne u pomagачkom radu. S pomoću vlastitih vjerovanja, vrijednosti i pretpostavki o životu supervizori djeluju u svom radu (Strasser, 2009.). Jako je važno da su ih svjesni, a metasupervizija i individualna terapija moguća su mjesta za njihovu proradu. Refleksivni supervizori, kao i refleksivni stručnjaci pomažućih profesija uopće, razmatraju kako oni utječu na korisnike i kako terapijski milje utječe na njih. Razvijaju i održavaju stalnu svijest o stvarima uključujući, ali ne ograničavajući se na osobne predrasude i probleme, filozofske svjetonazore, odabir strategija i metoda i demonstraciju interesa za njihovu učinkovitost kao terapeuta.

Duhovnost kao sržno obilježje

Ova kategorija uključuje sljedeće pojmove: **sveprisutnost duhovnosti**, **propitivanje duhovnosti**, **duhovnost kao karakteristika pojedinca**, **prožimanje duhovnosti s ljudskom egzistencijom** i **povjerenje u dobro**. Pojam **sveprisutnost duhovnosti** odnosi se na mogućnost da postoji nešto poslije smrti, na kršćanski humanizam, na postojanje više sile, na to da se nešto događa izvan naše moći (Nisam zatvorila mogućnost da postoji nešto poslije smrti. (s3psr); ...ja bih svoj svjetonazor nazvala kršćanski humanizam...Dakle, to mi postavlja jedan okvir u kojem ja vjerujem da život nije nastao slučajno, dakle da je život stvoren, stvoren je od bića kojeg nazivamo Bog, da je on ljudskoj vrsti dakle čovjeku darovan, da mu je dano u zadatak da ga živi na jedan ispravan način i da življenjem postigne jedne određene vrijednosti. (s9psr); Ja vjerujem da postoji neka viša sila koja usmjerava naše živote, ali ne u onom klasičnom kršćanskom smislu... (s10psr); ...nisam ja ta koja... kompletno odlučuje o svemu u životu...ja odlučujem o svojoj razini, ali se stvari neke dešavaju i izvan moje moći... (s15pst i psr)). Pojam **propitivanje duhovnosti** odnosi se na to da se duhovnosti daje previše važnosti, da duhovnost nije religija, nije racionalna, da je teško o tome govoriti i da je to ezoterija (Mislim da se duhovnosti daje previše...previše značaja nego što to stvarno treba. (s6pst); ...duhovnost nije religija ili religioznost...(s11psr); Duhovnost zapravo nije

racionalna. (s14psr); ...ja sam teško uopće o tome govorit na takav način...duhovnost je znači povezanost sa sobom, sa drugima i sa svijetom recimo...kroz neku višu dimenziju... (s10psr) Recimo na primjer meditacija, neki ljudi briju na ovo, neke ezoterije .Meni je to sve „mindfuck“ ... meni je najbolja meditacija ono „zen sada i ovdje“. Šalica je šalica, čaša je čaša. (s2pst)). Pojam **duhovnost kao karakteristika pojedinca** odnosi se na to da su ljudi duhovna bića i na vlastiti doživljaj duhovnosti (Sva su bića duhovna. (s5pst i psr); U nekom kontekstu, ja jesam duhovna osoba. (s4psr)). Pojam **prožimanje duhovnosti s ljudskom egzistencijom** odnosi se na način života, na to da je duhovnost tema osobnog razvoja i na sustav vrijednosti kojim se čovjek rukovodi (Način kako se ponašaš je tvoja manifestacija duhovnosti... znači, ono sve što radiš, na koji način se ponašaš to je isto proizašlo iz duhovnosti. (s8psr); Duhovnost je možda moja tema na osobnom razvoju, to je nešto šta bi moglo, kad bi nastavio individualnu terapiju to bi možda moglo biti, možda to da tražim neku svoju varijantu duhovnosti, eto... (s2pst); Pa ja o duhovnosti razmišljam kao sustavu vrijednosti...kojima se čovjek rukovodi u životu, koji su mu važne, koje određuju naše odluke (s9psr)). Pojam **povjerenje u dobro** odnosi se na blagoslov, poniznost, zahvalnost, povjerenje, ispravno življenje, moralnost i doprinosu dobru (Poniznost i zahvalnost, blagoslov i veliko to povjerenje. E, nekako, povjerenje u dobro. (s5pst i psr); Znam jako puno ljudi koji nisu religiozni ali su predivni ljudi, dakle oni imaju neke vrijednosti. Razmišljaju o tome da trebaju živjeti ispravno dakle da trebaju biti moralni, razmišljaju o tome da ljudi trebaju biti u dobrim odnosima međusobno i doprinositi dobru svojih bližnjih... (s9psr)).

Pojmovi ove kategorije tvore priču o duhovnosti kao sržnoj kategoriji univerzalne dimenzije svjetonazora i to na sljedeći način: duhovnost je sveprisutna, ona se preispituje, ona je karakteristika pojedinca, ona se prožima s ljudskom egzistencijom i ona je povjerenje u dobro. Kao što se navodi u kategoriji **smisao**, koja će tek biti opisana u ovom poglavlju, ovdje su sudionici više elaborirali koncept koji možemo nazvati univerzalni smisao, a koji pretpostavlja da postoji nešto veće, superiorno pojedincu, te se to nešto spiritualno odnosi prema univerzumu. To se upravo vidi u izjavama koje se odnose na pojam sveprisutnosti duhovnosti: Postoje neke sile u tom univerzumu, a sad da li je to Bog ili nešto jako... to nisam sigurna. (s8psr); Duhovnost je za mene osjećaj da je nešto veće od mene kao pojedinca i veće od nas ljudi i da stvari koje ja ne mogu razumjeti i shvatiti i koje su možda meni nerazumljive imaju neku svoju veću svrhu i smisao iako ja to ne vidim i da se trudim ne suditi onda o nečemu iz ove svoje pozicije nego vjerujem da postoji neki veći smisao koji ja ne mogu doznati...u tom smislu. (s7pst). Govoreći o pojmu **sveprisutnost**

duhovnosti, sedam sudionika (gotovo polovica) izjasnilo se da postoji nešto veće i superiornije od čovjeka. Pojedinaac koji životu pridaje univerzalni smisao, doživljava i zemaljski smisao, odnosno zemaljsko je u harmoniji s univerzalnim (Yalom, 1980.), s čime je u skladu pojam **prožimanje duhovnosti s ljudskom egzistencijom** što se vidi u sljedećim izjavama: *Pa ja o duhovnosti razmišljam kao sustavu vrijednosti...kojima se čovjek rukovodi u životu, koji su mu važne, koje određuju naše odluke.* (s9psr) ili *Duhovnost je za mene kad ti živiš ono što jesi, što govoriš.* (s1pst). Yalom (1980.) navodi da kada je smisao osobe u životu u skladu sa smislom života i obratno, da je ta osoba u unutrašnjoj harmoniji. Zanimljivo je kako jedan sudionik izjavljuje: *Ne doživljavam se nešto duhovno, ako smijem to tako reći, opet se to vraća na ovu prvu ideju, to doživljavam ovako kroz tijelo.* (s2pst), a onda tijekom daljnjeg razgovora o duhovnosti, na samom kraju tog prvog istraživačkog pitanja, kaže: *Duhovnost je možda moja tema na osobnom razvoju, to je nešto šta bi moglo, kad bi nastavio individualnu terapiju to bi možda moglo biti, možda to da tražim neku svoju varijantu duhovnosti, eto...* (s2pst). Iz tog primjera lijepo se vidi da razgovor o svjetonazoru otvara pitanja koja nose sudionici, potiče ih na promišljanje, potiče na podizanje svjesnosti i na preuzimanje odgovornosti („kad bi nastavio individualnu terapiju“).

Ne postoji općeprihvaćena definicija duhovnosti, no postojanje ljudskog duha (ili uma) činjenica je o kojoj ipak imamo visok stupanj slaganja. Duhovnost obuhvaća sve što se odnosi na ono što jesmo, što činimo i što imamo te je zbog toga nemoguće promatrati čovjeka odvojeno od njegova duha, no jednako tako ne možemo ga promatrati s punom znanstvenom objektivnošću (Moberg, 2005.; prema Leutar, 2023.). Duhovnost zahvaća područje ljudske egzistencije te se odnosi na ono što osobi u vlastitom životu daje osjećaj smislenosti, povezanosti, integriteta i nade (Leutar i Leutar, 2010.; prema Leutar, 2023.). Duhovnost je temeljna dimenzija svijesti koja teži za smislom, sjedinjenjem sa svemirom i sa svime što se proteže do iskustva transcendentnog ili izvan moći ljudskih bića (Yoon i Lee, 2006.; prema Leutar, 2023.). Stoga nije neobično da je u univerzalnoj dimenziji svjetonazora duhovnost povezana s kategorijom **smisla** te da se isprepliće i s ljudskom egzistencijom i s povjerenjem u dobro (*Poniznost i zahvalnost, blagoslov i veliko to povjerenje. E nekako, povjerenje u dobro.* (s5pst i psr)), implicirajući da se duhovnost isprepliće s vrijednostima te tako uključuje neki viši moralni zakon (*Znam jako puno ljudi koji nisu religiozni ali su predivni ljudi, dakle oni imaju neke vrijednosti. Razmišljaju o tome da trebaju živjeti ispravno dakle da trebaju biti moralni, razmišljaju o tome da ljudi trebaju biti u dobrim odnosima međusobno i doprinositi dobru svojih bližnjih...* (s9psr)). Duhovnost je termin koji Hrvatska enciklopedija ne

obrađuje, ali ona je jedna od četiri dimenzije ljudskog života (Deurzen, 2010.) i sudionici ovog istraživanja kroz ovu su kategoriju (ispričajući se s ostalim kategorijama ove podteme) ispričali priču o onome što je univerzalno, svojstveno svakom biću i što predstavlja srž svakog čovjeka, a to je unutarnji svijet njegovih ideja, značenja, vjerovanja, smisla, eksplanativnih sustava u koje stavljaju sva iskustva koja se događaju tijekom života i daju im značenja.

Smisao

Ovu kategoriju opisuju četiri pojma: ***kreiranje smisla života, odnosi s drugima kao smisao života, rad kao smisao života i propitivanje o smislu.*** ***Kreiranje smisla života*** doprinosi kvaliteti života, odnosi se na to da je ključna životna zadaća kreirati smisao i da svatko može naći smisao (*Svako od nas ima neku svoju životnu misiju koja je ovdje i ima priliku ostvariti ju...i to strašno doprinosi kvaliteti života.* (s1pst); *...za mene je smisao kad se uči, kreira, stvara...* (s14psr); *Svatko može naći smisao u nečemu.* (s8psr)). ***Odnosi s drugima kao smisao života*** odnose se na dijeljenje života i bogatstva s drugima, bivanje uz ljude i da je smisao obitelj (*Dar života, ...razvijati...da on zapravo postaje sve bolji, sve bogatiji, sve dublji, sve ljepši i da to dijeli sa drugima...nekako je ono...imam standardno očekivanje da mi život bude dobar, da mi bude smislen, da bude što manje patnje u njemu, i da budem...da ja ne budem uzročni patnje u životima drugih ljudi.* (s9psr); *Smisao...biti dobar sam sa sobom. Da se dobro osjećaš i da budeš uz ljude s kojima se dobro osjećaš.* (s4psr); *Smisao mi je, znači ne samo raditi i biti društveno aktivan nego mi je uopće i smisao u mojoj obitelji, mislim da nema obitelji da bi bio daleko manji smisao.* (s8pst)). ***Rad kao smisao života*** odnosi se na rad kao cjeloživotni smisao, na to da posao pokreće pojedinca, da se može željeti umrijeti na poslu i na uživanje u radu (*Šta je smisao života...stvarno ono...mislim da je, mislim da znači, imamo dio koji moramo odraditi, znači jedan koji jednostavno moram odraditi...i profesionalne, obiteljske, društvene, koje moramo odraditi...I...ustvari ono...“keep working“...jednostavno...ne razmišljam puno jednostavno keep working, evo...to mi je* (s6pst); *Ja mislim da je smisao... nije smisao da si neaktivan, da ništa ne radiš, nego ja mislim da mene i taj posao drži, da mi je to značajni pokretač.* (s8psr); *...ja bi jako volila da umrem u poslu...istina, pretjerujem u poslu...i ovo sam rekla, da više nikom se neću opravdavati što radim jer mi je tak dosadno bilo...tako glupo sam se osjećala, u kupanju, u sunčanju i tak dalje... ja uživam u učincima toga rada* (s15pst i psr)). ***Propitivanje o smislu*** odnosi se na to da je smisao donijeti odluku i preuzeti odgovornost, besmisleno je gubiti vrijeme, smisao je rezultat, mladi više razmišljaju o

smislu i na to da patnju treba prihvatiti, podnijeti, savladati i nadržati (*Čovjek može upasti u besmisao ako ide u tom nekom momentu, momenata nekog prepuštanja toj nekoj inerciji života ono... Pa to zapadnjačka kultura servira, ne znam...samo zabava, uživaj i neman pojma... A onda u isto vrijeme čovjek može naći puno smisla ako, ako...osvijesti, ako se vrati onom vrelu života što sam prije rekao...ako se osvijesti, ako kaže ovo mi je važno, idem u ovom smjeru zato šta mi je ovo važno.* (s2pst); *Smisao je, po meni, rezultat. Možemo reći ono u potrazi za smislom ali smisao dođe onda, u stvari, kad odradimo neki komad, onda to ima smisla.* (s5pst i psr); *Ne razmišljam previše o smislu života, ne da... ne da...to želim, da izbjegnem to, ne...često sam promišljao o tom, pogotovo kao mladić, u tim onim filmovima i tako dalje...* (s6pst); *...ali jednako tako da se znaš postaviti i kad dođu loša vremena, da znaš to nositi na način koji neće tebe kao osobu pretvoriti u nekog lošeg, ispuniti mržnjom, ispuniti negativnim, pretvoriti u ništavilo, u besmisao... Patnju treba prihvatiti kao zadatak, da je treba podnijeti i da ju treba, na kraju krajeva, savladati i nadržati na način koji nas obogaćuje, oplemenjuje kao ljude i pokazuje tu našu unutaraju izvrsnost.* (s9psr)).

Čovjek stalno nastoji spoznati smisao, uvijek ponovno započinje traganje za njim. Maslow (1969.; prema Frankl, 2007.) kaže da „volju za smislom“ možemo smatrati najvažnijim predmetom interesa svakog čovjeka.

Sudionici istraživanja tako u pojmu ***kreiranje smisla života*** upravo to pokazuju sljedećim izjavama: *Ja mislim da si smisao sami kreiramo. Svako od nas i da je to možda ključni zadatak, kreirati smisao.* (s5pst i psr); *Svako od nas ima neku svoju životnu misiju koja je ovdje i ima priliku ostvariti ju...i to strašno doprinosi kvaliteti života.* (s1pst). U tim izjavama uočava se da je traženje smisla univerzalno, poznato i važno svakom pojedincu.

Ono što zovemo traganjem za smislom zapravo je način na koji uklapamo svoj život u vlastiti unutaraj svijet (Heery i Bugental, 2005.), a unutaraja potraga za smislom obično se aktivira u susretu s teškoćama ili izazovima životnih iskustava kao što su gubitak posla ili drage osobe, problemi s djecom i slično. Te vanjske brige obično dovode pojedinca do potrage za smislom ne bi li se otkrila svrha njegova življenja. Yalom (1980.) navodi da je smisao života potraga za kozmičkim ili univerzalnim smislom, potraga za odgovorom na pitanje uklapa li se čovjekov život u neki sveopći veći sustav. Pitanje što je moj vlastiti smisao života predstavlja drugu vrstu potrage i odnosi se na tzv. zemaljski smisao te uključuje svrhu. Pojedinaac koji ima smisao života, doživljava da život ima smisla ili funkciju koja se treba ispuniti, postavlja si ciljeve. Smisao je života dakle

kao koncept godinama bio misterij i taj se misterij pokušao reducirati tako da su se unutar njega razdvojila dva pojma: smisao života i smisao u životu (King i Hicks, 2021.). Smisao života podrazumijeva jedno načelo koje daje neki konačni odgovor ili otkriva duboku tajnu kroz koju ljudski život konačno ima smisla ili je bitan. Nasuprot tome, kada govorimo o smislu u životu, govorimo o iskustvu, mentalnom stanju. Razmatranje tog koncepta kao subjektivnog iskustva olakšava njegovo istraživanje, no, nažalost, većina se istraživanja fokusirala na odsutnost smisla života.

Ipak, u okviru prvog istraživačkog pitanja, istraživačicu je zanimalo što o smislu života misle supervizori, a oni su izdvojili sklad sa samim sobom i odnose u životu kao nešto što jest smisao u životu (*Smisao...biti dobar sam sa sobom. Da se dobro osjećaš i da budeš uz ljude s kojima se dobro osjećaš.* (s4psr); *Smisao mi je, znači ne samo raditi i biti društveno aktivan nego mi je uopće i smisao u mojoj obitelji, mislim da nema obitelji da bi bio daleko manji smisao.* (s8pst)). Osim toga, navode i rad kao smisao u životu (*Ja mislim da je smisao...nije smisao da si neaktivan, da ništa ne radiš, nego ja mislim da mene i taj posao drži, da mi je to značajni pokretač.* (s8psr); *...ja bi jako volila da umrem u poslu...istina, pretjerujem u poslu...i ovo sam rekla, da više nikom se neću opravdavati što radim jer mi je tak dosadno bilo...tako glupo sam se osjećala, u kupanju, u sunčanju i tak dalje... ja uživam u učincima toga rada* (s15pst i psr)). Vidljivo je da sudionici izdvajaju rad i odnose kao smisao u životu, što je sukladno rezultatima dosadašnjih istraživanja u tom području. Istraživanja su pokazala da je smisao života podržan afektivnim, društvenim i okolišnim čimbenicima (King, Heintzelman i Ward, 2016.; Prema Ward i King, 2017.). Steger (2012.: 165; prema King i Hicks, 2021.) definirao je smisao kao „mrežu veza, razumijevanja i tumačenja koja nam pomažu shvatiti naše iskustvo i formulirati planove usmjeravajući našu energiju na postizanje naše željene budućnosti. Smisao nam daje osjećaj da su naši životi važni, da imaju smisla i da su više od zbroja naših sekundi, dana i godina.” Ta definicija odražava trenutačni znanstveni konsenzus da koherentnost, svrha i egzistencijalna važnost (ili značaj) čine tri primarne komponente smisla života (npr. Heintzelman & King, 2014a, Martela & Steger, 2016., Steger, 2012.; prema King i Hicks, 2021.). Psihometrijske studije pokazuju da se svaki od tih aspekata unosi u globalni osjećaj smislenosti (George & Park, 2017., Krause & Hayward, 2014.; prema King i Hicks, 2021.). Te se komponente smisla života, svrha, važnost i koherentnost, preklapaju. Ako pojedinac na primjer rade u kontekstu koji „ima smisla“, u kojem se nečiji trud isplati, to ga vjerojatno potiče na potpuno uključivanje u svoje ciljeve, odnosno takvom pojedincu rad poprima

veći smisao. Priznanje za postignuća, zauzvrat, omogućuje doživljaj važnosti. Oni koji se osjećaju da su važni na svom poslu, vjerojatnije je da će se više uključiti u rad i da će im rad biti jedan od ciljeva u životu. Može biti da osjećaj smislenosti proizlazi iz povezanih, ali razdvojivih iskustava (Heintzelman i King, 2014a.; prema Ward i King, 2017.). Dakle, sudionici smatraju da posao koji obavljaju čini dio smisla u njihovu životu (*Šta je smisao života...stvarno ono...mislim da je, mislim da znači, imamo dio koji moramo odraditi, znači jedan koji jednostavno moram odraditi...i profesionalne, obiteljske, društvene, koje moramo odraditi... I...ustvari ono...“keep working“...jednostavno...ne razmišljam puno jednostavno keep working, evo...to mi je (s6pst)).* Definicija smislenog rada uključuje tri komponente: uvjerenje da je netko pronašao smislenu karijeru koja pridonosi njegovoj životnoj svrsi, shvaćanje nečijeg rada kao doprinosa osobnom rastu i nečijem razumijevanju svijeta te vjerovanje da nečiji rad služi višoj svrsi. Te značajke smislenog rada vrlo su slične komponentama smisla u životu – svrha, koherentnost i važnost. Sudionici ovog istraživanja, supervizori, jasno govore o tim karakteristikama svoga rada (*...pa kad me pitaju zašto se ne odmaram ja kažem pa kako, od čega da se odmaram, pa ja uživam u tom kaj radim... (s15pst i psr)).*

U okviru pojma **propitivanje smisla** sudionici navode još neke zanimljive informacije o tome da je besmisleno u životu gubiti vrijeme, da mladi više promišljaju o smislu života, da treba preuzeti odgovornost i sve su to dijelovi njihova promišljanja o smislenom življenju.

Iz nalaza ovog istraživanja vidljivo je da se kategorija **smisao** zapravo uglavnom odnosi na smisao u životu gdje sudionici govore o odnosima s drugima kao smislu života, o radu kao o smislu života, o kreiranju smisla života i propituju se o njemu. Uglavnom govore o onom što Yalom naziva zemaljskim smislom života, dok su se izjave o univerzalnom smislu života elaborirale u prethodnim dvjema kategorijama: **duhovnost kao sržno obilježje i složenosti života.**

Pitanja o tome što je zapravo smisao života još su uglavnom neodgovorena, a u usporedbi sa sretnim životom smisleni je život prikazan nekako boljim, rjeđim i moralno ispravnijim (Ward & King, 2016a; prema King i Hicks, 2021.), možda približno kako to opisuje sudionica: *...ali jednako tako da se znaš postaviti i kad dođu loša vremena, da znaš to nositi na način koji neće tebe kao osobu pretvoriti u nekog lošeg, ispuniti mržnjom, ispuniti negativnim, pretvoriti u ništavilo, u besmisao... Patnju treba prihvatiti kao zadatak, da je treba podnijeti i da ju treba, na kraju krajeva,*

savladati i nadržati na način koji nas obogaćuje, oplemenjuje kao ljude i pokazuje tu našu unutarnju izvrsnost. (s9psr)

Dobro i zlo

Ovu kategoriju opisuju četiri pojma: **odgovornost za dobro i zlo, dobro kao vrijednost, promišljanje o zlu i rat kao najveće zlo. Odgovornost za dobro i zlo** odnosi se na slobodu izbora (*Pa vjerujem da postoji i dobro i zlo i mislim da nekad možemo izabrat šta ćemo i da možemo napraviti neke loše stvari a da možda nemamo tu namjeru nekom... ne znamo ili smo nespretni, a mislim da može biti i namjerno zlo, nažalost. (s7pst)*); dobre ili loše namjere (...*Znači, tu negdje pokušavam osjetit drugu osobu...čekaj malo, ovo što čujem ili kako osjećam, jeli ovo proizlazi iz dobre ili loše namjere. (s6pst)*); na to da u svakom čovjeku ima dobrog i zlog (*Svuda postoji dobro i zlo. Ja čak i vjerujem da je to u svakom čovjeku, dobrog i zlog. I sad je pitanje kako ćeš se s tim u životu... (s15pst i psr)*) i na to da ne mogu svi biti dobri (...*ne mogu svi u tome jednako uspjeti. Netko zapinje na nečemu...ne mogu bit' dobri, ni sebi ni drugome... (s12pst i psr)*). Pojam **dobro kao vrijednost** odnosi se na to da se dobro dobrim vraća (*Ja mislim da se dobro dobrim vraća. (s4psr)*); na poštovanje kao dio dobra (*Dobro je sve ono što ima zapravo u sebi poštivanje... poštivanje sebe, poštivanje drugog, poštivanje odnosa, poštivanje svijeta, poštivanje ove logike o kojoj sam pričala. (s3psr)*); na to da su ljudi dobri (*U meni stvarno postoji to jedno veliko sjeme da su ljudi ok. (s1pst)*) i da je dobro biti dobar (*Dobro je bit dobar, meni je dobro biti bolji...prema drugima. (s12pst i psr)*). Pojam **promišljanje o zlu** odnosi se na to da zlo treba kazniti (*Postoje ponašanja koja štete drugim ljudima.. druga ...to su zla ponašanja. To onda...to treba sankcionirat...to treba sankcionirati. (s1pst)*); da zlo ugrožava vrijednosti (*Zlo je ono što ide kontra vrijednosti. (s3psr)*); da će zlo uvijek postojati (*Zlo je jednostavno neiskorjenjivo. Ono će uvijek postojati, dok ima ljudi i dok ima svijeta. (s10psr)*); da je naivno misliti da zlo ne postoji (...*ja sam dugo vremena mislila da zlo ne postoji. Tad sam bila naivna. (s14psr)*); da se zlo relativizira opravdava, amnestira (...*čini se kao da smo malo relativizirali pojam zla...nekad, to mi se bar čini, kada sam ja živjela možda u svijetu gdje se nekako je dominirala veća jasnoća oko toga što se smije, što se ne smije...čini mi se kao da se zlo relativizira, kao da se opravdava, ponekad se amnestira... (s10psr)*) i na to da postmodernistička ideja da je sve dobro urušava svijet (*Ja se jako protivim nekako toj postmodernističkoj ideji da je sve dobro, samo ljubite sve će biti dobro, sve se smije, svaki je čovjek slobodan, on ima svoju istinu i svoj svijet... Nekako se tome protivim zato što*

*mislim da u takvom svijetu nema moralnih vrijednosti... postoji dobro i zlo, ono mora imati ime i mora biti prepoznato i na njega treba reagirati... ta ideja...da je sve u redu...mislim da ona urušava svijet... (s9psr)). Pojam **rat kao najveće zlo** odnosi se na zlo od iskustva rata (*Meni je zlo... mislim ježim se s obzirom da imam iskustvo rata... (s2pst)*); na to da su se ubojice odrekle ljudskog dostojanstva (*...netko tko je odlučio živjeti zlo, tko je odlučio činiti zlo se odriče svoga dostojanstva...ako si se odlučio ubiti nekoga...70 mladih ljudi...odrekao si se ljudskog dostojanstva. (s10psr)*); na užas (*Ovo što se događa sad u Gazi mislim to je zlo, s obje strane, sad da ne ulazim u tu političku varijantu. I toga se bojim jel, toga se bojim, znaš ono... Svi ljudi koji su sad doživjeli te užasne stvari će odrasti i...i neznan kako će to zaustavit... znaš... (s2pst)*) i na to da je rat najveće zlo na koje se ne može utjecati (*Osobno...na sreću nisam doživjela neko zlo, što bi ja baš nazvala zlim, osim rata...to mi je onako zlo. Ali rat je nešto na što kao pojedinac ne možeš utjecati, jel... tako da je recimo to najveće zlo koje sam ja u životu doživjela. (s4psr)*).*

Prve tri kategorije ove podteme višestruko su isprepletene, no i u ovoj kategoriji naglašava se dobro kao vrijednost i navodi se odgovornost svakog pojedinca za izbor dobra ili zla (*Svuda postoji dobro i zlo. Ja čak i vjerujem da je to u svakom čovjeku, dobrog i zlog. I sad je pitanje kako ćeš se s tim u životu... (s15pst i psr)*). S obzirom na to da se o dobrim vrijednostima već mnogo govorilo, treba razmotriti zlo kao koncept u ovoj kategoriji. Reimann i Zimbardo (2011.; Prema Shaw, 2019.), istražujući neuroznanost ljudskog zla, navode da postoje dva najvažnija procesa u podlozi zla: deindividuacija (kada se osoba ne osjeća kao individua, već kao pripadnik neke skupine – tu je aktivan prefrontalni korteks) i dehumanizacija (kada druge ne gledamo kao ljudska bića, nego ih vidimo kao manje od toga; tada se povećava aktivnost amigdale te dolazi do povezivanja s ljutnjom ili strahom). Autori tvrde da je dehumanizacija kortikalna katarakta, te da zamagljuje percepciju, pa osobe druge vide kao loše. Postoji i tzv. antisocijalno ponašanje kada emocije okidaju druge senzacije u mozgu te povećavaju krvni tlak i grč u utrobi. To su esencijalni osjećaji za *fight or flight mode* ('bori se ili bježi'). Autori se pitaju imamo li svi neuroznanstveno gledano predispoziciju za sadizam. Zimbardo (prema Shaw, 2019.) ide korak dalje i postavlja pitanje – imamo li svi kapacitet biti heroji, te zagovara pojačavanje herojske mašte. Da bismo u tome uspjeli, trebamo dijeliti priče normalnih ljudi koji se zalažu za svoja prava i vrijednosti, trebamo poticati ljude da budu heroji u svojim životima. Nije li to ono što rade stručnjaci pomažućih profesija promičući ideje o tome da se svi ljudi mogu mijenjati ako žele, da ljudi mogu utjecati na život itd.? Shaw (2019.) navodi nekoliko činjenica koje svi moramo znati o zlu, a neke su od njih: svaki je

mozak pomalo sadističan, naša osjetila za zlo ne funkcioniraju, tehnologija pojačava zlo, sva čudovišta su ljudi i mi moramo razgovarati o onome o čemu se ne razgovara (*Ja se jako protivim nekako toj postmodernističkoj ideji da je sve dobro, samo ljubite sve će biti dobro, sve se smije, svaki je čovjek slobodan, on ima svoju istinu i svoj svijet... Nekako se tome protivim zato što mislim da u takvom svijetu nema moralnih vrijednosti...postoji dobro i zlo, ono mora imati ime i mora biti prepoznato i na njega treba reagirati... ta ideja...da je sve u redu...mislim da ona urušava svijet...* (s9psr)).

Sudionici najvećim zlom smatraju ratove i ubijanja, koji nas ovog časa okružuju i prijete nam. Korisnici i stručnjaci pomažućih profesija dio su istog konteksta i o tim temama, o kojima se možda nedovoljno razgovara, trebaju razgovarati i na tretmanu/psihoterapiji i na superviziji.

Osvrt na univerzalnu dimenziju svjetonazora supervizora

Detaljnijim pregledom izjava supervizora unutar ove podteme ne uočavaju se različitosti u izjavama sudionika koji dolaze iz psihoterapijskog područja i sudionika koji dolaze iz psihosocijalnog područja, ni u sadržaju, ni u kvantiteti, ni u raspodjeli izjava po kategorijama i pojmovima.

Na kraju razgovora o svakoj podtemi sudionici su bili zamoljeni da navedu literaturu, citat ili autore koji su im na tom području bili inspiracija i poticaj. Tako su za ovu podtemu naveli autore iz psihoterapijskog područja i područja psihologije: V. Frankla, W. Glassera, J. L. Morena i K. Wilbera. Iz duhovnog područja naveli su literaturu o zen-budizmu, knjige o kršćanstvu, Bibliju, literaturu iz kršćanskog humanizma, *Knjigu znanja*, a općenito iz šire literature naveli su: *Malog princa* A. de Saint-Exupéryja, grčku mitologiju, književnost općenito, *Zločin i kaznu* F. M. Dostojevskog, *Božju česticu* L. Ledermana. Ako gledamo učestalost, Biblija je navedena najviše puta (pet sudionika ju je izdvojilo), ostala djela ili autori navedeni su jednom.

Gledajući iz šire perspektive, može se sažeti da supervizori najviše govore o tome da je život vrlo složen koncept o kojem oni uče i promišljaju, da je duhovnost snažno sržno obilježje čovjeka i svjetonazora, da se bave i smislom življenja i da propituju vrijednosti dobra i zla. Područje psihoterapije i psihologije treba više istraživati duhovnost. Naime, sukladno nalazima ovog istraživanja to je važna i univerzalna kategorija ljudskog postojanja jednako kao i ostale tri, no najmanje je istraživana i najmanje joj se pažnje posvećuje u znanosti.

4.1.5. Osvrt na temu svjetonazora supervizora

Zaključno, rezultati u okviru prvog istraživačkog pitanja u kojem su sudionici opisivali svoj svjetonazor kroz njegove četiri dimenzije pokazali su da je svjetonazor slojevit koncept koji se nalazi u pozadini našeg življenja i djelovanja te da ga četiri njegove podteme (fizička, društvena, osobna i univerzalna) opisuju slikovito i cjelovito. Rozzi (2020.) je u svojem radu operacionalizirao taj četverodimenzionalni model (Deurzen, 2009.) i dokazao da se navedene četiri egzistencijalne dimenzije mogu operacionalizirati i psihometrijski statistički obraditi, tako da je napravio skalu VEW (*The Value of Existential Worlds*).

Iako ljudi većinom nisu svjesni svog svjetonazora i teško ga opisuju jer je to izazovan zadatak koji uključuje svladavanje kompleksnih koncepata i sposobnost uravnoteženog kompariranja njegovih različitih dijelova (Fay, 1996.; Maslin, 2001.; prema Nilsson, 2013.), supervizori su u ovom istraživanju upravo uz pomoć Deurzenova četverodimenzionalnog modela pronašli jezične koncepte u okviru kojih su uspjeli izraziti i opisati svoj svjetonazor.

Znanost o osobnim svjetonazorima sve je veće područje istraživanja koje je nedavno privuklo pozornost psihologa iz područja ličnosti, društvenog, kliničkog, kulturnog, političkog i ekološkog područja psihologije (npr. DeWitt i sur., 2016.; Kaler i sur., 2008.; Koltko-Rivera, 2004.; Leung i sur., 2002.; Nilsson, 2014b; Saucier, 2013.; prema Nilsson, 2018.). Nažalost, prošla istraživanja temeljila su se u potpunosti na kvantitativnoj metodologiji, što bez pravilnog i osjetljivog pristupa tim rezultatima može pridonijeti nerazumijevanju subjektivnih svjetova pojedinaca. Stoga je je ovo istraživanje napravljeno upravo s ciljem da se kvalitativnim pristupom pokuša obuhvatiti cjelovito subjektivno iskustvo svjetonazora, i to specifično supervizora, kod kojih se do sada nisu provodila složenija istraživanja o tome.

Sudionici su govorili o tome da utječu na svoje korisnike (*Mislim da je lijepo kad možeš utjecat kad si recimo psihoterapeut ili kad možeš utjecat da ljudi žive taj život onako ispunjeno i sretno i baš je to jedna lijepa stvar.* (s1pst); *Kako zapravo ja kao učitelj i supervizor, to je isto važno, kako zapravo imam priliku... utjecat na razvoj nekih ljudi, al' ono iz nekakve pozicije što je dobro za njih... lijepo mi je to...* (s1pst)).

Govorili su o promjeni i pokazivali da je ona stalna (*Mene će promijeniti ovaj naš razgovor* (s1pst)).

Rekli su da im razgovor o svjetonazoru godi (*...ima ljudi za kojima žudim i koje bi rado susrela, eto za čavrljanje, ovaj nisam još susrela osobe sa kojom bi mogla razgovarati na ovaj način, o smislu, o životu i tak dalje...* (s15pst i psr)).

Govoreći o humanističkom svjetonazoru, pokazivali su i svoje ljudske vrijednosti u odnosu prema istraživačici (*...ak' je to vama bilo važno i dobro, ja sam happy evo...* (smijeh) (s15pst i psr)); *...kad vas još vidim nasmiješenu, super* (smijeh) (s15pst i psr)), ali i predrasude (*Ja se ustvari sa tugom ne bavim, mislim, ne radim u staračkom domu razumiješ* (s8psr)).

Govorili su o tome da je život težak (*I ono ...što stvarno jest, što stvarno vjerujem...da je život težak. Znači, vjerujem da je život težak i ...da nije lako bit čovjek...* (s6pst)), da ljudi trebaju druge ljude (*Ljudi trebaju ljude i ... ljudi rado primaju podršku* (s9psr)) i o drugim važnim temama koje su sve već opisane u ovom poglavlju.

Nilsson je 2018. dobio u svom istraživanju sa studentima humanističkih fakulteta četiri faktora svjetonazora: prvi, najveći faktor bio je humanistički svjetonazor u kojem su bili naglašeni: snaga različitih perspektiva, koja se i u ovom istraživanju vidi u svakoj kategoriji kroz različite pojmove (*Što se tiče ovih vrijednosti u superviziji, u psihoterapiji, znači to je jedno ono...prihvaćanje čovjeka takvoga kakav je...sa svim njegovim onim vrlinama, manama* (s5pst i psr); *Promijenilo se dakle, tijekom promjene stekla sam te različite vidike... Stekla sam neku kompetenciju o kojoj nisam ni slutila, na početku da bi se mogla pojaviti...izgubila sam neke stvari isto tako...* (s3psr)); optimizam prema ljudskoj prirodi, što se u ovom istraživanju ogleda u činjenici da pojmovi poput dobro kao vrijednost, povjerenje u dobro, odnosi s drugima kao smisao života, univerzalne životne vrijednosti, promjena kao izbor pojedinca, poštovanje ljudi i drugih kultura i drugi prožimaju sve četiri podteme svjetonazora i nalaze se u većini kategorija što je sukladno navodima Rogersa (1985.) koji navodi da kada terapeut doživljava pozitivan stav i prihvaćanje onoga što klijent jest, to olakšava promjenu. (*U meni stvarno postoji to jedno veliko sjeme da su ljudi ok.* (s1pst); *...vrijednostima ljubav, poštovanje, uvažavanje, one neke, ja bi rekla možda čak i univerzalne ljudske vrijednosti da zaista s njima možemo daleko stići* (s7pst)) i otvorenost, koja također prožima različite pojmove i različite kategorije svih četiriju dimenzija svjetonazora, npr. pojmovi sloboda i autentičnost u odnosima, posvećenost odnosima, otvorenost prema različitim kulturama, prihvaćanje i uživanje u životu, važnost iskrenosti i otvorenosti i drugi (*U odnosima je važna*

otvorenost. (s5pst i psr)). Nalazi ovog istraživanja u okviru tog pitanja podudaraju se s Nilssonovim jer, gledajući iz široke perspektive, svjetonazor pomagača jest dominantno humanistički.

Detaljnijim pregledom dobivenih podataka, odnosno izjava sudionika unutar ove prve teme o svjetonazoru supervizora uočene su specifičnosti u izjavama supervizora psihosocijalnog područja u odnosu na supervizore iz psihoterapijskog područja, i to u podtemi društvene dimenzije svjetonazora, u kategoriji **moć kulture u društvenim odnosima**, pojam **socijalna osjetljivost i pomaganje drugima**, gdje možemo vidjeti da su isključivo supervizori psihosocijalnog područja iskazivali socijalnu osjetljivost i govorili o pomaganju. Također, pokazala se specifičnost u izjavama sudionika psihosocijalnog područja u podtemi osobne dimenzije svjetonazora u kategoriji **slabost i neuspjeh**, pojam **toleriranje slabosti i slabost kao dio života**, gdje možemo vidjeti da su isključivo sudionici iz psihosocijalnog konteksta davali izjave o toleranciji slabosti i reflektirali o vlastitim slabostima. Moguće je da se u sustavu obrazovanja psihosocijalnog područja više naglašava podizanje svjesnosti o socijalnoj osjetljivosti i pomaganju te o toleranciji prema slabostima i slabijima, ali i da stručnjaci psihosocijalnog konteksta već dolaze u obrazovanje samoselekcionirani, pa već imaju veću socijalnu osjetljivost i veći stupanj tolerancije na slabosti. Po svemu sudeći, potrebno je u procesu obrazovanja razvijati socijalnu osjetljivost i svijest o pomaganju te toleranciju prema slabijima i u drugim strukama, više nego do sada, te to treba snažnije implementirati, napose u obrazovne psihoterapijske i supervizijske programe. Što se tiče refleksije o vlastitim slabostima, malo iznenađuje da su o tome više reflektirali pomagači iz psihosocijalnog konteksta. No moguće je da tijekom psihoterapijske edukacije s obzirom na visok broj potrebnih obveznih sati individualne psihoterapije pomagači iz ovog područja prilično prorade vlastite slabosti i transformiraju ih u kapacitete za rad, a pomagačima iz psihosocijalnog područja možda nedostaje upravo taj intenzivniji rad na sebi, pa im ovakvi razgovori predstavljaju mogućnost za refleksiju o vlastitim slabostima. Stoga bi bilo korisno u edukaciju za supervizore uvrstiti neki manji broj obveznih sati psihoterapije upravo u cilju prorade nekih krucijalnih navedenih tema poput povećanja svjesnosti o vlastitim snagama i slabostima i suočavanja s nekim „nezavršenim emocionalnim poslovima“ koji bi mogli kasnije ometati ili usporavati profesionalni razvoj.

S obzirom na to da su sami birali redoslijed dimenzija o kojima će se razgovarati u intervjuu, iz izabranog redoslijeda možemo pretpostaviti da je većini sudionika najlakše govoriti o onome što

ih okružuje u životu i svijetu te da tu pružaju kvantitativno najviše informacija, a da kvantitativno najmanje informacija daju o svojim dubljim promišljanjima. Na razini kvalitete informacija, davali su jednako kvalitetne i vrijedne informacije u svim navedenim podtemama. Tu spoznaju treba implementirati u superviziju, treba educirati supervizore o važnosti svjetonazora u pomagačkom radu i treba ih poticati da sa svojim supervizantima razgovaraju o svim dimenzijama svjetonazora kada je to potrebno, bez obzira na to što ih većina vjerojatno samostalno neće to nuditi kao temu. Supervizori moraju znati da je svjetonazor pozadina rada pomagača i da stoga ima svoje mjesto u superviziji.

Svjetonazor nije samo apstraktna struktura koja prethodi iskustvu već je struktura oblikovana i djelomično zasnovana na realnom emocionalnom i egzistencijalnom iskustvu te se pojavljuje u interakciji sa svijetom i u brizi za svijet (Dilthey, 1890./1957.; prema Nillson, 2013.). To su sudionici ovog istraživanja i ispričali; oni se u pomažućem odnosu ne pojavljuju samo kao stručnjaci, već u susret dolaze i sa svojim emocionalnim i životnim iskustvom. O svjetonazoru pomagača (i njihovih korisnika) važno je razgovarati jer se pokazalo da najuspješniji pomagači razumiju kada i kako koristiti svoje metode, a te spoznaje „povlače“ upravo iz svog svjetonazora, koji je zapravo pozadina u njihovu pomagačkom radu (Bertolino, 2018.). Stoga se može preporučiti implementacija četverodimenzionalnog modela dimenzija ljudske egzistencije u obrazovanje supervizora i njegovo korištenje u pomagačkom radu, specifično u superviziji. Primjena tog modela u superviziji mogla bi povećati svjesnost o nekim dijelovima svjetonazora (npr. predrasudama ili slijepim pjegama koje imaju svi ljudi, pa tako i stručnjaci pomažućih profesija) koji nas ograničavaju u radu, kao kod sudionika koji, na primjer, o duhovnosti na kraju razgovora kaže sljedeće: *Duhovnost je možda moja tema na osobnom razvoju, to je nešto šta bi moglo, kad bi nastavio individualnu terapiju to bi možda moglo biti, možda to da tražim neku svoju varijantu duhovnosti, eto...* (s2pst)). Tako bi se pomagačima dodatno omogućio daljnji profesionalni i osobni razvoj što bi u konačnici rezultiralo većom dobrobiti za njihove korisnike.

4.2. Pokazivanje svjetonazora

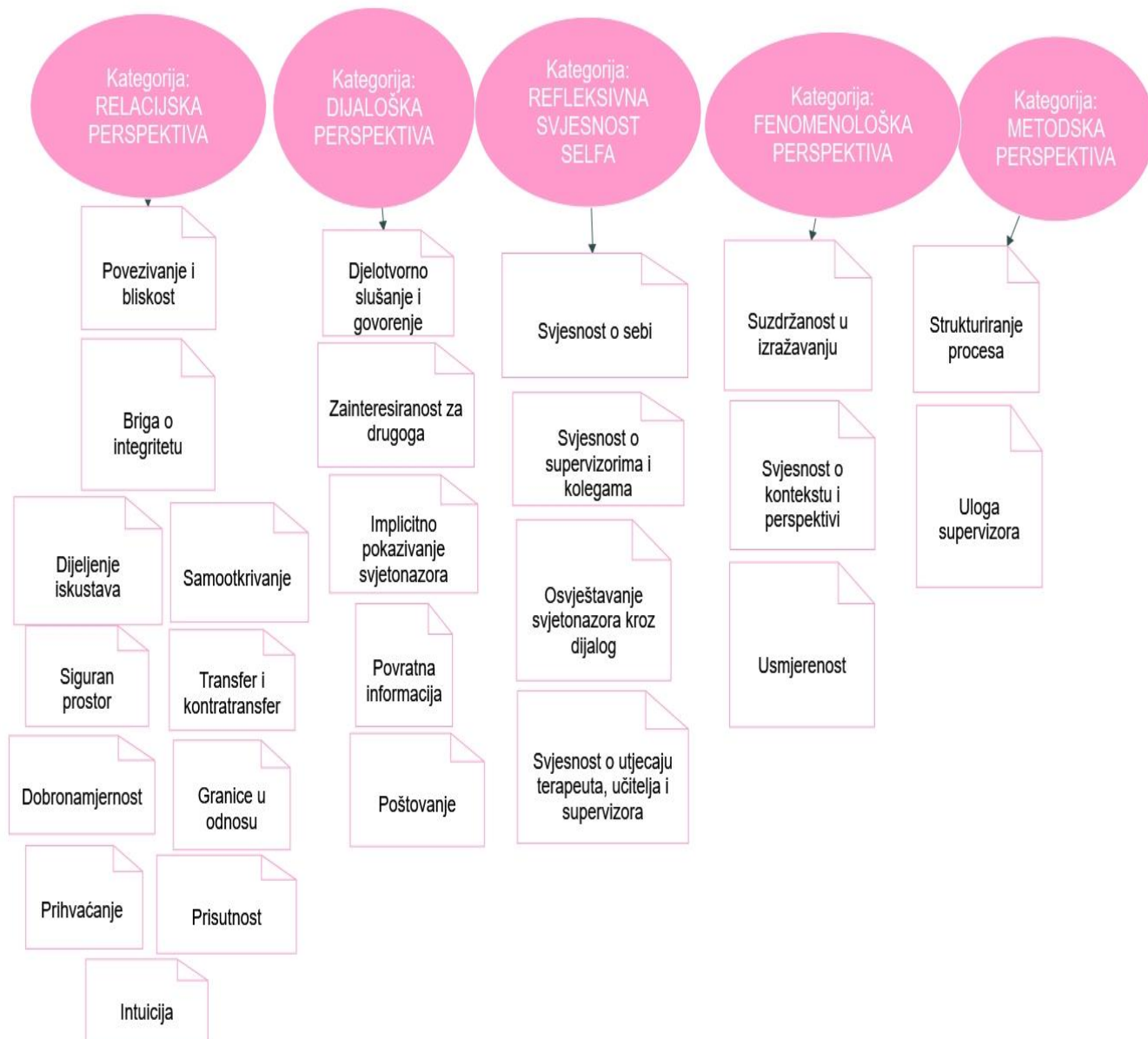
Drugo istraživačko pitanje usmjereno je na istraživanje načina pokazivanja vlastitog svjetonazora u superviziji. Pokazivanje svjetonazora tema je koja sadržava sljedećih pet kategorija utvrđenih tematskom analizom:

- relacijska perspektiva
- dijaloška perspektiva
- refleksivna svjesnost selfa
- fenomenološka perspektiva
- metoda perspektiva.

Svjetonazor se u superviziji pokazuje u odnosu, dijalogu, refleksivnoj svjesnosti selfa, fenomenologiji i metodama rada. Tablice s izjavama, kodovima, pojmovima i kategorijama nalaze se u Prilozima (Prilog 9).

TEMA POKAZIVANJE SVJETONAZORA U SUPERVIZIJI

Slika 10. Pokazivanje svjetonazora supervizora s kategorijama i pojmovima

4.2.1. Relacijska perspektiva

U okviru ove kategorije identificirano je čak jedanaest pojmova: ***povezivanje i bliskost, briga o integritetu, dijeljenje, samootkrivanje, siguran prostor, transfer i kontratransfer, dobronamjernost, granice u odnosu, prihvaćanje, prisutnost i intuicija.***

Ajduković navodi (2012.) da je u području profesionalnog odnosa u pomagačkom radu značajan pojam upravo *relacijska kompetencija*. Po mišljenju Juula i Jensenove (2010.: 117–118; prema Ajduković, 2012.), relacijske su kompetencije važne za profesionalne odnose, dakle odnose u kojima je jedna strana stručna, a druga nije. Naime, nije dovoljno (ali je nužno) da stručnjaci imaju specijalizirano znanje o određenom području rada i o prenošenju znanja korisnicima, oni moraju razvijati međuljudske odnose i vlastitu relacijsku kompetenciju, odnosno kompetenciju za stvaranje i održavanje odnosa s drugima. Istraživanja su pokazala da je kvaliteta odnosa između terapeuta i klijenta središnja za učinkovitost terapije (Norcross, 2002. i Elkins, 2016.; prema Gregory, 2017.). Metaanalize studija koje ispituju vezu između odnosa i ishoda u psihoterapiji (Martin *et al.*, 2000.; prema Gregory, 2017.) također su potvrdile te rezultate i pokazale da kvaliteta odnosa više predviđa pozitivan ishod nego vrsta primijenjene intervencije. Odnos je važan i u superviziji, te se u suvremenijoj literaturi sve češće piše i govori o tzv. odnosnom pristupu superviziji (Evans i Gilbert, 2008.; Rožić, 2015.). Rožić Laklija i sur. (2011.) u svojem istraživanju zamijetili su da supervizori različito promišljaju o važnosti fokusa supervizije, no da se slažu da u supervizijskom kontekstu prednost treba dati procesu i odnosu, a nešto manje sadržaju i kontekstu. Holloway (1987.) zaključuje da bi kvaliteta supervizijskog odnosa mogla biti odlučujuća varijabla koja pridonosi supervizantovim promjenama od početka supervizije pa do postanka terapeutom. Carifo i Hess (1987.; prema Evans i Gilbert, 2008.) zaključuju u svom istraživanju da je idealni supervizor onaj koji pokazuje poštovanje, empatiju, iskrenost, jasnoću i otvorenost u odnosu sa supervizantom. Taj je odnos obilježen i mnogim drugim karakteristikama, a kroz koje se opaža svjetonazor supervizora, kako navode sudionici ovog istraživanja.

Pojam koji odražava pokazivanje svjetonazora supervizora pojam je koji je istraživačica nazvala ***povezivanje i bliskost***. Bliskost je jedna od relevantnih komponenti u aspektima međuljudskih odnosa poput ljubavi, zadovoljstva, seksualnosti, privrženosti, odanosti i mnogih drugih. Bliskost se primarno odnosi na stupanj u kojem su pojedinci međusobno kognitivno, emocionalno i bihevioralno ovisni, što facilitira određenu potrebu za prisutnošću druge osobe (Janković, 2017.).

Supervizorov kapacitet za davanje ljubavi, za bliskost i intimnost od temeljne je važnosti bez koje bi kvaliteta supervizijskog odnosa bila svedena na tehnicističke karakteristike. Supervizor potiče razvoj bliskosti u odnosu sa supervizantima te se takav odnos ogleda u rezultatima njihova rada, a u superviziji treba također dati prostora supervizantima da reflektiraju o bliskosti prema svojim klijentima (Strasser, 2009.). Maslow je u svojoj humanističkoj teoriji ličnosti (Fulgosi, 1990.) naveo da pojedinac ima potrebu za pripadanjem i ljubavlju te da traži odnose s drugim ljudima na temelju odanosti, privrženosti i ljubavi. Pripadanje nekim grupama stoga može zadovoljiti tu potrebu te je povezivanje s drugima u osnovi ljudskog ponašanja. Povezujemo se i ostvarujemo bliskost na različite načine, ovisno o kojoj se sferi odnosa radi (partnerska, roditeljska, prijateljska, suradnička), a ovdje će se promatrati u sferi supervizijskog odnosa. Pojam sadržava oba termina, i povezivanje i bliskost, upravo da bi se, osim bliskosti koja na izvjestan način podrazumijeva povezanost, naglasio proces povezivanja koji je tijekom razvoja supervizijskog odnosa izuzetno važan.

Sudionici su ispričali priču o pokazivanju svjetonazora supervizora kroz povezivanje i bliskost: supervizori se sa svojim supervizorima povezuju kroz kulturološku bliskost i sličan svjetonazor, odnosi i povezanost na prvom su mjestu supervizorima i to se pokazuje kroz prihvaćanje i interes za drugog. Svjetonazor se vidi i reflektira u odnosu, dijeljenjem se dobiva podrška i razumijevanje, bliži kolege znaju neke naše stavove, redoviti supervizanti pokazuju svojim redovitim dolascima da trebaju odnos, supervizor se zbližava i povezuje s grupom i tijekom supervizijskih susreta razvijamo odnose. Grupe koje se dugo sastaju poznaju se međusobno u dušu, a u dodiru rukom te u trudu i nježnosti vidi se svjetonazor supervizora. Svjetonazor se pokazuje nježnošću i trudom (*...dakle u mom govoru i mom odnosu, u odnosu s ljudima, dakle onom nevidljivom, onom kako oni osjete da ih ja doživljavam i koliko se trudim oko njih i koliko mi je stalo i koliko ih nježno hoću provesti kroz jedan postupak koji ponekad u superviziji može bit bolan...*(s9psr)); pokazujući nježnost i trud, supervizor pokazuje da mu je stalo do supervizanta. Svjetonazor supervizora kojem su odnosi jako važni pokazuje se u koheziji (*Odnosi su za mene značajni i onda to šta mi u superviziji kroz te nekakve susrete opet razvijemo, te neke odnose, jer to je na kraju neki odnos, znači ako ti imaš deset susreta to je onda nemoguće da se taj neki odnos ne razvije i to je ono nešto što poslije ostaje. Imala sam stvarno puno grupa, ta kohezija nas čini mi se veže.* (s8psr)). Supervizori pokazuju svjetonazor vezan za odnose i povezivanje prihvaćanjem i interesom za drugoga (*(Moj supervizor misli – dopuna istraživačice) na prvom mjestu (su – dopuna istraživačice)*

odnosi...i povezanost... (A supervizor je to pokazao kroz – dopuna istraživačice) prihvaćanje, interes za drugoga...kroz superviziju. (s3psr)). Sudionici prepoznaju sličan svjetonazor i on ih povezuje (On (supervizor – dopuna istraživačice) je vrlo sličan meni, mojem svjetonazoru...evo...zapravo...kako se ljudi povezuju, to je ta priča. (s10psr)).

Svjetonazor se pokazuje u povezivanju i bliskosti, nježnosti, trudu, dodiru ruke, koheziji, prihvaćanju i interesu za drugoga. Takvim ponašanjima supervizori pokazuju što misle o odnosu, ljudima, koliko se brinu za druge. To su, dakako, sve redom primjeri kako se u odnosu vidi svjetonazor koji je u načelu afirmativan i podržavajući za drugoga (koji naglašava važnost odnosa, poštovanja, brige za drugoga i slično), no može se pretpostaviti da se u bliskosti i povezivanju može vidjeti i svjetonazor koji je drukčiji od navedenoga i koji će, kada se pokaže, prouzrokovati nelagodu kod supervizanta. Na primjer, ako supervizor smatra da su psiholozi najkompetentnija pomagačka struka, u supervizijskom odnosu sa supervizantom učiteljem, ako se taj svjetonazor pokaže u radu s grupom, takav svjetonazor može postati barijera za daljnje povezivanje, odnosno razvoj tog odnosa najvjerojatnije neće dosegnuti optimalnu bliskost. Stoga je jako važno učiti razvijati bliskost i povezivanje s različitim od sebe jer u profesiji pomagača to je od velike važnosti, a također bi se na taj način prorađivali i svjetonazori supervizora o različitim od sebe u cilju njihova omekšavanja i mogućnosti ostvarenja bliskog i povezujućeg supervizijskog odnosa i s različitim.

Sljedeći pojam u okviru kojeg sudionici pokazuju svjetonazor jest **briga o integritetu**, a koji prema *Hrvatskoj enciklopediji* odražava cjelovitost, potpunost, sveukupnost, tako osoba koja se rukovodi sustavom vrijednosti zapravo jest osoba koja ima integritet (poštenje), u sebi sadrži i vrijednosti i prema njima se ponaša. Osoba koja vodi profesionalni odnos, poput stručnjaka pomažućih profesija, točnije supervizora, pri svom vođenju treba paziti da ne povrijedi integritet druge osobe i sposobnost korisnika da u procesima sudjeluje ne gubeći vlastiti autoritet (Juul i Jensen, 2010.; prema Ajduković, 2012.). Za kvalitetan supervizijski odnos potrebno je da supervizor osim razvijenog profesionalnog identiteta ima i tzv. etički integritet. Poželjno je njegovo trajno nastojanje da u odnosu sudjeluje aktivno, koristi sve svoje resurse i izražava najbolje osobine. Njegova etička kompetentnost znači da je etički osviješten te uvijek iznova promišlja i određuje svoju etičku poziciju. Važno je da se ponaša etički ispravno, svjesno traga za poštenim odnosom, nalazi etički prihvatljiva rješenja, ozbiljno uzima i male etičke povrede te nastoji ispraviti

eventualno učinjenu štetu (Meara i sur., 1996., prema Reynolds Welfel, 2005.; Nylund i Lindholm, 1999.; Kidd i Finlayson, 2006.; prema Cicak, 2015.). Supervizor treba biti predan etičnom ponašanju koje omogućuje razvoj dobrobiti supervizanata (Thomas, 2010.; prema Cicak, 2015.). Naročito je istaknut standard da supervizor u obrazovanju supervizora, koji za supervizante predstavlja etički uzor, i sam treba biti etičan. Integritet je, dakle, osobna kvaliteta supervizora koju neki autori imenuju etičkom predanošću (Meara i sur., 1996., prema Reynolds Welfel, 2005.; Peluso, 2003.; prema Cicak, 2015.). Etička predanost ili integritet sastavni je dio stvaranja odnosa s drugima. Sudionici navode da se svjetonazor pokazuje u integritetu (*Imam najznačajniju supervizoricu ...imam dojam da imamo sličan svjetonazor a to je ta transparentnost i da su ljudi ok... Ja osjećam da ona to živi...ali nju baš doživljavam kao osobu od integriteta. (s1pst)).* Sudionica kaže i da supervizorica živi transparentno, sukladno svojim uvjerenjima te nastavlja sljedećom izjavom kojom pojašnjava da se na supervizoru vidi da živi ono što predaje kad je transparentan (*Olakšanje...postoje supervizori koji su tako transparentni i da stvarno žive ono što predaju i što rade meni je to bilo onak ...woooow,, ne da ja želim bit ko ona nego onak...i uvijek ću za nju reći, fakat je super. (smijeh) (s1pst)).* Sljedeća sudionica izjavljuje da se u dosljednom profesionalnom stilu vidi svjetonazor supervizora (*Također je autentičnost pokazivala kroz tu profesionalnu dosljednost. Znači, ona je imala svoj stil, ako što smo svi onda kasnije razvili svoj, koji je nekako bio vrlo, fali mi riječ...dosljedan... (s5psr i pst)).* Sudionica pokazuje hrabrost govoreći uvijek ono što misli (*...moja pozicija uvijek jasno definirana, ja je uvijek jasno kažem...zbog toga ...moji kolege neki ljudi ...smatraju... da sam hrabra, zato što kažem beskompromisno ono što je i ono što ja mislim ja to kažem... (s14psr)).* Svjetonazor supervizora pokazuje se na način koji se može prikazati pojmom **briga o integritetu** i to se može opisati ovako: supervizor treba živjeti transparentno, sa stavom da su ljudi dobri i takvi, transparentni supervizori postoje. Svjetonazor supervizora pokazuje se u bivanju, autentičnosti, svjesnosti o sebi, dosljednosti, držanju do poretka i jasnoći, a to je poštenje. Pošteno je reći što osjećamo i mislimo, hrabro je uvijek reći ono što jest i supervizor treba biti takav kakav je i na superviziji. Važno je razvijati integritet profesionalaca, njihov integritet govori o njihovu svjetonazoru, stoga je važno prorađivati svjetonazor supervizora ne bi li to potaklo njihov integritet.

Sljedeća dva pojma putem kojih se pokazuje svjetonazor odnose se na dijeljenje, odnosno otkrivanje informacija o sebi. Iako u literaturi uglavnom nailazimo na termin *self-dislosure* ili samootkrivanje, u govornom jeziku na našem području često čujemo i riječ *sharing* ili dijeljenje.

U ovom istraživanju odlučeno je da se izjave sudionika razvrstaju unutar tih dvaju pojmova da bi se naglasila njihova značenjska različitost.

Sudionici istraživanja navode da se svjetonazor pokazuje i tako da se neka iskustva dijele, odnosno podijele sa supervizantima, pa se ovaj pojam zove **dijeljenje iskustava**. Riječ *dijeljenje* dolazi od engleske riječi *sharing* koja se čak i u engleskom, izvornom obliku koristi u svakodnevnom terapijskom i supervizijskom jeziku. Riječ *share* znači ‘dijeliti nešto, dijeliti mišljenje, sudjelovati, imati udjela, jednako podijeliti’ (Klaić, 1989.) te se već iz njezina prijevoda može vidjeti da se radi o jednoj drukčijoj dimenziji dijeljenja informacija u odnosu na prethodno objašnjeni pojam samootkrivanja. Dakle, radi se o dijeljenju iskustava koja su više na razini iskazivanja mišljenja, površinska su i tu su više u funkciji sudjelovanja u nekoj aktivnosti, a ne toliko i isključivo u funkciji odnosa kao što je to samootkrivanje. Svjetonazor se tako pokazuje kolegama dijeljenjem iskustava i komentara na superviziji ili u pauzama (*Kolege znaju moja promišljanja – dopuna istraživačice*) *po dijeljenju iskustava i komentarima.* (s3psr); *...i onda mi nekako dođu i te neke druge teme na...na red. Možda ne u samoj superviziji, možda u onim pauzama, možda nakon supervizije, mislim da da. Tu negdje dođe i do nekih tema koje nisu nužno bile na superviziji.* (s8psr)). Nadalje, svjetonazor se pokazuje i kada supervizor ispriča o nekim svojim odlukama, dobrim i lošim, koje je u životu donosio (*...ja rado ljudima nekad nešto ispričam, neku dobru odluku, neku lošiju odluku...* (s12pst i psr)), odnosno kada se dijele primjeri te se tako pokazuje svjetonazor supervizora (*Pa mislim da me (supervizanti – dopuna istraživačice) dosta upoznaju. Često znam podijeliti svoje primjere i iz osobnog života i iz profesionalnog s njima.* (s4psr)). Svjetonazor se pokazuje dijeljenjem iskustava i to se može opisati sljedećom pričom. Supervizori pokazuju svjetonazor međusobnim dijeljenjem, ne vide problem u tome da ih grupa upozna. Oni nude svoj svjetonazor kao model supervizantima, dijele se iskustva i supervizori smatraju da uzajamni odnos obogaćuje. Neke teme pokazuju se tako da dođu u pauzama ili nakon supervizije, dijeljenje vlastitih primjera olakšava nošenje s problemima i korisno je, svjetonazor se dijeli na intervizijama, dijele se primjeri iz osobnog i profesionalnog života i supervizor rado dijeli sa supervizantima neke svoje dobre i loše odluke. Dijeljenjem iskustava pokazuje se svjetonazor supervizora. Dijeljenje supervizorovih profesionalnih (ali i osobnih) iskustava može poticati razvoj supervizanta u profesionalnom smislu te mu može olakšati profesionalni razvoj i donošenje profesionalnih odluka u njegovoj praksi rada s korisnicima.

Sudionici istraživanja navodili su da se njihov svjetonazor pokazuje i u **samootkrivanju**. Samootkrivanje je proces dijeljenja informacija o sebi s drugima, koje drugi vrlo vjerojatno ne bi mogli drukčije saznati (Spence, Fox, Golding i Daiches, 2014.; prema Clevinger, Albert i Raiche, 2019.). Tardy i Dindia (2006.) definiraju samootkrivanje kao proces u kojem ljudi verbalno otkrivaju sebe, odnosno informacije o sebi – drugima. Samootkrivanje čini važan dio odnosa. Hartley (2007.) u svojoj knjizi *Interpersonalna komunikacija* navodi da je samootkrivanje komponenta interpersonalnih vještina, a najbolje se razumije u okviru koncepta tzv. *Johari window*. Taj koncept osmislili su Joe Luft i Harry Ingham 1969. (prema Hartley, 2007.) te su njime prikazali proces otkrivanja informacija o sebi pred drugim ljudima i to tako da su prikazali da postoje četiri segmenta otkrivanja informacija: otvoreni (gdje otkrivamo informacije koje su otvorene, koje se vide, koje su više površinske), skriveni (informacije koje se pribojavamo reći drugima, a znamo ih o sebi), slijepi (informacije o nama samima kojih nismo svjesni, ali drugi jesu) i nepoznati segment informacija (informacije o nama samima koje ne znamo ni mi ni drugi). Samootkrivanje je uvijek interpersonalni čin i, u odnosu stručnjaka pomažućih profesija i korisnika, stručnjak se također samootkriva. Yalom (2011.) navodi da svaki komentar samodijeljenja mora proći jedan filter prije nego što se podijeli. Naime, stručnjak pomažućih profesija mora se zapitati je li to što će otkriti o sebi ujedno i u najboljem interesu njegova korisnika. Istražujući samootkrivanje, istraživači su pronašli da se ono sastoji od nekoliko različitih dimenzija. Pearson i Spitzberg (1990.; prema Božić, 2014.) razlikuju pet različitih dimenzija samootkrivanja: količina samootkrivanja, odnosno koliko informacija ljudi o sebi otkrivaju; dubina samootkrivanja – duboko ili površno; pozitivna ili negativna priroda samootkrivanja, odnosno kakav je ton informacija koje osoba otkriva o sebi, vrijeme samootkrivanja, odnosno kada u odnosu dolazi do samootkrivanja, te osoba kojoj se otkriva. Knox (2015.; prema Boyle i Kenny, 2020.) primjećuje da je supervizorovo samootkrivanje važno za supervizijski proces. Iako je istraživanje na tom području ograničeno, postoje dokazi koji upućuju na to da je samootkrivanje unutar supervizije važan čimbenik u različitim profesionalnim domenama (npr. Ganzer & Ornstein, 2004.; Strømme, 2014.; prema Boyle i Kenny, 2020.) i u terapijskim modalitetima (npr. Yourman & Farber, 1996.; prema Boyle i Kenny, 2020.). Sudionici ovog istraživanja navode da se u samootkrivanju pokazuje na primjer naš svjetonazor vezan za religiju (*...i ja sam sa tom supervizanticom podijelila da sam i ja ateista i da razumijem da ono, to nije nešto što je njoj blisko i tako dalje.....i mislim da je to bio jedan baš dobar taj self disclosure...u takvim situacijama ću*

podijelit... (s1pst)). Nadalje, sudionici navode da samootkrivanjem pokazuju svoje osobne stavove i mišljenja (*...ako je kontekst takav da postoji pitanje, da postoji dvojba, da se traži odgovor i da ljudi žele čuti moj osobni stav, ja ću ga iznijeti...dakle, to naročito vrijedi recimo za studente...oni žele čuti, oni žele dobiti odgovor jer ga ne mogu sami dokučiti... (s9psr)).* Jedna sudionica navodi da je njezin supervizor pokazao svoj osobni svjetonazor u samootkrivanju (*(Supervizor – dopuna istraživačice)...pokazao je svoju obiteljsku prošlost, porijeklo, pokazao je...Identitet... i nešto smo vidjeli, prepoznali, čuli i o njegovim osobnim iskustvima u vezama, odnosima bliskim... O tome ima li djece svoje, nema li... (s12pst i psr)).* Dakle, svjetonazor se pokazuje u superviziji na sljedeći način: ponekad se kao supervizori samootkrivamo, pošteno je podijeliti osjećaje i misli i reći ono što osjećaš i misliš, ponekad dijelimo religijska uvjerenja, iznosimo osobni stav i pokazujemo obiteljske prošlosti, podrijetla, identitet, čak i osobno iskustvo u vezama. Ti rezultati govore o tome da se supervizori samootkrivaju, što su potvrdili i Ladany i Lehrman-Waterman (1999.; prema Boyle i Kenny, 2020.). Naime u njihovu istraživanju 91 % ispitanika polaznika terapijskih edukacija izjavilo je da su se njihovi supervizori samootkrili tijekom supervizije. Također, naš se nalaz slaže s navodima Deurzen i Adams (2016.) koji kažu da pomagač ne može zadržati svoju osobnost i svoj svjetonazor i biti u neutralnoj poziciji prisutnosti s korisnikom. Autori također kažu da korisnici istražuju na internetu svoje pomagače i donose svoje zaključke o njima. Pomagači trebaju biti svjesni da je samootkrivanje dio odnosa kojim moraju pažljivo rukovati. Odgovorno samootkrivanje supervizora i primjereno odgovaranje na samootkrivanje njihovih supervizanata može stvoriti značajne prilike za razvoj supervizanata i može predstavljati važan element u superviziji kroz različite modalitete (Yourman & Farber, 1996.; prema Boyle i Kenny, 2020.) i profesionalna područja (npr. Ganzer & Ornstein, 2004.; Strømme, 2014.; prema Boyle i Kenny, 2020.). Svjetonazor supervizora pokazuje se u samootkrivanju, to je još jedan važan poticaj da svjetonazor bude tema osobnog i profesionalnog razvoja supervizora kako bi oni kroz proradu svog svjetonazora omogućili što bolju korist svojom supervizantima i njihovim korisnicima.

Nadalje, po mišljenju sudionika, osiguravanjem **sigurnog prostora** u supervizijskom odnosu pokazuje se svjetonazor (*Supervizantima ja pokušavam dati osjećaj poštovanja i slobode... u smislu da otvorim prostor u kojemu...što je supervizija? Supervizija je da on meni počne pričati o najstanovitijim područjima njegove terapije... I onda ako ja otvorim prostor i kažem da ne sudim, e to je dobra riječ, ako ja njemu ne sudim, onda će bit veće povjerenje u procesu. (s2pst)),* gdje siguran prostor znači da supervizor osigurava uvjete za odnos, a osiguravanjem takvih uvjeta

supervizor pokazuje da poštuje supervizanta i njegovu slobodu. Sudionica navodi da se u sigurnom prostoru, u kojem se sve može reći, pokazuje i svjetonazor supervizora kojem je važno da su supervizanti sigurni i slobodni u izražavanju (...*vide da je to slobodan prostor, siguran prostor u kojem mogu reći i ono najteže.* (s14psr)). Sljedeća sudionica navodi da supervizor dosljednim stilom pokazuje svjetonazor, odnosno da je osoba od povjerenja (*Znači, ona (supervizorica – dopuna istraživačice) je imala svoj stil, ako što smo svi onda kasnije razvili svoj, koji je nekako bio vrlo dosljedan... što je i meni onda davalo jednu sigurnost. Sigurnost u smislu biti tamo, u tom odnosu, pustiti da me vodi, vjerovati.* (s5psr i pst)). Omogućavanjem sigurnog prostora supervizor pokazuje poštovanje prema supervizantima i procesu.

Pojam **transfer i kontratransfer** pokazao se kao koncept u kojem se također može vidjeti svjetonazor supervizora. Transfer i kontratransfer nesvjesno je organizirajuća djelatnost koja je oblikovana arhaičnim opažanjima sebe i drugih koji neosvješteno organiziraju subjektivni svijet pojedinca (Stolorow i sur., 1994.; prema Evans i Gilbert, 2008.). I stručnjak pomažuće profesije i korisnik doprinose njihovom odnosu svojim specifičnim načinima organiziranja odnosa i života koji su utemeljeni na njihovoj prošlosti, što utječe na način na koji opažaju sadašnjost. Stručnjak nije imun na taj proces, te su njegova načela organizacije pod utjecajem njegove vlastite povijesti i poznavanja znanja i vještina u svom profesionalnom području, što će onda utjecati na odabir fokusa u radu s korisnikom. Cajvert (2009.) navodi da kontratransfer označava osjećajne reakcije terapeuta prema klijentu, a koje ne potječu od toga kako se klijent ponaša, nego iz terapeutova životna iskustva. U širem smislu kontratransfer označava emocionalnu reakciju terapeuta na klijenta. Evans i Gilbert (2008.) dodaju da se u tom okviru opaža ne samo supervizant već i supervizor jer se kroz taj odnos pokazuju neke informacije o njemu. Ono kako sudionici navode da se svjetonazor u okviru transfera i kontratransfera pokazuje, može se sažeti u priču: supervizor se ugodno osjeća sa supervizantom, supervizanti osjete supervizora, pozicija moći zbunjuje, a transfer i kontratransfer rade se kasnije u supervizijskom procesu. Supervizori pokazuju svoj svjetonazor kad osjećaju težinu i strah za korisnika, kad otvaraju supervizijski prostor za erotski transfer i komuniciranje iz osobnosti (*Na primjer, kad pričam o superviziji kad se terapeutu nešto zaigra na klijenta, na nekom erotskom transferu ili svidanje. Tu u suštini, ne mogu reći da podržim, to je sad ono opasno reći da podržim, al u suštini otvorim prostor za to. Podržim ga, otvorim taj prostor, podržim ga u smislu da je to normalno i prirodno, da to ne znači da radimo lošu stvar. Problematično je ako to počnemo eksploatirat.* (s2pst)). Supervizor ovdje navodi da u slučaju erotskog transfera, otvaranjem prostora

u superviziji za to i podršci supervizantu da o tome razgovaraju, on zapravo pokazuje da je normalno i prirodno razviti svidanje prema klijentima. Što bi zapravo značilo da će supervizor koji ne smatra da je normalno i prirodno da se terapeutu sviđa klijent, vrlo vjerojatno to i pokazati, ali tako da neće otvoriti toliko prostor slobode i podrške, već će vjerojatno odmah ili prerano postaviti granicu. Sljedeća sudionica navodi da se svjetonazor pokazuje u odnosu upravo kroz djelomično nesvjesnu konfiguraciju transfera i kontratransfera (*...kao supervizor sam tu osoba...koju oni negdje osjete, odnosno oni su izoštrjeni, vide, čuju osjete* (s1pst)). Kroz transfer i kontratransfer ljudi „prepoznaju“ jedni druge kao sebi slične ili različite jer ih uspoređuju s osobama i iskustvima iz prošlosti. Na temelju tih iskustava supervizanti osjećaju jesu li supervizori bliski njihovim dosadašnjim iskustvima s drugima ili su različiti. Na primjer, ako supervizant ima naglašenu potrebu za pripadanjem i ljubavlju i dolazi s iskustvom povrede u intimnim odnosima, ili s relativno neugodnim iskustvom s prošlim supervizorom, taj će supervizant vidjeti čuti i osjetiti novog aktualnog supervizora upravo kroz svoja prošla iskustva. Ako novi, aktualni supervizor prepozna senzibilnost supervizanta i pruži mu malo više podrške od očekivanoga, stvarat će se novo iskustvo za supervizanta. No da bi se to pojavilo, supervizor mora imati svjetonazor o prihvaćanju drukčijih, koji podržava prihvaćanje senzibilnih supervizanata koji imaju naglašenu potrebu za ljubavlju i pripadanjem. Sudionica opisuje kako se pokazao svjetonazor kod supervizorice koja ju je zbunjivala; uočava se da je među njima vladao negativni transfer roditelj – dijete te da je on pokazivao supervizorovo razmišljanje o moći, koje je supervizor očigledno trebao prorađivati u svom kontinuiranom radu na sebi (ili na superviziji), ali vjerojatno nije (*Prva supervizorica mi je bila zbunjujuća, nije mi bio potpuno jasan njen svjetonazor, odnosno čak i je, ali je bio možda malo drugačiji od moga. Bilo je više te moći, pozicije moći... ne, ja sam ok, ti si ok, nego ja sam ok, ja sam učitelj, a ti si mala.* (s1pst)). Upravo je to dobar primjer kako supervizori kroz transfer i kontratransfer pokazuju svoj svjetonazor i ako neki njegovi dijelovi nisu osvješteni, oni se pokazuju u transfernom i kontratransfernom odnosu i onemogućuju dublje povezivanje i bliskost, o čemu je bilo riječi u prethodnom odlomku. Važno je da o svjetonazoru razgovaramo tijekom izobrazbe za supervizora, ali i kontinuirano tijekom svog profesionalnog razvoja jer je očigledno da svjetonazor pomagača stoji u pozadini intervencija i metoda rada, a pogotovo u transferu i kontratransferu s obzirom na to da oni djelomično dolaze iz područja nesvjesnog.

Sudionici navode da se svjetonazor vidi i u **dobronamjernosti supervizora** (*A stvar je u tome da je ona (supervizorica – dopuna istraživačice) bila vrlo ugodna i prema meni je bila vrlo ugodna i čak*

imam osjećaj da na neki način me i simpatizirala, ne mogu reć više od drugih, ali imam osjećaj da je imala dobru namjeru prema meni i onda ustvari sam shvatio da tu je i ona imala dobru namjeru i ustvari pokazivala to, ustvari ja sam brže rastao... (s6pst)). Također, supervizor dobronamjernošću pokazuje da voli ljude (...*dobra namjera je ljubav. (s6pst)*), a svjetonazor se vidi i ...*u načinu na koji vodim proces u kojem ću jako paziti da ne štetim osobi nego da radim za njezino dobro... (s9psr)*. Dobronamjernost ili nezlonamjernost jedno je od načela koje je općeprihvaćeno u literaturi i prema kojem autori razvijaju i diskutiraju etička pitanja i odnosi se na način rada supervizora koji radi tako da nikog ne povrijedi (Yeels, 2004.; prema Ajduković i Cajvert, 2004.).

Sudionici navode da se svjetonazor vidi u postavljanju **granica u odnosu**. Barnett (2009.) navodi da je učenje o postavljanju granica jedno od važnijih učenja u edukaciji za psihoterapeute i supervizore. Naučiti kako koristiti granicu u svrhu odnosa, a ne u svrhu barijere, veliki je izazov i supervizori usvajaju granice vremena, mjesta, dodira, samootkrivanja te one trebaju biti jasne, ali ne i rigidne. Također, granice receptivnosti trebaju biti propusne tako da ne drže supervizante „vani“, a ipak da supervizori ne budu „spužve“ u superviziji. S obzirom na to da rad s pomagačima izaziva osjećaje, stres, napetost, odnosno potiče osobnu dinamiku kod pomagača, dobra supervizija usmjerit će dio pažnje i na taj dio, na način koji će istražiti hoće li pomagač moći nastaviti dobro raditi unatoč osobnoj dinamici te može li učiti iz toga (Hawkins i McMahon, 2020.). Ajduković (2004.) također navodi da postoji granica između psihoterapije i supervizije i iako se u superviziji ne bavimo psihoterapijom, supervizija može imati terapijski učinak. Sudionici istraživanja navode da se u razumijevanju i suptilnim granicama vidi supervizorovo poštovanje supervizanta (*Poštujemo se, poštujemo tu jednu granicu u tom smislu i taj odnos opstaje... I neka suptilnost razumijevanja tih granica... nećemo preći preko tuđih granica. (s2pst)*). Također, svjetonazor se pokazuje u poštovanju i provjeravanju granica (*u načinu da ću poštivat slobodnu volju i granice svake osobe koja je u grupi i da ću provjeravat njezine granice... (s9psr)*). Postavljanje granice također pokazuje da se neke stvari ne trebaju dijeliti (...*mislim da neke stvari nisu niti za dijeliti, da se nekome kažu i radi se o intimnoj sferi... (s11psr)*). Očigledno se na granicama u susretu supervizora i supervizanta vide neki dijelovi svjetonazora.

Sljedeći pojam koji sudionici navode kao dio pokazivanja svjetonazora je **prihvatanje**, koje zapravo predstavlja kritični element za održavanje odnosa kao pokušaj da se razumije perspektiva

druge osobe. Prihvaćanje potiče promjenu (Ajduković, 2012). Urođena potreba svih ljudi je da budu doživljeni, prihvaćeni, poštovani, simpatizirani, da primaju toplinu i ljubav iz okoline. Tu potrebu Rogers naziva pozitivnom pažnjom. Rogers kaže da je ta potreba toliko snažna da će dijete u razvoju učiniti sve da bi dobilo pozitivnu pažnju. Rogers također kaže da ljudi imaju potrebu prihvatiti i sebe, a to je povezano s osjećajem odobravanja i zadovoljstva. Potreba za prihvaćenošću ljude čini osjetljivima na stavove i očekivanja drugih u odnosu na sebe (Fulgosi, 1990.). Taj termin suvremenim pomažućim profesijama u nasljeđe su ostavili humanistički psiholozi i to nasljeđe uživamo i danas. U traženju prihvaćanja vidi se da pomagač ima tendenciju povezivanja (*...i da gledam što imamo zajedno, da idemo za tim i da vidimo možemo li jedan drugog prihvatit i ostvarit dijalog...* (s12pst i psr). Također, na pitanje što bi supervizanti rekli koji se dio svjetonazora vidi kod njih, sudionik vjeruje da njegovi supervizanti vide prihvaćanje kao njegov svjetonazorski dio (*(Moji supervizanti bi vam rekli da ja mislim – dopuna istraživačice)...prihvaćanje je ključno* (s6pst)). Prihvaćanje doprinosi razvoju odnosa te se u prihvaćanju pokazuje dio supervizorova svjetonazora.

Sljedeći pojam u okviru kojeg se vidi kako supervizori pokazuju svjetonazor naziva se **prisutnost**. Heery (2015.) navodi da pomagač treba imati kvalitetu prisutnosti tijekom svog profesionalnog rada jer ona utječe na proces rada s korisnikom i u konačnici na njegovu dobrobit. Schneider (2015.) navodi da je prisutnost osnovni uvjet za oslobađanje iskustva i ona ima tri terapijske funkcije: drži terapijski odnos, osvjetljava bitne karakteristike tog odnosa i potiče na prisutnost ostale koji su tu. Prisutnost se može osjetiti. Može se osjetiti i kroz odsutnost, a kada je terapeut ometan nečim i nije kvalitetno prisutan, područje njihova odnosa slabi. Kada je tereput kvalitetno prisutan, područje njihova odnosa jača. Prisutnost pokazuje klijentov i terapeutov svijet te je usko povezana s empatijom (Bohart, 1991., Greenberg, Rice i Elliot, 1993.; prema Schneider, 2015.). Terapeut postaje barometar svega što se u tom odnosu događa ili, drugim riječima, prisutnost omogućava sagledavanje cijele atmosfere odnosa stručnjaka pomažućih profesija i korisnika. Isto vrijedi i u supervizijskom odnosu, prisutnost supervizora je ključna, a prema nalazima ovog istraživanja ona odražava i svjetonazor supervizora kroz fizičku prisutnost u prostoru (*To (svjetonazor – dopuna istraživačice) se pokazuje kroz... prvo, ja nastupam tu fizički. Prostorno je to tu, dakle nešto se tu fizički događa. Imamo taj naš odnos koji onda spada pod tu društvenu dimenziju...* (s3psr)); bivanje i način postojanja i komuniciranja (*...ako ja ne kažem verbalno (svoj svjetonazor – dopuna istraživačice)... (ja to pokažem – dopuna istraživačice) ...a kako ću pokazati?*

Kroz razumijevanje, suosjećanje, prisutnost, prihvaćanje, bivanje... (s5pst i psr)); (Ja ih eksplicite ne navodim možda nužno, ali mislim da način na koji postojim i komuniciram, mislim da možda je vidljivo (svjetonazor – dopuna istraživačice) (s7pst)). Sudionici navode da se svjetonazor vidi u načinu njihove prisutnosti na superviziji, odnosno ako su kvalitetno prisutni, pokazuju supervizantima da drže do prihvaćanja i suosjećanja.

Sudionici navode da se svjetonazor vidi i kroz **intuiciju** jer intuitivno izabiremo supervizore za koje poslije otkrijemo da su nam slični (*Pa tada možda nisam još ni znala dok mi je bila supervizor, možda nisam znala toliko o njoj pojedinosti kao šta sad znam nakon deset godina druženja s njom, tad sam je izabrala (svog supervizora – dopuna istraživačice) možda i po nekoj intuiciji. (s8psr)),* a također intuicijom supervizor odlučuje koliko će svjetonazora pokazati svjetonazora (*Meni to ide nekako spontano da ja intuitivno osjetim mjeru, a sad kad me pitaš gotovo da ne znam odgovor, meni to ide intuitivno, ja osjetim koliko bi bilo sa mjerom pokazati...(s10psr)).* Intuicija (kasnolatinski *intuitio* ‘pronicanost’) prema definiciji *Hrvatske enciklopedije* neposredni je uvid, izravno spoznavanje, bez diskurzivnog mišljenja. Za R. Descartesa intuicija duha (*mentis intuitus*) jest ono mišljenje i spoznavanje koje prethodi svakoj metodi, a u svakodnevnom govoru predstavlja manje ili više točan osjećaj za ono što se ne može provjeriti; proces shvaćanja neke situacije, osobe ili pojave bez posebnog razmišljanja ili zaključivanja, katkad obojen osjećajima. Javlja se kao nagao, nerastumačiv uvid u situaciju. Intuicija je fenomen koji već dugo postoji u području savjetovanja. Iako su još Rogers, Jung i Freud razmatrali taj pojam, i dalje postoji nedostatak konsenzusa o tome kako definirati (kliničku) intuiciju, no ipak ju teoretičari posljednjih godina pokušavaju objasniti u kontekstu savjetovanja (Marks-Tarlow, 2012., 2014.; Schore, 2011.; prema Bryant i Luft, 2023.). Bryant i Luft (2023.) napravili su kvalitativno istraživanje kojim su utvrdili da intuicija proizlazi iz unutrašnjosti stručnjaka pomažućih profesija tijekom rada s korisnikom i omogućuje im usmjeravanje na neverbalne informacije. Proizlazi iz svjesnosti, neplanirana je i spontana i sudionici se pitaju trebaju li ju podijeliti s klijentom ili ne. Intuiciju treba razmatrati krajnje oprezno u etičkom kontekstu te se uvijek treba imati na umu da je na prvom mjestu dobrobit korisnika, a ne intuicija ili bilo koja druga karakteristika supervizora sama za sebe. Dakle, sudionici ovog istraživanja navode da se koriste intuicijom, da intuitivno prepoznaju svjetonazor svojih supervizora te da intuitivno odlučuju koliko će svjetonazora pokazati.

4.2.2. Dijaloška perspektiva

Dijalošku perspektivu opisuje pet pojmova: **djelotvorno slušanje i govorenje, zainteresiranost za drugoga, implicitno pokazivanje svjetonazora, povratna informacija i poštovanje**. Pojam djelotvornog slušanja i govorenja odnosi se na prihvaćanje različitosti, pažljivo slušanje, parafraziranje rečenoga (...svjetonazor se vidi kroz – dopuna istraživačice) *prihvaćanje različitosti... Dakle, sa onim što oni dolaze, pažljivim slušanjem i parafraziranjem onoga što su oni rekli i razumijevanjem za njihove stavove.* (s4psr)); na to da supervizanti vide, čuju i osjete (...ali kao supervizor sam tu osoba... koju oni negdje osjete, odnosno oni su izoštreni, vide, čuju, osjete. (s1pst)); da supervizant iščitava, a supervizor eksplicitno izjavljuje stavove i uvjerenja (*Dakle, recimo ako sam ja supervizant u supervizijskoj grupi, tu ja nešto iščitavam, a onda ta osoba (supervizor – dopuna istraživačice) može u kontekstu te supervizije ili izvan toga i imat neke izjave...i onda eksplicitno...eksplicitno izrazi određene stavove, uvjerenje...* (s3psr)). Nadalje, taj se pojam odnosi na postavljanje pitanja više kognitivne razine, razumijevanje i jasno definiranje problema (*Ona (supervizor – dopuna istraživačice) je bila izuzetno dobar slušač. Jako dobro je parafrazirala, postavljala je pitanja koja traže više kognitivne razine razumijevanja samoga sebe i odnosa s drugima i onog konteksta „što ako“... Dakle, razumijevanje samog problema, jasnoću definiranja problema...* (s4psr); na izražavanje misli i osjećaja (...nakon ciklusa imaju onako jednu dobru, dobru cjelovitu sliku o meni kao osobi jer vide što mislim, izražavam što mislim, što osjećam... (s9psr)); na to da se verbalno vidi i čuje (...verbalno se vidi, da...čuje se... (s10psr)) i na to da supervizor pokazuje svjetonazor putem pitanja i odgovora (...naravno da ću se tu negdje provući kroz neke odgovore, kroz neka pitanja da će se vjerojatno i moj osobni stav kroz to provući... (s8psr)). Pojam **zainteresiranost za drugoga** odnosi se na razumijevanje, suosjećanje, prisutnost, prihvaćanje, bivanje (*Međutim, ako ja ne kažem verbalno (svoj svjetonazor – dopuna istraživačice)...(ja to pokažem – dopuna istraživačice)...a kako ću pokazati? Kroz razumijevanje, suosjećanje, prisutnost, prihvaćanje, bivanje...* (s5pst i psr)); na način na koji se razgovara s ljudima i na nastojanje razumjevanja drugih (*Ljubav daleko nas može dovest ili ove neke vrijednosti, mislim da se i to možda vidi na način na koji pričam o ljudima ili o tome šta se događa u supervizijskom procesu na način da pokušavam ne suditi, ne dovodit stvari na način ovo je loše ili ovo je dobro, nego ajmo probat razumjet...tako da mislim da se vidi.* (s7pst)); na to da se svakom posveti vrijeme i svakog čuje ((Supervizorica – dopuna istraživačice)...znala je nekako svakome

posvetiti vrijeme. Svakoga čuti... (s14psr)); na postavljanje pitanja koja traže višu razinu razumijevanja sebe i drugih (Ona (supervizor – dopuna istraživačice) je bila izuzetno dobar slušač... jako dobro je parafrazirala, postavljala je pitanja koja traže više kognitivne razine razumijevanja samoga sebe i odnosa s drugima i onog konteksta „što ako“... Dakle, razumijevanje samog problema, jasnoću definiranja problema... (s4psr)); na pozivanje na otvorenost, kazati bez zadržke (...mislim da može iščitati po tome... što ja u superviziji uvijek ljude pozivam budu otvoreni, da koliko daju toliko mogu očekivati da će dobiti,...pozivam ih ono...da kažu bez zadržke... (s14psr)) i na Ja/Ti, jednakost u odnosu (...sloboda, odgovornost, ja/ti, jednakost u odnosu... (s2pst)). Pojam **implicitno pokazivanje svjetonazora** odnosi se na to da se svjetonazor sigurno pokazuje i vidi ((Moji supervizanti – dopuna istraživačice) sigurno vide neke svjetonazore...da, da... sad klik, klik, klik, klik... (s6pst)); na to da supervizori pokazuju sve dimenzije svjetonazora (Mislim da sam pokazala zapravo sve (dimenzije svjetonazora u superviziji – dopuna istraživačice). (s3psr)); na to da se svjetonazor više pokazuje u psihoterapiji (Puno manje (pokazujem svjetonazor u superviziji – dopuna istraživačice) nego u procesu psihoterapije...(smijeh). (s5pst i psr); i neverbalno pokazivanje stavom, položajem tijela, kontaktom očima, zračenjem (Kad kažem pokazivati (svjetonazor – dopuna istraživačice) mislim na neverbalnu komponentu...Znači stav, položaj tijela, kontakt očima, zračenje. (s5pst i psr)). Nadalje, taj se pojam odnosi i na to da je nemoguće da ne pokazujemo svjetonazor (To je nemoguće da ne pokazujemo... nego mi u nekom trenutku ipak pokazujemo... ona fizička naša prisutnost, i naše oči... ne možemo biti toliki glumci, znači mi moramo bit to kaj jesmo, ne možemo pobjeći od sebe... (s11psr); na životni stav, energiju, otvorenost, optimizam, šalu, znatiželju (To je ono što se vidi znači ...moj...nekakav životni stav...gdje ja imam ...puno nekakve energije, gdje sam ja ono prema životu otvorena, optimistična i ...gdje fizički sam prisutna u tom prostoru, gdje to tako pokazuje...to je ono što se može vidjeti, gdje se volim našaliti, gdje sam znatiželjna... (s13pst i psr)); na ekspresivnost (...ne mislim da supervizor treba biti ono zatvorena kutija... nije...robot... ja sam ekspresivna, kod mene se vidi, ali ja ne nudim eksplicitno ništa... (s13pst i psr)) i na to da je svjetonazor vidljiv u načinu postojanja i komunikacije (Ja ih eksplicite ne navodim možda nužno, ali mislim da način na koji postojim i komuniciram, mislim da možda je vidljivo (svjetonazor – dopuna istraživačice) (s7pst)). Pojam **povratna informacija** odnosi se na to da supervizori za veći trud dobiju bolji feedback (Pa znaš što, prije sam možda bio bolji u superviziji, pa sad... možda sam se više trudio pa sam dobivao bolje feedbackove, sad se manje trudim pa...(smijeh). (s2pst)) i

na to da *feedback* govori o tome koliko nas supervizanti poznaju (*A čini mi se da me (supervizanti – dopuna istraživačice) poznaju zato što imam taj neki povratni feedback, kažu mi da im je bilo super na superviziji.* (s8psr)). Pojam **poštovanje** odnosi se na ophođenje prema supervizantima (...*izražavam, dakle pokazujem svoj odnos prema njima (supervizantima – dopuna istraživačice), to moje ophođenje prema njima...* (s9psr)); na poštovanje supervizora kao osobe (...*to je žena (najznačajniji supervizor – dopuna istraživačice) koju jako cijenim kao osobu, koja ima slične neke svjetonazore sa mnom... ..jako je cijenim.* (s8psr)) i na podržavanje i poštovanje članova grupe (...*u načinu na koji podržavam člana grupe, u načinu na koji ga poštujem...* (s9psr)).

Unutar tematskog područja pokazivanja svjetonazora ova kategorija, kao i kategorija relacijske perspektive, sadrži najviše informacija sudionika istraživanja, što navodi na pretpostavku da se svjetonazor pokazuje najviše u dijalogu i odnosu.

U kategoriji **dijaloška perspektiva** svjetonazor se pokazuje u zainteresiranosti za drugoga, u davanju povratnih informacija, u djelotvornom slušanju i izražavanju, poštovanju i implicitnim načinima pokazivanja svjetonazora. Sudionici govore da ako supervizor pokazuje zainteresiranost za supervizanta, ako ga djelotvorno sluša, ako mu pokazuje poštovanje, daje nevrednujuće poruke u povratnim informacijama, da mu tako implicitno, na različite načine pokazuje svoj svjetonazor. Svjetonazor nije skriven, već je prisutan u dijaloškoj perspektivi kako to sudionica navodi (...*Ne možemo se ne pokazati. Pokazujemo se u svakom slučaju.* (s5pst i psr)).

Pojam **zainteresiranost za drugoga** doima se jednostavnim, no Ajduković (2012.) navodi da razvijanje stvarnog interesa i uvažavanja sugovornika nije jednostavan zadatak. Dijalog poziva i zahtijeva od sudionika osjećaj uzajamnosti uključujući stvarno poštovanje i iskreni interes za drugoga. Suvremeni stručnjaci humanističke psihologije i psihoterapije idu i korak dalje pa zainteresiranost ili interes za drugoga nazivaju drugim terminom, *Awe*, u doslovnom prijevodu ‘strahopoštovanje’, ili *orientation awe inspiring*, u prijevodu ‘usmjerenost na inspirativno poštovanje druge osobe’. Schneider (2015.) smatra da ta vrsta usmjerenosti na drugoga sadržava poniznost, čuđenje i zadivljenost pred životom i čovjekom. Takva se zainteresiranost za drugoga ne uči kognitivno, ona se stječe iskustveno i o tome treba voditi računa pri edukaciji budućih pomagača, te u tom smislu supervizori mogu biti oni koji pokazuju put k istinskoj zainteresiranosti za drugoga ako su, naravno, sami svjesni te zahtjevne pozicije naspram drugoga. Tako sudionici navode da se njihov svjetonazor vidi u načinu na koji razgovaraju s ljudima (s ljubavlju) (...*Ljubav*

daleko nas može dovest ili ove neke vrijednosti, mislim da se i to možda vidi na način na koji pričam o ljudima... (s7pst)); ili se vidi u otvorenosti, pažljivosti, zainteresiranosti (...Otvorenost...pažljivost... ta zainteresiranost (supervizora – dopuna istraživačice) za drugoga...izdržavanje kad je teško, usmjerenost na dobro (s5pst i psr)); ili se svjetonazor supervizora vidi kroz „življenje“ da su ljudi O. K. (...Mislim da bi rekli da držim do odnosa, mislim da bi rekli da živim to da su ljudi ok. (s1pst)).

Pojam **povratna informacija** odnosi se na davanje informacije drugoj osobi o našem dojmu njezina ponašanja (Ajduković, 2012.). Korisna povratna informacija otkriva nešto o osjećajima a da se moralno ili etički ne osuđuje ponašanje, a davanje emocionalne reakcije kao povratne informacije usmjeruje pažnju druge osobe na stvarnost. Jedan sudionik navodi da kad se više trudi kao supervizor, dobije bolje povratne informacije od supervizanata, čime implicira da je njegov stav prema superviziji i davanju (većem ili manjem) supervizantima vidljiv (*Pa znaš što, prije sam možda bio bolji u superviziji, pa sad...možda sam se više trudio pa sam dobivao bolje feedbackove, sad se manje trudim pa... (smijeh). (s2pst)).* Konfrontacija može biti sastavni dio dijaloga te uključuje izravno suočavanje osobe s nefunkcionalnim/neprilagođenim ponašanjima, moralnim vrijednostima, osjećajima, činjenicama, mišljenjem. Tako se kroz konfrontaciju, kako navodi sudionica (*...ja sam vjerovala da je to njena manipulacija, ali sam ju konfrontirala s tim... tu sam evo jasno sam rekla neke svoje stavove... (s13pst i psr)),* pokazuje svjetonazor supervizora.

Pojam **implicitno pokazivanje svjetonazora** obuhvatio je sve one načine pokazivanja svjetonazora koje je bilo teško ili nemoguće preciznije odrediti (*Mislim da sam pokazala zapravo sve (dimenzije svjetonazora u superviziji – dopuna istraživačice). (s3psr)); Puno manje (pokazujem svjetonazor u superviziji – dopuna istraživačice) nego u procesu psihoterapije...(smijeh). (s5pst i psr); To je nemoguće da ne pokazujemo, ...nego mi u nekom trenutku ipak pokazujemo...ona fizička naša prisutnost, i naše oči, ...ne možemo biti toliki glumci, znači mi moramo bit to kaj jesmo, ne možemo pobjeći od sebe... (s11psr); ...ne mislim da supervizor treba biti ono zatvorena kutija... nije...robot... ja sam ekspresivna, kod mene se vidi, ali ja ne nudim eksplicitno ništa... (s13pst i psr); Ja ih eksplicite ne navodim možda nužno, ali mislim da način na koji postojim i komuniciram, mislim da možda je vidljivo (svjetonazor – dopuna istraživačice) (s7pst)).* Sudionici čak navode da eksplicitno ne pokazuju svjetonazor, ali da se on zapravo vidi, da je implicitno prisutan u superviziji. To su vrlo vrijedne informacije i ne treba ih u izobrazbi pomagača podrazumijevati kao

što to često radimo s temom svjetonazora. Ti nam nalazi govore da je naš svjetonazor uvijek prisutan, bez obzira na to koliko smo vješti u superviziji, stoga prorađivanje vlastitog svjetonazora i vlastiti osobni razvoj stručnjaka mora biti imperativ u profesiji supervizora (i pomagača općenito). Manjak svjesnosti o tome može stvoriti slijepe pjege kod stručnjaka te se može dogoditi da vješt supervizor koji se ne brine dovoljno o osobnom razvoju odbija supervizante i ne motivira ih na superviziju. Područje slijepe pjege područje je u kojem drugi o meni nešto zna ili vidi, a ja to ne želim znati ili izbjegavam vidjeti i što je osoba spremnija primati informacije o sebi, što se više želi upoznati i više i sadržajnije s drugima komunicirati, to je područje slijepe pjege manje. To je ujedno i područje u koje spremamo neke svoje neuspjehe i osjećaje krivnje (Ajduković i Hudina, 1996.). Zato je jako važno snažnije i jasnije implementirati zahtjev za osobnim razvojem stručnjaka počevši od organizatora obrazovanja do udruženja kojima oni poslije pripadaju.

Nalazi su pokazali da se svjetonazor u superviziji pokazuje i kroz tzv. djelotvorno slušanje i govorenje što su temeljne komunikacijske vještine. Djelotvorno slušanje (Sharland, 2010.; prema Ajduković, 2012.) objedinjuje usmjereno slušanje, sažimanje i postavljanje pitanja te se odnosi na više tipova slušanja: diskriminativno slušanje, slušanje s razumijevanjem, evaluativno, empatičko i dijaloško slušanje. Tako sudionici navode sljedeće: *Supervizor pokazuje svoj svjetonazor – dopuna istraživačice)...pažljivim slušanjem i parafraziranjem onoga što su oni (supervizanti – dopuna istraživačice) rekli i razumijevanjem za njihove stavove. (s4psr); ...verbalno se vidi, da...čuje se... (s10psr).* Iz izjava je vidljivo da se tipovi slušanja međusobno povezuju u praksi te da se kroz njih pokazuje svjetonazor onoga tko govori, odnosno supervizora. Djelotvorno govorenje odnosi se na verbalne načine slanja poruka. Ajduković (2012.) analizom postojeće literature i temeljem vlastitog iskustva u podučavanju komunikacijskih vještina razlikuje tri načina verbalnih poruka: prenošenje informacija i objašnjavanje (govor iz To), izražavanje sebe, svojih stavova, uvjerenja (govor iz Ja) i postavljanje pitanja. Sudionici navode da su pokazali svoj svjetonazor tako što su direktno rekli iz Ja svoje uvjerenje i stav (*Osnovna premisa mog rada je da ostali ljudi prihvate to da je život težak, recimo i da tu negdje sigurno sam odreagirao ono ustvari „Ajđ', moraš prihvatit da nije lako, da je teško.“ Sigurno u tom kontekstu jesam. (s6psr)*) ili su izrazili sebe iz Ja (*...nakon ciklusa imaju onako jednu dobru, dobru cjelovitu sliku o meni kao osobi jer vide što mislim, izražavam što mislim, što osjećam... (s9psr).* Svjetonazor se vidi u sadržaju koji iznosimo (*...sadržaj koji ja iznosim, koji govorim... (s9psr)*) ili u postavljenim pitanjima (*...naravno da ću se tu negdje provući kroz neke odgovore, kroz neka pitanja da će se vjerojatno i*

moj osobni stav kroz to provući... (s8psr)). Također, sudionici su pokazali svjetonazor objašnjavanjem (Pa s ovim tjelesnim malo ih možda gnjavim da trebaju vježbati, moraju vježbat svoj tjelesni dio, da moraju pazit na svoje tijelo i da rade vježbe snage. To jako utječe na transformaciju. (s6pst)).

Iz navedenog je vidljivo da su komunikacijske vještine djelotvornog slušanja i govorenja ujedno i vještine kojima tijekom komunikacije između ostalih prenosimo i informacije o svom svjetonazoru i to načinom na koji slušamo i govorimo. Toga stručnjaci pomažućih profesija trebaju biti svjesniji i tu spoznaju također treba jasnije prenijeti budućim stručnjacima, odnosno supervizorima, da bi bili svjesniji načina na koji razgovaraju s drugima.

4.2.3. Refleksivna svjesnost selfa

Naziv ove kategorije uključuje tri koncepta: refleksiju, svjesnost i self. Tako se daje na važnosti svakom od ta tri koncepta koji u međusobnoj interakciji pridonose tome kako supervizori vide sebe i ljude oko sebe u odnosu na pokazivanje svjetonazora.

Self ili vlastito ja (Fulgosi, 1990.) najvažniji je koncept u Rogersovoj teoriji ličnosti i on zapravo predstavlja pojam o sebi. Self je fluidna, promjenjiva cjelina i proces, ali je u svakom trenutku jedan specifičan entitet. Self ili pojam o sebi sastoji se od svjesnih percepcija i vrijednosti u vezi sa sobom. Taj pojam predstavlja shvaćanje koje pojedinac ima o sebi i o tome kakva je on ličnost. Teoretičari selfa (Dan Zahavi, Evan Thompson, Wolfgang Fasching i Ram Prasad Chaturvedi; prema Robbins i Gordon, 2015.) razmatraju ga kao esencijalnu strukturu svjesnosti koja se ne temelji na kognitivnom razumijevanju selfa u svijetu, već je prerefleksivna, subjektivna i samootkrivajuća.

Oni koji danas pišu o svjesnosti (Janzen, 2005.) gotovo uvijek započinju riječima da pojam svjesnost nije jednoznačan, već sklizak i promjenjiv koncept koji sadržava heterogene psihološke fenomene. Svjesnost se prema *Hrvatskom jezičnom portalu* definira kao stanje i svojstvo onoga koji je svjestan, onoga što je svjesno. Svijest se u *Hrvatskoj enciklopediji* definira u okviru psihologije kao ukupnost subjektivnih psihičkih procesa na koje je pojedinac usmjeren u određenom trenutku. U tom je značenju svijest usko povezana s fenomenom pažnje. Iako je svijest bila jedan od središnjih pojmova tradicionalne psihologije, pod utjecajem bihevizma bila je, kao isključivo subjektivni fenomen, zanemarena u kasnijim psihologijskim istraživanjima. U novije se

doba ponovo istražuje, posebice u području kognitivne psihologije. Rezultati novijih neuroznanstvenih nalaza upućuju na to da je svijest vezana za rad složenih moždanih neuronskih krugova koji uključuju dijelove kore velikog mozga u čeonom, tjemenom i sljepoočnom režnju, ali i neka supkortikalna područja, ponajprije dijelove talamusa. Čaklović (2023.) navodi da sâm termin *svjesnost* u znanstvenoj i filozofskoj literaturi nije nešto jedinstveno, već nosi značenje svojstva ili aspekta pripisanog relevantnom uporabom pridjeva *svjestan*. Neka od značenja termina svjesnosti spadaju u područje osjetilnosti (percipiranje okoline i ponašanje kao reakcija na tu precepciju), budnosti i/ili opreznosti, samosvjesnosti (percipiranje vlastite svjesnosti). Neka od njih su kvalitativno stanje karakterizirano našim senzornim aparatom, reakcijom na iskustveno stanje općenito (misli, želje), fenomenalno (pojavno) stanje kao proširenje kvalitativnog stanja koje nadilazi prostornu, vremensku i konceptualnu organizaciju našeg iskustva, narativno stanje koje bi se moglo opisati kao „tok svijesti“. Apsolutno se svi slažu da je osobno svjesno iskustvo jedino za što možemo reći da je prisutno i nezaobilazno. Primat direktnog iskustva ruši dosadašnje paradigme u kojima je mozak – um i moderator i interpretator. U tom procesu nismo u stanju napraviti iskorak izvan svjesnosti i u tom smislu ona ima neku vrstu ireducibilnog prioriteta nad svim pojavama uključujući i našu vlastitu percepciju. Znanost, znanstveni pristup i metode zasnovane na eksperimentalnim činjenicama u kontekstu svjesnosti ne uspijevaju obuhvatiti taj pojam. Jedan od razloga je taj što je znanstveni pristup temeljen na podacima, a podatke obrađuje onaj dio našeg mentalnog ustrojstva koji nazivamo intelektom. U osnovi analiza podataka, bez obzira na njihovu kompleksnost, leži poriv za preživljavanjem bilo da se radi o preživljavanju pojedinca, pojedinih grupa bilo ljudske vrste kao takve. Filozofski rječnik refleksiju opisuje kao ‘misaono, razumsko osvrtnje nadoživljavanje; promišljanje, razmišljanje, rasuđivanje’ (Filipović, 1989.: 285; prema Trampuš, 2018.). Iz takve je definicije vidljivo da se radi o mentalnoj aktivnosti koja je presudna za, najšire rečeno, shvaćanje svijeta. Rječnička definicija refleksiju vidi kao „viši stupanj svjesnosti, 'znanje o znanju', misaono promatranje svjesne aktivnosti i njenih ostvarenja, pri čemu je težište pažnje pomaknuto s prvotnih objekata na sam subjekt i njegov, bilo teorijski bilo praktički, odnos prema objektima“ (Filipović, 1989.: 285; prema Trampuš, 2018.). Prema istom rječniku reflektirati znači osim prvotnog fizikalnog smisla odražavanja refleksije, ‘predomišljati, promišljati, misliti sama sebe, tj. kada duh, um ili spoznaja ne spoznaje izvanjske predmete nego se okreće sebi, razmišlja o samom mišljenju i njega uzima za svoj predmet te na taj način dolazi do 'znanja o znanju' i samosvijesti’ (Filipović, 1989.: 286). U toj definiciji implicitno je i stajalište

G. H. Meada da je refleksivnost, odnosno mogućnost da se razmišlja o sebi kao o objektu, uvjet za nastanak samosvijesti (Trampuš, 2018.). Pojam refleksivne svjesnosti stvorio je Sartre, kao reakciju na psihoanalitičku distinkciju svjesnosti i nesvjesnosti (Deurzen, 2010.). Refleksivna svjesnost pojam je koji označava da je osoba svjesna nečega, ali je svjesna i svoje svijesti o tom nečemu jer refleksivna svjesnost, kaže Prado (1978.), mora imati objekt.

Ova kategorija, dakle, u svom sadržajnom smislu obuhvaća self ili pojam o sebi, refleksiju o sebi i drugima kao prirodno svojstvo svjesnosti i svjesnost kao individualno iskustvo sudionika istraživanja u odnosu na pokazivanje svjetonazora kod supervizora. Kategoriju **refleksivna svjesnost selfa** u ovom istraživanju opisuju sljedeći pojmovi: *svjesnost o sebi, svjesnost o supervizorima i kolegama, osvještavanje svjetonazora kroz dijalog i svjesnost o utjecaju terapeuta, učitelja i supervizora*. Pojam *svjesnost o sebi* obuhvaća odgovore sudionika na pitanje: „Što vaši supervizanti i/ili kolege znaju i misle o vašem svjetonazoru i temeljem čega to zaključujete?“ Odgovori su pokazali da supervizori, sudionici istraživanja, misle da pokazuju svjetonazor na sljedeći način: držanjem do odnosa, poštenjem, transparentnošću, prisutnošću, ljubavlju prema superviziji, odgovornošću, strukturiranošću, životnim i profesionalnim iskustvom, akumuliranim znanjem, hrabrošću, stavom, držanjem, pogledom, kontaktom, tjelesnošću, spoznajom da život nije lagan, projekcijama, viđenjem i doživljavanjem drugih ljudi i otvorennošću za govorenje o različitim stvarima. Sudionik navodi manjak svjesnosti na ovom području: *Jako mi je to teško reć, to bi stvarno morali njih pitat... i ustvari sigurno bi tu bilo jako mnogo projekcija* (s6pst), ali isti sudionik ipak izdvaja: *Možda bi (moji supervizanti o meni – dopuna istraživačice) znali sigurno...ovaj dio o tjelesnosti ...sigurno bi znali ovo da život nije lagan...* (s6pst), pri čemu se vidi taj proces refleksije svjesnosti koja ima svojstvo prijelaznosti, koja se mijenja. Također se uočava da je sudionik svjestan da supervizanti vide njegov svjetonazor o životu, posebice dio da je život težak i da je tjelesnost važan dio života. Sudionica u refleksiji na pitanje o tome kako drugi vide njihovo pokazivanje svjetonazora navodi sljedeće: *Mislim da (supervizanti – dopuna istraživačice) neki dio možda o meni znaju, ne ovih privatnih informacija koliko možda baš točno ovo kako ja vidim i doživljavam ljude* (s7pst). Pritom ona osvještava da supervizantima pokazuje kako gleda na ljude i kako ih doživljava, što proizlazi iz njezina svjetonazora. Jedna sudionica navodi: *Mislim da bi (moji supervizanti za moje poimanje o životu – dopuna istraživačice) rekli da sam transparentna*. (s1pst), a druga sudionica je odgovarajući na pitanje upravo to prepoznala kao dio svog svjetonazora (izjava je kodirana u okviru kategorije relacijska perspektiva pokazivanja

svjetonazora): *Imam najznačajniju supervizoricu... imam dojam da imamo sličan svjetonazor a to je ta transparentnost i da su ljudi ok...* (s1pst). Taj podatak pokazuje kako sudionici pokazuju svjetonazor, s time da u ovoj kategoriji zapravo promatramo kako razvijaju svjesnost o tome, te se nameće pretpostavka da supervizori pokazuju i one dijelove svjetonazora kojih nisu svjesni. To ponovno ukazuje na važnost kontinuiranog osvještavanja i prorade svjetonazora tijekom profesionalnog života i stručnjaka pomažućih profesija i supervizora. To je vidljivo i u sljedećoj izjavi: *...mislim da bi me opisali kao osobu...koja...ima i životnog i profesionalnog iskustva, akumuliranog znanja i i hrabrosti recimo sve to tako i reć, eto. Mislim da... me tako doživljavaju, zapravo takve su mi bile povratne informacije, nije da ja to sad fantaziram...* (s14psr), a to izjavljuje sudionica koja je ranije izjavila da je hrabra jer smatra da treba sve reći beskompromisno (*...moja pozicija uvijek jasno definirana, ja je uvijek jasno kažem...zbog toga ...moji kolege neki ljudi ono recimo smatraju...da sam hrabra, zato što kažem beskompromisno ono što je i ono što ja mislim ja to kažem...* (s14psr)). Iako se to kod svih sudionika dađe zaključiti, evo još jedne izjave: *...mislim da bi me mogli opisati kao nekog tko ...uvažava i poštuje druge ljude ...tolerantan, smiren... zainteresiran...ima znanje... topao... prisutan...* (s13pst i psr). Ista sudionica izjavljuje prethodno (u okviru prve teme opisivanja vlastitog svjetonazora, podtema Društvena dimenzija svjetonazora) o svom svjetonazoru sljedeće: *...nekakav moj osobni stav je da je važno poštivati druge i sve ono ...šta ih čini, pa tako i njihova kultura...ne osuđivat, ne procjenjivat, ne prosuđivati, ne vrednovati...* (s13pst i psr), gdje zapravo opisuje svoj svjetonazor kao osobe koja poštuje druge ljude i tolerira različitosti.

Sljedeća izjava dobro sažima nalaze u vezi s ovim pojmom, ali i cijelom kategorijom: *...dakle svaka stvar koju kažem, koju govorim, mislim da je obojena s mojim svjetonazorom.* (s9psr).

Pojam **svjesnost o supervizorima i kolegama** uključuje odgovore sudionika na pitanja: „Mislite li da ste po svjetonazoru drugačiji od drugih kolega i u čemu? Kako su se vaši učitelji i supervizori prikazivali/pokazivali? Kako biste opisali svjetonazor svog najznačajnijeg supervizora?“ Jedna sudionica tako elaborira vlastita doživljena iskustva s kolegama u kojima joj se čini da psiholozi pomagači pokazuju sličan svjetonazor (humanistički), a psiholozi znanstvenici pokazuju više individualističku perspektivu (*Od kolega psihologa koji su u pomagačkim zanimanjima se ne razlikujem, od onih koji su izvan pomagačkih zanimanja od njih se razlikujem to su znanstvenici, ali ne svi znanstvenici, dio znanstvenika. Svrstavam se u te humanističke vrijednosti... više polažem*

značaja na društvo i na odnose... Nekako mi se čini da oni (znanstvenici – dopuna istraživačice) imaju više tu jednu individualističku perspektivu. (s3psr)). To je, dakako, njezina subjektivna refleksija o vlastitom iskustvu, koja se doima zanimljivom za neka buduća istraživanja. Iz izjave sljedeće sudionice jasno se vidi da supervizanti imaju ideju o svjetonazoru svojih supervizora, odnosno supervizori pokazuju svoj svjetonazor (*Rekla bi da je (moj supervizor – dopuna istraživačice) osoba koja vjeruje da ljudi imaju i više kapaciteta nego što misle, da mogu više nego što misle, da su odnosi značajni i da tuga govori o ljubavi.* (s7pst)). Postoje pomagači koji se ne žele svjetonazorski pokazati (*Ja znam jako dobro kolegice i kolege psihoterapeute koji se ponašaju se kao da su psihoanalitičari pa onda samo...slušaju, neće se pokazati. Ja tak ne mislim, znate, ja stojim iza sebe i mislim da se ne moram skrivati...* (s15pst i psr)), što zapravo otvara pitanje kvalitete uključenosti takvih kolega u proces rada s njihovim korisnicima, a onda i konačna dobit njihovih korisnika dolazi u pitanje. Iduća izjava: *...mnogi kolege u pomagačkim strukama isto ne poštuju ljude, ne znaju pristupiti onima kod kojih im se njihovo ponašanje ne sviđa...* (s9psr) također upozorava na važnost i osjetljivost svjetonazora kao teme kod pomagača, koja se mora ozbiljnije prorađivati tijekom edukacije, ali i njihova profesionalnog vijeka. Na kraju prikaza ovog pojma treba naglasiti da se gotovo polovica sudionika složila u tome da supervizori imaju sličan zajednički svjetonazor (*Mislim da nekako svi mi koji smo izabrali ova zanimanja imamo neki konac zajedničkog svjetonazora.* (s5pst i psr)), no i da je lakše raditi superviziju kad supervizori i njihovi supervizanti imaju slične svjetonazore (*...na kraju priče da lakše je sa sebi sličnima ...u svakom slučaju lakše je kad imamo slična nekako razmišljanja o nekim stvarima, to uopće nije upitno...* (s11psr)). To opet govori u prilog potrebi dodatnog rada na osvještavanju svjetonazora i proširenju vlastitih kompetencija u profesionalnom radu. S obzirom na to da su ovdje izjave sudionika o svjetonazoru njihovih supervizora, vidimo da se nalazi uklapaju u rezultate istraživanja Ladany i Lehrman-Waterman (1999.; prema Boyle i Kenny, 2020.). Naime, u njihovu istraživanju 91 % ispitanika polaznika terapijskih edukacija izjavilo je da su se njihovi supervizori samootkrili tijekom supervizije te se može konstatirati da i supervizori pokazuju neke dijelove svog svjetonazora i da ih supervizanti vide.

Pojam **osvještavanje svjetonazora kroz dijalog** uključuje odgovore koji odražavaju refleksiju na osvještavanje sadržaja tijekom odgovaranja na pitanja, dakle situacije u kojima oni zbog promišljanja o svjetonazoru imaju neke vrste trenutačnih uvida u sadržaj o kojem razgovaramo. Sudionici navode: aha-doživljaj o učenju po modelu od svog supervizora, aha-doživljaj o tome

kako supervizanti kroz stil rada vide njihov svjetonazor, manjak razmišljanja o svjetonazoru dosad, refleksiju da su pitanja ovog istraživačkog intervjua – odlična pitanja, trenutačno osvještavanje, spoznaja kako se ne treba i ne može raditi izvan svjetonazora. Sudionica navodi da tek u ovom razgovoru osvještava temu sličnosti svjetonazora sebe i svoje supervizorice i navodi da nikad o tome nije razmišljala (sudionica ima 64 godine, pomagač je cijeli svoj profesionalni vijek i supervizor 15 godina), tako ta refleksija opet ide prema važnosti dijaloga o svjetonazoru u superviziji jer očigledno razgovor o svjetonazoru povećava osvještano područje o sebi kod stručnjaka pomažućih profesija te tako smanjuje slijepu pjegu i omogućava kvalitetniju uslugu krajnjim korisnicima ((*Moj supervizor – dopuna istraživačice*) *ima sličan svjetonazor sad si me ponukala, nisam nikad o tome razmišljala i kad sam mogla birati supervizore, onda sam uvijek birala nekog tko mi odgovara temperamentu.* (s8psr)). Refleksija o životnim iskustvima ima potencijal povećati svjesnost o svjetonazoru, kao što to ima i susret s različitim svjetonazorima kod drugih (Nillson, 2013.). Tome u prilog govore i sljedeće izjave: *Da, da, točno....sad ste me prisvjestili...* (s15pst i psr) ili *Pa evo, sad kad govorim, ja možda malo copy pasteam njega (svog supervizora – dopuna istraživačice)...* *mislim, ne radim to namjerno, shvaćas...* (s2pst). Iz te posljednje izjave opet se prepoznaje utjecaj supervizora na svoje supervizante, odnosno kako supervizanti nesvjesno uče po modelu od svojih supervizora, stoga model supervizora stalno mora biti u procesu refleksije o sebi.

U odgovorima sudionika na pitanje o tome kako su njihovi psihoterapeuti, učitelji ili supervizori pokazivali svoj svjetonazor, dobiven je pojam **svjesnost o utjecaju terapeuta, učitelja i supervizora**, iako istraživačica nije direktno pitala o njihovu utjecaju, već o pokazivanju njihova svjetonazora. Možemo pretpostaviti da su tijekom refleksije o svojim važnim učiteljima sudionici dolazili u kontakt i osvještavali i emocije i iskustva vezana za pitanje, stoga su govorili o utjecaju učitelja koji je ishod rada njihovih učitelja s njima, a u okviru kojeg su i pokazivali svjetonazor. Pretpostavka je, dakle, da je taj pojam rezultat refleksivnog osvještavanja o pokazivanju svjetonazora značajnih učitelja, supervizora i terapeuta te da je kao takav važan za ovu kategoriju. Svjesnost o utjecaju psihoterapeuta, učitelja i supervizora sažima se u sljedeću priču. Kad supervizor ulaže više truda, dobiva bolji *feedback*, značajan je utjecaj supervizora i terapeuta, lijepo je utjecati na ljude, psihoterapeuti mogu utjecati na to da ljudi žive ispunjeno i sretno, učitelj i supervizor imaju priliku utjecati na razvoj ljudi i prenošenje unutarnjih vrijednosti. Iz sljedeće izjave doznajemo da je supervizorica svojim načinom rada impresionirala supervizanta (...*utjecala*

je na mene kao supervizora definitivno i ...ona mi je ...bila ... prvi ...supervizor... svi smo bili impresionirani s njom i s njenim načinom rada, pa i ja isto... (s11psr)). Na sljedećeg su sudionika značajan utjecaj izvršili i supervizorica i terapeut (Sigurno (je supervizorica imala značajan utjecaj na mene – dopuna istraživačice), i ne samo supervizor nego recimo i terapeutkinja s kojom sam počeo raditi. (s6pst). Psihoterapeuti, učitelji i supervizori prenose svoje vrijednosti na svoje korisnike (...znala je prepoznati osjećaje, uvijek je izražavala podršku, bila je blaga, dakle nije imala tu strogoću i krutost koji neki supervizori imaju...uvijek je gledala kontekst i razvojnu poziciju dakle mene kao supervizora...znala da u nekom trenutku ja još ne mogu neke stvari prepoznati i dobro napraviti i na to je reagirala sa ohrabrenjem, sa nježnošću, nije dakle sjekla... taj jedan odnos koji je imala prema nama je odavao tu njezinu dobrotu, njezinu namjeru da nama bude dobro...da stoji uz nas dok se mi kao supervizori razvijamo...definitivno je imala unutarne vrijednosti koje je prenosila na nas... (s9psr)), i to kroz blagost, podršku, ohrabrenje, nježnost, a iz svjetonazora dobrote i dobronamjernosti prema supervizantima. Iz prethodne je izjave vidljiva kompleksnost veze pokazivanja svjetonazora supervizora, intervencija i načina rada koji proizlaze dijelom i iz svjetonazora i utjecaja koji to ima na supervizanta i njegov razvoj. Supervizijski je odnos identificiran kao jedan od najutjecajnih aspekata učinkovite supervizije (DePue, Lambie, Liu & Gonzalez, 2016.; Watkins, 2014.; prema Clevinger, Albert i Raiche, 2019.). Istraživanja sugeriraju da je taj odnos povezan s percepcijama supervizanata procesa supervizije, povjerenja u svoju kliničku praksu i zadovoljstva supervizijom (DePue et al., 2016.; O'Donovan, Halford i Walters, 2011.; prema Clevinger, Albert i Raiche, 2019.). Kada je supervizijski odnos snažan, a supervizanti vide svoje supervizore kao empatične, pune podrške, s poštovanjem i znanjem, oni također izvještavaju o iskustvima učinkovite i pozitivne supervizije (Beinart & Clohessy, 2017.; Lizzio, Wilson i Que, 2009.; prema Clevinger, Albert i Raiche, 2019.). Nalazi ovog istraživanja govore o tome da supervizori pokazuju empatiju, podršku, poštovanje i znanje te se može zaključiti da to pozitivno utječe na supervizijski odnos i učinkovitost supervizije, baš kako to navode ranije spomenuti autori.

4.2.4. Fenomenološka perspektiva

Kategoriju **fenomenološke perspektive** opisuju tri pojma: **suzdržanost**, **svjesnost o kontekstu i perspektivi** i **usmjerenost**. **Suzdržanost** se odnosi na zainteresiranost za drugoga i izdržavanje kad je teško, na usmjerenost na dobro, na pokušavanje neosuđivanja i na poziciju neznanja (*Otvorenost...pažljivost... ta zainteresiranost (supervizora – dopuna istraživačice) za drugoga... izdržavanje kad je teško, usmjerenost na dobro (s5pst i psr); ...mislim da se i to možda vidi na način na koji pričam o ljudima ili o tome šta se događa u supervizijskom procesu na način da pokušavam ne suditi, ne dovoditi stvari na način ovo je loše ili ovo je dobro, nego ajmo probat razumjet...tako da mislim da se vidi. (s7pst); ...to mi je početno ta...jedna pozicija neznanja...inače kad radim superviziju mislim važan mi je koncept mudrosti grupe. Jer oni tamo isto svašta nešto znaju... (s12pst i psr)). Također, **suzdržanost** se odnosi na nastojanje da se suzdržimo od pokazivanja (*Na jednoj razini se treba suzdržat od pokazivanja da dobiju prostor za sebe...a onda se ja malo maknem. A onda s druge strane nemoguće se maknut, ako sam ja živo biće, ako se ja bavim odnosom... Tako da mislim da je nemoguće ne pokazat (svjetonazor – dopuna istraživačice) jel, tko želi vidjeti. (s2pst))*; na to da se svjetonazor ne mora izrijeком opisivati, ali je odnos u skladu s njim (*Mi imamo odnos, ja imam odnos sa svojim supervizantima i ja ne moram izrijeком opisivati svoj svjetonazor ali taj odnos je sigurno u skladu sa ovim što ja smatram kakvi odnosi trebaju biti. (s3psr))*; na to da ne treba reći izrijeком ono što je škakljivo (*Ovako, ja nikad izrijeком ne kažem da sam ateist, zato što sam naučila da se takve stvari ne iznose...da baš ne trebam ih ono...nekome nataknuti ravno ispred njega. ...kada bi došlo do priče o religiji, ne znam kako bi oni gledali...neki od njih ako su na primjer ne znam...katolici...pripadnici neke vjere...evo tu, taj dio mi se čini malo...škakljiv. (s10psr))*; na to da treba nastojati diskretno pokazivati svjetonazor (*Nastojim biti što diskretnija u tome pokazivanju (svjetonazora – dopuna istraživačice) i možda više nekako, sa nekim svojim svjetonazorom, možda nešto zaokružiti. (s5pst i psr)* i ne treba reći sve što se misli (*Neću možda reći što ja mislim za sve... (s15pst i psr)).* **Svjesnost o kontekstu i perspektivi** odnosi se na to da procjenjujemo hoćemo li sami nešto reći, da se spominje osobno kad se zbližiš s grupom, da se ne intervenira u svjetonazor supervizanta, da se na interviziji i metasuperviziji više pokazuje svjetonazor nego u ulozi supervizora i da smo slobodniji u superviziji nego u psihoterapiji: (*Uvijek je prvo istraživanje i onda na kraju ili ako me pitaju (supervizanti – dopuna istraživačice), onda kažem (što mislim – dopuna istraživačice)... ali, dal ću sama reć ili ne,**

to uvijek procjenjujem. (s5pst i psr); *Znači, naravno da nećeš na prvom susretu ići s nečim osobnim, ali da ćeš poslije, kad se kao supervizor zbližiš sa grupom naravno da ćeš negdje i spomenut i da imaš djecu i znaš ono...mislim da taj dio negdje i te osobnosti u svakom slučaju izađe van.* (s8psr); (Procjenjujem – dopuna istraživačice) *da ne interveniram u njihov svjetonazor jer će možda biti drugačiji od moga.* (s5pst i psr); *...više na intervizijama i na metasupervizijama...pokazujem nego kad sam ja supervizor.* (s13pst i psr); *Ali u superviziji mi, čini mi se da sam naravno malo slobodnija u superviziji...nego u psihoterapiji...* (s12pst i psr)). **Usmjerenost** se odnosi na to da supervizor pokazuje svjetonazor kroz fizičke karakteristike, stav, držanje, pogled i kontakt (*Pokazujem (svoj svjetonazor) kroz ovu fizičku dimenziju, znači sa svojim stavom, držanjem, pogledom, kontaktom* (s5pst i psr)); na otvorenost i pažljivost (*...onda na kraju nekako sam mogla vidjeti koliko ustvari (moja supervizorica i ja – dopuna istraživačice) imamo sličnosti... što mi je bilo baš važno...da sam se mogla identificirati s njom... Otvorenost... pažljivost...* (s5pst i psr)); i na sitnice (*...i pridati važnost sitnicama...* (s14psr)).

Na pitanje kako pokazuju svjetonazor u superviziji, kako misle da se on vidi, sudionici navode odgovore koji se mogu svrstati i u područje fenomenologije. Fenomenologija je istraživanje iskustva, ona se odlikuje upravo opisivanjem i analiziranjem pojava u nekom određenom području (Klaić, 1987.). Adams (2009.) navodi da se ljudsko iskustvo ne može gledati izolirano, već u kontekstu situacije, pa supervizor dijeli svoj kontekst, kontekst svoje intervencije sa supervizantom (*...mislim da je ok reć ljudima s kog mjesta mi idemo kad nešto govorimo u superviziji, kad predlažemo neku intervenciju ili neki način, možda nekad zaista ima smisla i reć s kog mjesta mi idemo i s kog mjesta to preporučamo.* (s7pst)); svjetonazor se više pokazuje u superviziji ili metasuperviziji nego u psihoterapiji (*Ali u superviziji mi, čini mi se da sam naravno malo slobodnija u superviziji...nego u psihoterapiji...* (s12pst i psr)); supervizor uzima u obzir činjenicu da je supervizantu ili korisniku život težak (*Osnovna premisa mog rada je da ostali ljudi prihvate to da je život težak, recimo i da tu negdje sigurno sam odreagirao ono ustvari „Ajđ', moraš prihvatit da nije lako, da je teško.“ Sigurno u tom kontekstu jesam.* (s6psr)). Supervizor također uzima u obzir je li rad tek počeo ili završava, pa kad završava, može pokazati svoj svjetonazor o nečemu, dok u vrijeme kada počinje susret, to ne želi raditi (*Uvijek je prvo istraživanje i onda na kraju ili ako me pitaju (supervizanti – dopuna istraživačice), onda kažem (što mislim – dopuna istraživačice)...ali, dal ću sama reć ili ne, to uvijek procjenjujem.* (s5pst i psr)).

Naše je iskustvo određeno našim subjektivnim, a naša subjektivnost i naš određeni stav prema svijetu utječu na način na koji vidimo stvari. Fenomenološko istraživanje sastoji se od dva dijela. Prvi je dio tzv. stavljanje u zagradu, gdje vidimo da sudionici drže u zagradi svoje stavove o vjeri (*Ovako, ja nikad izrijekom ne kažem da sam ateist, zato što sam naučila da se takve stvari ne iznose...ne trebam ih ono...nekome nataknuti ravno ispred njega. ...kada bi došlo do priče o religiji, ne znam kako bi oni gledali...neki od njih ako su na primjer ...katolici...pripadnici neke vjere...evo tu, taj dio mi se čini malo...škakljiv.* (s10psr)) ili ne žele reći sve (*Neću možda reći što ja mislim za sve...* (s15pst i psr)). Adams (2009.) navodi da je suzdržanost, odnosno stavljanje sebe u zagradu izuzetno važno zato što pomagač nikad ne može biti svjestan svih svojih pretpostavki, a čak i ako neke osvijesti, nije dovoljna kognitivna svijest o njima jer se pretpostavke vraćaju i dolaze u naše iskustvo na različite i nove načine. Dakle, suzdržanost, odnosno „zagrade“ su tu zbog opreza pomagača i činjenice da je sve konstantno u procesu, pa tako i sami pomagači i njihova mentalna stanja (i neki aspekti svjetonazora). Nadalje, sve što mislimo i zaključujemo o svijetu isključivo je trenutačne prirode. Ako supervizor ne drži svoje nedovoljno propitane pretpostavke u zagradi, on može kod supervizanta izazvati osjećaj da su razmišljanja i iskustva koja ima supervizor zapravo istina i činjenica te da supervizant treba naučiti od supervizora razmišljati na isti način o svijetu i životu, što nije dobro i vrlo je dogmatski opasno i delikatno.

Drugi dio fenomenološkog istraživanja čine pažnja i opisivanje, odnosno usmjerenost supervizora na supervizanta i/ili stručnjaka pomažućih profesija na korisnika. Dakle, da bi supervizor mogao „super vidjeti“, potrebno je da ima punu pažnju i da bude prisutan u punom smislu te riječi. Pažnja je, prema definiciji *Hrvatske enciklopedije*, selektivna usmjerenost psihičke i psihomotorne aktivnosti na određene sadržaje, a ona je određena jednim dijelom subjektivno kroz osobine pojedinca kao npr. prošlim iskustvima, navikama, motivacijom, interesima ili očekivanjima. Pažnju (ili koncentraciju) izdvajaju i sudionici kao način kroz koji se pokazuje svjetonazor supervizora (*...ono što sam ja dobila (od svog supervizora – dopuna istraživačice) je jedna njezina vedrina i veselost, izuzetna koncentracija...* (s5pst i psr)) i (*...i pridati važnost sitnicama...* (s14psr)); čime zapravo navode da supervizor usmjerenošću svoje prisutnosti i pažnje pokazuje i neke svjetonazorske pretpostavke, na primjer da mu je važno slušati druge, poklanjati pažnju drugima, da su sitnice važne i slično. Adams (2009.) kaže da je za pažnju potrebna vještina tišine, odnosno tihog usmjerenog prisustva. U drugi dio fenomenološkog istraživanja ulazi i opisivanje onoga što supervizor vidi. Opisivanje je, kako kaže Adams, kompliciranije nego što izgleda jer

traži da supervizori gledaju kroz svoje pretpostavke. Iako je supervizija dijaloška, ne treba se koncentrirati samo na verbalno, već i na ono što vidimo i čujemo. Opisivanje se treba fokusirati na kontekst i na emocionalno, a ne na intelektualno i kognitivno. Razumijevanje konteksta i emocija supervizanta omogućit će razumijevanje njegovih snaga i slabosti. Iz izjava sljedeće sudionice vidljivo je da stav, držanje, pokret, odjeća i nakit odražavaju ili pokazuju što supervizor misli o svijetu (*Pokazujem (svoj svjetonazor) kroz ovu fizičku dimenziju, znači sa svojim stavom, držanjem, pogledom, kontaktom* (s5pst i psr); (...*Znači, ona (supervizorica – dopuna istraživačice) je svoj svjetonazor izražavala kroz pokret, kroz odjeću, kroz nakit, kroz te...znači, fizičke „statemente“, „ja sam takva“...* (s5pst i psr)). U ova dva zadnja pojma iz okvira fenomenološke perspektive sudionici su u malom broju davali izjave pa je moguće pretpostaviti da im nedostaje iskustvo učenja i prakticiranja tih dviju fenomenoloških metoda, pogotovo što se one doimaju izuzetno jednostavne za primjenu te je moguće da se tijekom edukacije za supervizore lako previde ili pretpostavljaju, odnosno da im se daje samo formalna važnost, a da ih je potrebno dodatno praktično usavršavati.

Iako pojam suzdržanosti ne nalazimo striktno u fenomenološkoj teoriji, on je stavljen upravo u taj kontekst jer odražava stav supervizora koji drži u „zagradi“ svoje pretpostavke, opreznost supervizora, metodu opisivanja, suzdržavanje od preranog zaključivanja, pažljivost te reflektiranje o onome što vidi i čuje u cilju diskusije sa supervizantom, a sve su to sastavni dijelovi fenomenologije. Suzdržanost je u ovom kontekstu povezana s konceptom neznanja koji je uveden u članku „Ljudski sustavi“ 1988. (Anderson & Goolishian, 1988.; prema Anderson, 2005.). Pozicija neznanja odnosi se na ideju i stav o znanju (tj. stvarnosti, istini, stručnosti) te namjeru i način na koji koristimo vlastito znanje. Pozicija neznanja tako se odnosi na stav i uvjerenje da terapeut nikad ne može u potpunosti razumjeti drugu osobu i da uvijek treba spoznavati više o rečenom ili neizrečenom. Ta pozicija uključuje poniznost terapeuta prema onome što zna, kao i poštovanje za novo što se otvara kod drugoga. Sudionica opisuje jedan fenomenološki stav u kojem nastoji ne suditi, ne procjenjivati, te se u toj poziciji suzdržanosti zbog neznanja vidi njezin svjetonazor, tj. da je ona osoba koja ne sudi, ne procjenjuje, već poštuje i nastoji razumjeti drugoga (...*mislim da se i to možda vidi na način na koji pričam o ljudima ili o tome šta se događa u supervizijskom procesu na način da pokušavam ne suditi, ne dovoditi stvari na način ovo je loše ili ovo je dobro, nego ajmo probat razumjet...tako da mislim da se vidi.* (s7pst)). Druga sudionica navodi da svoje znanje stavlja u zagradu i oslanja se na znanje grupe (...*to mi je početno ta...jedna*

pozicija neznanja...inače kad radim superviziju mislim važan mi je koncept mudrosti grupe. Jer oni tamo isto svašta nešto znaju... (s12pst i psr)) te tako pokazuje poniznost prema znanju.

4.2.5. Metodska perspektiva

Ovu kategoriju čine samo dva pojma: **strukturiranje procesa** i **uloga supervizora**. U prvom pojmu, **strukturiranje procesa**, sudionici su naveli da supervizanti prolaze različite faze i o tome se vodi računa (*U superviziji mi radimo supervizant i ja radimo nešto što je za boljitak klijenta i vodimo računa o zaštiti klijenta i različite faze supervizanti prolaze od toga da ne znaju, do toga...na početku kako počinju raditi do nekih transfera i kontratransfera i to...i mislim da ću podijeliti to ako je to nešto zaista važno za taj naš rad... (s1pst))*; da pokazuju svjetonazor igrajući uloge (*...onda smo malo znate ono igrali uloge pa smo gledali učiteljicu pa ...kako je, pa ravnateljicu... (s15pst i psr))* i da se prvo istražuje, a onda se kaže (*Uvijek je prvo istraživanje i onda na kraju ili ako me pitaju (supervizanti – dopuna istraživačice), onda kažem (što mislim – dopuna istraživačice) ...ali, dal ću sama reć ili ne, to uvijek procjenjujem. (s5pst i psr))*). Taj se pojam odnosi još i na to da supervizantima treba omogućiti vrijeme za osvještavanje i promjenu (*Znam da je ljudima potrebno vrijeme za osvještavanje, za promjenu...i to im moram omogućiti onda bez toga da dijelim svoje prerano. (s5pst i psr))*), da se ranija profesionalna iskustva povezuju sa supervizantovom temom (*...ovaj dio sa supervizantima obično se negdje spoji sa ovim dijelom posla koji obavljam i s mojim iskustvom u struci koje imam, pa onda to nekako uvijek povežemo...Znači, svoja ranija neka iskustva vezano za posao povežem sa tim o čemu supervizant govori... (s8psr))*; na to da procjena kvalitete procesa određuje koliko treba dijeliti, duljina rada i odnos određuju koliko nas supervizanti poznaju (*Neke bi znali, neke ne bi (svjetonazor supervizora – dopuna istraživačice). Ja ne dijelim više nego što procijenim da je u tom trenutku potrebno za kvalitetu procesa. Neki (supervizanti – dopuna istraživačice) bi me možda više znali, neki bi me manje znali, ovisno od toga što smo i kako smo i koliko dugo smo radili. ovisno o odnosu. (s5pst i psr))*; na to da se s osobnim ide poslije, ne na prvom susretu (*Znači, naravno da nećeš na prvom susretu ići s nečim osobnim, ali da ćeš poslije, kad se kao supervizor zbližiš sa grupom naravno da ćeš negdje i spomenut i da imaš djecu i znaš ono...mislim da taj dio negdje i te osobnosti u svakom slučaju izađe van. (s8psr))* i na to da supervizori procjenjuju je li neka intervencija neophodna za supervizanta (*(Procjenjujem – dopuna istraživačice) ishod... Ima li to smisla za supervizanta... je li to neophodno, je li to njemu bitno, je li to neophodno ili možemo na neki drugi način doći do*

*ishoda... (s10psr)). Pojam **uloga supervizora** odnosi se na to da supervizor nije samo supervizor, on je i osoba (Kad sam supervizor, ja sam osoba, nisam supervizor jer sam ja na superviziji. Tako da (supervizanti – dopuna istraživačice) jako dobro poznaju moj identitet supervizora, a time mene kao osobu, ali me ne poznaju kao prijatelja. (s1pst)); na to da im je uloga i edukativna (Evo, kroz stručnu literaturu ili nekako pokušati navesti ljude da dođu do svojih zaključaka, evo tu mislim da sam drugačija. Znači taj dio mi je važan, taj edukativni dio. (s4psr)); na to da treba pokazati svjetonazor tako da ne utječe na supervizijski proces (Ako neka prilika zahtijeva, ok je pokazati (osobnu dimenziju svjetonazora – dopuna istraživačice), ali da ne bude ona nekako dominantna da ne bi utjecala na supervizijski proces samoga supervizanta. (s5pst i psr)) i na to da su uloga i odgovornost supervizora na dobrobit supervizanata (...moraš vidjet koju mi (supervizori – dopuna istraživačice) ulogu imamo, opet je o ulogama i odgovornosti, na dobrobit tih ljudi...supervizanata. (s12pst i spr)).*

Svjetonazor se pokazuje i u metodskoj perspektivi, odnosno u načinu na koji supervizor strukturira proces i načinu na koji drži svoju ulogu supervizora.

Supervizija uključuje niz kompleksnih, međusobno povezanih dijelova, ona ima svoj početak, trajanje i često i definiran kraj te se zbog tog cijelog niza razloga o njoj često govori kao o tzv. supervizijskom procesu. Supervizijski proces tako uključuje ugovaranje supervizije, postavljanje pravila rada sa supervizantima, stil rada supervizora, metode rada, odgovornosti, granice, povjerljivost, faze razvoja u radu, način na koji vodi superviziju, njegovu teorijsku i praktičnu pozadinu, vještine, evaluaciju, etiku i drugo. Upravo se u načinu na koji supervizor strukturira proces vidi njegov svjetonazor; supervizor koji prvo istražuje na početku supervizijskog procesa ujedno otkriva da poštuje ono što ne zna, da je strpljiv, da je prisutan, da je svjestan da se odnosi povjerenja grade postupno (*Uvijek je prvo istraživanje i onda na kraju ili ako me pitaju (supervizanti – dopuna istraživačice), onda kažem (što mislim – dopuna istraživačice)...ali, dal ću sama reć ili ne, to uvijek procjenjujem. (s5pst i psr)).* Strukturiranje procesa kompetencija je supervizora (Ajduković i sur., 2018.) i iz nalaza ovog rada proizlazi da oni imaju integrirana znanja o fazama supervizijskog procesa, da prepoznaju potrebe supervizanata te da strukturiranjem procesa pokazuju svoj svjetonazor, svoja znanja i vještine na području ove kompetencije. Svjetonazor se vidi i u stilu rada supervizora (*Zanimljivo je recimo da moji supervizanti koji su baš ono redoviti, ne bih rekao da su vezani za mene ali znači dolaze mi redovito i žele ono ustvari učiti*

od mene. Imam osjećaj da dobrim dijelom, da je moguće, vidiš tek sad o tome razmišljam, da je moguće da ustvari od načina stila rada... da ustvari sigurno vide neke svjetonazore...da, da... sad klik, klik, klik, klik... (s6pst)). Sudionici opisuju da se svjetonazor vidi u načinu vođenja supervizije (...pitanja na kraju krajeva koja postavljam...način na koji vodim cijeli proces, mislim da iz toga oni saznaju tko sam ja, vide kakva sam. (s9psr); Pa ja mislim da mi kroz superviziju...neminovno mi pokazujemo... pa nismo mi roboti znači...mi samim svojim pitanjem, samim svojim znači procesom koji mi vodimo, mi na neki način pokazujemo sebe. (s11psr)). Primjena metoda i tehnika jest prema kompetencijskom okviru supervizije (Ajduković i sur., 2018.) kompetencija koja se ogleda između ostalog u vještini ovladavanja skupom metoda i tehnika, posjedovanju jasnog i teorijski utemeljenog koncepta o načinu primjene tih metoda. Ta se vještina provodi upravo primjenom odgovarajućih metoda i tehnika u specifičnim kontekstima. Također, ta se vještina provodi interveniranjem i pozivanjem na koncept koji se primjenjuje, i teorijski utemeljeno i individualno, na specifične probleme i u specifičnim trenucima. U nalazima ovog rada svjetonazor se pokazuje i u okviru provođenja vještina u okviru kompetencije primjena metoda i tehnika, i to tako da se vidi i u odabiru metode rada (...onda smo malo znate ono igrali uloge pa smo gledali učiteljicu pa ...kako je, pa ravnateljicu... (s15pst i psr)). U posljednjoj se izjavi vidi da je supervizor osoba koja voli mijenjati različite perspektive, koja voli isprobavati različite metode, koja vjeruje da je vježbanje uloga korisno za rad itd. Također, supervizorov svjetonazor vidljiv je u načinu na koji odabire intervencije, odnosno načinu na koji procjenjuje što mu je činiti (...(Procjenjujem – dopuna istraživačice) ishod... Ima li to smisla za supervizanta...je li to neophodno, je li to njemu bitno, je li to neophodno ili možemo na neki drugi način doći do ishoda... (s10psr)). Takav način sugerira da supervizor temeljito promišlja o široj slici situacije o kojoj se na superviziji razgovara. Svjetonazor supervizora vidi se nekad i u odabiru supervizora da nešto izbjegne, to je također jasna poruka supervizantu o tome da on misli da za suočavanje s donesenom temom nije ni vrijeme ni mjesto. Ugovaranje procesa supervizije je prema kompetencijskom okviru supervizije (Ajduković i sur., 2018.) kompetencija u stvaranju profesionalnog odnosa u superviziji koja uključuje vještinu promišljanja o funkcijama, ulogama, odgovornostima, ograničenjima odnosa u skladu s ugovorom. Iz nalaza istraživanja proizlazi da se i u ovoj kompetenciji pokazuje svjetonazor supervizora, na primjer u supervizorovu kapacitetu za postavljanje granica za teme koje nisu supervizijske ili nisu donesene u pravom trenutku (...ona je imala svog voditelja prakse, ima svoje nastavnike, u konačnici može to proraditi i na terapiji, svoje nezadovoljstvo...da li sam ja sad pozvana tu da s

njom ulazim dvadeset minuta prije kraja...i nekako sam to preusmjerila. Jednostavno ...izbjegla sam to. (s10psr)). Vođenje supervizijskog procesa kompleksna je vještina, ona se stječe teorijski i, možda još važnije, iskustvom. Uključuje poznavanje cijelog niza znanja i vještina među kojima su i nesvjesni procesi. Da bi supervizor bio vješt u vođenju supervizijskog procesa, mora biti konstantno uključen u osobni rast i razvoj. U protivnom, supervizijski proces može voditi nedovoljno adekvatno, što će svakako biti vidljivo supervizantima. Oni možda neće biti svjesni o čemu se točno radi, ali nešto im se neće „svidati“ kod supervizora, odnosno opet će se pojavljivati slijeпа pјega u komunikaciji i odnosu, koja će ometati proces.

Supervizor u supervizijskom procesu ima svoju ulogu. Uloga supervizora (Ajduković i Cajvert, 2004.) uključuje neke od sljedećih zаdаćа: proširenje uvida supervizanata i njihovo integriranje u praktično djelovanje, stvaranje kreativnog prostora, problematiziranje, procjenjivanje i samoprocjenjivanje, poticanje, podržavanje, unaprjeđivanje kompetentnosti, razumijevanje odnosa klijenta s korisnikom, a ako se supervizija obavlja u edukaciji ili u psihoterapijskom kontekstu, onda tome treba pridodati i neke druge zаdаćе kao na primjer procjenu vještina i znanja vezanih za edukaciju, olakšavanje, usmjeravanje, unaprjeđivanje specifičnog područja profesionalnosti itd. Uloga supervizora vrlo je kompleksna, baš kao i supervizijski proces. Ona traži od supervizora da ponekad bude u ulozi edukatora, ponekad u ulozi nekog tko samo podržava, a ponekad nekog tko daje konzultacije supervizantu. Sudionik supervizor pokazuje da mu je uloga edukatora u superviziji važna (*Evo, kroz stručnu literaturu ili nekako pokušati navesti ljude da dođu do svojih zaključaka, evo tu mislim da sam drugačija. Znači taj dio mi je važan, taj edukativni dio. (s4psr)).* Supervizori pokazuju svjetonazor i tako da stalno procjenjuju koja se uloga od njih traži u određenom kontekstu (*...moraš vidjet koju mi (supervizori – dopuna istraživačice) ulogu imamo, opet je o ulogama i odgovornosti, na dobrobit tih ljudi...supervizanata. (s12pst i spr)),* te tako pokazuju da se brinu o supervizantima, njihovima potrebama, ali i da su pažljivi i prisutni. Ako supervizor svoju ulogu obavlja diskretno i nenametljivo (*Definitivno treba pokazivati sebe, ali na jedan indirektan, diskretan i nenametljiv način. (s5pst i psr)),* on pokazuje svojim supervizantima da se brine o njima i da im ništa ne želi nametati, da vjeruje u njihov vlastiti kapacitet. Hawthorne (1975.; prema Hawkins i McMahon, 2020.) navodi da uloga supervizora zahtijeva napor i iskustvo u svrhu njihove integracije u identitet supervizora u kojem će se osjećati učinkovito i ugodno. S obzirom na to da većina sudionika istraživanja ima veliko iskustvo u superviziji, treba uzeti u obzir da je većina njih već visoko iskusna i u vođenju procesa supervizije i u bivanju u svojoj

profesionalnoj ulozi te da unatoč iskustvu izjavljuju da se njihov svjetonazor pokazuje u njihovu radu. Stoga bi bilo dobro mladim generacijama i neiskusnim supervizorima posebnu pažnju usmjeriti na važnost svjesnosti i konstantne prorade vlastitog svjetonazora kao osnovne podrške za daljnji (profesionalni) razvoj.

4.2.6. Osvrt na temu pokazivanja svjetonazora

Prema rezultatima ovog istraživanja može se zaključiti da supervizori pokazuju svoj svjetonazor tijekom procesa supervizije.

Svjetonazor se pokazuje kroz pet sljedećih kategorija: **relacijska perspektiva, dijaloška perspektiva, refleksivna svjesnost selfa, fenomenološka perspektiva i metoda perspektiva.**

Najviše informacija o pokazivanju svjetonazora sudionici su dali u okviru relacijske i dijaloške perspektive što ukazuje na to da se svjetonazor najjasnije pokazuje u odnosu i dijalogu supervizora i supervizanta, odnosno pomagača i korisnika.

U okviru kategorije **relacijska perspektiva** identificirano je čak jedanaest pojmova: **povezivanje i bliskost** (...sve ove opcije od toga kako se ja postavljam ono u prostoru i da ću se maknuti i da ću nekada nekoga ono možda...dotaknut, staviti ruku, glavu... (s13pst i psr)); **briga o integritetu** (...ja sam kakva jesam, u ovom što sam ja vama govorila to je nešto što ću ja svakom pokazat, ja ću to i na superviziji pokazat... (s15pst i psr)); **dijeljenje iskustava** (Kolege znaju moja promišljanja – dopuna istraživačice) po dijeljenju iskustava i komentarima. (s3psr)); **samootkrivanje** (...i ja sam sa to supervizanticom podijelila da sam i ja ateista i da razumijem da ono, to nije nešto što je njoj blisko i tako dalje...i mislim da je to bio jedan baš dobar taj self disclosure... u takvim situacijama ću podijelit... (s1pst)); **siguran prostor** (...vide da je to slobodan prostor, siguran prostor u kojem mogu reći i ono najteže. (s14psr)); **transfer i kontratransfer** (...što jest i što ja vjerujem u stvari kao supervizor, odnosno ustvari ono što je u mom karakteru, u mojoj osobnosti, ja iz tog dijela komuniciram. (s6pst)); **dobronamjernost** (A stvar je u tome da je ona (supervizorica – dopuna istraživačice) bila vrlo ugodna i prema meni je bila vrlo ugodna i čak imam osjećaj da na neki način me i simpatizirala, ne mogu reć više od drugih, ali imam osjećaj da je imala dobru namjeru prema meni i onda ustvari sam shvatio da tu je i ona imala dobru namjeru i ustvari pokazivala to, ustvari ja sam brže rastao... (s6pst)); **granice u odnosu** (Poštujemo se, poštujemo tu jednu granicu u tom smislu i taj odnos opstaje...I neka suptilnost razumijevanja tih granica... nećemo preći preko

tudih granica. (s2pst)); prihvaćanje (Da, i da gledam što imamo zajedno, da idemo za tim i da vidimo možemo li jedan drugog prihvatiti i ostvariti dijalog... (s12pst i psr)); prisutnost (Ja ih eksplicite ne navodim možda nužno, ali mislim da način na koji postojim i komuniciram, mislim da možda je vidljivo (svjetonazor – dopuna istraživačice) (s7pst)); i intuicija (Meni to ide nekako spontano da ja intuitivno osjetim mjeru, a sad kad me pitaš gotovo da ne znam odgovor, meni to ide intuitivno, ja osjetim koliko bi bilo sa mjerom pokazati... (s10psr)).

Pokazivanje svjetonazora opisuje i kategorija **dijaloška perspektiva**, a unutar nje identificirana su tri pojma: **djelotvorno slušanje i govorenje** (...naravno da ću se tu negdje provući kroz neke odgovore, kroz neka pitanja da će se vjerojatno i moj osobni stav kroz to provući... (s8psr)); **zainteresiranost za drugoga** (...mislim da može iščitati po tome ...što ja u superviziji uvijek ljude pozivam budu otvoreni, da koliko daju toliko mogu očekivati da će dobiti,...pozivam ih ono...da kažu bez zadržke... (s14psr)); **implicitno pokazivanje svjetonazora** (...Ne možemo se ne pokazati. Pokazujemo se u svakom slučaju. (s5pst i psr); **povratna informacija** (A čini mi se da me (supervizanti – dopuna istraživačice) poznaju zato što imam taj neki povratni feedback, kažu mi da im je bilo super na superviziji. (s8psr)); i **poštovanje** (...u načinu na koji podržavam člana grupe, u načinu na koji ga poštujem... (s9psr)).

Sadržaj svjetonazora supervizora opisan je kroz kategoriju **refleksivna svjesnost selfa** koju opisuju sljedeći pojmovi: **svjesnost o sebi** (Mislim da (supervizanti – dopuna istraživačice) neki dio možda o meni znaju, ne ovih privatnih informacija koliko možda baš točno ovo kako ja vidim i doživljavam ljude (s7pst)); **svjesnost o supervizorima i kolegama** (Psiholozi su izrazito, po meni, dakle svjetonazorski vrlo različiti (s3psr)); **osvještavanje svjetonazora kroz dijalog** ((Moj supervizor – dopuna istraživačice) ima sličan svjetonazor sad si me ponukala, nisam nikad o tome razmišljala i kad sam mogla birati supervizore, onda sam uvijek birala nekog tko mi odgovara temperamentu. (s8psr)) i **svjesnost o utjecaju terapeuta, učitelja i supervizora** (...utjecala je na mene kao supervizora definitivno i ...ona mi je ...bila ... prvi ...supervizor, ...svi smo bili impresionirani s njom i s njenim načinom rada, pa i ja isto... (s11psr)).

Kategoriju **fenomenološka perspektiva** opisuju sljedeći pojmovi: **suzdržanost** (Neću možda reći što ja mislim za sve... (s15pst i psr)); **svjesnost o kontekstu i perspektivi** (Uvijek je prvo istraživanje i onda na kraju ili ako me pitaju (supervizanti – dopuna istraživačice), onda kažem (što mislim –

dopuna istraživačice)...*ali, dal ću sama reć ili ne, to uvijek procjenjujem.* (s5pst i psr)) i **usmjerenost** (...*i pridati važnost sitnicama...* (s14psr)).

Kategoriju pokazivanja svjetonazora imenovanu kao **metodska perspektiva** opisuju dva pojma: **strukturiranje procesa** (...(*Procjenjujem – dopuna istraživačice*) *ishod...Ima li to smisla za supervizanta...je li to neophodno, je li to njemu bitno, je li to neophodno ili možemo na neki drugi način doći do ishoda...* (s10psr)) i **ulogu supervizora** (*Kad sam supervizor, ja sam osoba, nisam supervizor jer sam ja na superviziji. Tako da (supervizanti – dopuna istraživačice) jako dobro poznaju moj identitet supervizora a time mene kao osobu, ali me ne poznaju kao prijatelja.* (s1pst)).

Detaljnijim pregledom dobivenih podataka, odnosno izjava sudionika supervizora unutar ove teme, ne uočavaju se različitosti u izjavama sudionika supervizora koji dolaze iz psihoterapijskog područja i sudionika supervizora koji dolaze iz psihosocijalnog područja, ni u sadržaju, ni u kvantiteti, ni u raspodjeli izjava po kategorijama i pojmovima.

Nalaz da supervizori pokazuju svoj svjetonazor slaže se s istraživanjem Ladany i Lehrman-Waterman (1999.; prema Boyle i Kenny, 2020.) u kojem je 91 % ispitanika polaznika terapijskih edukacija izjavilo da su se njihovi supervizori samootkrili tijekom supervizije, te se može konstatirati da i supervizori pokazuju neke dijelove svog svjetonazora ne samo kroz samootkrivanje već i na ostale navedene načine prikazane u pojmovima kategorija ove teme.

Promatrajući rezultate u ovoj istraživačkoj temi stječe se dojam da se svjetonazor supervizora sadržajno pokazuje u supervizijskom procesu na različite načine, od kojih su neki eksplicitni, a neki implicitni. Svjetonazor stručnjaka pomažućih profesija, specifično supervizora u supervizijskom procesu, uvijek je prisutan i vidljiv ili eksplicitno ili implicitno ili na oba načina istovremeno. Rezultati pokazuju da supervizor ne može biti objektivan sudionik u supervizijskom procesu, već u taj proces unosi osobni sadržaj koji se djelomično vidi i pokazuje. Jedna sudionica, koja je i psihoeterapeut i supervizor, kaže da svjetonazor pokazuje manje u supervizijskom procesu nego u psihoterapijskom (*Puno manje (pokazujem svjetonazor u superviziji – dopuna istraživačice) nego u procesu psihoterapije... (smijeh)* (s5pst i psr)), što može biti zanimljiva tema za neko buduće istraživanje.

Iz udaljenog kuta gledanja na temu pokazivanja svjetonazora uočene su još dvije pojave. Prva je da se svjetonazor supervizora pokazuje u pet kategorija koje se međusobno isprepliću i to potvrđuje

kompleksnost svjetonazora, točnije njegova pokazivanja. Na primjer, prisutnost se pojavljuje u kategoriji **relektivna svjesnost selfa**, u pojmu **svjesnost o sebi** (*...mislim da bi me mogli opisati kao nekog tko ...uvažava i poštuje druge ljude ...tolerantan, smiren, ... zainteresiran...ima znanje...topao... prisutan... (s13pst i psr)*); zatim u kategoriji **relacijska perspektiva**, u pojmu **prisutnost** (*Međutim, ako ja ne kažem verbalno (svoj svjetonazor – dopuna istraživačice) ... (ja to pokažem – dopuna istraživačice) ...a kako ću pokazati? Kroz razumijevanje, suosjećanje, prisutnost, prihvaćanje, bivanje... (s5pst i psr)*) i u **kategoriji dijaloška perspektiva**, u pojmu **implicitno pokazivanje svjetonazora** (*To je nemoguće da ne pokazujemo ...nego mi u nekom trenutku ipak pokazujemo...ona fizička naša prisutnost, i naše oči ...ne možemo biti toliki glumci, znači mi moramo bit to kaj jesmo, ne možemo pobjeći od sebe... (s11psr)*). Iako su kategorije jasno razdvojene, one su istovremeno i konstantno međusobno povezane.

Druga pojava vezana je za proces osvještavanja svjetonazora koji se pokazao važnim tijekom provedbe intervjua. Naime, većina je sudionika na početku intervjua u odgovorima na neka pitanja iznosila da svjetonazor zapravo ne pokazuje, a tijekom intervjua, pogotovo nakon detaljnog razgovora o opisu njihova svjetonazora, davala je drukčije izjave, odnosno pokazivala je promjenu u viđenju pokazivanja svjetonazora. Na primjer: *...ja to ne pokazujem nikad niti ja mislim...da niko nije osjetio nikada, osim tko me jako osobno pozna, kojeg sam ja svjetonazora u smislu duhovnosti, koju ja religiju...na način di sam ja sa sobom tu, ja to ne pokazujem. (s11psr)*, a nakon daljnjeg istraživačkog razgovora isti sudionik izjavljuje sljedeće: *Pa ja mislim da mi kroz superviziju...neminovno mi pokazujemo...pa nismo mi roboti znači...mi samim svojim pitanjem, samim svojim znači procesom koji mi vodimo, mi na neki način pokazujemo sebe. (s11psr)*. Iz tog primjera vidljivo je da sudionik tijekom razgovora mijenja svoje razmišljanje, odnosno osvještava pokazivanje vlastitog svjetonazora što govori u prilog tome da prorada svjetonazora ima svoje mjesto u superviziji. Drugi sudionik također na kraju prvog istraživačkog pitanja izjavljuje: *...mislim da ne bi trebao... možda pokazivati ta neka svoja uvjerenja...ne znam...duhovna, religiozna, ne znan je to sad ...Ajde ako idemo po redu... fizička dimenzija. Što znači pokazivati fizičku dimenziju. Šta to znači, ne razumijem? Znaš ono ...da... neke segmente, neke segmenta ne. Ne znan šta, seksualnost, mislim ne...mislim ono... (s2pst)*, a kasnije u intrevjuu kaže: *Na jednoj razini se treba suzdržat od pokazivanja da dobiju prostor za sebe... a onda se ja malo maknem. A onda s druge strane nemoguće se maknut, ako sam ja živo biće, ako se ja bavim odnosom... Tako*

da mislim da je nemoguće ne pokazat (svjetonazor – dopuna istraživačice) jel, tko želi vidjeti. (s2pst). Iz navedenoga je vidljivo da je svjetonazor, ako nije eksplicitno, implicitno uvijek prisutan.

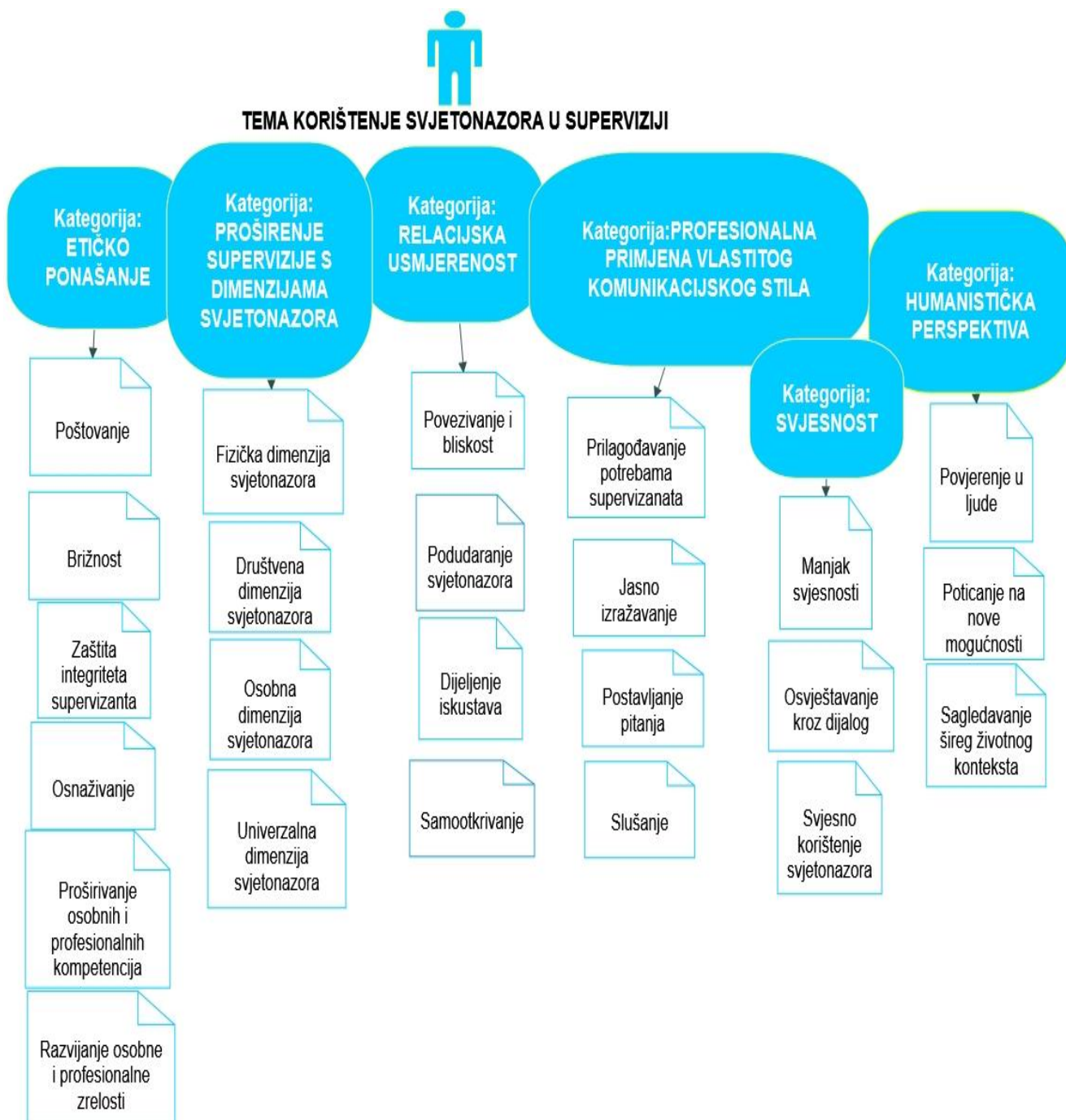
Pokazivanje svjetonazora implicitno i eksplicitno u supervizijskom procesu dobro opisuju sljedeće izjave: *Mislim da sam pokazala zapravo sve (dimenzije svjetonazora u superviziji – dopuna istraživačice). (s3psr) i To je nemoguće da ne pokazujemo...nego mi u nekom trenutku ipak pokazujemo...ona fizička naša prisutnost, i naše oči ...ne možemo biti toliki glumci, znači mi moramo bit to kaj jesmo, ne možemo pobjeći od sebe... (s11psr).*

4.3. Korištenje svjetonazora

Treće istraživačko pitanje usmjereno je na supervizorov način korištenja vlastitog svjetonazora u superviziji od strane supervizora. Tematskom analizom utvrđeno je da ova tema opisuje šest kategorija:

- etičko ponašanje
- proširenje supervizije s dimenzijama svjetonazora
- relacijska usmjerenost
- profesionalna primjena vlastitog komunikacijskog stila
- svjesnost
- humanistička perspektiva.

Tablice s izjavama, kodovima, pojmovima i kategorijama nalaze se u Prilozima (Prilog 10).

Slika 11. Korištenje svjetonazora u superviziji s kategorijama i pojmovima

4.3.1. Etičko ponašanje

Podatci dobiveni o korištenju svjetonazora u superviziji u najvećem broju grupirali su se u ovoj kategoriji, dakle sudionici najviše koriste svjetonazor upravo kroz etičko ponašanje i tu kategoriju opisuju sljedeći pojmovi: ***poštovanje, brižnost, zaštita integriteta supervizanta, osnaživanje, proširivanje profesionalnih i osobnih kompetencija i razvijanje osobne i profesionalne zrelosti.***

Pojam ***poštovanje*** uključuje kodove: gledati želje i potrebe drugih, puštati, podrška, zadržavanje i ne pokazivanje, prisutnost, empatija, dati drugima prostor slobode, implementiranje poštovanja prema drugim ljudima, poštovati dileme, pitanja i kapacitete supervizanta i ispoštovati i ravnopravno uvažiti različitosti. Izjava sudionika demonstrira da supervizor svjetonazorski poštuje različite i to koristi u svom supervizijskom radu djelujući u okviru te vrednote (*Znaš ono, rugaju mu se što ide u crkvu i tako. Recimo meni je uvijek važno staviti njih u stranu, pogledati prema njihovoj potrebi i želji da budu religiozni, iako ja nisam religiozan.* (s2pst)). Isti sudionik pojašnjava detaljnije kako koristi taj svjetonazor, tj. navodi nepokazivanje onog što misli, odnosno držanje svjetonazora „u zagradi“, ali istovremeno pruža podršku za različito mišljenje ili vjerovanje i empatiju za drugoga, što je također dio svjetonazora (*Ima terapeuta ...koji često spominju Boga ili religiju ili važnost molitve i tako dalje... Ja pokušavam onda njih pustiti, pokušavam to podržati, ono zadržim svoju ovu ateističku aureolu, nju ne pokazujem... nego sam tu i podržavam... empatiziram s njima...* (s2pst)). Sudionica navodi: *...zapravo najviše implementiram u superviziju svoje svjetonazore poštovanja i prema drugim ljudima...* (s1pst). Prema Cicak (2015.) profesionalni se odnos između supervizora i supervizanta temelji upravo na povjerenju, poštovanju i uvažavanju te je to dio temeljne odredbe etičkog kodeksa povjerljivosti.

Pojam ***brižnost*** uključuje kodove: paziti što i kada reći, ohrabrivanje i davanje vjere, zadržavanje razumijevanja, pokazivanje suosjećanja, biti podrška, dozirano davati neke spoznaje, ne reći i oprez kod mogućeg povrjeđivanja i posramljivanja. Izjava sudionice pokazuje da se ona brine o dobrobiti svojih supervizanata koristeći se pritom svjesnošću o vlastitom iskustvu rata i svjetonazoru koji iz tog iskustva proizlazi (*Recimo, ja sada radim sa ukrajinskim psiholozima ali ja pazim šta dijelim...ja pazim šta ću im i kad reći, ono što im sad kažem o nekim temama, o životu, o ne znam budućnosti, o sadašnjosti, ja im nisam mogla ni htjela ni smjela reći prije godinu dana...* (s12pst i psr)). Druga sudionica još konkretnije prikazuje kako brižno i pažljivo koristi svoj svjetonazor u promišljanju o mogućem posramljivanju i povređivanju supervizanta (*...tamo gdje mislim da bi*

moglo dovesti do štete za osobu, da bi osoba možda mogla bit povrijeđena... posramljena, da bi mogla početi dvojit oko nečeg što inače ona misli, kakvo uvjerenje ima, dakle tu smo bili vrlo oprezni... (s9psr)). Brižnost je temeljna vrednota dobrog supervizora, kako je u prvom pojmu ove kategorije već navedeno.

Pojam **zaštita integriteta supervizanta** objedinjuje kodove: podržavanje crkvene prakse drugih, prihvaćanje onih koji ne vole govoriti o sebi, paziti na druge, da se drugi ne osjećaju loše, sprječavati prelaženje granica i nepoštivanje drugih, paziti koliko dati da se ne ometu procesi i oprez supervizora da ne odvede supervizanta u drugo uvjerenje. Sudionik izjavljuje da poštuje procese drugih, odnosno njihov integritet (*...pazim koliko ću dati, baš iz onog razloga da ne ometem ljude u njihovim procesima... (s5pst i psr)*) ili jasno izražava podršku koja proizlazi iz svjetonazora da treba poštovati različitost (*Ako netko želi ići u crkvu i to je njegova praksa, i ako ga to umiruje onda je to odlično ...za mene je to „bullshit“. Ali ako ljudi to žele, ako to njima donosi mir, ono na razini metafore ja to gledam, a to je njihova metafora, to je njihova, nešto im to donosi, onda to treba podržat. (s2pst)).*

Pojam **osnaživanje** uključuje kodove: supervizantu probuditi znatiželju, potaknuti članove grupe, izreći neke stvari, ići svojim putem, isprobavati, ne bojati se i najmoćnije je ono do čega dolazimo sami. Izjave sudionika ukazuju upravo na način na koji supervizori osnažuju, a što je temeljeno na njihovu svjetonazoru (*Recimo samo da vjerujem da je najjače, najmoćnije, najvažnije ono do čeg ćemo sami doći i iz toga...ja volim da supervizant isto dođe do toga. (s13pst i psr); (...to je opet stvar ...nekakve prosudbe naše kao supervizora da bi možda bilo dobro potaknut neke članove grupe da...je korisno to za to, možda nije loše izreći neke takve stvari... (s11psr)).* Podrška u supervizijskom odnosu spada u jedno od najvažnijih očekivanja supervizanta, a ona uključuje: suradnju u rješavanju problema, razumijevanje, slušanje, bliskost, dijeljenje osjećaja i osnaživanje (Ajduković i sur., 1995.; prema Cicak, 2015.). Izjava sudionika upravo prikazuje kako se u podlozi osnaživanja kod ovog supervizora nalazi svjetonazor o tome da ljudi trebaju isprobavati i da se ne trebaju bojati novoga (*Dajem ljudima to pravo... da idu svojim putem, da isprobaju nešto, da se ne boje... (s2pst)).* Pomažući odnos uključuje podršku koja potiče osnaživanje pa olakšava i omogućuje učenje, promjenu i razvoj (Ruddick, 1980., prema Mottier, 2004.; Banks, 1998.; Urbanc, 2001.; Johansson i sur., 2006.). Poštovanje potiče na osnaživanje osobe da aktivno sudjeluje u pomažućem procesu, pokreće promjene te stvara rješenja sukladno vlastitim

vrijednostima i razvojnom trenutku (Banks, 1995.; prema Cicak, 2015.). Važna dimenzija odnosa poštovanja jest prihvaćanje. Ono je pozitivan stav prema drugom radi kojeg osobi aktivno priznajemo temeljna ljudska prava. Uloga je supervizora dakle osnaživati, osposobljavati i poticati supervizante da, s ciljem uvećavanja mogućnosti za samoodređenje i samozastupanje, aktivno donose odluke o vlastitom sudjelovanju u superviziji (Cajvert, 2001.; Thomas, 2010.; prema Cicak, 2015.).

Pojam ***proširivanje profesionalnih i osobnih kompetencija*** uključuje kodove: odgovornost za proces i intervencije, rast, životno i profesionalno iskustvo, rad na sebi, kritičko preispitivanje, dijeljenje s profesionalcima utječe na promišljanje i treba biti korektan, držati se ispravnosti i jako promišljati. Sudionik izjavljuje da je supervizor odgovoran za supervizijski proces (*Supervizor je odgovoran za sav proces... ak se tu nešto loše desi u nekom trenutku da je on dužan ipak intervenirati.* (s11psr)), a izjava sljedećeg sudionika također govori o nekoj vrsti odgovornosti, preciznije korektnosti supervizora u korištenju svjetonazora i o tome da on treba jako promišljati prije nego što iznese svoj svjetonazor (*...U samom supervizijskom procesu je to uvijek bilo korektno... mislim da u samom procesu ...da se zapravo svi jako, jako drže te ispravnosti...da jako promišljaju kada i što ono baš svoje osobno, iznijeti...* (s9psr)). Ajduković i Cajvert (2004.) navode da je supervizor odgovoran za supervizijski proces. Cohen i Laufer (1999.; prema Žorga, 2009.) kažu da kompetentno djelovanje stručnjaka pomažućih zanimanja uključuje percepciju, interpretaciju i intervenciju. Svjetonazor supervizora sudjeluje i u percepciji, ali i u davanju značenja onoga što percipiramo i, kako navodi Bertolino (2018.), svjetonazor stoji u podlozi i naših intervencija. Dakle, osvještavanjem svjetonazora mi zapravo proširujemo svoje profesionalne kompetencije (preuzimanje odgovornosti, reflektiranje i intervencije, odnosno metode i tehnike) tako da nam ih prorađeni svjetonazor olakšava. Heron (1975.; prema Hawkins i McMahon, 2020.) navodi da intervencije imaju vrijednost tek kada proizlaze iz brižnosti za supervizante i njihove korisnike što ponovno dovodi do etičkih ponašanja i vrijednosti koje se konstantno trebaju razvijati. Tako korištenjem svjetonazora proširujemo i svoje osobne kompetencije (*(Potreban je – dopuna istraživačice) ...lični neki rast i iskustvo... iskustvo životno, profesionalno, rad na sebi, kritičko preispitivanje i poštivanje u biti s kim smo, šta smo...* (s12pst i psr)), što dovodi ponovno u fokus osobni rast i razvoj, naše iskustvo, rad na sebi te kritičko preispitivanje ili reflektiranje i samorefleksiju. Kvalitete su „idealnog“ supervizora empatija, razumijevanje, bezuvjetno pozitivno prihvaćanje, kongruentnost, autentičnost, toplina, samootkrivanje, prilagodljivost, brižnost,

obraćanje pažnje na klijenta, spremnost na ulaganje sebe, znatiželja i otvorenost (Rogers, 1975.; Coche, 1977.; Albot, 1984.; Aldridge, 1982.; Hess, 1980.; Gittermann i Miller; prema Hawkins i Shoet, 2000.; prema Žorga, 2009.). Houston (1990.; prema Žorga, 2009.) kaže da je supervizija mješavina naših znanja, vještina i onog što je najvažnije – naših stavova i uvjerenja, odnosno svjetonazora. Stoga osvještavanje svjetonazora i njegovo korištenje mogu unaprijediti osobne i profesionalne kompetencije supervizora. Novija istraživanja slažu se s prethodno navedenim nalazima u literaturi. Tako su se suvremeniji istraživači (Falender i sur., 2004.; Roth i Pilling, 2008.; Milne, 2009.; American Psychological Association, 2014.; Olds i Hawkins, 2014.; Watkins i Wang, 2014.; prema Hawkins i McMahon, 2020.) složili oko sljedećih kompetencija supervizora: uspostavljanje i održavanje supervizijskog odnosa, uključujući ugovaranje, granice, odgovornosti i uloge – o čemu upravo govore izjave sudionika ovog istraživanja; evaluacija i povratna informacija; teorije, modeli i modaliteti supervizije uključujući intervencije i strategije – o čemu također govore sudionici; rad s različitostima i moći; etičke, zakonske i profesionalne teme i refleksivna praksa te cjeloživotno učenje, o čemu govori druga izjava ranije navedena u ovoj kategoriji.

Pojam **razvijanje osobne i profesionalne zrelosti** objedinjuje kodove: profesionalna zrelost i iskustvo, zrelost i stručnost dobro integrirane u osobnost te zrelost i više iskustva omogućuju slobodnije dijeljenje svjetonazora. Kugler (1995.; prema Žorga, 2009.) ističe osobnu i profesionalnu zrelost kao karakteristiku koja je važna za buduće supervizore, a Žorga (2009.) navodi da je dovoljno dobar stručnjak svjestan da rad na sebi nikad ne prestaje. Sudionica kazuje da se sa zrelošću, i osobnom i profesionalnom, proširuje i svjetonazor te se on lakše koristi, odnosno dijeli u superviziji (*Rekla bih da sam kako sam zrelija i sa više iskustva u ovom profesionalnom životu, da nekako sam slobodnija u podjeli svjetonazora nego možda ranije kad sam bila mlađa...* (s5pst i psr)). Sljedeći sudionik govori o zrelosti koja omogućuje bolje povezivanje korištenjem svjetonazora koji proizlazi iz zrelosti (*Na neki način se mogu povezati lakše ali ustvari stručnost mi je bitna....stručnost koja je dobro integrirana u osobnost, gdje ustvari postoji zrelost i stručnost u ukupnom luku...to mi je super...* (s6pst)). Van Kessel (1999.; prema Žorga, 2009.) smatra da osobno i stručno kao kompetencije moraju biti integrirane, baš kako to vidi i prethodni sudionik.

Etička ponašanja i etičke karakteristike traže konstatnu prorađu, zapitanost i rad na sebi, baš kao i svjetonazor koji je u konstantnoj promjeni jer je važan za naša životna iskustva. Postoji ozbiljna opasnost i za supervizanta i za supervizora da budu preplavljeni kompleksnošću supervizijskog zadatka te da uđu u osobni i profesionalni zastoj. Stoga supervizor konstantno treba paralelno razvijati svoje (etičke) kompetencije i reflektirati o svom svjetonazoru, kako bi sačuvao temeljnu vrednotu stručnjaka pomažućih profesija, humanost.

4.3.2. Proširenje supervizije dimenzijama svjetonazora

Polazeći od pitanja o dimenzijama svjetonazora kojima se supervizori koriste u radu i dimenzijama svjetonazora koje vide kod svojih supervizanata, očekivano ovu kategoriju opisuju četiri dimenzije svjetonazora kao pojmovi: *fizička dimenzija svjetonazora, društvena dimenzija svjetonazora, osobna dimenzija svjetonazora i univerzalna dimenzija svjetonazora.*

S obzirom na to da je intervju započeo kratkim upoznavanjem svakog sudionika s četverodimenzionalnim modelom ljudske egzistencije i slikovnim prikazom tog modela, te su ga cijelo vrijeme intervju mogli imati ispred sebe, uočeno je da su se vrlo brzo, već u prvom dijelu intervju, sudionici počeli samostalno i spontano koristiti nazivima tih dimenzija kad bi nešto htjeli objasniti u svojim izjavama. Brzo su usvajali taj model i do kraja intervju kao da su ga iskustveno internalizirali i koristili se njime u istraživačkom razgovoru. Stoga se u ovoj kategoriji demonstrira da je superviziju moguće proširiti četverodimenzionalnim modelom ljudske egzistencije (Deurzen, 1980.; prema Langdridge, 2013.) u njezinoj teoriji i praktičnoj primjeni. Deurzen i Adams (2016.) predstavili su koncept o četiri dimenzije ljudske egzistencije koji su već ranije koristili Binswanger (1963., prema Deurzen i Adams, 2016.) i Yalom (1980., prema Deurzen i Adams, 2016.). Binswanger (1963, prema Langdridge, 2013.) taj je model osmislio kao trodimenzionalan, a četvrtu ili univerzalnu dimenziju koja obuhvaća prve tri dimenzije skupa uvela je Deurzen (1980., prema Langdridge, 2013.). Tim se konceptom ili mapom može opisati način na koji osoba postoji, odnosno živi u nekom određenom trenutku svog života. To je mapa opće ljudske egzistencije koja razlikuje četiri osnovne dimenzije ljudske egzistencije. Promišljanja ljudi o svijetu i životu mogu se svesti na navedena četiri područja, odnosno dimenzije. Supervizija pruža dostatan prostor i vrijeme za promišljanje o profesionalnom funkcioniranju u složenim situacijama (Ajduković i sur., 2018.) i ona se također treba mijenjati i prilagođavati globalnim promjenama kroz koje prolazi

ljudski sustav. Jedna od mogućih promjena koja se ovim istraživanjem istraživala jest mogućnost proširenja supervizije spomenutim četverodimenzionalnim modelom ljudske egzistencije koji bi superviziji mogao dodati vrijednost, odnosno dobrobit za supervizante i njihove korisnike. Nalazi ovog istraživanja upravo su pokazali da se supervizija (ali i ostale pomažuće profesije) relativno spontano i jednostavno mogu proširiti ili nadograditi upravo tim modelom, što je kompatibilno i s drugim nalazima u literaturi (Langdridge, 2013.; Deurzen i Young, 2009.; Deurzen i Adams, 2016.).

Pojam **fizička dimenzija svjetonazora** odnosi se na usmjerenost supervizora na korištenje fizičke dimenzije u superviziji jer je usmjeren na somatsku varijantu ((*Koristim – dopuna istraživačice) fizičku komponentu, budući da je to meni neki važan aspekt ja ono, usmjeren sam na somatsku varijantu...tu pokušavan uključit onda tu fizičku komponentu, znači uvjerenje da fizička komponenta, tijelo ne laže ono što se kaže.* (s2pst)). Drugi sudionik također navodi da najviše u svom supervizijskom radu koristi društvenu, ali i fizičku dimenziju svjetonazora (*Pa najviše ...društvena, tjelesna, to tu negdje...* (s6pst)). Važno je napomenuti da su oba sudionika ujedno i jedini sudionici koji su se dodatno usavršavali u području tjelesnih psihoterapijskih pristupa, stoga je jasnije da oni predstavljaju i u superviziji za njih važnu svjetonazorsku pozadinu iz koje donose odluke o načinu svog rada, odnosno o intervencijama. Ostali sudionici slabo u superviziji vide korištenje fizičke dimenzije, odnosno navode da je supervizanti nisu osobito svjesni, pa ju koriste tako da povećavaju svjesnost o njoj (*...nešto manje tjelesnu...fizičku dimenziju... onak' generalno... kao da kroz superviziju jako puno radimo na osvještavanju te tjelesne dimenzije... Možda najmanje tjelesnu...* (s1pst)). Dakle, za supervizore koji nisu svjetonazorski usmjereni na tjelesnu dimenziju, odnosno za koje ona ne čini njihovo teorijsko utemeljenje tako snažno kao tjelesno orijentiranim stručnjacima pomažućih profesija, pojavljuje se čak i pitanje dodira ili romantične veze (*...tjelesna samo ako je tema, dakle tu može bit ne znam, razvoj romantičnog odnosa između recimo socijalnog radnika i korisnika...to su vrlo rijetko ali ok dopušteno je...dakle, to može bit supervizijsko pitanje, legitimno supervizijsko pitanje...rijetko...eventualno možda tjelesni dodir* (s9psr)). Doprinos ove dimenzije u superviziji svakako može i treba biti mnogo veći, prvo osvještavanjem i refleksijom vlastitog promišljanja kao supervizora o ovoj temi, a potom pronalaženjem kreativnih načina i usmjeravanja pažnje na nju u pomagačkom radu s korisnicima.

U fizičku dimenziju ulaze sva promišljanja ljudi o onome što nas okružuje. Supervizori doživljavaju promjenu globalnih uvjeta življenja ljudskih sustava, baš kao i ostali pomagači i njihovi korisnici. U vezi s tim, svi oni imaju svoje doživljaje i refleksije na ono što ih okružuje, a Hawkins i McMahon (2020.) navode porast tzv. svjesne i nesvjesne boli zbog ekološke devastacije, koju potkrepljuje i ovo istraživanje u dijelu o neugodnom doživljaju klimatskih promjena – strah, izbjegavanje, zabrinutost za svijet i potomke te bespomoćnost u okviru prve istraživačke teme. Supervizija bi trebala biti mjesto koje ne podržava globalno potiskivanje boli zbog uvjeta u kojima današnje čovječanstvo živi, već treba biti otvorena i osigurati siguran prostor i za te i slične teme. Supervizorov zadatak i jest gledati široko, gledati odozgo. Postoji nada da će nalazi ovog istraživanja potaknuti uključivanje svega što nas okružuje u prostor supervizije. Supervizija i pomažuće profesije općenito trebaju se više prepustiti promjenama, osloboditi se tenedencije „ispravnog djelovanja u strogo definiranim granicama“ te omogućiti bolju upotrebu svojih kapaciteta (a to su stručnjaci supervizori, odnosno pomagači). Ispravno djelovanje u strogo definiranim granicama ni za superviziju ni za bilo koju pomagačku profesiju više nije dovoljno dobro. Pomagačke profesije trebaju širiti svoju perspektivu gledanja i djelovanja, baš kao što je mogu širiti korištenjem ove dimenzije, odnosno ozbiljnijim uzimanjem u obzir svega što ona donosi u perspektivu.

Društvena dimenzija svjetonazora u superviziji odnosi se na usmjerenost na druge (...a društvenu dimenziju (upotrebljavamo – dopuna istraživačice) *negdje usmjerenost na njih međusobno, da su si tu dalje da paze na sebe...* (s5pst i psr)); na to da je društvena dimenzija jako prisutna kod supervizanata (*Mislim da je najčešća ova osobna dimenzija (kod supervizanata – dopuna istraživačice)... Pa onda društvena...* (s4psr)) i na to da je društvena dimenzija tema supervizije (*Pa prvenstveno je društvena dimenzija nekako tema (na superviziji – dopuna istraživačice) ...što misle o ljudima, kako ih razumiju, kako se ophode sa njima...* (s9psr)). Supervizori jasno iznose da supervizanti na superviziji pokazuju dijelove društvene dimenzije svjetonazora i da ju supervizori dotiču na superviziji. Supervizanti donose razmišljanja o ljudima, pokazuju kako razumiju druge ljude i njihove postupke, kakve odnose imaju s drugima i slično. S obzirom na to da smo u ovom istraživanju dobili da društvenu dimenziju svjetonazora ne čine samo **bliskost i intimnost** (odnosi koje spominje sudionica) već i **usamljenost i samoća** te **moć kulture u društvenim odnosima**, možemo pretpostaviti da supervizija može proširiti korištenje ovom dimenzijom svjetonazora, pogotovo zbog velikih društvenih, kulturnih i globalnih promjena u kojima se danas nalazimo.

Može li supervizija omekšati svoje granice djelovanja i više propitivati i diskutirati o svemu što uključuje društvena dimenzija i biti otvorena za te teme? Prethodno je u ovom istraživanju u okviru prve teme dobivena specifičnost kod pojma **socijalna osjetljivost i pomaganje drugima**, i to tako da su se u toj kategoriji izjašnjavali isključivo pomagači psihosocijalnog područja, te je moguće da uvođenjem društvene dimenzije svjetonazora kao proširenja supervizijskog okvira mogu profitirati supervizori koji nisu iz tog područja tako da razvijaju višu socijalnu osjetljivost i osjećaj za pomaganje drugima. Etika pomaganja naglašava važnost pomažućeg odnosa kao središnje vrijednosti te ističe međuovisnost i poželjno ophođenje s drugima (Farley, 1993., prema Urbanc, 2006.; Barnes i Brannelly, 2008.). Pomaganje karakteriziraju sljedeće kvalitete: poštovanje, pažnja, empatija, bliskost, povjerenje, predanost, odgovornost, povezanost, dijeljenje, suradnja te pružanje pomoći i podrške (Urbanc, 2006.). Važno je tim vrednotama podučavati i one koji ne dolaze iz psihosocijalnog područja, a nalaze se u pomažućim strukama. Refleksija o ovoj temi i razvoj veće socijalne osjetljivosti i konkretno pomaganja drugima u konačnici će doprinijeti boljitku i njihovih korisnika i šire zajednice. Već je spomenuto u okviru prve istraživačke teme da Hawkins i McMahon (2020.) navode da u superviziji nije dovoljno razumjeti perspektivu drugoga kad su u pitanju kulturološke razlike, već je osim spremnosti za poticanje i istraživanje različitosti potrebna otvorenost naših vlastitih pretpostavki i odnosa sa supervizantom. Pitanje je koliko supervizori imaju tu vještinu, pogotovo s obzirom na povijesni društveno-politički kontekst u kojem smo se na ovom geografskom području susretali u prošlosti s mnogo manje različitih kultura nego danas. Eleftheriadou (1994.; prema Hawkins i McMahon, 2020.) jasno prikazuje razliku između kroskulturnog i transkulturnog rada i navodi da se u kroskulturnom radu koristimo svojim osobnim sustavom vrijednosti da bismo razumjeli drugu osobu umjesto da idemo izvan svojeg svjetonazora. U transkulturnom radu izdižemo se iznad kulturnih razlika i sposobni smo raditi u okviru sustava vrijednosti drugih osoba i grupa. Stav otvorenosti i istraživanja potiče kapacitet da radimo transkulturno, i to s transcendentalne perspektive, i u takvom dijalogu obje strane uče. Razvoj kulturne kompetentnosti proces je koji se konstantno mijenja te on zahtijeva usvajanje konzistentnog truda, iskrenosti i budnosti. Falicov (2014.; prema Hawkins i McMahon, 2020.) smatra da se izraz kulturne kompetentnosti treba zamijeniti adekvatnijim izrazom – kulturna poniznost, jer naglašava da samo klijent može educirati svog pomagača o kulturnim razlikama, a ne pomagač klijenta. Ta učenja treba snažnije i praktičnije implementirati u edukacije za

supervizore, ali i sustav obrazovanja pomagača uopće, jer su vještine transkulturnog rada s drugima sve potrebnije u suvremenom društvu.

Osobna dimenzija svjetonazora odnosi se na to da je česta i jako prisutna kod supervizanata (...česta je osobna razina, rekla bi da je to najčešće, ...a drugo bi bilo ono ovaj socijalna razina, društvene te relacije... (s14psr); (Mislim da je najčešća ova osobna dimenzija (kod supervizanata – dopuna istraživačice)... Pa onda društvena... (s4psr)); tema je na superviziji (Pa prvenstveno je društvena dimenzija nekako tema (na superviziji – dopuna istraživačice)... onda osobna...iznose što se njima događa u određenim situacijama, u komunikaciji, u odnosu s drugim ljudima... (s9psr)) i jako je prisutna (Osobna i društvena dimenzija su jako prisutne (s3psr)). Izjava sljedećeg sudionika pokazuje da je osobna dimenzija svjetonazora supervizanata prisutna na superviziji kad supervizanti govore o svojim korisnicima te se tu vide dijelovi osobne dimenzije svjetonazora (...kad govore (supervizanti – dopuna istraživačice) o ...svojim korisnicima ...zapravo često su tu neke ili univerzalne ili neke osobne vrijednosti... (s13pst i psr)). Koliko se tim supervizori koriste, mogu li više iskoristiti tu dimenziju i tako proširiti djelovanje supervizije, nismo saznali, to ostaje za neka buduća istraživanja. Sudionica pak navodi da se osobnom dimenzijom svjetonazora u svom radu koristi (...osobnu dimenziju sam upotrijebila u smislu te moje prisutnosti i čvrstoće za vrijeme toga procesa koji je bio jako težak... (s5pst i psr)), dakle, koristila se svojim razmišljanjem i vjerovanjem o tome da su prisutnost i čvrstoća u odnosu važni kao temelj iz kojeg je nastavljala s intervencijama, što je u skladu s onim što navodi Bertolino (2018.) koji kaže da naše osobne filozofije prethode i teoriji i praksi i informiraju ih te da one mogu otvoriti ili zatvoriti nove mogućnosti u radu.

U ovom su istraživanju prethodno uočene specifičnosti u izjavama sudionika koji dolaze iz psihosocijalnog područja, i to u kategoriji **slabosti i neuspjeha**, pojam **toleriranje slabosti i slabosti kao dio života**, gdje je vidljivo da su isključivo sudionici iz psihosocijalnog konteksta davali izjave o **toleranciji slabosti** i reflektirali o vlastitim slabostima. Stoga bi proširenje supervizije ovom dimenzijom bilo izuzetno korisno u različitim vidovima osobne dimenzije i supervizorima iz psihosocijalnog područja (naglašavajući prorađivanje osobnih slabosti i refleksiju o njima) i supervizorima iz psihoterapijskog područja (naglašavajući toleriranje slabosti, odnosno razvoj tolerancije prema slabostima).

Svi pojmovi osobne dimenzije svjetonazora trebaju se implementirati u superviziju i više upotrebljavati, a od njih može biti velike koristi. Na primjer, refleksija o temi identiteta kao vrlo širokoj osobnoj temi može naći bolje mjesto u superviziji, također i neugodne emocije kao dio života, te se tako supervizori mogu još više osnažiti u svom profesionalnom radu (tako da su spremniji i otvoreniji i za te teme u superviziji).

Pojam **univerzalna dimenzija svjetonazora** objedinjuje sljedeće kodove: rijetko se dijeli, najmanje se pokazuje, dodir s religijskim je rijedak, upotrebljava se u superviziji, postoji još nešto izvan i iznad, univerzalno je utkano u sve i kad supervizanti govore o korisnicima, tu su univerzalne vrijednosti. Jedan dio sudionika navodi da se ovom dimenzijom rijetko koriste ili ju rijetko doživljavaju u superviziji (*...jako rijetko ono univerzalno... to je možda jednom bilo, dva puta...se dogodilo... (s14psr); ...dogodi se da recimo ljudi, ako je pitanje nekako bolna tema, ako je pitanje neka patnja, doživljaj smrti ili nešto...tu recimo može kao pristup biti dodir sa religijskim vjerovanjem supervizanta, naravno uz njegovo dopuštenje...da u tom smjeru malo to razvijamo...ali to su rijetke situacije, to je rijetko... (s9psr); ...najmanje (supervizanti pokazuju – dopuna istraživačice) onu univerzalnu dimenziju ovu duhovnu. (s6pst)*). Ipak, iz izjava drugog dijela sudionika uočava se njezino korištenje u supervizijskoj praksi (*...koliko se sjećam, da smo imale jedan veliki dio jedne supervizije posvećen toj kolegici i praštanju od nje...baš na supervizijskoj grupi... tako da sam tu negdje upotrijebila znači univerzalnu dimenziju... u smislu negdje širenja te perspektive da nismo mi samo negdje ta fizička bića nego da postoji još nešto iznad, izvan (s5pst i psr); ...kad govore (supervizanti – dopuna istraživačice) o ...svojim korisnicima ...zapravo često su tu neke ili univerzalne ili neke osobne vrijednosti... (s13pst i psr); (Da, unutra (univerzalna dimenzija – dopuna istraživačice), utkana je u ove sve...sve stvari... (s9psr)*). U ovoj su dimenziji sudionici prilično podijeljeni u doživljajima. Pretpostavka je da je ova dimenzija tabuizirana ili potisnuta u stručnim i znanstvenim krugovima, ali ju supervizori koriste kao i svaki drugi dio svog svjetonazora, kao temelj iz kojeg razvijaju svoje intervencije. To bi značilo da pomagači koji promišljaju o univerzalnoj dimenziji reflektiraju, čitaju, odnosno da su na neki način otvoreni za njezino spoznavanje, uočavaju je na superviziji i prorađuju je te ju uzimaju u obzir kao i svaku drugu temu. Supervizori ili stručnjaci pomažućih profesija koji su zatvoreni za spoznavanje ove dimenzije, učenje o njoj, reflektiranje, ne uočavaju je i ne rade s njom na superviziji (ili rade kao sa slijepom pjegom, što bi značilo da ne ostvaruju svoj ni potencijal svog supervizanta, odnosno korisnika). Ova dimenzija sadržava i naše poimanje duhovnosti i to je

njezin najkontroverzniji dio jer ne postoji općeprihvaćena definicija duhovnosti iako duhovnost jest ono što obuhvaća sve što se odnosi na ono što jesmo, što činimo i što imamo. Nemoguće je promatrati čovjeka odvojeno od njegova duha, no jednako tako ne možemo ga promatrati s punom znanstvenom objektivnošću (Moberg, 2005.; prema Leutar, 2023.). Upravo zato duhovnost ne treba izbjegavati ni „stavljati pod tepih“, o njoj, kao i svemu što postoji, trebamo moći reflektirati i supervizija od toga može profitirati.

Iz ove kategorije proizlazi da primjena četverodimenzionalnog modela supervizije može unaprijediti kompetenciju profesionalnog identiteta supervizora onako kako to navodi Europski kompetencijski okvir (Ajduković i sur., 2018.), i to na više nivoa: dodatnim unaprjeđivanjem profesionalnog stava supervizora kroz razvoj refleksivnosti, integraciju teorije i prakse i toleriranje neodređenosti. Uključivanje četverodimenzionalnog modela ljudske egzistencije, odnosno svjetonazora u superviziju može unaprijediti kompetencije supervizora razvojem njegove refleksivnosti, pri čemu će supervizor proradom dimenzija svjetonazora i njihovom implementacijom u superviziju postići veće uočavanje i artikuliranje vlastitih iskustava, misli i uvjerenja, prepoznavanje znakova nesvjesnih procesa i suočavanje s njima, propitivanje uočenog, dobivanje uvida postavljanjem pitanja, uočavanje učinka vlastitih postupaka i odlučivanje treba li takve postupke promijeniti i na koji način, odlučivanje je li izražavanje vlastitih uvida primjereno u određenim okolnostima, baš kako to propisuje kompetencijski okvir. Nadalje, uključivanjem četverodimenzionalnog modela svjetonazora u superviziju, supervizor će unaprijediti integriranje teorije i prakse artikuliranjem vlastitih uvjerenja i implicitnih teorija, razmišljanjem o njihovim učincima na proces supervizije u pojedinim situacijama, odlučivanjem mogu li vlastita iskustva biti korisna supervizantu, čime će dodatno unaprijediti znanja i vještine poznavanja i prepoznavanja vlastitih implicitnih teorija. Također, ovaj model može unaprijediti kompetenciju toleriranja neodređenosti gdje će mu prorada četverodimenzionalnog modela svjetonazora omogućiti razvoj vještine razmišljanja o osobnim reakcijama i percepcijama iako su povezane s neugodnim spoznajama, razmišljanja o rezultatima refleksije prije poduzimanja odgovarajućih aktivnosti.

Četverodimenzionalni model ljudske egzistencije može unaprijediti kompetencije supervizora i šire od navedenoga, no to će biti razloženo u ostalim dobivenim kategorijama ove teme.

4.3.3. Relacijska usmjerenost

Sudionici su u odgovorima na pitanja o korištenju svjetonazorom u superviziji davali informacije koje su objedinjene u kategoriju **relacijska usmjerenost** koju opisuju sljedeći pojmovi: **povezivanje i bliskost, podudaranje svjetonazora, dijeljenje iskustva i samootkrivanje**. O teorijskoj podlozi relacijske perspektive već je bilo riječi u prethodnom poglavlju, u okviru druge teme ovog istraživanja, pokazivanja svjetonazora. Sudionici istraživanja, kao što je već istaknuto u prethodnom poglavlju, navodili su da se svjetonazor pokazuje u odnosu te je tako i nastala kategorija relacijske perspektive. Kad su upitani o tome kako se koriste svjetonazorom u superviziji te da to detaljnije opišu, sudionici su ponovno davali izjave koje su kreirale kategoriju relacijskog područja. Dakle, svjetonazor se i pokazuje i koristi u supervizijskom odnosu, i to u okviru istih pojmova: povezivanje i bliskost, samootkrivanje i dijeljenje iskustva, ali je u ovoj temi prepoznat još jedan novi pojam, a to je podudaranje svjetonazora.

Pojam **povezivanje i bliskost** uključuje sljedeće kodove: stremiti povezivanju, moći se zagrliti, više topline, supervizorima svjetonazor pomaže u povezivanju ljudi, nebriga o odnosu nije supervizijski odnos, bitan je odnos, toplina, prihvaćanje i odnos s korisnicima jedini je alat. Supervizijski odnos povezan je s razvojem supervizantovih profesionalnih vještina i njegovim profesionalnim identitetom (Holloway, 1995.; Rønnestad & Skovholt, 2003.; prema Boyle i Kenny, 2020.) i stoga su povezivanje i bliskost izuzetno važni za supervizijski proces. Sudionica navodi zagrljaj kao odraz otvorenog svjetonazora prema iskazivanju topline i bliskosti sa supervizantom, ali i dodira koji pripada fizičkoj dimenziji svjetonazora (*...ako se možemo i zagrliti (supervizor i ja – dopuna istraživačice), ...meni je to jako važna stvar... kao i psihoterapeuta da si izabereš (da si izabereš i supervizora – dopuna istraživačice)...* (s15pst i psr)). Sljedeća sudionica prisjeća se manje dobrih supervizora (*...(nisu se brinuli – dopuna istraživačice)...**ni o odnosu, ni o supervizantu... To nije bio supervizijski odnos, to je bilo više...nekako vođenje...sa usmjeravanjem.* (s5pst i psr)), gdje ona, odgovarajući na zadatak da opiše kako su se supervizori koristili svojim svjetonazorom, donosi iskustvo iz kojeg proizlazi da je supervizoru potrebna refleksija ili prorada vlastitog svjetonazora o odnosu u superviziji, kako bi mogao bolje razvijati supervizijski proces. Sljedeća sudionica izjavljuje slično, govori o tome da postoje supervizori koji ne pokazuju toplinu, ne pokazuju prihvaćanje, već odrađuju supervizijski proces više tehnički nego odnosom (*...ja znam supervizore koji to kao vrhunski rade ali nisam osjetila kod njih tu toplinu, nisam osjetila to da si*

prihvaćen...nisam ono...oni su to odradili, ti si imao neku korist od te supervizije, ali... (s8psr); ...mislim da je njima bitan proces supervizijski i da su oni u tome vrhunski, a meni je recimo bitan upravo taj odnos. (s8psr)). Očito danas i u supervizijskom području (ne samo u psihoterapijskom) postoji veća potreba za relacijskom usmjerenošću nego do sada i to je sukladno Rožić (2015.) koja navodi da supervizorova relacijska usmjerenost govori o njegovoj konstantnoj svjesnosti o relaciji i spremnosti za prepoznavanje uzajamnih interakcija supervizora i supervizanta. Očito je da se Yalomova (2011.) filozofija da terapiju ne treba voditi teorijom, već odnosom, treba preslikati u područje supervizije. No, naravno, to dovodi do veće potrebe osnaživanja supervizora pri njihovoj izobrazbi upravo na području odnosa i to se pojavljuje kao imperativ suvremenog supervizijskog doba. Upravo tu poruku šalje sljedeća sudionica svojom izjavom: *...nama je dakle često puta jedini alat...naš odnos sa našim korisnicima...dakle, često puta nemaš ništa drugo...jasno, u profesionalnom dijelu tu su metode...a u ovom osobnom dijelu to je što od nas kao osobe ide prema drugoj osobi, jer je to susret čovjeka s čovjekom, na prvom mjestu... (s9psr).* Supervizori u ovoj kategoriji sažimaju potrebe za pripadanjem i bliskošću kao temeljne u supervizijskom procesu, a koje naravno proizlaze iz svjetonazora, te se tome treba pridavati veća pozornost u superviziji.

Pojam **podudaranje svjetonazora** nov je pojam u odnosu na ostale koji su se već bili pokazali u okviru prethodne istraživačke teme. On uključuje kodove: preferiranje sličnih supervizora, drukčiji svjetonazori ne bi išli, odnosno problematično je i teško kad se svjetonazori ne podudaraju. Sudionica implicira da slični svjetonazori supervizanta i supervizora omogućavaju bolji supervizijski proces (*...meni je najljepše kada sa mnom radi netko tko ima slične svjetonazore kao ja (smijeh) prema svemu ovome. (s5pst i psr)).* Sljedeće izjave govore o tome kako doživljaj različitog svjetonazora u odnosu izgleda sudionicima teško i problematično: *Kaže se da treba svako izabrat sebi supervizora i to je jako važno... i sad da se baš upustite s nekim supervizorom gdje znate da ima čisto drugačije svjetonazore, možda ne bi... išlo... (s8psr)* ili *Meni je problematično kada se moj svjetonazor kosi sa svjetonazorom supervizanta. Meni je onda teško... (s10psr).* U takvim je situacijama jako važno da supervizor ima kapacitet za istinsko prihvaćanje različitosti, odnosno visoko razvijenu provedbu kontinuiranog procjenjivanja interpersonalne povezanosti sa supervizantima i obzirnog postupanja s individualnim sličnostima i razlikama u supervizijskom odnosu i razvijenu vještinu brige o uzajamnosti, onako kako to stoji u kompetencijskom okviru supervizije (Ajduković i sur., 2018.). Vještina brige o uzajamnosti može se razvijati kod supervizora njihovom proradom vlastitog svjetonazora.

Pojam **dijeljenja iskustava** uključuje kodove: preporučivanje literature, navođenje svojeg iskustva, utjecaj na promišljanje profesionalaca i osobni rast. Svjetonazor se koristi i preporučivanjem literature supervizantima (*...u jednoj superviziji sam govorila o laži i preporučila sam Bucaya i rekla sam svoje iskustvo kakva sam bila i kakva sam postala... (s10psr)*), a dijeljenje svjetonazora utječe na promišljanje profesionalaca (*...kada radim s ljudima koji su profesionalci, onda nekako više dijelim svoje svjetonazore, kada dođe naravno za to prilika i prigoda, jer znam da će to onda utjecati na njihovo promišljanje, možda na promjenu nekih njihovih svjetonazora... samo promišljanje to je isto već jako, jako puno. (s5pst i psr)*). Ladany i Lehrman-Waterman (1999.; prema Mehr i Daltry, 2022.) utvrdili su da supervizori najčešće otkrivaju svoje osobne probleme i teške kliničke situacije.

Pojam **samootkrivanje** uključuje sljedeće kodove: podijeliti nešto svoje, svoju istinu i situaciju te strahovi i nedoumice. Supervizori se eksplicitno koriste svojim svjetonazorom samootkrivajući se (*Ponekad (su koristili svoj svjetonazor – dopuna istraživačice) kroz taj self disclosure, znači da podjele nešto svoje... ako je to potrebno. (s1pst)*) i to sudionici kažu i za sebe u ulozi supervizora (*...ja neku svoju istinu, situaciju, svjetonazor dijelim....dajući slobodu ljudima. (s12pst i psr)*). Sudionica izjavljuje: *Ja sad kao supervizor znači kad sam u supervizijskoj grupi mogu govoriti o nekim svojim strahovima, nedoumicama itd... (s8psr)*. Dakle, svjetonazor se koristi kroz samootkrivanje, što je sukladno suvremenoj literaturi (Rožić, 2015.), ali je važno podsjetiti se da istraživanja pokazuju da samootkrivanje supervizora može unazaditi supervizijski odnos ako supervizor prebaci fokus konverzacije sa supervizanta i njegovih potreba (Knox i sur., 2011. prema Boyle and Kenny, 2020.). U takvim slučajevima supervizanti će rjeđe doživjeti supervizora kao učinkovitog (Knox, 2015.; Knox i sur., 2011.; prema Boyle i Kenny, 2020.). Samootkrivanje je očigledno koristan dio supervizijskog odnosa, kroz njega se i pokazuje i koristi svjetonazor supervizora, no to je i proces koji treba učiti kao vještinu tijekom izobrazbe za supervizore. Feindler i Padrone (2009.; prema Rožić, 2015.) sažimaju korisne smjernice za samootkrivanje: 1) supervizori pri samootkrivanju trebaju poštovati supervizantovu razvojnu razinu osposobljenosti i njegovu emocionalnu sofisticiranost; 2) supervizori se mogu koristiti samootkrivanjem za potvrđivanje realnosti, normaliziranje supervizantova iskustva, za modeliranje terapeutovih reakcija, za jačanje supervizijskog saveza ili za poticanje drukčijeg načina razmišljanja, odnosno ponašanja. Samootkrivanje može biti spontano ili s određenim ciljem; 3) supervizor mora pratiti svoju motivaciju pri korištenju samootkrivanja; 4) supervizor mora pratiti reakcije koje izaziva

njegovo otkrivanje, odnosno kako njegovo otkrivanje doživljava supervizant; 5) supervizori trebaju obratiti pozornost na vremensku usklađenost samootkrivanja, posebno u trenutku kad se supervizant suočava s teškoćama u terapijskom odnosu; 6) pri samootkrivanju treba poštovati i osobne značajke, stilove i teorijsko usmjerenje obaju sudionika supervizije.

4.3.4. Profesionalna primjena vlastitog komunikacijskog stila

Sudionici su tijekom odgovaranja na pitanje kako koriste vlastiti svjetonazor u superviziji odgovarali i na zadatak da konkretno opišu neku situaciju u kojoj su primijenili svjetonazor. Ova se kategorija odnosi na *prilagođavanje potrebama supervizanata, jasno izražavanje, postavljanje pitanja i slušanje* ili, drugim riječima, supervizori se koriste vlastitim svjetonazorom u profesionalnom radu tako da se na različite načine prilagođavaju potrebama supervizanata, jasno izražavaju, postavljaju pitanja i slušaju.

Korištenje svjetonazora u superviziji u vezi je s primjenom vlastitog komunikacijskog stila. Svaki pomagač kreira tijekom svog profesionalnog razvoja svoj vlastiti komunikacijski stil i vlastiti stil rada. Napredno komuniciranje (Ajduković i sur., 2018.) oblik je profesionalnog ponašanja supervizora, a napredni komunikacijski stil uključuje sljedeća znanja: poznavanje komunikacijskih teorija i tradicija (npr. fenomenološka), učinaka koje stil neverbalne i verbalne komunikacije supervizora ima na supervizijski odnos i problema moći u komunikacijskim procesima. Napredni komunikacijski stil traži sljedeće vještine: korištenje teorijskim znanjem kao okvirom za procjenu vlastitog komunikacijskog stila i njegova učinka na supervizijski odnos, promišljanje o vlastitom komunikacijskom stilu i identificiranje nedostataka u komunikacijskom znanju, vještinama i stavovima te samostalno praćenje i promjena u vlastitim komunikacijskim obrascima. Ta vrsta komunikacijskog stila postiže se prilagođavanjem potrebama i ranjivostima supervizanata, postupanjem s odnosom moći u komunikaciji i održavanjem njegove ravnoteže tijekom supervizije, praćenjem kada se i kako mijenjaju komunikacijski obrasci, korištenjem vlastitim komunikacijskim stilom kao alatom za promicanje procesa supervizije i prepoznavanjem ranih znakova neusklađenosti između vlastitog komunikacijskog stila i potreba supervizanata. Vezano za pojam *prilagođavanje potrebama supervizanata* može se vidjeti da se supervizori upravo služeći se mekim konfrontiranjem, prekidanjem, osvještavanjem osobe i normaliziranjem i podržavanjem supervizanta u zastoju koriste vlastitim svjetonazorom u superviziji čime korištenje

svjetonazorom u prilagodbi potrebama supervizora zapravo unaprjeđuje njegove komunikacijske vještine. Sudionica navodi da se koristi svjetonazorom tako da ga dijeli ili samootkriva kada želi „normalizirati“ nešto u supervizijskom procesu (*...zapravo ja koristim svoj svjetonazor ako želim nešto normalizirati... u smislu ako supervizant zbog svog svjetonazora se osjeća u nekom zastoju, zakočen ili nešto, pa ako ja podijelim svoj svjetonazor sa njim mogu to normalizirati u smislu...podržati... (s1pst)*), što se slaže s rezultatima istraživanja koja navode da se samootkrivanje supervizora koristi za pružanje povratne informacije i promicanje razvoja supervizanata, osnaživanje supervizijskog odnosa i normalizaciju iskustava supervizanata (Farber, 2006.; Knox i sur., 2008.; Knox, Edwards, Hess i Hill, 2011.; prema Boyle i Kenny, 2020.). Supervizori se dakle samootkrivaju kad vide da supervizanti proživljavaju teške emocije vezano za svoje klijente, odnosno korisnike i kada pokušavaju normalizirati stanje svojih supervizanata vezano za stanja i emocije kroz koje prolaze. S obzirom na to da se svjetonazor i životna iskustva dijele u situacijama opisanim u prethodnoj rečenici, važno je kontinuirano prorađivati svjetonazor supervizora i njihova životna iskustva, jer je očito vrlo vjerojatno da će ih podijeliti u nekom trenutku supervizijskog procesa sa svojim supervizantima. Supervizori se nadalje prilagođavaju potrebama supervizanata i putem blagog osvještavanja supervizanta (*...onda ja znam tu prekinuti... ili pokušavam na blagi način to reći, na način da probam nekak' osobu osvjestit' kak' bi se sama osjećala da je ona na drugom mjestu, na drugačiji način...tak da evo, u svakom slučaju taj je svjetonazor prisutan, ne, to je činjenica. (s11psr)*) – supervizor se prilagođava supervizantu promjenom tonaliteta svog govora u blaži i/ili prekidanjem onoga što se događa u komunikaciji, a što supervizor procjenjuje da treba zaustaviti. Supervizor se prilagođava supervizantu koristeći se tzv. mekom konfrontacijom u svom radu: *...to je bila jedna meka konfrontacija. (s10psr).*

Vezano za pojam **jasnog izražavanja**, sudionici navode da se s pomoću konkretnog govora, direktnog govora i otvorenog problematiziranja oni koriste svojim svjetonazorom (*Nekad direktno kažem: „Probaj ovo“, i u superviziji, kao i u terapiji, ali opet pazeći. (s12pst i psr); ...to je jedina stvar koju sam mu rekla... u smislu...problematiziranja toga da...kud ide i što će to stvoriti tamo kud ide...dakle, to je bilo dosta otvoreno... (s9psr)*). Iz njihovih izjava proizlazi da se koriste svjetonazorom u superviziji primjenjujući direktniji, otvoreniji i konkretniji govor koji očito ponovno služi u svrhu povećanja svjesnosti supervizanta, odnosno njegova suočavanja s problemom ili realitetom.

Vezano za pojam **postavljanje pitanja**, sudionica dovodi u vezu korištenje svjetonazora i postavljanje pitanja te iznosi svoj profesionalni svjetonazor da joj je važno čuti svakog sudionika, a to čini tako da postavlja pitanja svim sudionicima (*Evo, to mi je jako važno, čuti sve pa s jednom rečenicom, pet rečenica, koliko odluče, uvijek ih pitam (supervizante – dopuna istraživačice) što ste čuli od kolege, kolegice koja je iznosila svoj problem, to mi je jako važno.* (s4psr)).

Vezano za pojam **slušanje**, sudionica smatra da je jako važno saslušati supervizante te izjavljuje da ih ona sve sluša (*Isto tako da mi je jako važno saslušati njih kada govore i jako mi je važno čuti sve ... supervizante, da kažu o toj temi o kojoj se govori...* (s4psr)).

Supervizori upravo korištenjem svjetonazora putem prilagođavanja potrebama supervizanata, jasnog izražavanja, postavljanja pitanja i slušanja, odnosno korištenjem vlastitog komunikacijskog stila kao alata za promicanje procesa supervizije povećavaju svoj kompetencijski okvir profesionalnog ponašanja. Prorada, osvještavanje i korištenje svjetonazora mogu unaprijediti komunikacijski stil i tako povećati kompetencije supervizora.

4.3.5. Svjesnost

Ovu kategoriju opisuju sljedeći pojmovi: **manjak svjesnosti, osvještavanje kroz dijalog i svjesno korištenje svjetonazora**. Uočeno je da je način na koji traže odgovore na pitanje kako se supervizori koriste svjetonazorom u superviziji, ali i na pitanje kako su njihova životna i supervizijska iskustva oblikovala njihov svjetonazor i njegovu primjenu u superviziji, sličan kod svih sudionika. Sporiji su bili u davanju odgovora, doimali su se kao da teško „dohvaćaju“ svoje odgovore, rabili su manje riječi, odnosno kao da ih nisu mogli pronalaziti. Kako je prethodno već spomenuto, svjesnost nije jednoznačan pojam, već koncept koji sadržava heterogene vrste psiholoških fenomena (Janzen, 2005.). Medicinski leksikon definira svjesnost kao uže značenje psihofiziološke svijesti i njezina aktualnog trenutka, sada i ovdje. Svjesnost je dakle poimanje o sebi i svojim svjesnim postupcima, ali i odnosima te krugu zbivanja oko sebe, a obuhvaća pamćenje, mišljenje, opažanje, voljnu motivaciju i osjećaje koji se pretpostavljaju u tom krugu.

Rezultati ove kategorije slažu se s istraživanjima koja su pokazala da razum brzo racionalizira uvjerenja i mišljenja *post hoc* (Haidt, 2001.; Sharmer, 2011.; prema Nilsson, 2013.), a ne uspijeva uspostaviti razumijevanje o tome kako oni proizlaze iz svjetonazora ili intuitivnih reakcija. Drugim

riječima, istraživanja pokazuju da je pojedincu teško istinski prepoznati vlastiti svjetonazor i vidjeti koliko snažno on utječe na njegove misli, osjećaje i ponašanja.

Pojam **manjak svjesnosti** uključuje sljedeće kodove: nedostatak promišljanja o temi, nedostatak svjesnosti, razmišljanje o mogućnosti da sve ide iz svjetonazora i teško je izdvojiti iz kojih je iskustava izrastao svjetonazor. Sudionici izražavaju manjak svjesnosti o načinu na se koji koriste svojim svjetonazorom (*Pa ja bih rekla da...da, ovaj...prvo, to nije nešto šta sam ja promislila...pa sad ja znam šta koristim...* (s12pst i psr); *...izdvojiti mi je sad jako teško...* (s6pst)). Navode da primjenjuju svjetonazor, ali nisu svjesni kako to čine (*...primjenjujem... Mislim, ja svakako nisam toga svjesna u tom času...* (s3psr)).

Vezano za pojam **osvještavanje kroz dijalog** sudionici navode sljedeće: *...evo sad razmišljam, da je to možda dio mog svjetonazora, da ja ne volim da meni neko ono sad iz svog ono govori šta je ok, evo...to, evo sad sam to nekako osvijestila...* (s13pst i psr); *Mislim da da, mislim da si ti dobro „ubrala“...sad si me ti osvijestila...* (s8psr) ili *Pa utjecala su (životna iskustva – dopuna istraživačice) ...sad sam dobio još više jasnoća...o tome...mislim da nekako ono prirodno sad kroz sve što sam prošao, ja sad imam, sad ću imat pedeset tri godine...skup svih iskustava ...učenja...sigurno je utjecalo...* (s6pst). Taj je pojam obuhvatio trenutačno osvještavanje vezano za temu korištenja svjetonazora i osvještavanja tijekom razgovora o tome kako su životna iskustva utjecala na svjetonazor, a time i na profesionalno djelovanje supervizora. To pokazuje da razgovor o životnim iskustvima i njihovu utjecaju na razvoj našeg svjetonazora trenutačno podiže svjesnost o njemu te tako sigurno omogućava šire perspektive u radu supervizora ili, kako je sudionik (s6pst) naveo, takav razgovor omogućava veću jasnoću stručnjacima pomažućih profesija u radu.

Pojam **svjesno korištenje svjetonazora** uključuje sljedeće kodove: suzdržavanje, nespominjanje uvjerenja (*Suzdržavam se... držim je u zagradi, ne spominjem to uvjerenje...* (s2pst)); korištenje vlastitim iskustvom (*Rado ga koristim... zato šta, sad u ovoj fazi života, sam svjesna koliko je to moje iskustvo važno i za druge s kojima radim.* (s5pst i psr)). Vidljivo je pritom da se nekim iskustvima i svjetonazorom sudionici ipak koriste svjesno ili tako da drže „u zagradi“ svoje uvjerenje, dakle ne spominju ga i svjesni su toga ili se njime aktivno i rado koriste jer procjenjuju da će to biti korisno za korisnike.

Ti rezultati doprinose poruci kompetencijskog okvira supervizije (Ajduković i sur., 2018.) da je jedan od ishoda supervizije upravo samoosvještenost. Samoosvještenost koja označava razvoj

svijesti supervizanta o samome sebi, svojim stavovima i težnjama radi profesionalnog djelovanja i ona se može povećati refleksijom o svjetonazoru. Samoosviještenost se postiže neprekidnim poboljšanjem vještina refleksije i samorefleksije, što se upravo i uključivanjem dimenzija svjetonazora u superviziju omogućuje.

4.3.6. Humanistička perspektiva

„...pomagači, ljudi koji se bave ljudima.“ (s9psr)

Prema definiciji *Hrvatske enciklopedije* humanizam je sustav intelektualnih i moralnih uvjerenja koji čovjeku, ljudima i čovječanstvu pridaje najvišu vrijednost. Humanizam je također povezan s prosvjetiteljskim idejama u smislu ljudskog samorazvoja i samousavršavanja. Premda je takvo poimanje i danas aktualno, dva su protekla stoljeća uvelike uzdrmala njegov utjecaj i izvorni optimizam. Šestak (2005.) navodi da čovjeku koji živi u postmodernom razdoblju jedino preostaje da mu se bez osjećaja tragičnosti dogodi vlastito utrnuće. Humanistički orijentirani stručnjaci i pomagači žive u kontekstu o kojem govori Šestak i traže nove perspektive i načine pomaganja suvremenom čovjeku te naglašavaju da ljudsko društvo i pomagačke struke ovog vremena kontinuirano treba podsjećati na dostojanstvo i vrijednost ljudskih bića (Moss, 1988.; prema Moss, 2015.). Humanističke vrijednosti dio su svjetonazora i supervizora, iz kojeg proizlazi njihovo djelovanje.

Ovu kategoriju opisuju sljedeći pojmovi: *povjerenje u ljude, poticanje na nove mogućnosti i sagledavanje šireg životnog konteksta*.

Pojam *povjerenje u ljude* sadržava izjave u kojima sudionici iskazuju da su ljudi O. K., da nisu zlonamjerni, da je susret čovjeka s čovjekom važan kao i povezivanje sa svakim čovjekom, da ljudi mogu biti dobri, da im treba dati ljubav, šansu te da supervizor svjedoči svoje kao čovjek. Jedna sudionica vidi vezu između toga što vjeruje da su ljudi O. K. i intervencija u kojima potiče znatiželju supervizanta prema drugima (vjerojatno s ciljem da i supervizant kroz znatiželju i gledanje u druge uvidi to isto) (*Ja svoj svjetonazor da su ljudi ok, koristim kroz to da u supervizantu probudim znatiželju*. (s1pst)). Sljedeća sudionica izražava da vjeruje da je ljubav snažan pokretač i da ljudi mogu biti dobri (čak i kad tako ne izgleda), samo ako probamo produbiti svoje razumijevanje (*...nekada ljudi mogu bit dobri, da nas ljubav može daleko dogurat u tom smislu, ako probamo razumjeti stanje na tom mjestu*. (s7pst)). Stoga ona produbljivanjem razumijevanja ima za cilj dovesti superviznata na mjesto ljubavi i povjerenja u dobrotu čovjeka. Rogers je

(Fulgosi, 1980.) vjerovao da je dobrota osnova ljudske prirode i da se pojedinac najbolje razvija i postiže najbolje učinke kada mu je omogućeno da se njegova priroda otvara i cvjeta na osnovi njegovih vlastitih, urođenih mogućnosti i potencijala. Rogers smatra da se ljudi mogu ponašati loše (...*prihvatanje neke različitosti i pokušaj razumijevanja da, iako ljudi možda rade ...stvari koje su nama teške ili nisu po našim standardima ...ne mora biti da zapravo to rade svjesno i namjerno.* (s7pst)), ali da to ponašanje nije u skladu s njihovom prirodom. Rogers gaji duboko poštovanje prema ljudskoj prirodi, baš kao i sudionica iz čije se izjave iščitava poštovanje prema čovjeku kao vrijednom biću (...*jer je to susret čovjeka s čovjekom, na prvom mjestu* (s9psr)). Rogersova je teorija izvršila golem utjecaj ne samo na psihologiju već i šire (Fulgosi, 1990.). Filozofija Martina Bubera i humanistička perspektiva Carla Rogersa naglasile su njihove dodirne točke poglavito u susretu dvoje ljudi, što se može vidjeti i u sljedećoj izjavi: *Nema čovjeka s kojim se nisam, barem u jednoj točki, mogla povezati.* (s10psr).

Pojam ***poticanje na nove mogućnosti*** uključuje kodove: drukčije gledanje i biranje svog puta. Sudionica pokazuje da svjetonazor koristi tako da nudi ponovno sagledavanje problema u radu tražeći drukčiji način rješavanja (...*da li bi možda mogli opet ili na drugačiji način vidjeti di smo mi s tim i kako razgovarati o tome.* (s11psr)).

Pojam ***sagledavanje šireg životnog konteksta*** odnosi se na skretanje pažnje na klijentovu lošu situaciju te na to da je život težak i to je temelj rada. Sudionica navodi: ...*ja bih pokušala onda tu supervizanta uključiti u ovu situaciju za koju ja vidim da je problem osobi, klijentu, a ovaj...skrenuti pažnju na te nedostatke i ono lošu situaciju u kojima se nalazi klijent.* (s14psr). Sagledavanje šireg konteksta spada u polje fenomenologije, humanizma i egzistencijalizma i sagledavanje šire slike omogućava bolje viđenje čovjeka. Sudionik izjavljuje da svoj svjetonazor o težini ljudskog života koristi kao podlogu u svom radu, a tu se vidi egzistencijalna (i humanistička i fenomenološka) perspektiva u radu supervizora (...*Da je život težak ...to je baza mog rada* (s6pst)).

4.3.7. Osvrt na temu korištenja svjetonazora

Prema rezultatima ovog istraživanja može se zaključiti da se supervizori koriste svojim svjetonazorom tijekom procesa supervizije iako o tome nemaju punu svjesnost.

Detaljnijim pregledom izjava sudionika unutar ove teme ne uočavaju se različitosti u izjavama supervizora koji dolaze iz psihoterapijskog područja i supervizora koji dolaze iz psihosocijalnog područja, ni u sadržaju, ni u kvantiteti, ni u raspodjeli izjava po kategorijama i pojmovima.

U odnosu na tri postavljena istraživačka pitanja, ovo je pitanje donijelo kvantitativno najmanje informacija, a to je u skladu s istraživanjima koja pokazuju da je pojedincu teško istinski prepoznati vlastiti svjetonazor i vidjeti koliko snažno on utječe na njegove misli, osjećaje i ponašanja (Nilsson, 2013.). Nalazi o korištenju svjetonazora usklađeni su s navodima Roycea (1964.; prema Nilsson, 2013.) koji kaže da je ljudima teško uistinu prepoznati vlastiti svjetonazor i njegov snažni utjecaj na razmišljanja, osjećaje i ponašanja. U tom smislu ljudi su, kaže Royce, „inkapsulirani“ vlastitim svjetonazorom.

Korištenje svjetonazora supervizora u superviziji opisuje šest kategorija: **etičko ponašanje, proširenje supervizije s dimenzijama svjetonazora, relacijska usmjerenost, profesionalna primjena vlastitog komunikacijskog stila, svjesnost i humanistička perspektiva.**

Najviše informacija o korištenju svjetonazora sudionici su dali u okviru kategorije pod nazivom *etičko ponašanje*, a zatim u okviru kategorije *proširenje supervizije s dimenzijama svjetonazora*, što ukazuje na to da se korištenje svjetonazora najjasnije prepoznaje u etičkoj perspektivi (ali i u relacijskoj usmjerenosti koja je po sadržaju treća kategorija) i da se supervizija korištenjem svjetonazora kroz njegove četiri dimenzije može proširiti četverodimenzionalnim modelom ljudske egzistencije (Deurzen, 1980.; prema Langdridge, 2013.) u njezinoj teoriji i praktičnoj primjeni.

U kategoriji *proširenje supervizije s dimenzijama svjetonazora* pokazalo se da sudionici lako i spontano usvajaju razgovor o svjetonazoru kroz njegove četiri dimenzije. Iako su sudionici najviše govorili u okviru prvog istraživačkog pitanja upravo o fizičkoj dimenziji svjetonazora, u trećem pitanju o njoj su govorili najmanje, što bi značilo da rado i detaljno opisuju svoj svjetonazor u okviru fizičke dimenzije svjetonazora, ali ga koriste najmanje odajući dojam kroz odgovore da većina sudionika misli da za nju ima malo mjesta u superviziji. Sudionici koji imaju dodatne edukacije iz područja tjelesno usmjerenih terapija najviše koriste ovu dimenziju u superviziji, što upućuje na potrebu za implementacijom znanja i vještina u njezinu korištenju u superviziji.

Primjena četverodimenzionalnog modela supervizije može unaprijediti profesionalni identitet i profesionalno ponašanje supervizora onako kako to navodi Europski kompetencijski okvir

(Ajduković i sur., 2018.), i to na više nivoa: dodatnim unaprjeđivanjem profesionalnog stava supervizora razvojem refleksivnosti, integracijom teorije i prakse i toleriranjem neodređenosti. Uključivanje četverodimenzionalnog modela ljudske egzistencije, odnosno svjetonazora u superviziju može unaprijediti kompetencije supervizora razvojem njegove refleksivnosti (*...rekla bih ...da rjeđe vidim možda ove fizičke... (s13pst i psr); Pa prvenstveno je društvena dimenzija nekako tema (na superviziji – dopuna istraživačice) ...što misle o ljudima, kako ih razumiju, kako se ophode sa njima... (s9psr); ...osobnu dimenziju sam upotrijebila u smislu te moje prisutnosti i čvrstoće za vrijeme toga procesa koji je bio jako težak... (s5pst i psr); (Da, unutra (univerzalna dimenzija – dopuna istraživačice), utkana je u ove sve...sve stvari... (s9psr))*). Refleksijom o vlastitom svjetonazoru kroz sve četiri dimenzije, proradom svjetonazora te njegovom primjenom u superviziji postići će se kod supervizanata bolje uočavanje i artikuliranje vlastitih iskustava, misli i uvjerenja, prepoznavanje znakova nesvjesnih procesa i suočavanje s njima, propitivanje uočenog, dobivanje uvida, postavljanje pitanja, uočavanje učinka vlastitih postupaka i odlučivanje treba li takve postupke promijeniti i kako, odlučivanje je li izražavanje vlastitih uvida primjereno u određenim okolnostima i uporaba indikatora radi poticanja promjene perspektive, baš kako to propisuje kompetencijski okvir. Nadalje, uključivanjem četverodimenzionalnog modela svjetonazora u superviziju supervizor će unaprijediti integriranje teorije i prakse: artikuliranjem vlastitih uvjerenja i implicitnih teorija, razmišljanjem o njihovim učincima na proces supervizije u pojedinim situacijama, odlučivanjem mogu li vlastita iskustva biti korisna supervizantu, čime će dodatno unaprijediti znanja i vještine poznavanja i prepoznavanja vlastitih implicitnih teorija. Također, ovaj model može unaprijediti kompetenciju toleriranja neodređenosti gdje će prorada četverodimenzionalnog modela svjetonazora omogućiti razvoj vještine razmišljanja o osobnim reakcijama i percepcijama, čak iako su povezane s neugodnim spoznajama, te razmišljanje o rezultatima refleksije prije poduzimanja odgovarajućih aktivnosti.

Kod kategorije **svjesnost** može se uočiti da je način na koji sudionici traže odgovore na ovo pitanje sličan kod svih sudionika. Sporiji su bili u davanju odgovora, doimali su se kao da teško „dohvaćaju“ svoje odgovore, rabili su manje riječi, odnosno kao da ih nisu mogli pronalaziti, te se ta skupina odgovora svrstala onda u kategoriju svjesnost. Nalazi pokazuju da refleksija o svjetonazoru supervizora može omogućiti veću svjesnost na ovom području, odnosno svjesnije korištenje svjetonazora u supervizijskom procesu. Samoosvještenost koja označava razvoj svijesti supervizanta o samome sebi, svojim stavovima i težnjama radi profesionalnog djelovanja može se

povećati refleksijom o svjetonazoru (...*evo sad razmišljam, da je to možda dio mog svjetonazora, da ja ne volim da meni neko ono sad iz svog ono govori šta je ok, evo...to, evo sad sam to nekako osvijestila...* (s13pst i psr)). Iz nalaza u ovoj kategoriji proizilazi da primjena četverodimenzionalnog modela u superviziji može povećati, osim spomenutih kompetencija refleksivnosti, integracije teorije i prakse, toleriranja neodređenosti, i etičko ponašanje (refleksija o vlastitom svjetonazoru može povećati svjesnost o odrednicama etičkog ponašanja), kontinuirani osobni razvoj (refleksija i prorada četverodimenzionalnog modela može potaknuti osobni razvoj) i doprinos profesionalnim standardima i razvoju tako da se refleksijom o svjetonazoru, odnosno osvještavanjem svjetonazora putem dijaloga, može prepoznati utjecaj na supervizante (*Kada radim s ljudima koji su profesionalci, onda nekako više dijelim svoje svjetonazore, kada dođe naravno za to prilika i prigoda, jer znam da će to onda utjecati na njihovo promišljanje...* (s5pst i psr)). Osvještavanje svjetonazora putem dijaloga također može unaprijediti kompetencije značajne za profesionalno ponašanje – svijest o različitom, ali i primjenu metoda i tehnika jer veća svjesnost i promišljanje o sebi potiče bolju primjenu metoda i tehnika, može omogućiti poticanje refleksije kod supervizanata općenito, ali i na temu četverodimenzionalnog modela svjetonazora, primjenu empatije i bolju primjenu profesionalnog dijaloga. Također, osvještavanje svjetonazora putem dijaloga može unaprijediti poticanje osobnog razvoja supervizora.

U kategoriji **primjena vlastitog komunikacijskog stila** supervizori upravo korištenjem svjetonazor *prilagođavanjem potrebama supervizanata, jasnim izražavanjem, postavljanjem pitanja, slušanjem* i *korištenjem vlastitog komunikacijskog stila* kao alata za promicanje procesa supervizije, tj. razvojem naprednog komuniciranja, povećavaju svoj kompetencijski okvir profesionalnog ponašanja. Prorada, osvještavanje i korištenje svjetonazora mogu unaprijediti vlastiti komunikacijski stil i tako povećati kompetencije supervizora, poglavito kroz promišljanje o komunikaciji i rješavanju napetosti, ometanja i konflikata, i to prepoznavanjem vlastitih osobnih obrazaca.

U kategoriji **relacijska usmjerenost** pokazalo se da su *dijeljenje iskustava* i *samootkrivanje* očigledno koristan dio supervizijskog odnosa, da se kroz njih i pokazuje i koristi svjetonazor supervizora, no i da je to proces koji treba učiti kao vještinu tijekom postajanja supervizorom. Pojam *podudaranje svjetonazora* (...*meni je najljepše kada sa mnom radi netko tko ima slične svjetonazore kao ja (smijeh) prema svemu ovome.* (s5pst i psr)) implicira da slični svjetonazori

između supervizanta i supervizora olakšavaju supervizijski proces (...*nama je dakle često puta jedini alat...naš odnos sa našim korisnicima...dakle, često puta nemaš ništa drugo...jasno, u profesionalnom dijelu tu su metode...a u ovom osobnom dijelu to je što od nas kao osobe ide prema drugoj osobi, jer je to susret čovjeka s čovjekom, na prvom mjestu...* (s9psr)). Supervizori u ovoj kategoriji sažimaju i potrebe za pripadanjem i bliskošću kao temeljne u supervizijskom odnosu, a koje naravno proizlaze iz svjetonazora, te se tome treba pridavati veća pozornost u superviziji. Korištenje svjetonazora u superviziji može povećati kompetencije profesionalnog ponašanja, između ostalih kompetenciju strukturiranja procesa kroz produbljenu brigu o uzajamnosti.

U kategoriji **etičko ponašanje** sudionici najviše opisuju korištenje svjetonazora kroz sljedeće pojmove: *poštovanje, brižnost, zaštita integriteta supervizanta, osnaživanje, proširivanje profesionalnih i osobnih kompetencija i razvijanje osobne i profesionalne zrelosti* (...*zapravo najviše implementiram u superviziju svoje svjetonazore poštovanja i prema drugim ljudima...* (s1pst)). Korištenje svjetonazora u superviziji u okviru etičke kategorije može povećati neke profesionalne kompetencije supervizora, konkretnije etička ponašanja, ali i svijest o različitostima kroz kontinuirano promišljanje, brigu o uzajamnosti i dr.

Kategorija **humanistička perspektiva** opisuje korištenje svjetonazora supervizora s pomoću sljedećih pojmova: *povjerenje u ljude, poticanje na nove mogućnosti i sagledavanje šireg životnog konteksta*. Svoj svjetonazor koriste kao podlogu u svom radu supervizora, čime se izražava egzistencijalna (...*Da je život težak ...to je baza mog rada* (s6pst)), ali i humanistička (...*pomagači, ljudi koji se bave ljudima*. (s9psr)) i fenomenološka perspektiva u radu supervizora (*Evo, to mi je jako važno, čuti sve pa s jednom rečenicom, pet rečenica, koliko odluče, uvijek ih pitam (supervizante – dopuna istraživačice) što ste čuli od kolege, kolegice koja je iznosila svoj problem, to mi je jako važno*. (s4psr)). Primjena četverodimenzionalnog modela svjetonazora u superviziji može povećati kompetencije supervizora za profesionalno ponašanje, poglavito kompetenciju strukturiranja procesa (kroz povećanu svjesnost o važnosti primjene fenomenologije), svijest o različitostima kroz kontinuirano promišljanje, ali i kompetencije profesionalnog identiteta, kao na primjer integriranja teorije i prakse (humanističke, egzistencijalne i fenomenološke teorije i teorije supervizije) i toleriranje neodređenosti kroz povjerenje u proces.

4.4. Razvoj svjetonazora

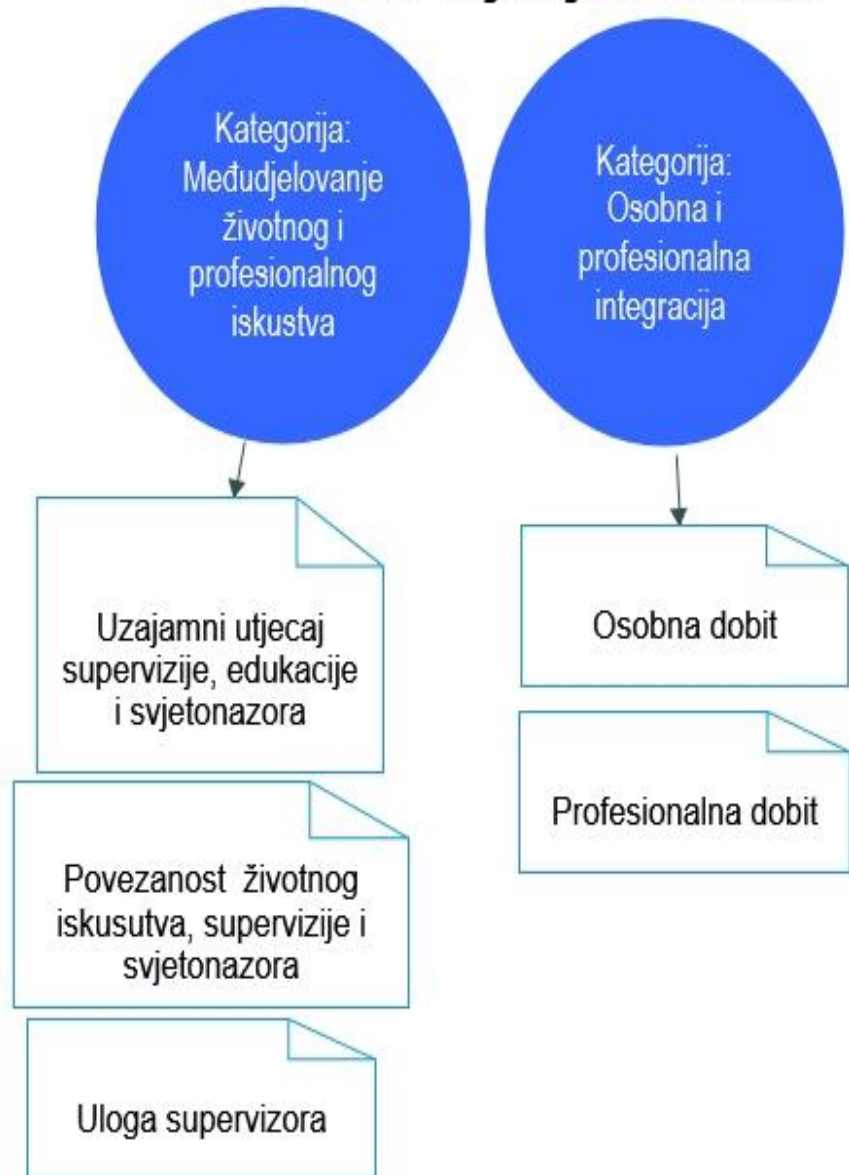
Ova tema proizišla je iz trećeg istraživačkog pitanja, ali je i tematskom analizom prepoznato da ona predstavlja dodatnu, zasebnu temu ovog istraživanja. Podatci unutar nje odgovaraju na istraživačko (pot)pitanje: „Kako su vaša životna i supervizijska iskustva oblikovala vaš svjetonazor i njegovu primjenu u superviziji?“

Tematskom analizom podataka dobiveno je da se razvoj svjetonazora može opisati u dvije kategorije: međudjelovanjem životnog i profesionalnog iskustva te osobnom i profesionalnom integracijom.

Tablice s izjavama, kodovima, pojmovima i kategorijama nalaze se u Prilozima (Prilog 11).

Tema Razvoj svjetonazora

Slika 12. Razvoj svjetonazora s kategorijama i pojmovima

4.4.1. Međudjelovanje životnog i profesionalnog iskustva

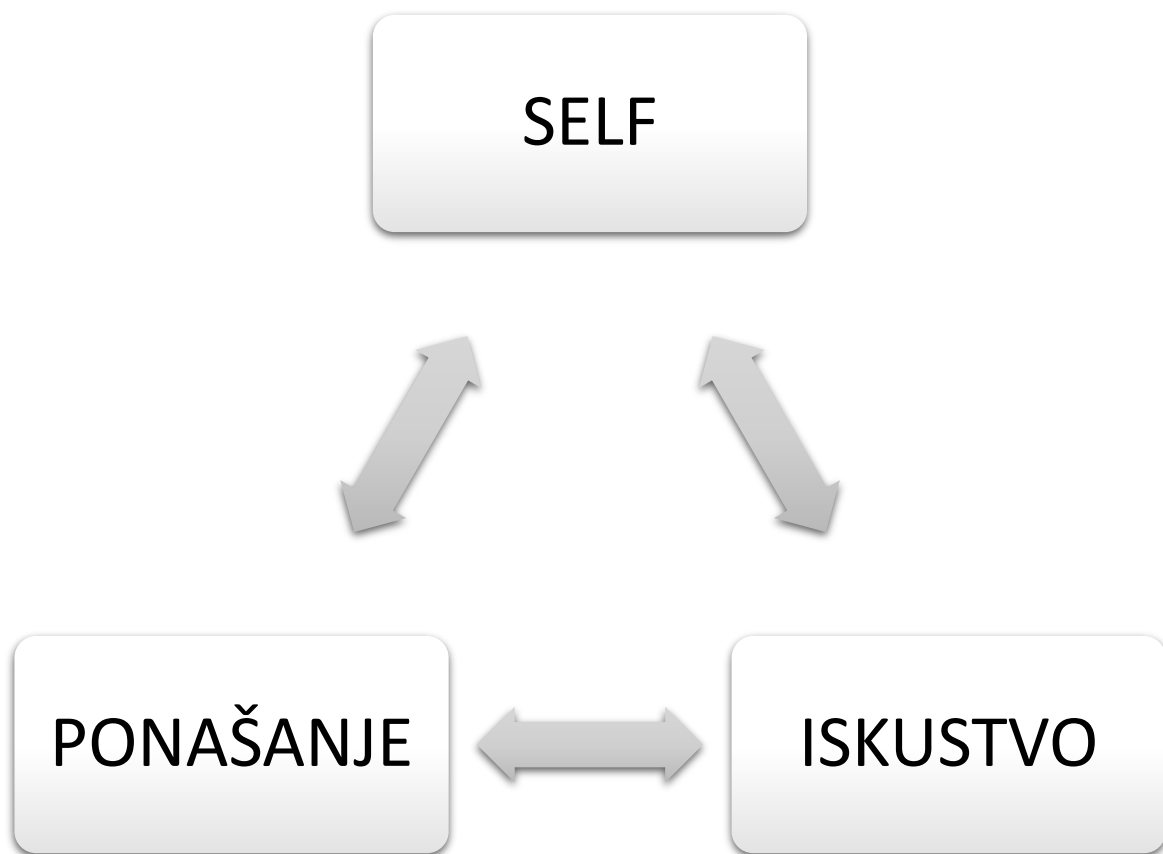
Svi ljudi imaju svjetonazor, no njegova priroda ovisi o mnogo čimbenika. O načinu na koji se svjetonazor formira i mijenja treba još mnogo i ozbiljno promišljati i istraživati. Koltko-Rivera (2004.) navodi da na najvišem stupnju apstrakcije razvoj svjetonazora možemo objasniti ovako: self izvodi ili oblikuje ponašanje, ponašanje rezultira iskustvom, iskustvo oblikuje self (i svjetonazor pojedinca kao aspekt njegova selfa). No to je, naravno, samo hipotetski opis razvoja svjetonazora jer su u literaturi nalazi o razvoju svjetonazora nepovezani i rasuti.

Ovu kategoriju opisuju sljedeći pojmovi: **uzajamni utjecaj supervizije, edukacije i svjetonazora, povezanost životnog iskustva, supervizije i svjetonazora i uloga supervizora.**

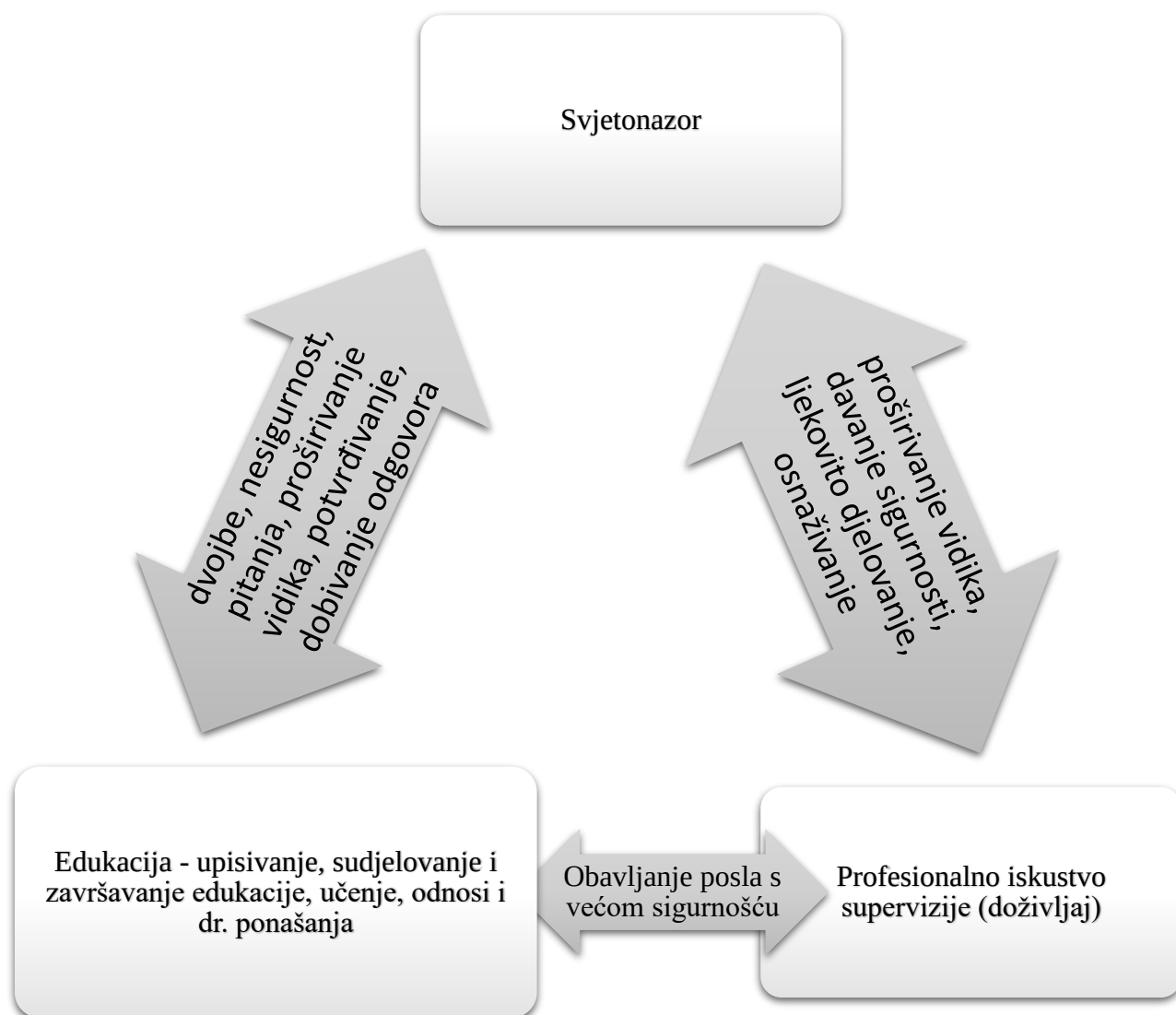
Pojam **uzajamni utjecaj supervizije, edukacije i svjetonazora** odnosi se na snažni utjecaj supervizije na promišljanje, na to da edukacije donose nove vrijednosti, da edukacija iz supervizije donosi sigurnost i utječe na vrijednosti i tako edukacija iz supervizije postaje kao lijek. Taj uzajamni utjecaj pridonosi potvrdi stavova i vjerovanja i tome da je u redu imati dvojbe i da ne moramo imati odgovore na sva pitanja. Supervizija otvara drukčije vidike, ali svjetonazor utječe na superviziju. Sudionica navodi: *To je sve nekako isprepleteno, ja ne mogu reći šta je tu sad bilo starije...kada sam ...krenula u edukaciju iz supervizije, to je meni bilo ono kao da sam našla lijek. Meni je to tako djelovalo ta edukacija iz supervizije, dala mi je potvrdu...da su moja vjerovanja, moji stavovi ...dobri, da su ok, da ima smisla ...dvojbe koje sam imala da je u redu imati te dvojbe, da ne moram imati odgovore na sva pitanja...* (s14psr). U toj se izjavi prepoznaje nekoliko informacija. Naime, sudionica govori o isprepletenosti životnog i profesionalnog iskustva u razvoju svjetonazora i ne može locirati od čega je taj razvoj počeo. Navodi da je edukacija iz supervizije za njezin postojeći svjetonazor imala ljekovito djelovanje jer je potvrdila da je ona kao pojedinac O. K. i dobila je također odgovor da je u redu nemati odgovore na sva pitanja. Iz toga proizlazi da se svjetonazor razvija i mijenja učenjem i edukacijama, ali i to da supervizija ima (sudionica to naziva) ljekoviti učinak (učinak promjene ili emocionalni blagotvorni učinak). Razvojni istraživači nazvali bi to vodoravnim i okomitim razvojem svjetonazora. Suzanne Cook Greuter (2004.; prema Lynam, 2012.), razvojna istraživačica, pojašnjava da postoje dva primarna načina na koja se razvijamo: vodoravno i okomito. Oba su ključna za ljudski rast, ali se javljaju na različite načine i različitim brzinama. Vodoravni razvoj odnosi se na povećanje kapaciteta vezanih za razvoj znanja i vještina unutar trenutnog načina razmišljanja, dok se vertikalni razvoj odnosi na transformaciju

nečijeg cjelokupnog načina opažanja i doživljavanja svijeta. Razvojni istraživač i profesor na Harvardu Robert Kegan kaže: „...što se postupno događa nije samo linearno gomilanje sve više i više na što se može gledati ili misliti nego kvalitativni pomak u samom obliku prozora ili leće kroz koju se gleda svijet.“ (2002.: 148; prema Lynam, 2012.). S okomitim razvojem (također se naziva i fazni razvoj) dolazi do povećanja onoga čega pojedinac može biti svjestan i prema tome onoga što može integrirati i na što može utjecati. Te promjene u svjetonazoru, pojava stvaranja novog značenja, često su daleko moćnije od bilo kojeg stupnja vodoravnog rasta (Cook-Greuter, 1999.; prema Lynam, 2012.). Nastavno na to jedna sudionica navodi: *... edukacija gestalt i ova supervizija... donijela mi je neke druge vrijednosti. Kad je riječ o superviziji, recimo ta edukacija je mene onako, ja bih rekla da me osnažila u ovom profesionalnom dijelu, nekako mi donijela više sigurnosti u ...u ono što radim i kako radim ...i mislim da je to naravno utjecalo i na ove moje vrijednosti koliko ja mislim da je moguće činiti promjene.* (s13pst i psr). Ponovno vidimo doživljaj da edukacija donosi promjenu svjetonazora, omogućuje iskustvo osnaživanja i veće sigurnosti, te se taj doživljaj vraća na self i modelira svjetonazor. Sljedeća izjava potvrđuje doživljaj utjecaja supervizijskih iskustava na svjetonazor: *...općenito supervizijska iskustva su zapravo snažno utjecala na (moje – dopuna istraživačice) promišljanje.* (s1pst). Postavlja se pitanje svjetonazora koji su sudionici imali prije edukacije, ali to indirektno objašnjava prva sudionica govoreći da je prije edukacije imala dvojbe, pitanja, odnosno svjetonazor koji se edukacijom ponovno modelirao (*dala mi je potvrdu...da su moja vjerovanja, moji stavovi ...dobri, da su ok, da ima smisla, ...dvojbe koje sam imala da je u redu imati te dvojbe, da ne moram imati odgovore na sva pitanja...* (s14psr)). Time se načelno potvrđuje i apstraktni prikaz razvoja Koltka-Rivere (2004.), kako je opisano na Slici 13, što je konkretno ilustrirano nalazima ovog istraživanja na Slici 14.

Taj međusobni isprepleteni utjecaj selfa, odnosno svjetonazora, životnog i profesionalnog iskustva (edukacija i osobnog iskustva) i ponašanja zaokružuju sljedeće dvije izjave: *Pa mogu reći samo da je moja osobna (moj osobni sadržaj i iskustvo – dopuna istraživačice) utjecalo na superviziju, i supervizija na moja osobna (osobni sadržaj i iskustvo – dopuna istraživačice), evo to je. I sve ono kaj smo mi učili...da supervizija otvori isto neke drugačije vidike i drugačije razmišljanje, al isto tak i naravno da moj svjetonazor utječe na superviziju pa onda to se preklapa jedno s drugim u svakom smislu...* (s11psr); *...kažem isprepleteno je, ja to više ne mogu razdvojiti.* (s14psr).

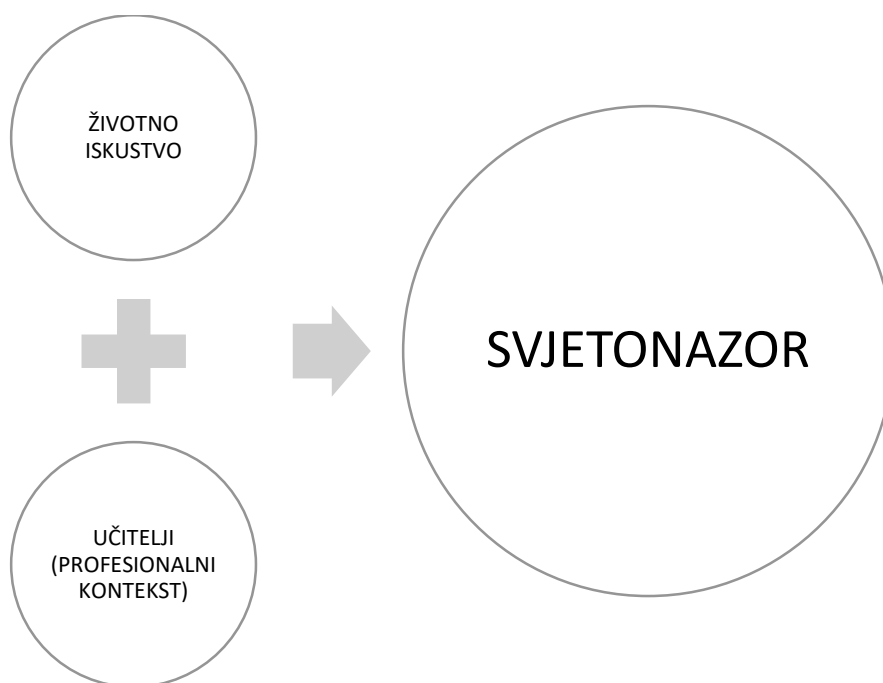

Slika 13. Uzajamno kauzalni odnosi između selfa, ponašanja i iskustva (Koltko-Rivera, 2004.)

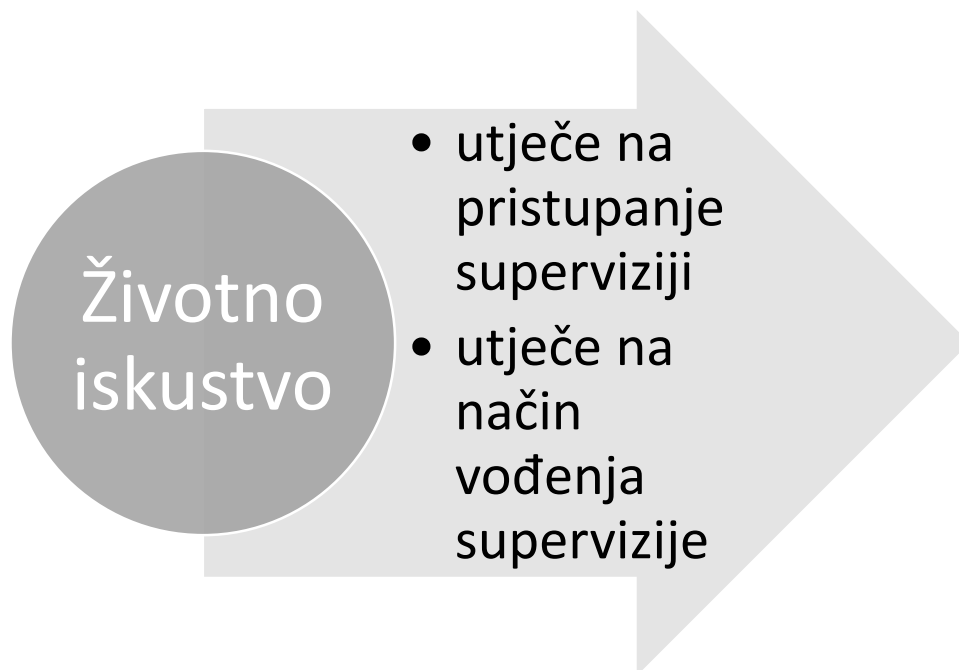
Slika 14. Hipotetski prikaz odnosa svjetonazora, profesionalnog iskustva i ponašanja na temelju odgovora o razvoju svjetonazora pod vidom uzajamnog utjecaja supervizije, edukacije i svjetonazora

Pojam *povezanost životnog iskustva, supervizije i svjetonazora* odnosi se na to kako život utječe na razmišljanja, učinke iznenadnih i intenzivnih snažnih iskustva, odbacivanje transgeneracijskih poruka, pri čemu životno iskustvo utječe na superviziju i onda „sve je sjelo na svoje mjesto“. Sudionica navodi: *...da ne počnem govorit o tome koliko zapravo je moj život utjecao i na moja razmišljanja... i da to sigurno utječe...i učitelji su sigurno utjecali (s15pst i psr)*, iz čega se vidi da opisuje da životno iskustvo i učitelji iz profesionalnog konteksta utječu na svjetonazor.

Slika 15. Prikaz utjecaja životnog iskustva i učitelja na svjetonazor

Sljedeća izjava pokazuje da životno iskustvo utječe na način na koji supervizori pristupaju superviziji i vode ju, što je opisano i Slikom 15: *Prvo, mislim da moje životno iskustvo je sasvim sigurno utjecalo i ...na način kako vodiš superviziju, kako pristupaš uopće superviziji...* (s8psr).

Slika 16. Prikaz utjecaja životnog iskustva na superviziju

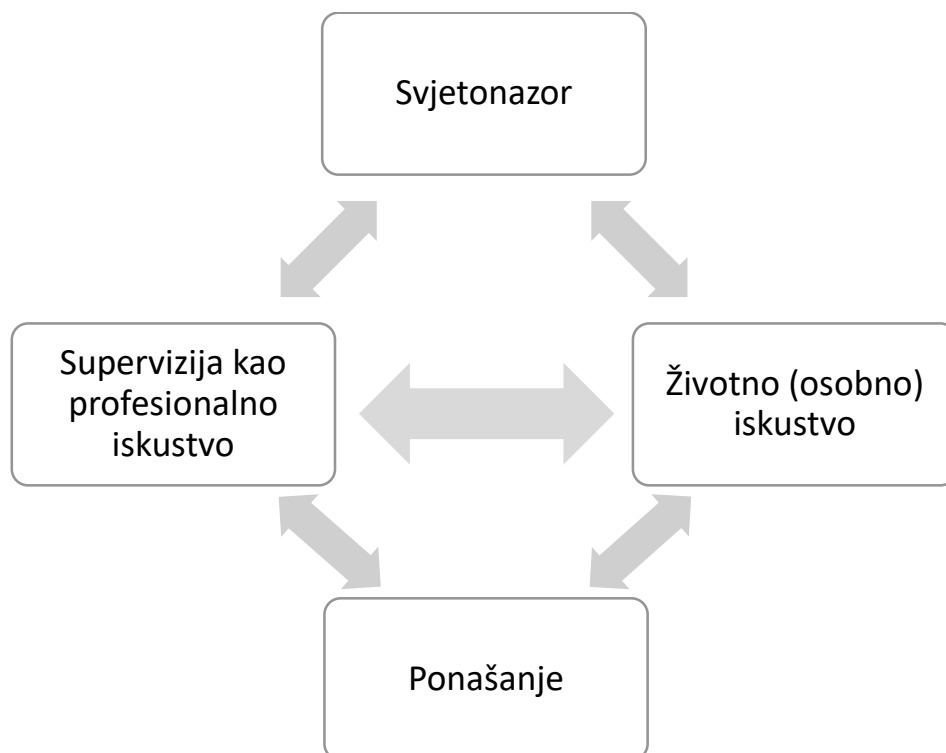
...Rekla bih da su moja životna iskustva postojala, ali da sam ih u superviziji do te mjere osvijestila, kao da mi se sve nalijepilo na pravo mjesto, sve je sjelo na svoje mjesto...kao neka vrsta puzle... (s10psr). Međudjelovanje životnog iskustva, supervizije i davanja novog značenja iskustvu može se vidjeti na Slici 16.

Slika 17. Prikaz cirkularnog međudjelovanja životnog iskustva, osvještavanja i prorade životnog iskustva na superviziji i novog značenja životnog iskustva

Izjava: *...pogotovo kad me nešto iznenadi...kad nešto očekujem da će bit nekako...onda bude drugačije...da, takva iskustva su dosta utjecajna, onda ono staneš i kao šta sad? ...i iskustva koja su intenzitetom snažna ili nešto...* (s3psr), naglašava utjecaj iznenadnih i snažnih iskustava na svjetonazor, a izjava: *...odnosno morao sam puno toga odbaciti što mi je transgeneracijski...* (s2pst), opisuje da se neki svjetonazori koji su dobiveni od prethodnih generacija prorađuju i odbacuju, što bi značilo da prarodom svjetonazora (bilo kroz supervizijsko bilo terapijsko ili neko drugo iskustvo) ljudi ne samo da razvijaju već i odbacuju neka svjetonazorska razmišljanja.

Hipotetski odnos životnog iskustva, supervizije i svjetonazora može se prikazati Slikom 18 koja prikazuje međusobni utjecaj svih pojmova uključenih u razvoj svjetonazora.

Slika 18. Hipotetski prikaz odnosa životnog iskustva, supervizije i svjetonazora temeljem odgovora o razvoju svjetonazora, u smislu njihove povezanosti

Pojam **uloga supervizora** uključuje kodove: utjecaj učitelja i supervizora te mudrost starijih supervizora. Izjave sudionika opisuju utjecaj učitelja i supervizora kroz njihove profesionalne uloge na svjetonazor supervizora i još jednom upućuju na to da se tome treba pridati pažnja (*...mislim da su ...imali utjecaj i ljudi koji su bili moji supervizori po putu i koji jesu... (s7pst); ...i učitelji su sigurno utjecali (s15pst i psr)*). No ovdje treba dodati i činjenicu da supervizanti tijekom supervizije postupno razvijaju tzv. unutarnjeg supervizora (Casement, 1985.; prema Gilbert i Evans, 2008.). Autori navode da će u prvoj fazi supervizanti „pounutarnjiti“ (ili internalizirati) supervizora kao „novog“ roditelja i težit će upotrebi poruka „novog roditelja“, kao da su te poruke nepovrediva pravila i ispravan način tretmanskog/supervizijskog rada s korisnikom. Postupno će uslijediti razvoj vlastitog unutarnjeg supervizora, no treba imati u vidu da u toj prvoj fazi „pounutrivanja“ supervizor ima veliku ulogu i veliki utjecaj na supervizanta. Stoga je jako važno da se konstantno brine o svom svjetonazoru, odnosno svom osobnom i profesionalnom razvoju. Supervizor prolazi razvoj svoje uloge i posljednja razvojna faza supervizora ujedno je i faza majstorstva (Bernard i Goodyear, 1998.) ili mudrosti u kojoj može doseći ulogu majstora ili „mudraca“, kao što kaže sudionica ovog istraživanja: *Ne znam dal izazivaju takvu mudrost supervizori... ali kad nađete nekog starijeg kao što sam ja, bilo bi red reć da izaziva mudrost. (s15pst i psr)*.

4.4.2. Osobna i profesionalna integracija

Ovu kategoriju opisuju sljedeći pojmovi: **osobna dobit** i **profesionalna dobit**.

Pojam **osobna dobit** uključuje veći osjećaj slobode, veću samouvjerenost, prepuštanje, samopodršku, mnogo unutarnjih resursa, gubitak straha, značajnu promjenu svjetonazora, više za ponuditi drugima, opuštenost i prihvaćanje sebe (*...sada, nakon ovih iskustava kroz koje sam prošla, puno slobodnija, puno sam samouvjerenija u smislu da više vjerujem sama sebi i da se nekako mogu pustiti u sve šta god dođe. (s5pst i psr); ...možeš ljudima više i ponuditi nego kad si mlad supervizor koji je pun nekih strahova i tako dalje, mislim...ležernije sada... nego jednostavno idem na superviziju onako nekako opuštenije ...nego što je to bilo na početku ...kad znam što me čeka na superviziji, što mogu ponuditi i takva sam, kakva sam, razumiješ? (s8psr)*).

Supervizor se dakle razvija tijekom svog osobnog razvoja, a supervizijskim razvojem proširuje svoje osobne i profesionalne kompetencije. Hawkins i Shoet (1989.; prema Bernard i Goodyear,

1998.) saželi su razvojni model supervizora koji su prethodno osmislili Stoltenberg i Delworth (1987.; prema Bernard i Goodyear, 1998.). Tako supervizori počinju s prve razine razvoja u kojoj su usmjereni na sebe i zapitani: „Mogu li ja to?“ Na drugoj razini, nakon nekog vremena i iskustva, oni su usmjereni na supervizante i pitaju se: „Mogu li pomoći ovom supervizantu?“ Kada stignu na treću razinu, na njoj su usmjereni na proces i pitaju se: „Kako supervizantima i meni ide?“ U konačnici, u zrelijim godinama stižu na posljednju razinu na kojoj su usmjereni i na proces i na kontekst te se pitaju: „Kako se procesi međusobno prožimaju?“ Iz izjava sudionika može se zaključiti da se supervizori, sudionici ovog istraživanja, nalaze na naprednijim razinama supervizijskog razvoja na kojima su slobodniji, samouvjereniji, mogu više ponuditi, oslobođeni su strahova, ležerniji su i opušteniji. Razvoj donosi i osobnu dobit supervizorima, ali i promjenu svjetonazora (*...dosta mi je to povezano jedno s drugim u smislu... mislim da se moj svjetonazor značajno promijenio... i mijenja se... pod utjecajem supervizora i u tom nekom smislu učitelja i...razmjene.* (s7pst)).

Pojam **profesionalna dobit** uključuje izazov, lakše procjenjivanje, ispravno obavljanje profesije, znanje o teoriji, primjeni, metodama i tehnikama, obavljanje supervizije na svoj način, mudrost, provedbu procesa na svoj način, iz svog svjetonazora, i profesionalni svjetonazor. Izjave sudionika ukazuju na to da se supervizori razvojem supervizije ispravnije bave svojom profesijom, imaju više znanja o teoriji, primjeni, metodi, procjeni, tehnikama, rade na svoj način, dakle razvili su svoj vlastiti stil, a neki smatraju da su dobili i mudrost (*...ispravno raditi profesiju je poznavati je... znati teoriju, znati je primijeniti kroz određene pristupe, kroz metode, kroz tehnike...a imam metodu i tehniku i ja ću je napraviti na svoj način... iz mog svjetonazora, iz mene kao osobe...* (s9psr); *...lakše...procijeniš ono što ljudima treba.* (s8psr); *...ne znam dal' izazivaju takvu mudrost supervizori... ali kad nađete nekog starijeg kao što sam ja, bilo bi red reć' da izaziva...mudrost (smijeh)* (s15pst i psr)). Razvoj supervizora donosi i profesionalnu dobit u smislu povećavanja njihovih kompetencija. Sudionica nas podsjeća na činjenicu da primjena metoda i tehnika u superviziji u konačnici proizlazi iz svjetonazora te da se svjetonazor iz kojeg proizlazi supervizijski rad naziva profesionalnim svjetonazorom (*...imam metodu i tehniku i ja ću je napraviti na svoj način...iz mog svjetonazora, iz mene kao osobe...postoji jedan...profesionalni svjetonazor...to je skup onoga što čini profesiju...* (s9psr)). Svjetonazor se dakle razvija osobnom i profesionalnom integracijom: znanja, vještina, metoda, procjena, tehnika, kompetencija, promišljanja, doživljaja, iskustava i ponašanja.

4.4.3. Osvrt na temu razvoja svjetonazora

Prema rezultatima ovog istraživanja može se zaključiti da se svjetonazor razvija međudjelovanjem životnog i profesionalnog iskustva i osobnom i profesionalnom integracijom.

Detaljnijim pregledom izjava sudionika unutar ove teme ne uočavaju se različitosti u izjavama onih sudionika koji dolaze iz psihoterapijskog područja i onih sudionika koji dolaze iz psihosocijalnog područja, ni u sadržaju, ni u kvantiteti, ni u raspodjeli izjava po kategorijama i pojmovima.

Za razvoj svjetonazora značajnima su se pokazali međudjelovanje životnog i profesionalnog iskustva kroz uzajamni utjecaj supervizije, edukacije i svjetonazora, povezanost životnog iskustva, supervizije i svjetonazora i uloga supervizora. U okviru osobne i profesionalne integracije značajnima su se pokazali osobna i profesionalna dobit.

Supervizija, edukacije i svjetonazor međusobno se isprepliću i prožimaju tijekom razvoja, isto kao i životno iskustvo, supervizija i svjetonazor, te se mogu opisati cirkularnim modelom međusobnog utjecaja selfa, ponašanja i iskustva (Koltko-Rivera, 2004.) (*...kažem isprepleteno je, ja to više ne mogu razdvojiti.* (s14psr)).

Razvoj svjetonazora rezultira integracijom osobnog i profesionalnog što omogućava postizanje viših razina razvoja supervizora (*...ispravno raditi profesiju je poznavati je... znati teoriju, znati je primijeniti kroz određene pristupe, kroz metode, kroz tehnike...a imam metodu i tehniku i ja ću je napraviti na svoj način...iz mog svjetonazora, iz mene kao osobe...* (s9psr)).

5. ZAKLJUČAK

Istraživanje je donijelo brojne važne spoznaje o svjetonazoru supervizora, odnosno stručnjaka pomažućih profesija u superviziji.

Svjetonazor je slojevit koncept koji se nalazi u pozadini našeg življenja i djelovanja, a četiri podteme svjetonazora (fizička, društvena, osobna i univerzalna) omogućuju njegovo cjelovitije opisivanje te su kompatibilne s operacionalizacijom **četverodimenzionalnog modela ljudske egzistencije** (Deurzen, 2009.). Unatoč činjenici da je opisivanje svjetonazora izazovan i zahtjevan

zadatak, supervizori su u ovom istraživanju upravo uz pomoć četverodimenzionalnog modela ljudske egzistencije uspjeli izraziti i opisati vlastiti svjetonazor u okviru tih četiriju dimenzija.

S obzirom na to da su se prošla istraživanja temeljila u potpunosti na kvantitativnoj analizi, koja teško može pridonijeti razumijevanju subjektivnog iskustva pojedinaca, istraživači svjetonazora (Nilsson, 2018.) predložili su kvalitativna istraživanja kao pravi način pristupa tom složenom konceptu. Stoga je je ovo istraživanje napravljeno upravo s ciljem da se **kvalitativnim pristupom** pokuša obuhvatiti cjelovito subjektivno iskustvo svjetonazora i to u populaciji stručnjaka pomažućih profesija, specifično supervizora, s kojima se do sada nisu provodila složenija istraživanja na ovu temu.

Svjetonazor nije samo apstraktna struktura koja prethodi iskustvu, već je struktura oblikovana i djelomično zasnovana na realnom emocionalnom i egzistencijalnom valjanom iskustvu te se pojavljuje u interakciji sa svijetom i u brizi za svijet (Dilthey, 1890/1957.; prema Nilsson, 2013.). To su sudionici ovog istraživanja i izrekli u svojim izjavama. Oni se u pomažućem odnosu ne pojavljuju samo kao **stručnjaci već u supervizijski susret dolaze i sa svojim emocionalnim i životnim iskustvom, odnosno svjetonazorom.**

Prema nalazima ovog istraživanja može se nadalje zaključiti da **supervizori pokazuju svoj svjetonazor tijekom procesa supervizije.** Svjetonazor se pokazuje u pet kategorija: **relacijska perspektiva, dijaloška perspektiva, refleksivna svjesnost selfa, fenomenološka perspektiva i metoda perspektiva.** Najviše informacija o pokazivanju svjetonazora sudionici su dali u okviru dijaloške i relacijske perspektive, što ukazuje na to da se svjetonazor najjasnije pokazuje u odnosu i dijalogu supervizora i supervizanta, odnosno posredno stručnjaka pomažućih profesija i korisnika. Nalaz da supervizori pokazuju svoj svjetonazor u superviziji podudara se s istraživanjem Ladany i Lehrman-Waterman (1999.; prema Boyle i Kenny, 2020.) u kojem je 91 % ispitanika polaznika terapijskih edukacija izjavilo da su se njihovi supervizori samootkrili tijekom supervizije te se može konstatirati da i supervizori pokazuju neke dijelove svog svjetonazora ne samo kroz samootkrivanje već i na ostale načine prikazane u ovom radu.

Promatrajući rezultate u vezi s ovom istraživačkom temom, stječe se dojam da se svjetonazor pomagača, odnosno supervizora pokazuje na različite načine u pomagačkom, odnosno supervizijskom procesu od kojih su neki eksplicitni, a neki implicitni. Također, može se zaključiti da je **svjetonazor pomagača u pomagačkom procesu uvijek prisutan i vidljiv ili eksplicitno ili**

implicitno ili na oba načina istovremeno. Rezultati pokazuju da supervizor ne može biti i nije objektivan sudionik u supervizijskom procesu, već u taj proces unosi osobni sadržaj koji se djelomično vidi i pokazuje tijekom tog procesa. Pokazivanje svjetonazora implicitno i eksplicitno u supervizijskom procesu dobro opisuje sljedeća izjava: *Mislim da sam pokazala zapravo sve (dimenzije svjetonazora u superviziji – dopuna istraživačice)* (s3psr).

Prema nalazima ovog istraživanja može se zaključiti da **supervizori koriste svoj svjetonazor tijekom procesa supervizije.** Ova tema sadržava kvantitativno najmanje informacija, ali to je u skladu s istraživanjima koja pokazuju da je pojedincu teško istinski prepoznati vlastiti svjetonazor i vidjeti koliko snažno on utječe na njegove misli, osjećaje i ponašanja (Nilsson, 2013.). Korištenje svjetonazora u superviziji očituje se u sljedećih šest kategorija: **etičko ponašanje, proširenje supervizije s dimenzijama svjetonazora, relacijska usmjerenost, profesionalna primjena vlastitog komunikacijskog stila, svjesnost i humanistička perspektiva.**

Najviše informacija o korištenju svjetonazora sudionici su dali u kategoriji **etičkog ponašanja**, što ukazuje na to da se **korištenje svjetonazora najjasnije prepoznaje u etičkoj perspektivi (ali i u relacijskoj usmjerenosti) i da se supervizija može proširiti četverodimenzionalnim modelom ljudske egzistencije** (Deurzen, 1980.; prema Langdridge, 2013.) **u njezinoj teoriji i praktičnoj primjeni.**

Supervizori, sudionici ovog istraživanja, lako su i spontano usvojili razgovor o svjetonazoru kroz njegove četiri dimenzije. **Primjena četverodimenzionalnog modela ljudske egzistencije u superviziji može nadograditi kompetencijski okvir, odnosno kompetenciju profesionalnog identiteta i profesionalnog ponašanja supervizora onako kako to navodi Europski kompetencijski okvir** (Ajduković i sur., 2018.) i to **na više nivoa:** dodatnim unaprjeđivanjem profesionalnog stava supervizora **kroz razvoj refleksivnosti, integraciju teorije i prakse i toleriranje neodređenosti.**

Prema nalazima ovog istraživanja može se zaključiti da se **svjetonazor razvija međudjelovanjem životnog i profesionalnog iskustva i osobnom i profesionalnom integracijom.** Supervizija, edukacije i svjetonazor međusobno se isprepliću i prožimaju tijekom razvoja, isto kao i životno iskustvo, supervizija i svjetonazor, te se mogu opisati cirkularnim modelom međusobnog utjecaja selfa, ponašanja i iskustva (Koltko-Rivera, 2004.) (*...kažem isprepleteno je, ja to više ne mogu*

razdvojiti. (s14psr)). **Razvoj svjetonazora rezultira integracijom osobnog i profesionalnog** što omogućava postizanje viših razina razvoja supervizora.

6. DOPRINOS ISTRAŽIVANJA

Ovo istraživanje polučilo je nove spoznaje koje pridonose proširenju razvojno-integrativnog modela supervizije temom svjetonazora. Ovaj doktorski rad kritički je integrirao dva teorijska modela, model razvojno-integrativne supervizije i četverodimenzionalni model ljudske egzistencije, te je tako obogatio teorijsku konceptualizaciju razvojno-integrativne supervizije i u tome se ogleda njegov znanstveni doprinos. Drugim riječima, primjena četverodimenzionalnog modela egzistencije obogaćuje supervizijski proces, i to na više razina. Prva razina prorada je četverodimenzionalnog modela u svrhu povećanja svjesnosti supervizora i njegovih supervizijskih kompetencija. Druga je razina primjena četverodimenzionalnog modela u superviziji sa supervizantima u svrhu povećanja njihove svjesnosti o sebi i svom radu s korisnicima. Treća je razina uporaba četverodimenzionalnog modela u radu s korisnicima gdje on stručnjacima pomažućih profesija može služiti kao vodič za procjenu koja područja u radu sa svojim korisnicima opazaju, a koja ne opazaju te im tako može povećati procjenu i tretman. Četvrta je razina jedna proširena, nadograđena metaperspektiva supervizije, nastala kao rezultat egzistencijalno-humanističkog fenomenološkog pristupa kroz korištenje navedenog modela.

Nadalje, ovaj rad također omogućuje nadogradnju kompetencijskog okvira supervizijskog rada gdje primjenom četverodimenzionalnog modela ljudske dimenzije supervizori nadograđuju svoje profesionalne kompetencije u okviru profesionalnog ponašanja i profesionalnog identiteta, te ovo predstavlja njegov stručni doprinos.

S obzirom na to da su sudionici birali redoslijed dimenzija o kojima će se razgovarati u intervjuu, možemo pretpostaviti iz izabranog redoslijeda da je većini najlakše govoriti o onome što ih okružuje u životu i svijetu te da tu pružaju kvantitativno najviše informacija, a da kvantitativno najmanje informacija daju o svojim dubljim promišljanjima. Što se tiče razine kvalitete, davali su jednako kvalitetne i vrijedne informacije u svim navedenim podtemama. Tu spoznaju treba implementirati u superviziju, treba educirati supervizore o važnosti svjetonazora u pomagačkom radu i treba ih poticati da sa svojim supervizantima razgovaraju o svim dimenzijama svjetonazora

kada je to potrebno, bez obzira na to što ih većina vjerojatno samostalno neće nuditi kao temu. Supervizori trebaju znati da je svjetonazor pozadina rada pomagača i da stoga i on ima svoje mjesto u superviziji.

Danas pomagačka struka u Republici Hrvatskoj doživljava transformaciju, naime donošenjem Zakona o psihoterapijskoj djelatnosti država je omogućila bavljenje psihoterapijskom djelatnošću (i supervizijom) i onim strukama koje ne dolaze iz područja humanističkih i društvenih polja znanosti, što implicira veliku potrebu da se novu skupinu budućih pomagača dodatno kroz ovaj model svjetonazorski „dozove“ u egzistencijalno-humanističku fenomenološku pozadinu iz koje bi oni onda primjenjivali znanja, tehnike i metode psihoterapije u pomagačkoj struci.

Ovaj rad pokazao je da će biti potrebno razvijati i implementirati socijalnu osjetljivost, toleranciju prema slabijima i svjesnost o pomaganju u obrazovne programe stručnjaka pomažućih profesija, a napose psihoterapijske i supervizijske.

Nalazi impliciraju da bi moguće bilo korisno dodatno pojačati rad na razvoju tolerancije prema slabijima i kod drugih struka te treba snažnije implementirati i ova učenja u sve ostale obrazovne programe pomagača, a napose psihoterapijske i supervizijske.

Nalazi ovog rada upućuju na potrebu uvođenja obveznog broja sati psihoterapije u program izobrazbe za supervizore u cilju prorade nekih ključnih navedenih tema poput povećanja svjesnosti o vlastitim snagama i slabostima i suočavanja s nekim „nezavršenim emocionalnim poslovima“ koji bi mogli kasnije ometati ili usporavati profesionalni razvoj supervizora. Tako bi se pomagačima omogućio daljnji profesionalni i osobni razvoj što bi u konačnici rezultiralo većom dobrobiti za njihove korisnike.

S obzirom na to da ovakvih istraživanja manjka, ovaj je rad poticaj za nastavak istraživanja svjetonazora u području pomažućih profesija.

Ovaj rad uključio je više perspektiva: filozofsku, psihološku, supervizijsku, psihoterapijsku i perspektivu pomažućih profesija uopće, čime se njegov doprinos ogleda upravo u holističkom pristupu odabranoj temi.

7. OGRANIČENJA ISTRAŽIVANJA

Istraživačica je sama provela intervju i obradu podataka. Moguće je da bi druga, „neutralna“ osoba koja bi se uključila u provedbu i obradu doprinijela „objektivnijoj“ perspektivi u procesu obrade rezultata ovog istraživanja.

S obzirom na teškoće u odabiru sudionika, moguće je da su poznanstva sa sudionicima (makar i površna) utjecala na pristranost istraživačice i njezinu prilagodbu provođenja intervju dotadašnjim iskustvima s pojedinim sudionicima istraživanja. Prethodno poznanstvo moglo je utjecati i na sudionike istraživanja koji su mogli nesvjesno, temeljem svog doživljaja očekivanja istraživačice, davati odgovore za koje su mislili da se očekuju. To je sve moglo imati učinak na dobivene nalaze.

Ograničenje ovog rada nalazi se također u činjenici da uzorak ovog istraživanja čine iskusni supervizori koji u prosjeku imaju 14 godina supervizijskog staža i 58 godina starosti. Moguće je da bi nalazi bili drukčiji da su u uzorak jednako bili uključeni i mladi supervizori s manje i životnog i profesionalnog iskustva pod vidom razvoja svjetonazora koji se razvija upravo stjecanjem životnog i profesionalnog iskustva.

Ograničenje ovog rada je i to što je korišten samo jedan pristup prikupljanja podataka, a to je metoda intervju. Korištenje i metode intervju i fokusnih grupa omogućilo bi triangulaciju metodama što bi moglo dovesti do proširenja raspona odgovora.

Moguće je ograničenje i neravnomjerna zastupljenost muškaraca i žena. To je posebno značajno pod vidom svjetonazora koji se usvaja socializacijom i socijalnim iskustvima koja su nužno rodno obojena.

Ograničenje ovog istraživanja nalazi se i u činjenici da je obrada podataka rađena u računalnom programu, a korištenje programskom podrškom ima svoje negativne strane. Obrada podataka rezultirala je možda prevelikim brojem kodova, a isto tako kodiranje je možda bilo prebrzo (u odnosu na kodiranje koje bi se radilo bez programske podrške), pa je nedostajalo više vremena za refleksiju.

EPILOG

Koncept svjetonazora nećemo naći u knjigama, priručnicima i skriptama studenata socijalnog rada, psihologije i srodnih zanimanja pa možemo zaključiti da je svjetonazor izuzetno važan pojam za koji tipični stručnjak pomažućih profesija nikad nije čuo (Koltko-Rivera, 2004.)

Svjetonazor je kompleksni koncept koji istraživači mogu zahvatiti kroz druge konstrukte, ali ni takvo zahvaćanje ne može biti potpuno ni savršeno. Istraživač treba pristati na nesavršenstvo da bi istraživao ovo područje i treba biti spreman na kritiku. Ovo istraživanje omogućilo je tako važnom konceptu izlazak na svjetlo dana, što on i zaslužuje jer nas čini ljudskim bićima.

Svjetonazor potiče bolje razumijevanje i upoznavanje ljudi, njihova ponašanja, doživljavanja i funkcioniranja u cijelini. Istraživanje svjetonazora obogaćuje istraživače i pomagače dubokim i novim spoznajama o ljudima, koje su na jednoj razini iskustvene, a na drugoj, provođenjem kvalitativnog istraživanja, kognitivne i znanstvene.

Gledajući iz široke perspektive, svjetonazor supervizora, sudionika ovog istraživanja, jest dominantno humanistički, a odražava još i egzistencijalne i fenomenološke postavke.

Supervizija se razvija i proširuje svoje perspektive i ova joj tema to omogućuje.

U radu se spominje Šestak (2005.) koji promatra čovjeka tijekom povijesti i zaključuje da u ovom postmodernom razdoblju čovjeku preostaje jedino da mu se dogodi vlastito utruće. Iako ta rečenica izaziva bol zbog globalne krize i ratova, ekološku bol, klimatsku bol i sve druge boli, čovjek današnjice više nema mjesta za potiskivanje. Ovaj je rad stoga nastao u nadi da čovjek još ima šansu vratiti sve osjete sebi i odabrati buđenje umjesto utruća. A razgovor o svjetonazoru budi, povezuje i obogaćuje, izaziva emocije, odgovornost, čovječnost prihvatanje i ljubav.

LITERATURA

1. Adams, M. (2009). Phenomenology and supervision. U: Deurzen, E. i Young, S. (ur.), *Existential perspectives on Supervision; Widening the horizon of Psychotherapy and Counselling*. London: Palgrave Macmillan, 43–56.
2. Aherne, D. i sur. (2018). Comparing competencies of a psychotherapist with those of a psychologist specialising in psychotherapy. *European Journal of Psychotherapy and Counselling*, 20 (3), 294–311.
3. Ajduković, D. (2008). Odgovornost istraživača i valjanost kvalitativne metodologije. U: Koller-Trbović, N. i Žižak, A. (ur.), *Kvalitativni pristup u društvenim znanostima*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, 39–53.
4. Ajduković, D. i Ajduković, M. (1996). Zašto je ugroženo mentalno zdravlje pomagača. U: Ajduković, M. i Ajduković, D. (ur.), *Pomoć i samopomoć u skrbi za mentalno zdravlje pomagača*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 3–10.
5. Ajduković, M. (2014). Kako izvještavati o kvalitativnim istraživanjima? Smjernice za istraživače, mentore i recenzente. *Ljetopis socijalnog rada*, 21 (3), 345–366.
6. Ajduković, M. (2018). *Supervizija za suvremene prakse ili supervizija suvremenosti*. Knjiga sažetaka 4. hrvatske konferencije o superviziji „Supervizija za suvremene prakse“ (Opatija, 14. do 16. ožujak 2018.). Zagreb: Biblioteka socijalnog rada, 6–7.
7. Ajduković, M. (2012). Vještine interpersonalne komunikacije. U: Žižak, A., Vizek Vidović, V. i Ajduković, M. (ur.), *Interpersonalna komunikacija u profesionalnom kontekstu*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko rehabilitacijski fakultet. 93–147.
8. Ajduković, M. (2012). Dijaloški i profesionalni razgovor. U: Žižak, A., Vizek Vidović, V. i Ajduković, M. (ur.), *Interpersonalna komunikacija u profesionalnom kontekstu*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko rehabilitacijski fakultet. 147–183.
9. Ajduković, M. i Cajvert, Lj. (2004). Supervizija u psihosocijalnom radu. U: Ajduković, M. i Cajvert, Lj. (ur.), *Supervizija u psihosocijalnom radu*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 13–39.
10. Ajduković, M., Cajvert, L., Judy, M., Knopf, W., Kuhn, H., Madai, K. i Voogd, M. (2018). ECVision. Europski pojmovnik supervizije i coachinga. U: Ajduković, M. (ur.),

- Supervizija i coaching u Europi. Koncepti i kompetencije*. Zagreb: Biblioteka socijalnog rada i HDSOR, 15–47.
11. Ajduković, M., Cajvert, L., Judy, M., Knopf, W., Kuhn, H., Madai, K. i Voogd, M. (2018). ECVision. Europski kompetencijski okvir supervizije i coachinga. U: Ajduković, M. (ur.), *Supervizija i coaching u Europi. Koncepti i kompetencije*. Zagreb: Biblioteka socijalnog rada i HDSOR, 49–67.
 12. Ajduković, M. i Hudina, B. (1996). Značaj učinkovite komunikacije u radu pomagača. U: Pregrad, J. (ur.), *Stres, trauma, oporavak*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 7–27.
 13. Alfarhan, E. A. (2024). The Influence of Literature on the Society. *International Journal of Social Science and Humanities Research*, 12 (1), 263–270.
 14. Anderson, H. (2005). Myths About „Not-Knowing“. *Family Process*, 44 (4), 497–504.
 15. Barber, T. (2009). *The meaning of responsibility within the world of the existential supervisor*. London: Contemporary College of Therapeutic Studies.
 16. Barnett, L. (2009). The supervisory relationship. U: Deurzen E. i Young, S. (ur.), *Existential perspectives on Supervision; Widening the horizon of Psychotherapy and Counselling*. London: Palgrave Macmillan, 56–68.
 17. Becerik-Gerber, B. i sur. (2022.). The field of human building interaction for convergent research and innovation for intelligent built environments. *Scientific Reports*, 12 (22092); preuzeto s: <https://www.nature.com/articles/s41598-022-25047-y> (31.05.2024.).
 18. Bernard, J. M. i Goodyear, R. K. (1998). *Fundamentals of clinical supervision*. USA: Allyn and Bacon.
 19. Berto, R. (2014). The Role of Nature in Coping with Psycho-Physiological Stress: A Literature Review on Restorativeness. *Behav. Sci.* 4 (4), 394–409. Preuzeto s: <https://doi.org/10.3390/bs4040394> (05.06.2024.).
 20. Bertolino, B. (2018). *Effective Counseling and Psychotherapy; An Evidence-Based Approach*. Preuzeto s: <https://connect.springerpub.com/content/book/978-0-8261-4113-2/chapter/ch01> (28.05.2024.).

21. Boyle, S. L. i Kenny, T. E. (2020). To Disclose or Not to Disclose: Examining Supervisor Actions Related to Self-Disclosure in Supervision. *Journal of Psychotherapy Integration*, 30 (1), 36–43.
22. Božiček, S. (2023). Odnos rusko-ukrajinskog rata, konzumacije medija, geografske udaljenosti i psihičkog zdravlja u osam različitih država. Diplomski rad. Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet. Zagreb. Preuzeto s: <https://repozitorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg:9563/datastream/PDF/view> (27.05.2024.)
23. Božić, D. (2014). Samootkrivanje studenata različitim ciljnim osobama. Završni rad. Sveučilište u Zadru. Odjel za psihologiju. Preuzeto s: <https://www.unizd.hr/Portals/12/Zavrzni%20radovi/2014/Zavrzni%20rad%20-%20Danijela%20Bozic.pdf> (08.06. 2024.).
24. Braun, V. i Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2), 77–101. Preuzeto s: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1191/1478088706qp063oa> (27.05.2024.).
25. Bryant, K. i Luft, T. (2023). Intuition in counseling: Implications for humanistic practice. *Journal of Humanistic Counseling*, 62, 112–129. doi: 10.1002/johc.12203
26. Buber, M. (1977). *Ja i ti*. Beograd: Izdavačko preduzeće Rad.
27. Buhler, J. L., Ulrich, O., Bleidorn, W., Weber, E., Kretzschmar, A., Schelling, L. i Hopwood, C. J. (2023). Life Events and Personality Change: A Systematic Review and Meta-Analysis. *European Journal of Personality*, 38 (3), Preuzeto s: <https://doi.org/10.1177/08902070231190219> (11.06.2024.).
28. Cajvert, Lj. (2001). *Kreativni prostor terapeuta*. Sarajevo: IP Svjetlost.
29. Caprara, G. V., Vecchione, M., Barbaranelli, C., i Alessandri, G. (2012). Emotional stability and affective self-regulatory efficacy beliefs: Proofs of integration between trait theory and social cognitive theory. *European Journal of Personality*, 27 (2), 145–154. Preuzeto s: <https://sci-hub.ru/https://doi.org/10.1002/per.1847> (2.7.2024.).
30. Clevinger, K., Albert, E. i Raiche, E. (2019). Supervisor Self-Disclosure: Supervisees' Perceptions of Positive Supervision Experiences. *Training and Education in Professional Psychology*, 13 (3), 222–226. Preuzeto s: <https://education.weitzmaninstitute.org/sites/default/files/course/2022->

10/Supervision%20Series%2C%20Session%202_Supervisor%20Self%20Disclosure%20article.pdf (02.07.2024.).

31. Cicak, M. (2015). *Etičke vrijednosti u obrazovanju supervizora*. Doktorski rad. Sveučilište u Zagrebu. Pravni fakultet. Studijski centar socijalnog rada. Zagreb.
32. Constantine, M. G. (2003). Multicultural competence in supervision: Issues, processes, and outcomes. U: Pope-Davis, D. B., Coleman, H. L. K., Liu, W. M. i Toporek, R. L. (ur.), *Handbook of multicultural competencies: In counselling & psychology*. Usa: Sage Publications, Inc., 383–391.
33. Cooper, B., Cohen, T. R., Huppert, E., Levine, E. E. i Fleeson, W. (2023). Honest behavior: truth-seeking, belief-speaking, and fostering understanding of the truth in others. *Journal de Academy of Management Annals*, 17 (2), 2–88. Preuzeto s: https://www.researchgate.net/publication/369049741_Honest_Behavior_Truth-Seeking_Belief-Speaking_and_Fostering_Understanding_of_the_Truth_in_Others (04.06.2024.).
34. Cooper, M. (2005). Therapeutic background. U: Deurzen, E. i Arnold-Baker, C. (ur.), *Existential Perspectives on Human Issues; a Handbook for Therapeutic Practice*. New York: Palgrave Macmillan, 15–25.
35. Čaklović, L. (2023). Svjesnost i kreativnost (tekst uz predavanje). Preuzeto s: <https://web.math.pmf.unizg.hr/~caklovic/eseji/svjesnost.pdf> 09.06.2024.
36. Davys, A. i Beddoe, L. (2021). *Best practice in professional supervision – a Guide for the helping professions*. London: Jessica Kingsley Publisher.
37. De St. Aubin, E. (1996). Personal ideology polarity: Its emotional foundation and its manifestation in individual value systems, religiosity, political orientation, and assumptions concerning human nature. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 152–165.
38. Deurzen, E. (2005). Aims of existential supervision: Truth as guiding light. U: Deurzen, E. i Arnold-Baker, C. (ur.), *Existential Perspectives on Human Issues; a Handbook for Therapeutic Practice*. New York: Palgrave Macmillan, 83–96.
39. Deurzen, E. (2005). Philosophical background. U: Deurzen, E. i Arnold-Baker, C. (ur.), *Existential Perspectives on Human Issues; a Handbook for Therapeutic Practice*. New York: Palgrave Macmillan, 3–15.

40. Deurzen E. (2009). Aims of Existential Supervision: Truth as a Guiding Light. U: Deurzen E. i Young, S. (ur.), *Existential perspectives on Supervision; Widening the horizon of Psychotherapy and Counselling*. London: Palgrave Macmillan, 83-96.
41. Deurzen, E. (2010). *Everyday mysteries; a handbook of existential psychotherapy* London: Routledge Taylor and Francis group.
42. Deurzen, E. i Adams, M. (2016). *Skills in existential counselling and psychotherapy*. London: Sage.
43. Deurzen E. i Young, S. (2009). Setting the Scene: Philosophical Parameters of Existential Supervision. U: Deurzen E. i Young, S. (ur.), *Existential perspectives on Supervision; Widening the horizon of Psychotherapy and Counselling*. London: Palgrave Macmillan, 1–15.
44. Deurzen E. i Young, S. (2009). The future of Existential supervision. U: Deurzen E. i Young, S. (ur.), *Existential perspectives on Supervision; Widening the horizon of Psychotherapy and Counselling*. London: Palgrave Macmillan, 197-207.
45. De Witt, A., de Boer, J., Hedlund, N. i Osseweijer, P. (2016). A new tool to map the major worldviews in the Netherlands and USA, and explore how they relate to climate change. *Environmental Science & Policy*, 63, 101–112.
46. Du Plock, S. (2006). A relational approach to supervision: some reflections on supervision from an existential – phenomenological perspective. *Analise Psicologica*, 3, 331–336.
47. Dweck, C. S. (2008). Can personality be changed? The role of beliefs in personality change. *Current directions in psychological science*, 17 (6), 391–394.
48. Ekehammar, B., Akrami, N., Gylje, M. i Zakrisson, I. (2004). What matters most to prejudice: Big Five personality, social dominance orientation or right-wing authoritarianism?. *European Journal of Personality*, 18, 463–482.
49. Eskreis-Winkler, L. i Fishbach, A. (2022). You Think Failure is Hard? So Is Learning From It. *Perspective on Psychological Science*, 17 (2),
preuzeto s: <http://dx.doi.org/10.1177/17456916211059817> (28.05.2024.).
50. Fischer, A. R., Jome, L. M. i Atkinson, D. R. (1998). Reconceptualizing multicultural counseling: Universal healing conditions in a culturally specific context. *The Counseling Psychologist*, 26, 525–528.

51. Filipović, R. (1989). *Englesko-hrvatski ili srpski rječnik*. Zagreb: Školska knjiga i grafički zavod Hrvatske.
52. Frankl, V. (2007). *Nečujan vapaj za smislom – psihoterapija i humanizam*. Beograd: IP Žarko Albulj.
53. Frost, N. (2011). *Qualitative research methods in Psychology – combining core approaches*. UK: Open Press University.
54. Fulgosi, A. (1990). *Psihologija ličnosti; teorije i istraživanja*. Zagreb: Školska knjiga.
55. Gilbert, M. i Evans, K. (2008). *Psihoterapijska supervizija integrativni odnosni pristup psihoterapijskoj superviziji*. Zagreb: Medicinska naklada.
56. Gregory, K. (2017). A Framework for Relational Supervision. Preuzeto s: <https://www.mysurgerywebsite.co.uk/website/IGP797/files/A%20Framework%20for%20Relational%20Supervision.pdf> 07.06. 2024.
57. Hajek, A., Kretzler, B. i Konig, H. H. (2023). Fear of war in Germany: An observational study. *Helyon*, 9 (11). Preuzeto s: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2405844023089922> (27.5. 2024.).
58. Hartley, P. (2007). *Interpersonal communication*. Great Britain: Routledge, Taylor and Francis Group.
59. Hawkins, P. i McMahon, A. (2020). *Supervision in the helping professions*. London: Open University Press.
60. Heery, M. i Bugental, J. F. T. (2005). Meaning and transformation. U: Deurzen, E. i Arnold-Baker, C. (ur.), *Existential Perspectives on Human Issues; a Handbook for Therapeutic Practice*. New York: Palgrave Macmillan, 253–265.
61. Heery, M. (2015). A Humanistic Perspective on Bereavement. U: Schneider, K., Fraser Pierson, J. i Bugental, J. F. T. (ur.), *The Handbook of Humanistic Psychology; Theory, Research and Practice*. Los Angeles: Sage, 535–548.
62. Hidi, S. (2001). Interest, Reading, and Learning: Theoretical and Practical Considerations. *Educational Psychology Review*, 13 (3). 191–209.
63. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 8. 5. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=59125> citiranje: svjetonazor.

64. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013.
– 2024. Pristupljeno 11.6.2024. <https://enciklopedija.hr/clanak/humanizam> citiranje: humanizam.
65. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013.
– 2024. Pristupljeno 07.06.2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/intuicija> citiranje: intuicija.
66. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013.
– 2024. Pristupljeno 06.06.2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/paznja> citiranje: pažnja.
67. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013.
– 2024. Pristupljeno 04.06.2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/identitet> citiranje: identitet.
68. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.
Pristupljeno 8. 5. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15720> citiranje: dogma.
69. Hrvatski jezični portal Pristupljeno 09.06.2024.
https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=d1lhXRM%3D citiranje: svjesnost.
70. Hudson, N. V., Deringer, J. i Briley, D. A. (2019). Do people know how they've changed? A longitudinal investigation of volitional personality change and participants' retrospective perceptions thereof. *Journal of Research in Personality*, 83. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2019.103879>
71. Ibrahim, F. A. (1991). Contribution of cultural worldview to generic counseling and development. *Journal of Counseling and Development*, 70, 13–19.
72. Jackson, A. P. i Meadows, F. B., Jr. (1991). Getting to the bottom to understand the top. *Journal of Counseling and Development*, 70, 72–76.
73. Janković, I. (2017). Bliskost i intimnost. Završni rad. Sveučilište u Osijeku. Filozofski fakultet. Preuzeto s: [file:///C:/Users/megim/Downloads/jankovic_ivana_ffos_2017_zavrs_sveuc%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/megim/Downloads/jankovic_ivana_ffos_2017_zavrs_sveuc%20(1).pdf) (31.05.2024).

74. Janoff-Bulman, R. (1992). *Shattered assumptions: Towards a new psychology of trauma*. New York: Free Press.
75. Janzen, G. A. (2005). The Reflexive Nature of Consciousness. Doctoral thesis. University of Calgary. Department of Philosophy. Calgary, Alberta.
76. Jaspers, K. (2014). *Mala škola filozofskog mišljenja*. Beograd: Laguna.
77. Jeknić, R. (2006). Individualističke i kolektivističke kulture u kontekstu globalizacije: Hofstedeov model i njegova kritika. *Revija za sociologiju*, 37 (3-4), 205–225.
78. Johnson, J., Panagioti, M., Bass, J., Ramsey, L. i Harrison, R. (2017). Resilience to emotional distress in response to failure, error or mistakes: A systematic review. *Clinical Psychology Review*, 52, 19–42. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2016.11.007>
79. Johnson, K. A., Hill, E. D. i Cohen, A. B. (2011). Integrating the study of culture and religion: Toward a psychology of worldview. *Social and Personality Psychology Compass*, 5 (3), 137–152. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2010.00339.x>
80. Kalin, B. (2006). *Povijest filozofije*. Zagreb: Školska knjiga.
81. King, L. A. i Hicks, J. A. (2021). The science of meaning in life. *Annual Review of Psychology*, 72, 561–584. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-072420-122921>
82. Klaić, B. (1987). *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
83. Koltko-Rivera, M. E. (2004). The psychology of worldviews. *Review of General Psychology*, 8, (1), 3–58.
84. Krug, O. i Schneider, K. J. (2016). *Supervision essentials for Existential- Humanistic Therapy*. Washington: American Psychological Association.
85. Kushner, H. S. (1996). *How good do we have to be*. USA: Little, Brown and Company.
86. Labus, M. (2014). Kulturni identitet/i/ i proces/i/ globalizacije: Onto-antropološka i sociološka perspektiva. U: Labus, M., Veljak, L., Maskalan, A. i Adamović, M. (ur.), *Identitet i kultura*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, 11–55.
87. Lahad, M. (2002). *Creative supervision; the use of expressive art methods in supervision and self-supervision*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
88. Laklija, M., Kolega, M., Božić, T. i Mesić, M. (2011). Supervizijski stil i komunikacijski procesi u superviziji iz perspektive supervizora. *Ljetopis socijalnog rada*, 18 (2), 365–382.

89. Langdridge, D. (2013). *Existential counselling and Psychotherapy*. London: Sage Publications.
90. Le, B. M., Chopik, W. J., Shimshock, C. J. i Princeton, X. C. (2022). When the truth helps and when it hurts: How honesty shapes well-being. *Current Opinion in Psychology* 2022, 46:101397, Preuzeto s: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2352250X22001166?via%3DiHub> 04.06.2024.
91. Leutar, Z. (2023). Duhovnost u superviziji psihosocijalnog rada. Specijalistički rad. Pravni Fakultet. Sveučilište u Zagrebu. Studijski Centar socijalnog rada. Preuzeto s: <https://www.pravo.unizg.hr/wp-content/uploads/2023/10/Zdravka-Leutar.pdf> (05.06.2024.).
92. Levinas, E. (1978). God and Philosophy. *Philosophy Today*, 22 (2), 127-145.
93. Levy, S., Stroessner, S. i Dweck, C. S. (1998). Stereotype formation and endorsement: The role of implicit theories. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 1421–1436.
94. Linnenberg, M. S. i Korsgaard, S. (2019). Coding qualitative data: a synthesis to guide the novice. *Qualitative Research Journal*. Pristupljeno 23.5.2024. https://www.researchgate.net/publication/332957319_Coding_qualitative_data_a_synthesis_guiding_the_novice
95. Lynam, A. (2012). Navigating a Geography of Sustainability Worldviews: A Developmental Map. *Journal of Sustainability Education*, 3, 1–14.
96. Mann, K. V. (2016). Reflection's role in learning: increasing engagement and deepening participation. *Perspectives on Medical Education*, 5 (5), 259–261. <https://doi.org/10.1007%2Fs40037-016-0296-y> Preuzeto s: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5035282/> (04.06.2024).
97. McGregor, H. A. i Elliot, A. J. (2005). The Shame of Failure: Examining the Link Between Fear of Failure and Shame. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31 (2), 218–231. <https://doi.org/10.1177/0146167204271420> Preuzeto s: <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=36b92d0a5730aca836f318fd2a2365ed8a9c000d> (04.06.2024).

98. Medicinski leksikon (1992), mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2024. Pristupljeno 10.6.2024. <https://medicinski.lzmk.hr/clanak/svjesnost> citiranje: svjesnost.
99. Mehr, K. E. i Daltry, R. M. (2022). Supervisor Self-Disclosure, the Supervisory Alliance and Trainee Willingness to Disclose. *Professional Psychology: Research and Practice*, 53 (3), 313–317.
100. Mesić, M. (2013). *Primjena terapijskih čimbenika I. Yaloma u superviziji*. Magistarski rad. Pravni fakultet. Sveučilište u Zagrebu. Studijski centar socijalnog rada.
101. Mičunović, M. i Bosančić, B. (2020). Humanistika iz perspektive transhumanizma i posthumanizma. *Anafora*, VII (2), 379–404.
102. Milas, G. (2009). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
103. Moss, D. (2015). The roots and genealogy of humanistic psychology. U: Schneider, K., Fraser Pierson, J. i Bugental, J. F. T. (ur.), *The Handbook of Humanistic Psychology; Theory, Research and Practice*. Los Angeles: Sage, 3–19.
104. Murthy, R. S. i Lakshminarayana, R. (2006). Mental health consequences of war: a brief review of research findings. *World Psychiatry*, 5 (1), 25–30.
105. Nilsson, A. (2013). *The psychology of worldviews: Toward a non-reductive science of personality*. Sweden: Lund University.
106. Nilsson, A. (2014). Personality Psychology as the integrative study of traits and worldviews. *New ideas in psychology*, 32, 18-32.
107. Nilsson, A (2018). A Q methodological study of personal worldviews. *Journal for Person Oriented Research*, 4 (2), 78–94.
108. O'Hara, M. (2015). Humanistic psychology's transformative role in a threatened world. U: Schneider, K., Fraser Pierson, J. i Bugental, J. F. T. (ur.), *The Handbook of Humanistic Psychology; Theory, Research and Practice*. Los Angeles: Sage, 569–584.
109. Paulhus, D. L. i Carey, J. M. (2011). The FAD-Plus: Measuring lay beliefs regarding free will and related constructs. *Journal of Personality Assessment*, 93, 96–104.

110. Polkinghorne, D. E. (2015). The self and humanistic psychology. U: Schneider, K., Fraser Pierson, J. i Bugental, J. F. T. (ur.), *The Handbook of Humanistic Psychology; Theory, Research and Practice*. Los Angeles: Sage, 87–104.
111. Prado, C. G. (1978.). Reflexive Consciousness. *Dialogue*, 17, 134–137. doi:10.1017/S0012217300024161.
112. Pybus, K., Power, M., Pickett, K. E. i Wilkinson, R. (2022). Income inequality, status consumption and status anxiety: An exploratory review of implications for sustainability and directions for future research. *Social Sciencis and Humanities Open*, 6 (1). Preuzeto s: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2590291122001073> (27.05.2024.).
113. Reeve, J. (2010). *Razumijevanje motivacije i emocija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
114. Ricijaš, N., Huić, A. i Branica, V. (2006). Zadovoljstvo studijem i samoprocjenom kompetentnosti studenata nekih pomagačkih profesija. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 42 (2), 51–68.
115. Ritchie, J. i Spencer, L. (1994). Qualitative Data Analysis for Applied Policy Research. U: Bryman, A. i Burgess, R. (ur.), *Analyzing Qualitative Data*. London: Routledge, 173–194.
116. Robbins, B. D. i Gordon, S. (2015). Humanistic Neuropsychology; the Implications of Neurophenomenology for Psychology. U: Schneider, K., Fraser Pierson, J. i Bugental, J. F. T. (ur.), *The Handbook of Humanistic Psychology; Theory, Research and Practice*. Los Angeles: Sage, 195–211.
117. Rogers, K. (1985). *Kako postati ličnost*. Beograd: Nolit.
118. Rožič, T. (2015). *Supervizija v psihoterapiji*. Regulacija afekta v relacijski superviziji in terapiji. Ljubljana i Vienna: Sigmund Freud University Press.
119. Schneider, K. J. (2015). An existential integrative approach to experiential Liberation. U: Schneider, K., Fraser Pierson, J. i Bugental, J. F. T. (ur.), *The Handbook of Humanistic Psychology; Theory, Research and Practice*. Los Angeles: Sage, 601–617.
120. Shaw, J. (2019). *Making evil; The science behind Humanity's Dark Side*. Edinburgh: Canongate.

121. Stier-Jarmer, M. i sur. (2021). The Psychological and Physical Effects of Forests on Human Health: A Systematic Review of Systematic Reviews and Meta-Analyses. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18 (4).
Pristupljeno s: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7918603/> (29.05.2024.).
122. Strasser, A. (2009). Givens of supervision: A Cross Theoretical Framework. U: Deurzen, E. i Young, S. (ur.), *Existential perspectives on Supervision; Widening the horizon of Psychotherapy and Counselling*. London: Palgrave Macmillan, 172–185.
123. Strasser, L. M. (2009). Deliberations on supervision. U: Deurzen, E. i Young, S. (ur.), *Existential perspectives on Supervision; Widening the horizon of Psychotherapy and Counselling*. London: Palgrave Macmillan, 31–43.
124. Šestak, I. (2005). Shvaćanje čovjeka u povijesti filozofije. *Obnovljeni život*, 60 (1), 3–29.
125. Tardi, C. H. i Dindia, K. (2006). Self disclosure: Strategic revelation of information in personal and professional relationships. U: Hargie, O. (ur.), *The handbook of communication skills*. East Sussex: Rotledge, Taylor and Francis group, 229–267.
126. Taylor, I. E. i Martin, F. (2015). Humanistic Psychology at the Crossroads. U: Schneider, K., Fraser Pierson, J. i Bugental, J. F. T. (ur.), *The Handbook of Humanistic Psychology; Theory, Research and Practice*. Los Angeles: Sage, 19–25.
127. Tkalčić, M. (2008). *Psihoneuroimunologija; jučer, danas, sutra*. Neobjavljeno sudjelovanje sa skupa. XVI Dani psihologije. Preuzeto s: <https://www.croris.hr/crosbi/publikacija/prilog-skup/541277> (28.05.2024.).
128. Trampuš, M. (2018). *Značaj refleksivnosti za sociološku teoriju*. Završni rad. Sveučilište u Zagrebu. Hrvatski studiji. Odsjek za sociologiju. Preuzeto s: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/hrstud:1587/preview> (30.05.2024.).
129. Trevino, J. G. (1996). Worldview and change in cross-cultural counseling. *The Counseling Psychologist*, 24, 198–215.
130. Tucak Janković, I., Nekić, M. i Burić, I. (2013). Usamljenost i preferirana samoća kao prediktori samoprocjene zdravlja odraslih. *Medica Jadertina*, 43 (1-2). Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/100543> (31.05.2024.).
131. Urbanc, K. (2006). *Izazovi socijalnog rada s pojedincem*. Zagreb: Alinea.

132. Veljak, L. (2014). Metafizički temelji politikâ identiteta. U: Labus, M., Veljak, L., Maskalan, A. i Adamović, M. (ur.), *Identitet i kultura*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, 55–77.
133. Vrcelj, Š., Mušanović, M. i Župetić, E. (2022). Reforma školstva. Konferencija Reforme školstva: *Jesu li moguće promjene škole*. Preuzeto s: https://www.researchgate.net/publication/358235842_reforma_skolstva (31.05.2024).
134. Vuletić, G. (2022). Odnos subjektivne kvalitete života i samoprocijenjenog zdravlja. *Journal of applied health sciences*, 8 (2), 226–234. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/file/407113> (28.05.2024.).
135. Ward, S. J. i King, L. A. (2017). Work and the good life: How work contributes to meaning in Life. *Research in Organizational behavior*, 37, 59–82. <https://doi.org/10.1016/j.riob.2017.10.001>.
136. Wetergaard, J. (2017). *An introduction to helping skills: Counselling, coaching and mentoring*. London: Sage.
137. Willig, C. (2008). *Introducing qualitative research in psychology*. London: Open University Press.
138. Wong, P. T. P. (2012). Toward a dual-systems model of what makes life worth living. U: Wong, P. T. P. (ur.), *The human quest for meaning: Theory, research, and applications*. New York: Routledge, 3–22.
139. Yalom, I. (2011). *Čari psihoterapije*. Novi Sad: Psihopolis Institut.
140. Yalom, I. (1980). *Existential Psychotherapy*. USA: Basic Books.
141. Yalom, I. i Leszcz, M. (2005). *The theory and practice of group Psychotherapy*. New York: Basic Books.
142. <http://ideje.hr/svijet-jedan-priroda-sto-postoji-nema-niceg-drugoga/> Pristupljeno 11.02. 2018. citiranje Hrupeca.
143. Yeeles, K. (2004). Etika u superviziji – međunarodna perspektiva. U: Ajduković, M. i Cajvert, Lj. (ur.), *Supervizija u psihosocijalnom radu*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 77–121.
144. Žganec, N. (1999). Etika pomažućih profesija – primjer socijalnog rada. *Ljetopis socijalnog rada*, 6, (1), 17–27.

145. Žorga, S. (2009). Kompetencije supervizora. U: Ajduković, M. (ur.), *Refleksije o superviziji – međunarodna perspektiva*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 41–49.

ŽIVOTOPIS AUTORICE

Margareta Mesić rođena je 7. svibnja 1974. godine u Prijedoru u Bosni i Hercegovini. Završila je Jezičnu gimnaziju u Požegi i diplomirala je psihologiju na Filozofskom fakultetu u Zadru 1998. godine. Sveučilišna je specijalistica supervizije psihosocijalnog rada od 2013. godine, a 2021. godine magistrirala je geštalt-terapiju pri Gestalt Psychotherapy Training Institute Malta (GPTIM). Od 2015. godine pohađa poslijediplomski doktorski studij Socijalni rad i Socijalna politika pri Studijskom centru socijalnog rada Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Od 1999. do 2014. godine radila je kao školski psiholog (5 godina) i klinički psiholog s rizičnom populacijom, ovisnicima, njihovim obiteljima i na poslovima primarne prevencije i mentalnog zdravlja (15 godina). Dvije godine bila je voditeljica Službe za prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti i mentalnog zdravlja pri Zavodu za javno zdravstvo Zadar. Godine 2008. završila je jednogodišnju edukaciju iz supervizije pod vodstvom Kena Evansa i edukaciju za geštalt-psihoterapeuta kod Lidije Pecotić (GPTIM Malta). Od 2011. učiteljica je geštalt-terapije, a 2016. godine završava edukaciju za terapeuta iz područja obiteljskih konstelacija pod vodstvom Lidije Pecotić. Godine 2022. u San Franciscu stječe dodatna znanja iz humanističko-egzistencijalne terapije u *Existential Humanistic Institute* kod Kirka Schneidera.

Godine 2007. osniva Institut Psihika, Centar za psihoterapiju, edukaciju i savjetovanje, u kojem se zapošljava na mjesto direktora 2014. godine te taj posao obavlja do danas.

Od 2014. godine vanjski je suradnik Instituta D. O. M. za polaznike edukacije iz Integrativne psihoterapije za rad s djecom i mladima. Član je EAGT-a (Europska asocijacija za geštalt-terapiju) i u svojstvu psihoterapeuta i supervizora. Osnivački je član Europske asocijacije za terapijski rad s djecom i mladima (EIATCYP) i punopravni član Hrvatskog društva za superviziju (HDSOR). Od 2019. godine do danas član je Upravnog odbora Hrvatske komore psihoterapeuta (HKPT) i

predsjednica Odbora akreditiranih geštalt-trening instituta (EAGT). Tijekom 2021. godine bila je član radne skupine za donošenje novog Zakona o djelatnosti psihoterapije.

Objavila je pet znanstvenih radova i aktivno je sudjelovala na velikom broju međunarodnih i domaćih znanstvenih konferencija na području psihologije, geštalt-psihoterapije i supervizije.

POPIS OBJAVLJENIH RADOVA

1. Ajduković, M. i Mesić, M. (2010). Pravo na superviziju psihologa u službama za mentalno zdravlje kao potreba za profesionalnim dijalogom i podrškom. U: Brlas, S. i Gulin, M. (ur.), *Psihologija u zaštiti mentalnog zdravlja*. Virovitica: Grafiti Becker. 149–158.
2. Laklija, M., Kolega, M., Božić, T. i Mesić, M. (2011). Supervizijski stil i komunikacijski procesi u superviziji iz perspektive supervizora. *Ljetopis socijalnog rada*, 18 (2), 365–382.
3. Škrgatić, M. i Mesić, M. (2013). Program primarne prevencije „Trening životnih vještina“. U: Vuletić, S. (ur.), *Qualia javnog zdravstva*. Zagreb: Medicinska naklada. 101–124.
4. Mesić, M. (2021). Relaciona orijentacija geštalt terapeuta. *Geštalt zbornik*, 8, 77–83.
5. Lesjak, L., Medić, A., Mesić, M., Klarin, M., Nonković, D. i Nemeth Blažić, T. (2023). Stavovi studenata sestrinstva o Covid-19 i cijepljenju protiv Covid-19 bolesti. *Medica Jadertina*, 53 (2), 97–104.

PRILOG 1. Pitanja za intervju

Istraživačka pitanja:

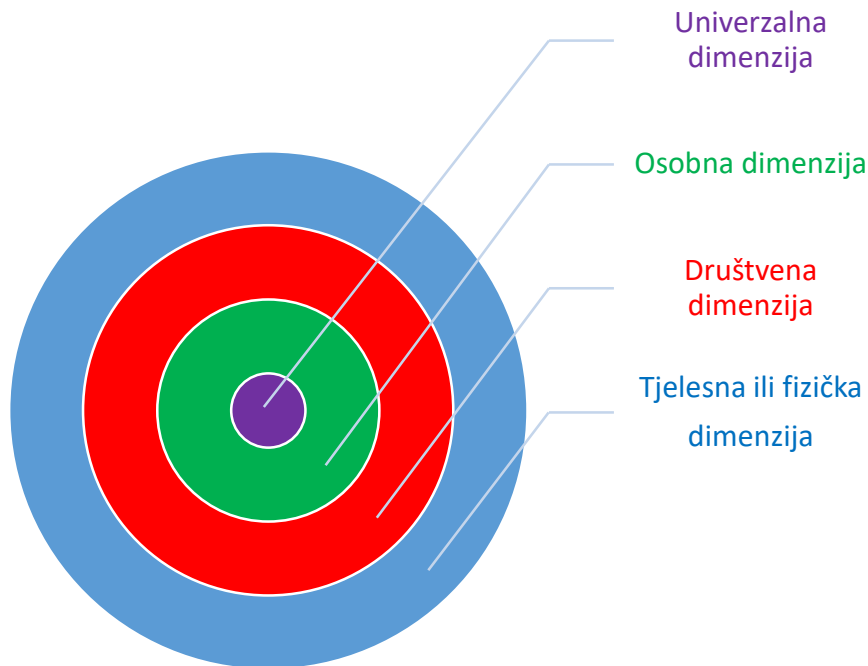
1. Istražiti kako supervizori opisuju ključne dimenzije svojeg svjetonazora
2. Istražiti kako supervizori pokazuju ili predstavljaju svoj svjetonazor u superviziji
3. Istražiti kako koriste svoj svjetonazor u superviziji

Uvodna uputa za intervju:

Još jednom se zahvaljujem što ste pristali biti sudionikom ovog istraživanja te na početku želim s vama podijeliti definiciju svjetonazora. Svjetonazor je način na koji opisujemo svijet i život, on uključuje ono što jest i ono što treba biti. Svjetonazor predstavlja cijeli niz vjerovanja koja uključuju misli i pretpostavke koje se tiču onoga što postoji i onoga što ne postoji (ili u stvarnosti ili u principu), koje stvari i iskustva su dobri ili loši, te koji su ciljevi, ponašanja i odnosi poželjni ili nepoželjni. Svjetonazor definira ono što može biti znano ili napravljeno u svijetu, te na koji način se to može spoznati ili dogoditi. Svjetonazor određuje ciljeve kojima osoba stremi. Svaka osoba ima svoj svjetonazor. Ovim putem želimo istražiti vaš svjetonazor i saznati koliko o njemu promišljate u superviziji.

Četiri životne dimenzije (Deurzen, 2009.).

Molim vas da pogledate ovu sliku koja prikazuje četiri dimenzije života. Ljudska bića su uključena u svijet i život na tjelesnoj ili fizičkoj dimenziji, društvenoj, osobnoj i univerzalnoj dimenziji. Ljudi tako promišljaju o onome vanjskom što ih okružuje, o ljudima i odnosima, o sebi samima i o smislu i značenju samog života. Sada kada smo na početku našeg razgovora o ove četiri dimenzije života, od koje dimenzije biste htjeli da krenemo?

1. OPIS KLJUČNIH DIMENZIJA SVJETONAZORA SUPERVIZORA

- a) Opišite svoj svjetonazor vezano uz vašu fizičku prisutnost u svijetu i svijet koji vas okružuje; tijelo, tjelesni kontakti, materijalni svijet, klima, ljudski poredak, priroda, život, bolest, smrt, spolnost, prokreacija, bogatstvo, siromaštvo. Navedite citat, moto ili autora koji su vam značajni za teme smrti, života, prirode.
- b) Opišite svoj svjetonazor vezano za društvenost; odnos prema drugima, kultura i društvo kojem pripadate, druge kulture i društva – iskustva; usamljenost, bliskost, intimnost, odnosi, odbijanje. Navedite svoj omiljeni citat, moto ili autora koji su vam značajni na području odnosa.
- c) Opišite svoj svjetonazor vezano za sebe osobno; identitet, nacionalnost, jezik, pripadnost, ovisnost o drugima, neovisnost, vlastite slabosti i neuspjesi, sloboda, istina, laž, promjena čovjeka, vaša osobna promjena. Navedite citat, moto ili autora koji su vam značajni na temu straha, tuge, gubitka, promjene.

d) Opišite svoj svjetonazor vezano za vaše razumijevanje života uopće; što strastveno vjerujete o životu, koliki je vaš utjecaj na život, vaša očekivanja i vjerovanja o životu, dobro i zlo, smisao, besmisao, ispunjenost i što je za vas osobno duhovnost. Navedite citat, moto ili autora koji vam je značajan na području razumijevanja života.

Navedite filozofa ili književnika koji vam je inspiracija u promišljanju životnih tema.

Na kraju ovog dijela molimo navedite koje od navedenih dimenzija smatrate da supervizori ne trebaju pokazivati u superviziji?

2. KAKO SUPERVIZORI POKAZUJU SVOJ SVJETONAZOR U SUPERVIZIJI

Koliko mislite da kao supervizor pokazujete sebe i svoj svjetonazor u procesu supervizije? Kako se to vidi? Koliko mislite da vas supervizanti općenito poznaju kao osobu nakon iskustva supervizije s vama? Koliko vaši kolege supervizori znaju vaša stajališta o svijetu i životu? Po čemu to prepoznajete? Mislite li da ste po tome drugačiji od drugih kolega? U čemu? Što vaši supervizanti i/ili kolege znaju i misle o vašem svjetonazoru? Temeljem čega to zaključujete? Kako su se vaši učitelji i supervizori prikazivali/pokazivali? Kako biste opisali svjetonazor svog najznačajnijeg supervizora? Što supervizor treba pokazivati u superviziji; koliko supervizor po vama treba ili ne treba pokazivati svoja stajališta o životnim temama. Navedite situaciju u superviziji u kojoj ste pokazali ili niste pokazali što uistinu mislite o nekoj životnoj temi.

3. KAKO SUPERVIZORI KORISTE SVOJ SVJETONAZOR U SUPERVIZIJI

Kako u superviziji koristite svoj svjetonazor? Navedite barem jedan primjer. Kako su vaši učitelji i supervizori koristili svoj svjetonazor u superviziji. Kako vaš supervizor koristi svoja razmišljanja i iskustva o životu i prije navedenim temama u procesu supervizije. Navedite situaciju odnosno primjer iz supervizije. Koje dimenzije svjetonazora vaši supervizanti često pokazuju, a koje rijetko? Kako su vaša životna i supervizijska iskustva oblikovala vaš svjetonazor i njegovu primjenu u superviziji?

Na kraju vas molimo da odaberete pseudonim koji ćemo koristiti za ovaj intervju umjesto vašeg imena i prezimena.

PRILOG 2. Lista općih podataka supervizora ispitanika koje ispunjava voditelj

OPĆI PODACI O SUDIONIKU

Šifra razgovora ili pseudonim sudionika (ime intervjuera/redni broj sudionika): _____

Spol:

Dob:

Država:

Osnovno obrazovanje:

Dodatna obrazovanja u području psihoterapije:

Edukacija u području supervizije: DA ili NE

Ako DA – navesti koja, koliko sati i kada je završena.

Ako NE – kako je stekao-la status supervizora.

Članstvo u psihoterapijskim udruženjima i/ili udruženjima supervizora:

Koliko godina provodi superviziju?

U kojem području radi superviziju?

Molimo nabrojati dosadašnja iskustva sa supervizijom; gdje su radili , s kojim skupinama supervizirani, s koliko grupa do sada, po koliko susreta, tko ih angažira; kakvo mjesto zauzima supervizija u njihovom profesionalnom životu, koliko sati mjesečno, godišnje rade superviziju.

Koju superviziju najviše preferira?

BILJEŠKE VODITELJA NAKON RAZGOVORA

Šifra razgovora ili pseudonim sudionika (ime intervjuera/redni broj sudionika): _____

Datum razgovora _____

Mjesto odvijanja razgovora: _____

1. Koji je bio dominantni osjećaj tijekom razgovora?

2. S čim sam zadovoljna u provođenju razgovora? S čim nisam?

3. Da li bi nešto u predlošku trebalo promijeniti?

4. Ometajući faktori

5. Ostale napomene, zapažanja (kako sam se osjećala prije razgovora, moje i sudionikove neverbalne reakcije)

ETIČKO POVJERENSTVO
PRAVNOG FAKULTETA U ZAGREBU

Zagreb, 18. 10.2022.

Predmet: Suglasnost za provedbu istraživanja Margareti Mesić

Uvidom u Molbu i priloženu dokumentaciju koju je polaznica doktorskog studija Margareta Mesić priložila 20. rujna, 2022., te uvidom u ispravak temeljem traženih izmjena koje je poslala 18. listopada, 2022., Etičko povjerenstvo Pravnog fakulteta u Zagrebu u sastavu prof.dr.sc. Aleksandra Korać Graovac (predsjednica), prof.dr.sc. Davor Adrian Babić (član) i izv.prof.dr.sc. Marijana Majdak (članica), na svojoj sjednici održanoj 25. listopada, 2022., donijelo je odluku kojom se doktorandici Margareti Mesić daje **suglasnost za provedbu istraživanja** pod naslovom *Egzistencijalni pristup u superviziji*. Cilj istraživanja je koristeći kvalitativnu metodologiju i polazeći od teorijskog četverodimenzionalnog modela ljudske egzistencije (Deurzen, 2009.) opisati i produbiti razumijevanje svjetonazora supervizora iz egzistencijalne perspektive.

Istraživanje će se provesti u svrhu izrade doktorske disertacije u okviru doktorskog studija Studijskog centra socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu, a u skladu s metodologijom naznačenom u Molbi.

Prof. dr. sc. Aleksandra Korać Graovac
Predsjednica Etičkog povjerenstva
Pravnog fakulteta u Zagrebu

Na znanje:

1. Margareta Mesić
2. Studijski centar socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu
3. Pismohrana

PRILOG 4.

Informirani pristanak na istraživanje

Poštovani,

pred vama se nalazi tekst Informiranog pristanka na istraživanje u okviru doktorskog rada pod nazivom „Egzistencijalna perspektiva u superviziji“. Istraživanje provodi Margareta Mesić (megi.mesic@gmail.com; tel. 098 9594042), a pod mentorstvom Marine Ajduković (marina.ajdukovic@pravo.hr; tel. 098 1746691). Margareta Mesić je klinička psihologinja, sveučilišna specijalistica supervizije, magistra geštalt psihoterapije, licencirana supervizorica i doktorantica na Studiju socijalnog rada u Zagrebu.

Svrha ovog istraživanja je omogućiti bolje razumijevanje svjetonazora supervizora u superviziji, doprinijeti teorijskoj konceptualizaciji svjetonazora i supervizije, odnosno svjetonazora kod supervizora, te opisati svjetonazor supervizora.

Ovim putem vas pozivamo na sudjelovanje u istraživanju „Egzistencijalna perspektiva u superviziji“ jer ste supervizor koji udovoljava kriterijima ovog istraživanja. Istraživanje uključuje dvadeset i dva supervizora/supervizorica iz područja psihosocijalnog i/ili psihoterapijskog rada iz područja Republike Hrvatske i obližnjih zemalja. Svi sudionici/sudionice istraživanja trebaju imati minimalno 3 godine iskustva rada u superviziji, iskustvo u vođenju najmanje 5 supervizijskih grupa od po minimalno osam susreta, trebaju imati završenu edukaciju iz supervizije ili imati priznati status supervizora na temelju dugogodišnjeg iskustva u psihoterapijskoj ulozi. Vi udovoljavate ovim kriterijima i potencijalno ste važni sudionik/sudionica ovog istraživanja.

Sudjelovanje u ovom istraživanju je dragovoljno i sudjelovanje u ovom istraživanju možete prekinuti bilo kada tijekom procesa provedbe istraživanja i to za vas neće imati nikakve neželjene posljedice.

Postupak istraživanja je slijedeći; nakon potpisivanja Informativnog pristanka, kontaktirati će vas istraživačica kako biste se dogovorile za termin provedbe intervjua. Intervju možete provesti uživo ili preko Zoom platforme. Provedba intervjua traje oko 60 do 75 minuta. Intervju se snima zbog naknadne izrade transkripta ili prijepisa na temelju kojeg će istraživačica raditi analizu dobivenih podataka. Pristankom na sudjelovanje u ovom istraživanju izravno pristajete na snimanje intervjua.

Vaše će ime i prezime biti šifrirano i samim tim zaštićeno. Tijekom intervjua možete odbiti odgovoriti na bilo koje pojedinačno pitanje i nećete zbog toga imati nikakve neugodne posljedice.

Držimo da sudjelovanje u istraživanju ne donosi nikakav rizik ili štetu, no moguće je da neka pitanja u intervjuu koja zahtijevaju suočavanje s nekim možda bolnim temama egzistencijalne prirode potaknu emocionalnu nelagodu. Stoga imate mogućnost izbora jednog od dva ponuđena supervizora kojima se možete javiti nakon provedbe intervjua ukoliko budete osjećali potrebu s nekim porazgovarati o tome kako je na vas utjecala provedba ovog intervjua odnosno razmišljanje o delikatnim temama zastupljenim u intervjuu. Ukoliko budete osjećali takvu potrebu, možete se javiti supervizoricama Marini Ajduković (marina.ajdukovic@pravo.hr) ili Kristini Urbanc (kristina.urbanc@pravo.hr). Ovo istraživanje ne donosi sudionicima/sudionicama nikakvu izravnu korist već može doprinijeti njihovom promišljanju supervizijskog rada iz egzistencijalne perspektive.

Pristup informacijama dobivenim istraživanjem imati će isključivo istraživačica, kolegica ili kolega od istraživačice koja će u nekom dijelu analize podataka ući u proces kodiranja i imenovanja tema i mentorica.

Ovim putem vas obavještavamo da možete dobiti rezultate ovog istraživanja na svoju mail adresu nakon što isto bude završeno.

Osim što su vaše ime i prezime zaštićeni šifrom, ukoliko procijenimo da je nešto opisano u istraživanju moguće otkrivajuće za vaš identitet, takav podatak iz istraživanja nećemo objaviti.

Istraživanje se treba predstaviti i objaviti, a pri tome vaš identitet ostaje povjerljiv jer će se koristiti vaša šifra, odnosno pseudonim.

Potpis istraživačice:

(Margareta Mesić)

Potpis sudionika/ sudionice istraživanja:

Datum: 31.01.2024.

PRILOG 5. FIZIČKA DIMENZIJA SVJETONAZORA – Tablice s izjavama, kodovima, pojmovima i kategorijama

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorija
Siromašnima nastojim uvijek pomoći, organizirati humanitarne akcije, sudjelovati u humanitarnim akcijama, promicati humane vrijednosti u školama, poticati različite aktivnosti, pozivati učitelje da se odazovu sa svojom djecom u različite humanitarne aktivnosti na lokalnoj sredini. Osobno sam sudjelovala u svim humanitarnim akcijama koje su organizirane putem medija. (s4psr)	Sudjelovanje u humanitarnim akcijama	Aktivni odnos prema siromašnima	Bogatstvo i siromaštvo
Bogatstvo, onda mi to uopće ne ide u materijalnom smislu nego mi je to bogatstvo prijatelja ili bogatstvo partnera . Bogatstvo da imaš zadovoljiti svoje osnovne potrebe , to mi je bogatstvo.(s1pst)	Bogatstvo je imati prijatelja i partnera Zadovoljiti osnovne potrebe	Bogatstvo i siromaštvo u duhovnom smislu	
Shvatila sam vrijednost života... dan po dan. Bogatstvo i siromaštvo su mi više u ovim nekim duhovnim dimenzijama nego materijalnim. (s5pst i psr)	Shvatiti vrijednost života		
...ima ljudi koji su siromašni, a bogati su. Znači imaju puno novaca al su siromašni duhom i u biti su stalno nesretni, misle da je novac sve...kaj mogu kupit s njim al zapravo neke važne stvari u životu ne možemo novcima kupit . (s11psr)	Siromaštvo duha Neke važne stvari ne kupuju se novcem		
Jedno i drugo može biti prokletstvo, i ako imaš i ako nemaš... bogatstvo je lijepo , ono je dar, ako ga dijeliš , dakle, ako ga trošiš samo za sebe, onda sigurno ljudima neće donijeti radost nego ako ga dijeliš, ako imaš sposobnost da ga stvoriš i onda ga dijeliš s drugima , to može stvoriti radost ...(s9psr)	Bogatstvo je lijepo ako se dijeli Dijeljenje s drugima stvara radost		
Siromaštvo je kad si nesretan, nezadovoljan, kad si neispunjen...nikad nisi zadovoljan nečim, težiš uvijek stvarima ...koje su zapravo oko tebe... ne vidiš neke lijepe, zabavne stvari oko tebe nego samo si stalno nesretan oko toga...(s11psr)	Nikada ne biti zadovoljan Neispunjenost Ne vidjeti lijepe i zabavne stvari		
Siromaštvo je jako i kršćanski, lakše se prihvaća , to postaje neka vrlina. (s6pst)	Siromaštvo se lakše prihvaća		
Postoji duhovno bogatstvo ... To je nekakva širina pogleda... (s15pst i psr)	Duhovno bogatstvo		

	Širina pogleda	Bogatstvo i siromaštvo u duhovnom smislu	Bogatstvo i siromaštvo
Siromaštvo je kad si zločest prema drugima i ne vidiš to.(s11psr) ...siromaštvo je kad si zloban prema ljudima...želiš preko drugih doći do nekih stvari, ciljeva. (s11psr)	Biti zločest prema drugima Preko drugih dolaziti do svojih ciljeva		
Mislim da smo mi rođeni u ovom nekom zapadnom svijetu koji mene ovako prvi okružuje, zapravo s nekom privilegijom u nekim dosta dobrim uvjetima, mislim da jedina razlika između mene i nekog tko je rođen u siromaštvu je neka slučajnost ili neki viši smisao kojeg ja stvarno ne razumijem. (s7pst)	Siromaštvo je određeno slučajnošću ili višim smislom		
Čak imam neki prezir prema siromaštvu, baš imam prezir neki prema siromaštvu , nemam suosjećanja. Mislim žao mi je ljudi koji su rođeni u siromaštvu, mislim da nisu oni krivi. Ali prema ljudima koji nose sirotinjsku svijest , osjećam da imam prezir prema tome i tu nemam suosjećanja.(s6pst)	Prezir prema siromaštvu Sirotinjska svijest	Bogatstvo i siromaštvo u psihološkom smislu	
...a siromaštvo ne mora nužno biti izvor...izvor tuge , izvor besmisla , izvor lošega u životu ali može... ovisno o tome kako ga čovjek doživi ...(s9psr)	Tuga Besmisao Loše u životu Ovisi o doživljaju		
Postoji ono neka vrsta srama oko toga, a imaš osjećaj da si nešto ustvari krivo učinio ako si zaradio, ako si stvorio, ili ako možda dolaziš od tamo di je,“family money“ pa imaš. Imaš osjećaj kao da je to nešto neprihvatljivo . (s6pst)	Sram Neprihvatljivo		
... od ovih siromašnih mogu naučiti puno više...jer kako se snalaze, kako žive, kako opstaju, kako razmišljaju, što osjećaju, a od ovih drugih nemam što naučiti, sve im ide...šta ću naučiti od njih....(s10psr)	Od siromašnih se može učiti		
Rezultat nekih povijesnih okolnosti koje su se u tom trenu dogodile i utjecale dalje na razvoj bogatstva ili siromaštva ...npr. Hrvatska i Švicarska (lagani smijeh). (s1pst)	Povijesne okolnosti utječu na bogatstvo i siromaštvo države	Bogatstvo i siromaštvo u društvenom smislu	
Pa to je nepravedno , da u svijetu vladaju korporacije ono, moćnici , moderni faraoni. (s1pst)	Nepravda Vladavina korporacija i moćnika		
Ovaj svijet je pun gladnih i siromašnih ljudi ...i to je siromaštvo u pravo smislu te riječi, definicija siromaštva.(11psr)	Svijet je pun gladnih i siromašnih ljudi		

Nejednakosti u društvu koje sad cvjetaju, zapravo destabiliziraju društvo . Raste ta nestabilnost trenutno. (s3psr)	Društvena nejednakost destabilizira društvo	Bogatstvo i siromaštvo u društvenom smislu	Bogatstvo i siromaštvo
Siromaštvo je kad ne možeš zadovoljiti osnovne egzistencijalne potrebe ...kad nemaš šta za jesti ili nemaš krov nad glavom....ili imaš krov koji nije adekvatan jer si u njemu bolestan. (s1pst)	Nemogućnost zadovoljenja egzistencijalnih potreba	Bogatstvo i siromaštvo u materijalnom smislu	
To isto ima veze s našim uvjerenjima i kako ćemo živjeti jer mislim da svatko može biti „ bogat “, pod navodnicima, u smislu imati dovoljno što mu treba za život . (s5pst i psr)	Bogat je onaj tko ima dovoljno		
... bogati postaju sve bogatiji, siromašni sve siromašniji i da je ta uzrečica zaista istinita. I da je to jedno veliko prokletstvo ljudskog roda .(s10psr)	Bogati postaju bogatiji Siromašni siromašniji Prokletstvo ljudskog roda		
...bogatstvo je možda jedna sloboda koju čovjek ima...sa materijalnom nekakvom sigurnosti ja si tako osiguravam tu slobodu ...ja sam slobodna...(s15pst i psr)	Materijalna sigurnost osigurava slobodu		

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
Osjećam strah od ovih svih klimatskih promjena. (s1pst) ...sad ove teme u zadnjih desecima godina o klimi, klimatskim promjenama vidim da izbjegavam , znači to u meni pravi neki strah .(s12pst i psr)	Strah Izbjegavanje	Doživljaj klime	Klima
Nekako sam malo zabrinut za svijet u kojem živimo sada i ovdje u ovom periodu, u ovoj eri u kojoj živimo, i tu sad uključujem i ove ratove, i klimatske promjene i potrese. (s2pst) Moram priznat da me to do neke mjere brine . (s7pst) Ja sam strašno zabrinuta radi klimatskih ...promjena...zabrinuta zbog toga što mislim da moja generacija, mi, ostavljamo svijet malo lošijim nego što smo ga preuzeli...(s14psr) Ono što naravno o čemu promišljam su te neke klimatske promjene i... kakvo je sad vrijeme, kakvo će bit slijedećeg dana,...to je isto nešto što me brine... briga ili muka oko toga u kojem smjeru se to razvija i što to sve može značiti ...za nas, za... za neke moje potomke ...(s13pst i psr)	Zabrinutost za svijet Strašna zabrinutost Briga za potomke		
Tu na marginama tog fizikalnog svijeta osjećam prijetnju, mogu to tako reći. Tu sam bespomoćan recimo, ne znam što da radim. Mogu bacit smeće, mogu napraviti to što pojedinac može napraviti...ali i dalje se osjećam bespomoćno . (s2pst)	Bespomoćnost		
Ja volim našu klimu gdje su ljeta lijepo topla, zime su tako relativno blage. (s1pst) Volim tu raznovrsnost sretan sam što živim u kontinentalnoj klimi. (s6pst) Klima... volim ljetu ...volim kad je toplo ...volim sunce , volim hodati po kiši , volim i kad je smrznuto i snijeg ...(s13pst i psr) Klima, jako mi se sviđa ova naša klima koju smo imali sa četiri godišnja doba . (s15pst i psr)	Ljubav prema raznovrsnoj klimi Ljeto, toplo, sunce, hodanje po kiši, smrznuto, snijeg Četiri godišnja doba		
Mislim da je velika odgovornost naša koliko možemo da na to utječemo . (s1pst)	Možemo utjecati na klimatske promjene Prihvatanje odgovornosti	Odgovornost za klimatske promjene	

Prije svega, i ja sam odgovoran koliko ću ja od sebe moći dati da evo... mogu napraviti od sebe ono kaj mogu da ne uništavam dalje ovaj svijet oko sebe materijalni.(s12psr)	Mogu nešto napraviti	Odgovornost za klimatske promjene	Klima
Klimatske promjene postoje. Postoji neodgovornost društva i nepriznanje oko toga dakle da su one značajne i da su posljedica zapravo naših promašenih strategija . (s3psr)	Klimatske promjene su posljedica ljudskih promašenih strategija		
Ja sama kao pojedinac teško da mogu nešto promijeniti puno kod drugih ako druge ne poučavam . (s4psr)	Poučavanjem drugih možemo nešto mijenjati		
Ja nekako imam svijest o klimatskih promjenama i do neke mjere sam zabrinuta za budućnost, pa se trudim reciklirati, brinut da manje vozim , ne bi rekla da me to opterećuje do te mjere da jako pazim, ali trudim se raditi nekakve stvari za koje mi se čini da ja imam utjecaj . (s7pst)	Recikliranjem i manjim korištenjem vozila utječemo na klimatske promjene		
Mislim da smo mi većinom uništili klimu . (s8psr) ...mislim da su klima i klimatske promjene nešto kaj smo mi...utjecali, odnosno ugrozili tu klimu i svijet oko nas i mi smo odgovorni na neki način za ovo sve kaj nam se danas dešava oko nas, i prirodne ove katastrofe i... i ta klima koja se promijenila u zadnjih 20, 30 godina i ljudi su odgovorni za to, i ja isto. (s12psr)	Ljudi su uništili klimu i svijet oko nas		
Klima utječe čak i kulturološki na ljude, kako u raznim klimama ljudi drugačije funkcioniraju , kako se razvijaju razni drugi obrambeni mehanizmi, drugi načini razonode, zabave. (s1pst)	U raznim klimama ljudi drugačije funkcioniraju	Utjecaj klime na pojedinca i društvo	
Mislim da klima jako utječe na ljude . (s1pst)	Jak utjecaj na ljude		
Klimatske promjene stvaraju nestabilnost u ovom ekosustavu i nejednakosti u društvu koje sad cvjetaju, zapravo destabiliziraju društvo. (s3psr)	Klimatske promjene stvaraju nestabilnost		
Što se tiče klime, mislim da se nalazimo u jednom procesu velikih promjena koje će donijeti gladi . To više nije priroda, to je kemija , mislim sada na hranu i na vodu . (s5pst i psr) To znači da će mnogim ljudima na svijetu...u pojedinim dijelovima planete, a onda kasnije na cijeloj, ovo globalno zatopljenje zapravo donesti smrt .(s10psr)	Promjene i globalno zatopljenje će donijeti gladi i smrt Hrana i voda su kemija		

Čeka neki period priličnih katastrofi, kataklizma , u smislu potresa, lava, vrućina, požara; nekako mi se čini da se to pojačava ili ja to više vidim. (s7pst)	Percepcija katastrofi i kataklizma se pojačava ili ih ljudi više vide	Utjecaj klime na pojedinca i društvo	Klima

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
Novac je jako važan. (s1pst) Važan mi je novac, zahvalna sam na tome. (s12pst i psr) Ako mislimo na materijalno posjedovanje , to mi je bitno . Znači, to mi je bitno, novac mi je bitan. (s6pst)	Novac je važan Zahvalnost	Odnos prema novcu i materijalnom bogatstvu	Materijalni svijet
Postoje ljudi koji žele zgrtati lovu više da budu nešto. Ima taj jedan „show of“ momenat; marke, da bolje izgledaju, da se bolje prezentiraju, lova služi u tu svrhu , materijalnu, fizikalnu. (s2pst)	Novac omogućuje bolji izgled i bolju prezentaciju		
Novac je to da ga imaš toliko da to nije tema u životu. Ja to smatram blagoslovom - ako novac nije tema što znači da ga nema premalo da moraš jako razmišljati o njemu, a da ga nema previše da te zanese da trčim za novcem. (s3psr)	Novac nije tema kad ga ima dovoljno Blagoslov		
Bitno mi je materijalno što sam stvorio , to mi daje mi dobar osjećaj. (s6pst) Volim i te materijalne stvari i sitnice. (s1pst)	Ugodne emocije		
Pa ja mislim da je bogatstvo upravo ovo duhovno bogatstvo, a ne materijalno generalno. Ako imaš naravno dovoljno novca, znači imaš za te svoje osnovne potrebe. (s8psr)	Imati dovoljno novca znači imati za osnovne potrebe		
Meni je novac sredstvo da mogu... kvalitetno...živit , da mogu pružit nekim ljudima oko sebe koji su mi dragi neke stvari i materijalne koje su važne, ali ne mislim da je novac isključivo cilj...samo sredstvo. (s11psr)	Sredstvo za kvalitetan život		

Materijalno...rekla bih da se vežem uz stvari , one imaju za mene simbolički značaj , imam jedan tanjur koji putuje sa mnom kroz moj život, iz mog djetinjstva. (s12pst i psr)	Vezanje za stvari Simbolički značaj	Odnos prema stvarima i objektima	Materijalni svijet
Mi smo uronjeni u taj materijalni svijet i on me „ground-a“ ; kad kažem „ground-a“- daje mi osjećaj kuće.(s2pst) Materijalni svijet ...to je okvir po kojem se krećemo, to je kao neki labirint, hodaš, tražiš, i taj materijalni svijet su granice ono...zidova preko kojih ne možemo. Respektiram, prihvaćam, svjesna sam ga. Mislim da sam realna osoba, prizemljena .(s14psr)	Materijalni svijet „uzemljuje“ Respektiranje Prihvatanje Svijest Prizemljenost		
Materijalno u smislu toga jednog konkretnog svijeta oko nas , mislim da je to izuzetno važno . (s3psr) ... važno je u svakom slučaju jer mi se služimo tim materijalnim stvarima.(s11psr)	Konkretni materijalni svijet oko nas je izuzetno važan		
Ne volim gomilat stvari , tu sam više ono minimalist što se toga tiče, ne volim znači puno obuće, odjeće, ne volim da se djeci kupuju svakakve gluposti, da se zatrpavamo stvarima ...ne volim da mi je stan zatrpan stvarima, volim da mi je protočno. (s6pst)	Gomilanje i zatrpavanje sa stvarima izaziva neugodne emocije		
Materijalni svijet...recimo da meni nije toliko važan... nije presudan ...ne patim od materijalnog. (s13pst i psr)	Nije presudno		
Radimo, zarađujemo , materijaliziramo, da bi zapravo zadovoljili neke svoje potrebe da bi opet brinuli o sebi i o drugima . (s1pst)	Zarađivanje omogućuje brigu o sebi i drugima	Veza novca i načina života	
Novac mi daje mogućnost izbora , daje mi određeni stupanj slobode . Kad imam određenu lovu ne moram misliti o stvarima . S obzirom da moram plaćati račune, da me svijet stišće, lova mi daje „luft“, „buffer“, daje mi prazan prostor. (s2pst)	Novac daje izbor i određeni stupanj slobode Ne moram misliti o stvarima		
Novac je tu da mi omogući da zadovoljim neke svoje životne potrebe koje se u ovom svijetu zadovoljavaju novcem, a to je da imam krov nad glavom, da imam auto kojim se mogu negdje prevesti, da si mogu kupiti stvari koje mi trebaju - hrana, odjeća i brinem ili vodim računa o tome da držim to u granicama onog što mi je potrebno . (s7pst) Materijalna strana mi nije naglašena, gledam zadovoljiti one potrebe koje imam, ništa više od toga , ne moram nešto posebno stjecati. (s4psr)	Novac omogućuje zadovoljenje životnih potreba koje treba držati u granicama Zadovoljiti potrebe i ništa više od toga		

Ako sam se odredila da mi je novac nevažan, da su mi važni ljudi, povezanost, prihvaćanje, pouzdanje, arm...teško da mogu istovremeno razmišljati i o stjecanju materijalnog bogatstva jer nekako...jedno isključuje drugo. Ako ne stremiš stjecanju materijalnog bogatstva, vrlo vjerojatno ćeš imati manje novaca. I to je to.(s10psr)	Ako su važni ljudi, novac je nevažan Jedno isključuje drugo	Veza novca i načina života	Materijalni svijet
...čovjek, ako odabere put pomaganja ljudima, na određeni način treba biti kažnjen da bude vrlo nisko na toj ljestvici i da se računa ok, to je poziv, to te nadahnjuje ali i mi moramo uzdržavat svoju djecu, i mi moramo nešto jesti i ...voljela bih imati sredstva za ono najnužnije što mi treba. Niti manje niti više...Kad govorimo o davanju i primanju, voljela bih razmjernost...u društvu. (s10psr)	Pomagački poziv nadahnjuje i nisko je na ljestvici Razmjerno davanje i primanje		
...uspjela sam svojim radom postići da su, da živimo u pristojnim uvjetima ... (s15pst i psr)	Svojim radom postići život u pristojnim uvjetima		

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
Kada prolaziš kroz taj neki životni problem sa zdravljem, idu ta velika opterećenja , ali onda i velika sreća , prolaziti kroz onkologiju nije ugodno, teško je i drago mi je što je to iza mene. (s4pst)	Opterećenje ali i sreća	Iskustvo vlastite ili bolesti bližnjega	Bolest
...to je ta astma koja me uvijek uspori , upozori me kad dođem u situacije da malo stanem , da razmislim ...(s15pst i psr)	Usporava, upozorava, stati, razmisliti		
To mi je bilo vrlo važno iskustvo , biti uz nekoga u procesu njegovog odlaska . (s5pst i psr)	Biti uz umirućega je vrlo važno iskustvo		
Bolest zna biti veliki stresor a ja nekad imam osjećaj kao da to malo stavljam pod tepih. Ja ne pričam o suprugovoj bolesti , ne zamaram ljude oko sebe , mnogi ni ne znaju da je on bolestan, to je način na koji funkcioniram. (s8psr)	Bolest je stresor o kojem se ne priča i druge se time ne zamara		
S njom se dosta fajterski nosim , znači nekako sam to prenijela i na svoju djecu. Znači, jako sam, kako bi rekla, što se tiče bolesti disciplinirana , strpljiva sa sobom i sa drugima koji su bolesni, Slušam upute liječnika , ostajem u krevetu koliko treba...(s10psr)	„Fajterski“se nositi Biti discipliniran, strpljiv Slušati upute liječnika		
Imam strah malo od bolesti, možda više za bližnje, ali i za sebe. Pomislim - bolje da me stepe nešto onako odjednom nego da to prolaziš. (s1pst)	Bolje je da nas nešto „stepe“	Strah od bolesti	
Rekla sam liječniku nedavno, strah me od dijagnoze . (s4pst)	Strah od dijagnoze	Značenje bolesti	
Bolest mi je nešto neugodno u šta mi je teško gledati i mislim da još nemam dovoljno zrelosti , kapaciteta , da stvarno mogu sjesti i pogledati da je i bolest dio ljudskog života i ustvari prostor jedne ranjivosti i spoznaje da smo fragilni. (s6pst)	U bolest je teško gledati i za to treba imati zrelost i kapacitet		
Imam vjerovanje da su bolesti nužne i potrebne za promjenu. Nekada se ljudi promijene tek kada bolest dođe, tako da bolest shvaćam kao upozorenje i kao priliku za promjenu . (s5pst i psr)	Upozorenje i prilika za promjenu		
Bolest , taj susret sa fragilnošću ljudskog života ustvari je na jednoj razini ega – iskustvo životnog poraza . (s6pst)	Životni poraz		
Kad su bolest i patnja zajedno, pa ljudi koji umiru od karcinoma u velikim bolovima, u mukama, da li mi tu išta u tom smislu možemo i koja je naša odgovornost kao ljudi da li mi tu išta radimo. (s7pst)	Odgovornost za umiruće		
Bolest je isto sastavni dio života ...(s10psr) ...to su teška pitanja ali su sastavni dio života . Bolesti, patnja, bol..(s11psr)	Sastavni dio života		

Nekim dijelom (ljudi -dopuna istraživačice) utječu (na bolest – dopuna istraživačice) . (s13pst i spr)	Ljudi utječu na bolesti	Značenje bolesti	Bolest

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
Obožavam prirodu. (s1pst) Volim šumu, volim prirodu , volim planine, skijanje, planinarenje. (s6pst) Volim biti u prirodi , priroda me smiruje, jako volim more i volim boraviti na moru, ja mislim da bi se ja preselila tamo dole da sam u mirovini sada. (s8psr) Ja se lijepo osjećam u prirodi i volim biti u prirodi ...(s11psr) Volim biti u prirodi ...(s13pst i psr)	Priroda je predmet ljubavi i obožavanja	Ljubav prema prirodi	Priroda
Neko ushićenje ono kako je to lijepo i kako je lijepo ići u prirodu i „ puniti baterije “ u prirodi . (s1pst) ...mene negdje napuni energijom ... ja radim puno ali onda nastojim vikende provesti vani...(s13pst i psr)	U prirodi „punimo baterije“ Punjenje energijom		
Recimo ja i sad kad putujem prema istočnoj Slavoniji, pa kad vidim one ravnice i valovito tamo Đakovo pa prema Vinkovcima, ima nešto što mene dira . To je nešto povezano sa mnom, ne znam to objasniti kako.(s12pst i psr)	Dirljivo Povezuje		
Nikada nisam prošla uz more da nisam provjerila je li plima ili oseka, meni je to, ja to osjećam... saživljena sam s time...(s14psr)	Saživljenost		
Fascinira me priroda. Što sam stariji, sad mi se nekako oči otvaraju i fascinira me priroda , fascinira me mačka kad je vidim, njene šare, i ptica i stablo i rijeka. To mi je divno, to mi je ono žao što nekako ne stignem malo se više baviti s prirodom , to mi je uvijek plan da budem više u prirodi. (s2pst)	Priroda fascinira i nedovoljno bavljenje prirodom izaziva žal		
Priroda mi je jako važna, zelenilo, okoliš , to je nešto od čega se ja teško mogu odvojiti . Volim vrt, volim taj dio da mogu sama uzgojiti biljku, pojesti rajčicu iz svoga vrta, papriku i sve ostalo. Dakle to mi je od izuzetne važnosti. (s4psr)	Priroda, zelenilo i okoliš su jako važni i ljudi se teško od toga odvajaju		

Prošetati ponekad, čak i sama - prošetati uz Dravu u Osijeku, to me ispunjava , to volim. (s4psr)	Šetnja uz rijeku ispunjava	Ljubav prema prirodi	Priroda
... premalo uživam u toj prirodi...(s15pst i psr)	Premalo uživanja		
...priroda je prekrasno stanište koje nam je dano ...(s9psr)	Prekrasni dar		
...priroda je mjesto gdje doista ... čovjek može rasti iznutra , dakle radovati se, biti zahvalan, ublažiti tugu to mi je lijepo...priroda... to sve...daje čovjeku.(s9psr)	Čovjek može rasti iznutra Radovati se Biti zahvalan Ublažiti tugu		
Koliko ti protiv prirode ne možeš . Fascinantna je. (s1pst)	Protiv prirode se ne može	Snaga prirode	
Mislim da smo mi sastavni dio prirode i da je priroda veća od ljudske vrste u tom smislu. Ona ima neku svoju moć i neki svoj život i da, ako ne budemo imali poštovanja prema prirodi i svemu što nas okružuje, zapravo će nam priroda pokazivati svoju čud. (s7pst)	Veća od ljudske vrste i ima svoju moć		
... mi smo dio prirode .(s10psr) ... mi smo dio prirode , ne možemo pobjeći od toga...(s11psr)	Mi smo dio prirode		
Priroda je za mene značajna kao neki dio života, priroda je još značajnija i za mene i za sve nas i zapravo mi moramo živjeti u skladu sa prirodom ; tu važi ta sintagma održivi razvoj. (s4psr)	Mora se živjeti u skladu s prirodom	Važnost očuvanja prirode	
...prirodu jednako tako trebamo njegovati i čuvati, i stvarati...saditi cvijeće, osmišljavati svoje dvorište dakle taj dio je jako lijep...(s9psr)	Njegovati, čuvati, stvarati, saditi cvijeće, osmišljavati dvorište		

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
A kad ti gledaš kad ti voljena osoba pred tvojim očima umire , to je fakat grozno. I dosta se tu moj sustav srušio, bilo mi je baš jako teško . (s1pst)	Jako je teško kada umire voljena osoba	Emocionalni doživljaj smrti	Smrt
Tako da trenutno taj neki odnos prema smrti mi je kao da ne bi razmišljala o tome , ne bih, ne bih. (s1pst)	Izbjegavanje razmišljanja o smrti		
Ja se pitanjem smrti ne bavim , to nije moja stvar. Ja sam zadužen za život do smrti. (s2pst)	Pitanjem smrti se ne treba baviti		
Pa uzbuđuje me to da je zapravo ovo vrijeme zaista samo ovo vrijeme , da nema ništa poslije, da nema života poslije života. (s2pst)	Uzbudljivo je da imamo samo ovo vrijeme		
Smrt je sastavni dio života i teško je gledati u smrt . (s4psr)	Teško je gledati u smrt		
Teško mi je prihvatiti da smrt stvarno postoji. (s6pst)	Teško je prihvatiti smrt		
Čini mi se i da je smrt jako udaljena od nas u smislu da smo napravili kao neki događaj u kom više kao ljudi ne sudjelujemo baš previše, da nam je dosta otuđeno , iako je sastavni dio života . (s7pst)	Iako je smrt sastavni dio života, ljudi su se od smrti otuđili		
Kao da se bojimo gledat u smrt . (s7pst) Svi se mi bojimo smrti...(s10psr)	Strah		
Gledala sam umiranje svekrve prije godinu dana, pa sad umiranje mame, nekako teško je to, teško je i shvaćao da život nekada mora i završiti, kako se čovjek rodi, tako i umire. (s4psr)	Gledanje umiranja bliskih ljudi je teško	Iskustvo smrti bliske osobe	
Dva i pol mjeseca je trajao proces odlaska moga partnera, to je za mene bilo jedno iskustvo koje mi je puno više donijelo nego što sam mogla misliti da ću skupiti... Znači, samo dvije emocije su bile prisutne, to je mir , a drugo je zahvalnost . I nakon toga nemam šta, nego živjet ono što mi je dano. (s5pst i psr)	Iskustvo koje donosi mir i zahvalnost		
Mislim da od gubitka voljenih osoba nema veće tuge , to sam ja iskusila znači, meni su oba dva roditelja umrla tako da mi je to zaista bilo jedno teško iskustvo, s tim da naravno opet, i tu postoje neke gradacije. (s8psr)	Nema veće tuge		
Smrt sam najbolje osjećala kad mi je mama umrla .(s15pst i psr)	Smrt se najbolje osjeća kad umre mama		

Smrt me podsjeća na tu prolaznost i ono sta smo na početku rekli, sve što imamo je to vrijeme koje prolazi i to pitanje što s tim vremenom da napravimo. (s1pst)	Smrt podsjeća da vrijeme prolazi	Povezanost smrti i života	Smrt
Osobno, ne razmišljam da bi ja sada sutra umrla ili da ću sutra umrijeti, sasvim je normalno da će se to u nekom trenutku dogoditi, ne opterećujem se time. Mislim da trebam živjeti život , možda bolje nego što sam ga živjela, da trebam više misliti na sebe u nekim situacijama. (s4psr)	Smrt je normalna, treba živjeti život		
Smrt kao nešto što ima jako veze sa osjećajem življenja. (s1pst)	Smrt i osjećaj življenja su jako povezani		
Smrt je jel tako, činjenica života...jer ko se rodi, taj će i umrijet.(s10psr)	Činjenica života		
...ja bi jako volila da umrem u poslu ...(s15pst i psr)	Umrijeti na poslu		
Kad sam ušao u zrelije godine ja non stop mislim meni je smrt uvijek blizu, mislim u glavi, ono mislim o njoj...i nekako čini mi se cijeli život žvačem tu smrt , od momenta kad sam prestao biti adolescentski beskonačan ili postao smrtnan. (s2pst)	Cijeli život „žvaćemo“ smrt		
Tako da ja smrt gledam da ti umreš, da se tvoje tijelo raspadne i da je to to. (s1pst) To istrune i onda to ode u zemlju . (s1pst) Pretvaramo se u zemlju . (s2pst)	Raspadanje tijela Pretvaranje u zemlju	Značenje smrti	
Pa uzbuđuje me to da je zapravo ovo vrijeme zaista samo ovo vrijeme, da nema ništa poslije, da nema života poslije života . (s2pst) Čovjek kad umre onda ga nema, ostaju uspomene , živi u mislima, u srcima, u predmetima, snovima...(s13pst i psr)	Nema ništa poslije života Čovjek kad umre onda ga nema Ostaju uspomene		
Ne, nisam zatvorila mogućnost da postoji nešto poslije smrti .(s3psr)	Otvorena je mogućnost da postoji nešto poslije smrti		
Prema mom uvjerenju kad nastupi smrt , kažu duša ode u nebo ...To mi je onako ostalo iz razgovora možda s mamom najviše. (s4psr)	Kad nastupi smrt, duša ode u nebo		
Moje vjerovanje je da naravno da postoji život poslije života . (s5pst i psr) ...moja je prednost kao kršćanke da ja vjerujem da poslije smrti nije kraj , dakle da čovjek ne odlazi u crnilo... poslije nje postoji jedan drugi život , ne zna...ne znamo baš točno kakav, znamo kakav je opisan u Bibliji...(s9psr)	Postoji život poslije života Poslije smrti nije kraj Postoji jedan drugi život		

Šta je uopće ta smrt, nemam pojma. (s6pst) ...mi nikad do kraja ne razumijemo ...(s9psr)	Smrt ne razumijemo	Značenje smrti	Smrt
... nekako se pretvaramo mi ili neka naša energija u neko drugo bivanje , al' zapravo ne znam šta se događa u tom smislu. Mislim da se samo pretvorimo u neki drugi oblik , sad da li taj onda oblik bude fizički poslije ili ne, to zapravo ne znam, ali nemam taj osjećaj kraja kao... smrt pa je ništa. To nemam, nego mislim da se nešto s energijom dogodi.(s7pst)	U smrti se naša energija pretvara u neki drugi oblik bivanja		

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
Ali rat je nešto na što kao pojedinac ne možeš utjecati, tako da je recimo to najveće zlo koje sam ja u životu doživjela i evo, nadam se da se nikada neće ponoviti. (s4psr)	Najveće doživljeno zlo	Iskustvo rata	Ratna zbivanja
Mislim ježim se s obzirom da imam iskustvo rata. Ono što je meni nekako ostalo kako je prošlo puno godina, to je poznata rečenica, ja mislim Tolstojeva: „rat nikad ne završava“, i ja to baš...recimo jako osjećam ovo između Jugoslavije, između Hrvata i Srba, mislim to neće nikad stat. Samo treba pustit. I uvijek će izlazit, trauma će uvijek izlazit, ta rana , rat je najveća trauma. (s2pst)	Rana i trauma koja uvijek izlazi		
Nekako sam malo zabrinut za svijet u kojem živimo sada i ovdje u ovom periodu, u ovoj eri u kojoj živimo, i tu sad uključujem i ove ratove , i klimatske promjene i potrese i šta ja znam ono. Tu na marginama tog fizikalnog svijeta osjećam prijetnju , mogu to tako reć. Tu sam bespomoćan recimo, ne znam što da radim.(s2pst)	Prijetnja Bespomoćnost	Zabrinutost zbog ratnih zbivanja	
Sad je užasan svijet u kojem živimo kad smo okruženi tim smrtnima, to je strašno šta se događa i kako se gube životi . (s2pst)	Strašno je kako se gube životi		
Zbog svih tih ratova koji se događaju i ono...ne pretjerano, ali straha da će ponovno rat i u neke veće sukobe nego što su sada. Previše ih je u svijetu i mislim da je to isto područje na kojem je jako važno odgajati mlade generacije . (s4psr)	Strah od ponovnog rata Važno je odgajati mlade generacije		
Život je kontinuirano , postepeno opraštanje...gubljenje...gubljenje zdravlja, kose, izgleda, prijatelja. Ja gledam mi se opraštamo, kad čovjek u nekom momentu shvati da je to tako, ovaj život je grub . (s2pst)	Kontinuirano opraštanje i gubljenje Život je grub	Neugodni doživljaj života	Život
Život je težak . (s6pst)	Život je težak		

Život čovjeka, ma prekrasno, puno je izazova, puno svega, ali zapravo tako neka lijepa priča. Ovdje jedan život, znaš šta tu me strašno plaši - kao život je ona crtica između godine rođenja i godine smrti . Važno je šta radimo u toj crtici i kako ga živimo . (s1pst)	Crtica između rođenja i smrti važno je kako ga živimo	Prolaznost života	Život
Smrt me podsjeća na tu prolaznost ,sve što imamo je to vrijeme koje prolazi i to pitanje što s tim vremenom da napravimo . (s2pst)	pitanje je što napraviti s vremenom		
Život smo dobili, bolest svako prođe, na kraju svi umremo... (s14psr)	Na kraju svi umremo		
Kako je partner preminuo , shvatila sam vrijednost života . (s5pst i psr)	Smrt bliske osobe omogućuje razumijevanje života		
Ne bavim se tim pitanjima bez odgovora , ostajem s tom zagonetkom, divno mi je to, ne znam šta bi rekao, često ušutim na to.(s2pst)	S pitanjem života se ne treba baviti jer nema odgovora	Propitivanje o životu	
Promišljam o životu, to se stalno mijenja i ustvari što sam stariji sve manje i manje imam ideja o životu , što je paradoksalno ustvari, sa nekom zrelošću o životu više nemam nekakve iluzije , životna uvjerenja, jednostavno ono živim dan za danom i bavim se svakodnevnim svojim obavezama a kojih je stvarno puno. (s6pst)	Što smo stariji imamo manje ideja i iluzija o životu Živjeti dan za danom		
Mislim da život čine zapravo puno više svakodnevnih stvari nego neke velike. (s8psr)	Život čine svakodnevnih stvari	Ugodni doživljaj života	
Život je lijep . (s1pst)	Život je lijep		
Baš nam je to neki poklon , taj život . (s2pst)	Život je poklon		
Volim život. (s4psr) Volim... volim život. (s13pst i psr) Volim živjeti...(s15pst i psr) Život me raduje . (s12pst i psr)	Ljubav Radost		
Mislim da je život malo veći od nas, u smislu od nas svakog pojedinog i da je bogat , a sad je pitanje koliko mi iz njega uzmemo. Bogat je svakakvim dogadajima ili svakakvim iskustvima mogućnostima i onim koje su nam lijepa i dirljiva i dobra i ona koja su nam teška i zahtjevna. Mislim da je život stvarno svašta (s7pst)	Život je bogat Dogadaji, iskustva, mogućnosti		

Mislim da je lijepo kad možeš utjecat kad si recimo psihoterapeut ili kad možeš utjecat da ljudi žive taj život onako ispunjeno i sretno i baš je to jedna lijepa stvar.(s1pst)	Utjecaj psihoterapeuta na život ljudi	Utjecaj pojedinca na život	Život
Na meni je hoću li ja „uskočit na taj vlak“ i uzet to šta mi život daje. (s2pst)	Ljudi biraju što će uzeti od života		
Mislim da trebam živjeti život , možda bolje nego što sam ga živjela, da trebam više misliti na sebe u nekim situacijama. (s4psr)	Živjeti život bolje Više misliti na sebe		

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
Brinem se o tijelu. (s1pst) ... o tijelu trebamo brinuti , ono je naša kuća i trebamo je lijepo održavati ...(s9psr) ... premalo o njemu brinem kad mu takvu važnost dajem ali računam da je snažno i jako pa da će izdržati sve to. (s15pst i psr)	O tijelu treba brinuti Održavati Premalo brinem Računam da će izdržati sve	Briga o tijelu	Tijelo i tjelesni kontakti
Mislim da tijelu ne pridajem dovoljno značaja koliko bi trebala. (s8psr)	Tijelu treba pridavati više značaja	Svijest o tijelu	
Tjelesni kontakti su jako važni, osobno, na tome sam morala radit na terapiji. (s1pst)	Tjelesni kontakti se prorađuju na terapiji		
Važno mi je kako se krećem, kako hodam, kako držim predavanje, kako stojim...baš sam nekako svjesna tog svog tijela. (s1pst)	Važno je kako se krećemo, kako predajemo i kako stojimo		
Mislim da nastajemo od tijela, mislim da se ono self stvara ustvari, to je ono čisto iz biologije, mi smo biološka bića i onda u kontaktu s iskustvima nastaje svijest. (s6pst)	U kontaktu s iskustvima nastaje svijest		
Tijelo reflektira cijeli naš emocionalni psihološki život. U posturi tijela možete vidjeti toliko toga o osobi , cijele postavke o organizaciji, možete vidjeti ono jezik nesvjesnog, da li je osobi ugodno ili neugodno, to toliko može reći o čovjeku, a zbog raznih trauma i neugodnih iskustava u najranijoj dobi najčešće, ljudi se moraju odvojiti od tijela. (s6pst)	U posturi tijela može se vidjeti puno toga o osobi		

Možeš ti ići na psihoterapiju dvadeset godina ali ako ti ne uključiš tijelo, ako ti ne organiziraš svoju muskulaturu ,ne razviješ svoj mišićni sustav, ne geodeziraš svoju muskulaturu, ne utječeš na ono što se kaže ponovno umrežavanje mozga i nervnog sistema ustvari nećeš puno postići. (s6pst)	Psihoterapija koja ne uključuje tijelo ne postiže puno	Svijest o tijelu	Tijelo i tjelesni kontakti
... nisam uopće svjesna u nekim momentima ...koliko...će dobro doći neki zagrljaj ili ako me neka osoba takne... primam puno informacija na taj način. (s14psr)	Manjak svjesnosti u nekim momentima Primanje puno informacija		
Uvijek cijenim i volim sve te tjelesne prakse u vidu meditacije, trčanja, relaksacije, saune. Sve stvari koje su vezane za tijelo su nekako za mene, uvijek imaju taj jedan momenat koji je fizikalan a u isto vrijeme i medikalan, u isto vrijeme povezuje sa ovim drugim dimenzijama možda. Sad kad razmišljam kroz tjelesnost se ulazi u sve ostale dimenzije. (s2pst)	Practiciranje tjelesne aktivnosti povezuje tijelo s drugim dimenzijama	Važnost tjelesne aktivnosti	
I shvatila sam i pojmla, koliko je tjelesni kontakt zapravo važan i danas jako volim baš tjelesne kontakte i mislim da su izuzetno važni u razmjeni, da su važni za međusobnu bliskost, za komunikaciju. (s1pst)	Važan za bliskost i komunikaciju	Važnost tjelesnih kontakata u odnosima	
Mislim da je jako važan tjelesni kontakt imati. Tu se ljudi mislim nešto razlikuju koliko treba biti tjelesnog kontakta , u nekim površnim odnosima to mi nije toliko bitno. (s3psr)	Različite potrebe za tjelesnim kontaktom		
Nisam baš uvijek spremna s nekim ljudima ni pružiti ruku za pozdrav , nekako i tu nekada osjećam neku laganu neprijatnost ne mogu reći da ne, ali nemam tu naviku stalnog rukovanja, grljenja, dodirivanja za rame ili nešto... to nije nešto što mene ispunjava. (s8psr)	Nespremnost za pružiti ruku za pozdrav Lagana neprijatnost Ne ispunjava me		
Volim tjelesnost, baš volim tjelesnost, volim kontakt tjelesni ono, daje mi nekakav osjećaj ono sigurnosti, bliskosti, pripadanja , znači volim kontakt Tjelesni kontakt mi je u nekom dijelu čak i ako je ono samo usput i u prolazu, dodir, „give me five“, ili nešto na taj način. Zagrljaj je ustvari potvrda postojanja. (s6pst)	Osjećaj sigurnosti, bliskosti i pripadanja Zagrljaj je potvrda postojanja „Give me five“		
Više mi ti tjelesni kontakti jednostavno, ne da mi nisu značajni, ali ih nemam nešto. (s8psr)	Tjelesni kontakti se vremenom smanjuju		
Tjelesni kontakti... ja ih doživljavam važnima , meni...ja volim tjelesni kontakt, volim dodir ...volim dodirivati. (s13pst i psr)	Tjelesni kontakti su važni, Volim dodir		

Mislim da nam naše tijelo puno toga govori i mislim da je jako važno ...kako smo sami sa svojim tijelom i onda kako smo sa svojim tijelom u tom prostoru i u kontaktu zapravo...u tom polju sa drugim ljudima.(s13pst i psr)	Tijelo puno govori Važno je kako smo u kontaktu s drugima	Važnost tjelesnih kontakata u odnosima	Tijelo i tjelesni kontakti

PRILOG 6. DRUŠTVENA DIMENZIJA SVJETONAZORA – Tablice s izjavama, kodovima, pojmovima i kategorijama

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorija
... ljudi žive otuđene živote (s2pst)	Otuđeni život	Doživljaj povezanosti i otuđenosti u odnosima	
Nemamo tu povezanost sa neakvim poznanicima, da smo ono u istom filmu i da smo tu u našem kvartu, u našem gradu ...fali mi ta neka atmosfera... (s3psr) Ne osjećam toliku povezanost tih bliskih odnosa sa ovim širim kontekstom ...(s3psr)	Nedostatak povezanosti		
Moj osjećaj povezanosti sa ljudima sa kojima nisam jako bliska se smanjio ...(s3psr)	Osjećaj povezanosti s ljudima se smanjio		
Moram priznati da se krug prijatelja za ove dvije godine utjecaj korone, i obitelji mama što je bila bolesna, da mi se tu broj prijatelja, ne njihovom, nego mojim odnosom... nedostatkom vremena malo smanjio (s4psr)	Nedostatak vremena		
... bliskost zapravo daje neki osjećaj i povezanosti i... ispunjenosti ... Punoće života . Ljudi kad su bliski imaju neku punoću, kvalitetu , neku dodanu vrijednost.(s10psr)	Bliskost daje povezanost, ispunjenost, punoću, kvalitetu života	Ljepota intimnih odnosa	Bliskost i intimnost
...rekla bi da sam ja najveću bliskost ostvarila unutar obitelji , sa suprugom, sa djecom, sa mojom sestrom, sa mamom ono...to mi je ono, tu se ja najbolje osjećam, najsigurnije, tu je sigurno najveća bliskost. (s14psr)	Najveća bliskost unutar obitelji		
Mislim da se intimnost može zapravo naći na neobičnim mjestima ili u neobičnim odnosima, ne vidim da je ekskluzivno vezana za recimo partnerski odnos, ili ljudi mogu imati dijaloge intimnosti kad se pokažu i kad ih neko drugi vidi ili kad se sretnu s drugim ljudskim bićem ... ne mora odnos bit intiman već trenuci . (s7pst)	Intimni trenutci		
Čudo je biti intiman s nekim i sa prijateljima i sa partnerom i sa kćerkom...onako...to ..to je tak' lijepo .(s1pst) Lijepo je imat bliskost (s2pst) ... a mislim da su nam intimni odnosi zapravo važni da imamo neke, ja to zovem svoje ljude , gdje možemo bit takvi kakvi jesmo. (s7pst)	Bliskost i intimnost izazivaju ugodne emocije		
Mislim da sam bogata ljudima . (s1pst)	Bogatstvo ljudima		

Intimnost koja isto dolazi kroz tjelesnu komponentu. Taj neki odnos, nježnih dodira kojim se onda stvara taj jedan...zasebni prostor...in between,... između mene i osobe koju volim , u tom smislu. (s2pst)	Nježnost i intimnost ljudi koji se vole	Ljepota intimnih odnosa	Bliskost i Intimnost
Da. to je ta intimnost ili bliskost, je da, slažem se, to je antidot i protuotrov za usamljenost (s2pst)	Intimnost je lijek za usamljenost		
Vidjeti sebe i drugoga ...što je izuzetno teško... vjerojatno znaš i sama, da tu treba stvarno onako i Božja pomoć (s5pst i psr)	Vidjeti sebe i drugoga	Posvećenost odnosima	
Nema ništa bez odnosa. Mislim čak je to i odnos dakle, odnos među ljudima...apsolutno dakle nema ništa bez toga ali i ovo drugo su odnosi, sve je odnos... (s3psr) Ne postoji ništa van odnosa (s2pst) Ja mislim da smo mi svi u suodnosu. (s7pst)	Sve je u suodnosu		
Odnosi su najvažniji. (s2pst) Šta je život bez odnosa (2Spst)	Odnosi su najvažniji u životu		
Kad ti pogledaš čovjeka s kojim si u odnosu onda se definira odnos (s1pst) Kad pogledaš na čovjeka i stvaraš odnos , to je potpuno druga priča i to kad sam pročitala to mi je jako i na neke moje osobne odnose utjecalo...(s1pst)	Gledanje u drugoga stvara odnos		
...kako sam istinoljubiva , ja sam dosta sklona otvarati se. (s10psr)	Istinoljubivost otvara		
Pa odnosi su negdje ključ ...tog opstanka mislim... terapeut sa svojim klijentom , pa to je jedan ključni odnos...on je za mene kao božanstvo ,...(s15pst i psr)	Ključ opstanka Odnos terapeuta i klijenta Božanstvo		
...ljudi u načelu imaju kapacitet biti bliski i da je nama dobro biti blizak, osamljenost je jako teška, zato mi težimo... težimo biti s nekim u dobrom odnosu , imati slične ili jednake vrijednosti, dijeliti vrijeme u aktivnostima koje su nam dobre, zajedničke...i mislim da je to velika vrijednost, i da čovjek je dan drugom čovjeku da u zajednici nešto stvara...(s9psr)	Kapacitet za bliskost Težimo dobrom odnosu Čovjek je dan drugom čovjeku		
U odnosima je važna otvorenost. (s5pst i psr)	Otvorenost		
Treba odvojiti vrijeme za druge , u svakom slučaju. (s4psr)	Odvojiti vrijeme		
Ako gledam odnose, jako mi je važna ta duhovna dimenzija. (s5pst i psr)	Duhovnost		
Čovjek mora bit otvoren, iskren i biti svjestan toga da ne može imat duboke, bliske odnose ako se ne otvori nekome...imat povjerenja u nekoga...(s11psr)	Iskrenost, povjerenje		

Dobra namjera , prvenstveno dobra namjera. (s7pst)	Dobronamjernost		
Uvijek sam mislila da se moraš dati da bi se tebi ljudi dali (s8psr)	Davanje		
... i da sam voljna se angažirati , voljna uložiti i snagu i vrijeme i sredstva za druge ljude.(s9psr)	Angažiranje Ulaganje snage, vremena i sredstava	Posvećenost odnosima	Bliskost i Intimnost

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
Mislim da si u odnosima ljudi trebaju... da je dobro da si daju dozvolu da ne moraju bit u odnosu , da je to jako važno.. (s1pst) Meni je važno imati s ljudima drugim dobar odnos . (s4pst) Odnosi su najvažniji, a sad svi imamo neke različite preferencije jel, ja volim različitosti, meni su one zanimljive... (s2pst)	Biramo biti povezani Važno je imati dobar odnos Imamo različite preferencije	Sloboda i autentičnost povezivanja u odnosima	Bliskost i intimnost
Bliskost...i intimnost da, ali samo s ljudima koje volim . Koji su mi jako važni. (s4pst)	S ljudima koje volimo		
Tako da je odnos jako važan u tom smislu...ma da ne mogu reć da sad nešto prakticiram nešto puno odnosa u suštini... (s2pst) Mislim da u potpunosti blizak se ne može bit sa velikim brojem ljudi, to je uvijek manji broj ljudi sa kojima onda dijelimo(s3psr)	Ne prakticiram puno odnosa Uvijek manji broj ljudi		
Mislim da je sloboda jako važna i za intimu . (s1pst) Ako si ti slobodan reć, slobodan osjetit, slobodan pokazat, slobodan odbit, slobodan bilo što...onda zapravo je to ono otvoren put za intimu . (s1pst)	Sloboda je važna za intimu		
...da li ja mogu biti autentičan u tome,... Ljudi osjete dal' ti to misliš ili ne i dal' si ti autentičan il nisi...zato možda neki ljudi u nekim trenucima vole doći do mene i biti nekako...i u interakciji sa mnom i u radu s mnom zato kaj se možda osjeti... osjetili su...da stojim iza nekih stvari .(s11psr)	Autentičnost Ljudi osjete ako stojimo iza nekih stvari		

... neki ljudi su i povrijeđeni i loše im je u životu i onda se više ne mogu otvoriti za te bliske odnose iz straha da ih neko ne povrijedi ...to je jako loše, mislim loše za tu osobu...(s11psr)	Neki se više ne otvaraju iz straha od povrede		Bliskost i intimnost
Ja mislim da se to s godinama mijenja, znači kako starimo i ta nekakva bliskost postaje drugačija . Kad si mlađi to je jedna vrsta bliskosti, naravno kako godine idu, ja sad već imam šezdeset četiri godine, tako da mislim da se ta bliskost na drugačiji način manifestira, znači...i sad mi je na neki način bliskost ta da pomogneš onome tko je u nevolji, da mu budeš pri ruci, da ga odvedeš liječniku, da budeš s njim u nekim teškim situacijama. (s8psr)	Starenjem bliskost postaje drugačija	Životne promjene u bliskosti i intimnosti	
Kad sam bio mlađi to je, to se sve vrti oko tog ega i seksa onda kasnije.... Kad dobiješ dijete , onda sve dobije jednu drugu, važniju, širu dimenziju . (s2pst)	Širenje dimenzije zbog dobivanja potomstva		
... što sam starija čak štoviše i dapače mi se nekako bliskost čini...jako važnim segmentom svakodnevnog emocionalnog života.(s10psr)	Što smo stariji, bliskost se čini važnija		
Biti ono u potpunosti povezan s nekim , mislim da je to i važno formativno iskustvo i zapravo važna sfera za svaku osobu...(s3pst)	Povezanost nas formira		
... tokom odrastanja ih nisam razumjela (odnose-dopuna istraživačice) i teško sam se s njima suočavala , valjda je to tako svima bude u adolescenciji i u odrasloj, ranoj odrasloj dobi i tako...Onda uđeš u neke uloge pa ne razmišljaš previše...(s10psr)	Tokom odrastanja odnosi se ne razumiju i teško se s njima suočavati		
Jedan od pokazatelja zdravlja je koliko ustvari jesmo društveno integrirani . (s6pst) Mislim da u onom dijelu gdje su ljudi društveno marginalizirani ili ustvari se nisu uspjeli dovoljno integrirati , da je to ustvari dobra predispozicija za razvoj patologija . (s6pst)	Pokazatelj zdravlja društvena integriranost Nedovoljna integriranost je predispozicija za razvoj patologije	Važnost odnosa za mentalnu dobrobit	
...pitanje je kako uopće možemo živjeti bez bliskih odnosa jer smo mi ljudi društvena bića i mi smo jednostavno okrenuti jedni prema drugima, nismo sami, ne...i moramo biti takvi .(s11psr) Mislim da nam bliskost svima treba i da to svi pokušavamo na razne načine dobit. (s7pst)	Kako uopće možemo živjeti bez bliskih odnosa Moramo biti takvi Potreba za bliskošću je univerzalna potreba		

Ako nisu u rad uključeni rani razvojni modeli, povezivanja i stvaranja modela privrženosti i tako dalje, to je samo bla, bla ono...glupo naklapanje, ne možeš unaprijedit odnos ako ne razumiješ ustvari svoj unutarnji dizajn najraniji, koja ti je ono bazična matrica, bazični unutarnji radni model. (s6pst)	Razumijevanje modela privrženosti može unaprijediti odnose		

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
Koliko moramo potiskivati zbog mame, tate, društva, crkve i ono koliko moramo bit dobra dječica i sve skupa i onda podavimo te nagone i onda se čudimo ono...što se ne osjećamo dobro, što smo umorni, što smo iscrpljeni, što ovaj...što obolimo od depresije, što obolimo općenito. (s6pst) Pa mi smo kao civilizacija, kao kultura smo u tom smislu ono stvarno...katastrofa...stalno smo u patnji, ne i ustvari ono što tu je, kako ustvari dozvolit da ti ustvari impulsi, nagoni sazriju na nekom...ono da se ne moramo od njih odreći ali da ih ne moramo ni iživljavati. (s6pst)	Potiskivanje Umor, iscrpljenost, depresija, oboljenja Kultura patnje	Učinak kulture i društvenih normi na mentalno zdravlje	Moć kulture u društvenim odnosima
Mislim da živimo otuđene živote, ako govorimo globalno...ljudi žive otuđene živote, ne mogu govorit o drugim nekim kulturama al ova zapadnjačka kultura jako brije tu individualističku ideologiju.(s2pst) To nam je donijela zapadna kultura, da zapravo što više ističemo sebe u prvi plan. To ima, s jedne strane, jednu dobru dimenziju jer s time ističemo svoj individualizam, i svoje potrebe ali, s druge strane, ljudi čini mi se, nisu to dobro shvatili. Jer nekako se suviše jača ego. (s10psr)	Individualistička ideologija zapadne kulture Isticanje svog individualizma suviše jača ego	Individualistička kultura	
U mom rodnom gradu život više uopće ne postoji. Postoje turisti, restorani i tako dalje... ali zapravo u tom užem centru više ne postoje, dakle nema stanovnika. Više ne postoje pivnice, knjižare, ja sam gledala izloge, više dakle uopće ne postoje...ono obični dućani. (s3psr)	Život više ne postoji Postoje turisti Škole se prazne		

Djeca su mi jako važna... voljela bi doista da se škole ne prazne nego da se pune, da ih bude puno više i da svi vrtići budu premali da bude više djece nego što ima mjesta. (s4psr)			Moć kulture u društvenim odnosima
Kroz rad s Romima ja nikad nisam imala nikakvih neugodnosti . (s8psr)	Rad s Romima bez neugodnosti	Iskustvo i otvorenost prema različitim kulturama	
... upoznavat druge kulture , užasno mi je žao ... trebala sam ići još , užasno mi je žao...(s15pst i psr)	Žal i potreba za upoznavanjem drugih kultura		
...taj dio posla moj sa izbjeglicama i traumom bi se reklo težak i ružan , ne mogu reći da je ružan ali to je nešto... specifično ...(s12pst i psr)	Posao s izbjeglicama i traumom je težak, ružan, specifičan		
...sada nema nikakvih vrijednosti, kao da nema stabilnog tla...u našem društvu , za koje se možemo uhvatiti da vrijede neka pravila. Ko da uopće nema pravila. Teško se nosim s takvim kaotičnim stanjem ...(s13pst i psr)	Teško nošenje sa stanjem u društvu		
Zato volim putovanja ...zato jer tamo svašta upoznajem saznajem i vidim kako ljudi drugačije žive. (s1pst) Kako sam putovao po Europi onda su mi te druge kulture uvijek bile zanimljive, zanimljivo je uvijek bilo pronalaziti u drugim kulturama, kad bi odlazio tako u neke druge zemlje, razlike i sličnosti...(s2pst)	Putovanjima upoznajemo druge kulture		
Kad govorimo o kulturama onda tu je jako povezano to što ja obožavam čitati putopise i to nije promišljanje nego doslovce upoznavanje drugih kultura . (s1pst)	Čitanjem upoznajemo druge kulture		
Pomagali smo koliko smo mogli, sa svima sam radila kao socijalni radnik i tu nisam imala nekakvih predrasuda ajmo reći. (s8psr)	Pomagači pomažu bez predrasuda		
...ja imam jednu znatiželju otvorenosti ...(s12pst i psr)	Znatiželja otvorenosti		
...ali se treba...trudit se biti otvoren prema tim stvarima i prihvatit ...one koji su različiti , drugačiji imaju neke svoje načine i da nije sve to pogrešno ili loše...(s11psr)	Treba se truditi biti otvoren i prihvaćati različite		

...ali se trudim razumjeti i poštivati. (s7pst)	Truditi se razumjeti i prihvaćati	Iskustvo i otvorenost prema različitim kulturama	Moć kulture u društvenim odnosima
Ja mislim o sebi kao o tolerantnoj osobi i sklona sam uključivati sve ljude, pojedince i skupine ...i imam tu jako neku potrebu uključivati i prihvaćat ...eto, to sam radila pa cijeli život i cijeli radni vijek...(s14psr)	Tolerancija Uključivanje i prihvaćanje svih ljudi, pojedinaca, skupina		
...mislim da kad susretnemo ljude iz drugih zemalja, iz drugih kultura, da nas uvijek na toj jednoj osnovnoj ljudskoj razini, povezuju iste stvari. (s9psr)	Povezuju nas iste stvari		
Lako je prihvatiti nešto ako ti se sviđa, teško je prihvatiti ako ti se ne sviđa ...s time da, naravno, da se nađem u situaciji da bi trebala nešto nekome pomoć neću okrenuti glavu, ali nekako vidim da se držim malo sa strane. (s5pst i psr) Iz osobnog iskustva znam da je taj proces nekad zahtjevan, prihvaćanja i poštivanja čak i onih stvari koje ne razumijemo , to ne znači odobravanje jer neke stvari su meni van onoga svjetonazorski što ja mogu prihvatiti u tom smislu, (s7pst) ...mi smo u zapadnoj kulturi, to je činjenica i... ponekad ne razumijem neke druge kulture na način onako kako bi to trebali jer smo odrasli ovdje...(s11psr)	Teško je prihvatiti ono što nam se ne sviđa Držanje sa strane Prihvaćanje i poštivanje stvari koje ne razumijemo je zahtjevno Ponekad ne razumijemo druge kulture		
Imam osjećaj da smo tu kao društvo još poprilično nerazvijeni , neodgovorni...ako mislimo na Hrvatsku mislim da smo još ono „pretty under the bell“, što se tiče svijesti, odgovornosti, poštovanja , respekta, vrijednosnog sustava , mislim da smo tu još poprilično primitivni oko toga. (s6pst)	Društvu nedostaje vrijednost sustava poštivanja različitosti		
...kad osvijestim šta se u društvu dešava i kako su loši odnosi prema tim drugačijima , ja se zgrozim. (s15pst i psr)	Zgroženost lošim odnosima sa drugačijima		

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
Osjećam poštovanje prema drugim kulturama, prema drugim ljudima. (s1pst) Ja prihvaćam tu različitost kultura, da.(s4psr)	Poštovanje i prihvaćanje različitosti	Poštovanje ljudi i drugih kultura	Moć kulture u društvenim odnosima
Mislim da je, da je dobro da postoje različite kulture i da tu možemo učiti jedni od drugih. Više mi se sviđa da poštujemo se sve međusobno nego da se zblendamo u neku“ mišmaš“ kulturu.(s3psr)	Učenje iz različitih kultura		
...nekakav moj osobni stav je da je važno poštivati druge i sve ono ...šta ih čini, pa tako i njihova kultura... ne osuđivat, ne procjenjivat, ne prosuđivati, ne vrednovati ...(s13pst i psr)	Poštivati druge Ne osuđivati Ne procijenjivati Ne prosuđivati Ne vrednovati		
...kao ljudska vrsta mi smo samo dio nečega...i u tome, nekako mi se čini...da su mi ljudi važni, da mislim da je poštovanje ono što nekako možemo imat prema sebi, prema drugima i drugim kulturama i različitosti. (s7pst) Ljudi su ljudi ono...ljudi su svugdje ljudi...to je lijepo ali i da smo svi isti na jednoj razini i onda opet postoji to da smo puno različiti. To je nekako...uvijek bilo mjesto za kontakt s drugim ljudima...to je bilo lijepo. (s2pst)	Ljudi su važni Poštovanje Ljudi su ljudi Svi smo isti na jednoj razini		
Taj multinacionalni kontekst je.. mislim tako sam odgajana , tako sam razvijana i da...i takva sam i sada da prihvaćam .(s4psr)	Prihvaćanje različitosti se stječe odgojem u višenacionalnoj obitelji	Odgoj za poštivanje različitosti	
Osjećam i mislim da sam odgajana tako da imam poštovanje. (s1pst) Svi se uvažavamo, nemam tu negativnu sliku ni prema jednom narodu niti jednoj narodnosti. Tako sam odgajana, tako smo živjeli, u kući su se uvijek obilježavala oba dva blagdani, sveci i jedne i druge vjere, pravoslavne i katoličke. (s3psr)	Poštovanje se uči kroz odgoj		

Često se sjetim tu mame svoje koja je znala govorit „nije važno što je netko, nego tko je“ . (s1pst)	Značajni drugi nas uče vrijednostima	Odgoj za poštivanje različitosti	Moć kulture u društvenim odnosima
...ne mogu reći da sam ja preko noći ...neke stvari prihvatila ...(s15pst i psr)	Prihvaćanje ne ide „preko noći“		
To mi je sastavni dio života ...brinuti o drugima, pomagati u teškim situacijama. (s4psr) Evo i sad me čeka jedna vrećica za kolegicu da odnese tamo u selo kad se pojavi, kad se vrati s državnog skupa da odnese u selo jednoj obitelji. Tako da evo, to je nešto što mi je sastavi dio života .(s4psr)	Pomaganje je sastavni dio života	Socijalna osjetljivost i pomaganje drugima	
Volim onako istraživati kroz tako neke sitne reakcije, vidjeti, u biti razveseliti onak malo ljude, razvedriti . (s5pst i psr)	„Uljepšati dan“ drugima		
...svaki čovjek koji je u potrebi, koji nešto treba, a ja mogu odgovorit na tu njegovu potrebu moralno je da na nju odgovorim.(s9psr)	Moralno je odgovoriti na potrebu		
...ja mislim da čovjek treba imati unutarnju, intrinzičnu potrebu pomagati ljudima tamo gdje oni žele da im bude pomognuto...(s9psr)	Treba imati potrebu pomagati		
Ovo što se događa sad u Gazi mislim to je zlo, s obje strane, sad da ne ulazim u tu političku varijantu. I toga se bojim jel, toga se bojim, znaš ono... Svi ljudi koji su sad doživjeli te užasne stvari će odrasti i...i neznan kako će to zaustaviti. (s2pst)	Ljudi u ratu doživljavaju užasne stvari	Neprihvaćanje različitosti kao uzrok rata	

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
Volim biti sama jer sami introvert i onda volim bit sama ono...dekica, knjigica, ne društvo i to...al se ne osjećam usamljeno. (s1pst) Pa ja volim biti sama, volim ja dosta biti sama, i veselim se onom dijelu dana kad znam da ću biti sama...(s14psr)	Preferencija samoće	Ljepota i težina samoće	Usamljenost i samoća
Ja sam došla do zaključka da trebam...neki dio dana u kojem mogu provesti sama i da mi je to jako značajno. Ali se to ne kosi s onim da ja volim ljude. (s13pst i psr) Zato šta samoću tražimo ili ju dobivamo ali ona nekako ispunjava našu potrebu, prije bi ju nazvala potrebom. (s13pst i psr)	Potreba za samoćom		
Nemam želju biti sama.(s4psr) Ja sam svjesna da ću jednog dana možda i živjet sama, ne znam...ne čini mi se to nekakva dobra varijanta, nisam spremna baš...ne mislim da je to neka blagodat živjet sam. (s8psr)	Nije blagodat živjeti sam		
Usamljenost je kao neki simptom nečeg i sad se to može riješit, nije to neka doživotna kazna. (s1pst) Usamljenost je bolno stanje, to je bolno stanje, to je i dobrim dijelom...dobrim dijelom o...jedan od, ustvari jedan od glavnih izvora patnje, s kojima se ljudi susreću i zbog kojih eventualno i traže pomoć ili ne traže pomoć, ovisno kako se nose s tim. (s6pst)	Simptom Izvor patnje	Usamljenost kao unutarnji doživljaj	
Pokazati slabost pokazati ranjivost, to je sve dio priče o usamljenosti, to je neosviještena usamljenost...Znaš ono, pustit sebe da pokažemo ranjivost, da to nije kraj svijeta. (s2pst)	Pokazati ranjivost nije slabost		
Ja nekako mislim da sam sad jedna od usamljenih osoba na ovom svijetu, da sam svjesna da u najtežim trenucima sam sama...(s15pst i psr)	U najtežim trenucima smo sami		
Osjećaj usamljenosti, osjećaj ustvari izoliranosti, nepripadanja, ustvari je iza toga taj duboki osjećaj da ustvari i ono...ja nisam...ja nisam dobro ili nešto sa mnom nije ok...nošenje ustvari tog nekakvog osjećaja negativnog vlastitog imidža. Bolno mjesto znači je biti usamljen.(s6pst)	Duboki osjećaj da s nama nešto nije ok Bolno mjesto		
Ja vjerujem da je usamljenost zapravo nemogućnost da komuniciramo ono što je nama važno i značajno i doživimo razumijevanje za to...i ne na način	Nemogućnost komuniciranja i		

razumijevanje da neko, kako da kažem, ali...da zaista ne možemo pričat o onom što je nama važno, što god to je... (s7pst)	doživljava razumijevanja	Usamljenost kao unutarnji doživljaj	Usamljenost i samoća
...ima osoba s kojima bi se tako rado susrela ali... nemam puno vremena , onda mi je žao i mislim...ajde pozvat ću, neću pozvati... ima ljudi za kojima žudim i koje bi rado susrela , eto za čavrljanje,...nisam još susrela osobe sa kojom bi mogla razgovarati na ovaj način, o smislu, o životu...ali...da, usamljenost...postoji. (s15pst i psr)	Žudnja za susretima i nedostatak vremena		

PRILOG 7. OSOBNA DIMENZIJA SVJETONAZORA – Tablice s izjavama, kodovima, pojmovima i kategorijama

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorija
Važno je biti iskren, ne pod svim uvjetima , ali da. (s7pst) ...e sad, postoji to jedno sivo područje u kojem promišljaš je li u interesu mene i drugih da se nešto kaže ili da se prešuti, ili da se kaže u neko drugo vrijeme ili da se kaže na neki drugi način...(s9psr)	Istinu ne treba reći uvijek Promišljati o osobnom i interesu drugih	Pažljivo s istinom	Istina
Ponekad moramo dozirati, pažljivo , ali laž nikad nije opcija.(s3psr)	Pažljivo dozirati		
Naravno da ćeš istinu reći na neki ok način tako da je i to poštenje .(s1pst)	Pošteno je reći istinu na ok način		
Kad ljude život ono zgrabi za vrat , kad ih guši i tako dalje...onda...jedno od adaptivnih varijanti za mene je i korištenje laži . (s2pst)	Laž je u redu kada smo ugroženi		
Ja mislim da se nekad mora nešto, ako ne lagat, ali zatajiti i da sa istinom ići...nije mudro uvijek i svugdje, opet treba neki filter. (s12pst i psr)	Sa istinom nije mudro ići uvijek		
...mi svi lažemo nekad u životu, lažemo iz nekih razloga, ali ako to nisu razlozi da štetimo drugom i da ne znam, radimo neko zlo drugim ljudima, onda ta laž možda nekad ima i smisla, jer je možda bolje prešutjeti neke stvari ili reći nekom nešto da ne napravimo veće zlo ...(s11psr)	Bolje je prešutjeti neke stvari da ne napravimo veće zlo		
Dakle, ja se trudim bit iskrena, mislim trudim. Mislim da jesam iskrena u velikoj većini stvari, mislim da je većini...Glupo mi je reći e, ja sam sto posto iskrena, ne mogu to reć sto posto jer vjerojatno postoje neke situacije kad sam možda...kad možda nisam bila skroz iskrena . (s8psr)	Iznimke iskrenosti		
Laž je zapravo neprihvatljiva . (s3psr) Teško mi je prihvatiti laž. (s4psr)	Laž se teško prihvaća	Neprihvatljivost laži	
Zašto ja ne trpim laž? Zato što ja idem uvijek sa nekim povjerenjem... ja ne volim se susretati sa laži , kad mi neko laže, to sigurno ne, tako nisam učila djecu, niti se s takvim ljudima družim ...(s14psr)	Ne družim se s ljudima koji lažu		

Ne volim laži i kako da velim, jako sam osjetljiva na to. (s5psr i pst)	Osjetljivost na laž		
Jako mi je važno da kažeš istinu u komunikaciji. (s1pst)	Važno je komunicirati istinu	Važnost iskrenosti i otvorenosti	Istina
Što sam više iskren, više pokazujem da sam slobodan. (s2pst)	Više iskren, više slobodan		
Važno mi je to, važno mi je...istina, čistoća, jasnoća.. to mi je važno. (s5psr i pst)	Čistoća i jasnoća		
Jako mi je važna istina. To je trans generacijski, to je meni slash poštenje, a u našoj obitelji je poštenje jako važno i jako mi je važna u tom kontekstu istina (s1pst)	Istina je poštenje i stječe se u obitelji		
Istina mi je važna i trudim se bit iskrena koliko mogu i koliko je smisleno bez da to radim na način da samo govorim svoju istinu... povrijedit će nekog drugog, a nema nikakvog smisla... mislim, to mi nekako nije ok opcija, ali mi je važno i važno mi je da budem ok i prema drugim ljudima i prema sebi. (s7pst)	Važno je biti iskren i ne povrijediti druge		
Pa definitivno trebamo govoriti istinu, tu nema dvojbe... (s9psr)	Tu nema dvojbe		
Mislim da je istina super, da baš ono otvara vrata za dobre odnose. (s1pst)	Otvora vrata dobrim odnosima		
Na lažima se odnos s sigurno ne može graditi. I to me uvijek jako povrijedi, kad osjetim kod nekoga da nije bio iskren. (s8psr)	Laž jako povrijeđuje		
...a istinu reći, to mi je prioritet... sve kažem kako je, pa šta bude...(s14psr)	Prioritet je reći istinu		
Jako mi je važna istina i to mi je onako od presudne važnosti nekako, za neke...za odnose... ako osjetim neku neiskrenost ili laži, tu onda stavljam neku barijeru, mislim da ta barijera onako se slaže sama od sebe, ako se ponovi nekoliko puta mislim da...da teško da mogu lako zaboraviti preko čeg...i lako prijeći preko tih laži.(s4psr) Kad mi drugi ljudi govore neistine, poprilično padnu u mojim očima. (s5pst i psr)	Neiskrenost stvara barijeru Padanje u očima		

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
Kad dođem negdje na kongrese to sam onda ponosna što sam iz Hrvatske i kad me netko nešto pita onda ću rado odgovarat i rado ću poslije izvana bodrit po Hrvatskoj pokazivat koliko je lijepa znaš. (s1pst)	Ponos	Nacionalni identitet	Identitet
Taj moj identitet mi pomaže da se bolje, da znam što hoću...S druge strane to je rigidno, to je meni taj dio rigidan. To sad sam ja šta, nacionalnost...Hrvat...Ne znam što s tim da radim, ili...to što sam muško...meni to sve malo rigidno... znaš ono... A s druge strane me definira... (s2pst)	Nacionalni identitet definira ali je i rigidan		
...ja sam Hrvatica i uvijek sam se tako izjašnjavala, nemam s tim nikakav problem. (s14psr)	Nemam problem s izjašnjavanjem		
Nije mi bilo važno s obzirom da sam kroz život... i putovala sam i radila sam na mjestu gdje je bilo tisuću zaposlenika iz različitih četrdeset zemalja, tada mi ništa to nije bilo važno...međutim, u zadnjih nekoliko godina kako su krenule ove migracije , osjetila sam da me malo nešto bocka oko toga, tako da sam nekako... mislim da sam se malo promijenila u smislu važno mi je čuvat ovo tu što imamo... (5spst i psr)	Migracije mijenjaju važno je čuvati što imamo		
Ne, uopće ne razmišljam o tim identitetima (s6pst)	Ne razmišljam		
Ne bih baš nešto rekla da mi je to posebno važno...nacionalnost...mene osobno to ne određuje. (s9psr)	Ne određuje osobu		
Moja kulturna pripadnost i jezična je potpuno hrvatska. Ja nisam Hrvatica, to je dosta veliki problem...bio ili može biti...ti si u identitetu ono kako te drugi vide. (s12pst i spr)	Identitet je kako te drugi vide		
Ja sam sretan kaj sam ovdje rođen i kaj ...živim ovdje u Hrvatskoj, baš i na tom mjestu i ne bi to mijenjao nikad...ne mislim zbog toga da sam nešto bolji ili da moja nacionalnost je nešto posebno...(s11psr)	Osjećaj sreće		
Ja mislim da je meni zapravo jezik i pripadnost u tom smislu nekom...važna. Ja mislim da nisam i ne mislim da bi mogla i nisam ikad željela živjet negdje drugdje osim u Hrvatskoj... (s7pst)	Jezik omogućava pripadanje		
Kad me netko pita... šta najviše osjećam –pripadanje. (s1pst) Pripadam hrvatskom narodu , volim hrvatski jezik, njegujem hrvatski jezik i to mi je jako važno (s4psr)	Pripadanje najviše osjećam Pripadam hrvatskom narodu	Osjećaj pripadnosti	

Tu osjećam da pripadam...moja baka je na selu živjela i ...volim te običaje ,...to mi je sve onako prilično važno.(s13pst i psr)	Običaji	Višestruki osjećaj pripadnosti	Identitet
...ja bih rekla da pripadam na Balkan, da svi oprostite. Tu računam i mediteranski dio koji mi je važan jako...(s12pst psr)	Pripadnost Balkanu		
Ajmo reći da sam ja ...osoba koja je kozmopolit, koja nije striktno vezana za neko mjesto, koja svojim domom može prozvati sada i ovdje gdje živim, a može i ne znam, na drugom kraju svijeta ako sam tamo, bez obzira na svoj nacionalni identitet...i da mi je dom tamo gdje mi je srce, gdje mi je dobro, gdje se ja osjećam dobro .(s10psr)	Dom je tamo gdje se osjećam dobro		
Hrvatska građanka je identitet.(s12pst i psr)	Hrvatsko građanstvo		
Potreba za pripadanjem i u užem kontekstu , u širem kontekstu je bitna za ljude da taj osjećaj pripadnosti, mislim da je potreban...(s6pst) Onda je to kolektiv na poslu isto...Isto nije jednostavno pitanje koliko pripadam, ali pojavljuje se dakle, ta tema, tema pripadanja. Pripadam u svoj kvart, pripadam u svoju generaciju , to je nešto, nešto gdje se zapravo onda razvija ta neka... neka bliskost... (s3psr) ...osjećam svakako pripadnost svojoj obitelji , ovaj...kad kažem pripadnost, najprije pripadam svojoj djeci, ja...oni meni ne moraju pripadati ali ja njima pripadam. A pripadanje osjećam ...ja imam tri grada , i tako ono pripadam i mjestima i ljudima . Pripadam ja mislim i nekim idejama ...(s14psr) Prvo pripadam Bogu , onda pripadam svojoj obitelji , onda pripadam prijateljima i ...znancima, kolegama...toj jednoj... profesionalnoj zajednici ...pripadam svojoj crkvenoj zajednici ...ok, dobro, imam još i susjedstvo , i tu pripadam...(s9psr)	Užem i širem kontekstu U svoj kvart, svoju generaciju Obitelji Više gradova Mjestima i ljudima Nekim idejama Bogu Profesionalnoj zajednici Crkvenoj zajednici Susjedstvu		
Ovdje se osjećam dobrodošlo ...iako ne znači...dobrodošlo u smislu pripadam tu. (s7pst)	Osjećati se dobrodošlim		
Kad razmišljam o sebi kao o... dakle o svom identitetu, onda zapravo više dakle razmišljam o nekim svojim osobnim onda mislim vrijednostima, kompetencijama . (s3psr)	Osobne vrijednosti i kompetencije	Osobni identitet	
Ja sam... dominantna vesela osoba , volim...volim biti okružena ljudima ali isto tako volim i potrebno mi je da budem sama...nastojim naći nekakvu ravnotežu između tih	Dominantnost Veselost		

polariteta, još uvijek tražim...nisam još našla taj balans... volim život, volim svoj posao, volim ljude i volim kada svjedočim promjenama. (s5pst i psr) ...identitet...osobe koja zbilja voli ljude, čovjekoljubac, humanist. Rekla bih da je to core mogeg identiteta. Uz to, naravno, imam druge uloge...to je već uloga znači koja proizlazi iz roditeljstva...(s10psr) ...ja sam žena. Ja sam prvo žena nekakva. I majka sam, to mi je važno...Ja sam sestra...(s12pst i psr) ...osjećam se kao žena...(s14psr)	Ljubav prema životu Humanist Ljubav prema poslu Roditelj, majka Žena Sestra	Osobni identitet	Identitet
Znači više mi je tu ustvari kod identiteta važna zrelost - dali si dječak ili si odrastao...znači, da li si dijete ili si odrastao...da li si dječak ili si muškarac, da li si curica ili si žena. (s6pst)	Zrelost		
Kako zapravo ja kao učitelj i supervizor, to je isto važno, kako zapravo imam priliku ovaj... utjecat na razvoj nekih ljudi ... (s1pst) Što se tiče ovih vrijednosti u superviziji, u psihoterapiji, znači to je jedno ono...prihvatanje čovjeka takvoga kakav je...sa svim njegovim ono vrlinama, manama (s5pst i psr) ...socijalna radnica, to mi je nekako jako važno za spomenut zato što sam ja od petnaest godina znala da ću bit socijalna radnica, tako sam odlučila. I jako se dobro osjećam u toj koži, neovisno o vanjskim uvjetima, ali nekako osjećam čvrsto ukorijenjen taj identitet u svojem biću.(s10psr)	Učitelj Supervizor Psihoterapija Supervizija Socijalni radnik	Profesionalni identitet	
To mi je najvažnije i evo, jednu prijateljicu sam odlikarila zato što je posumnjala u moj profesionalni identitet ...to je jedna od stvari, ako nešto je, ja kad radim radim vrlo ozbiljno, i ako neko posumnja, posebno bliska osoba...onda je gotovo ... (s15pst i psr)	Profesionalni identitet je najvažniji		
Kad razmišljam o sebi kao o... dakle o svom identitetu, onda zapravo više dakle razmišljam o nekim svojim osobnim onda mislim vrijednostima, kompetencijama. (s3psr) Sve ono što sam ja, dakle moje sklonosti, moje sposobnosti, moje znanje, moje kompetencije koje su vezane uz posao koji radim, to mi je najviše ono...to mi je najvažnije...biti kompetentan u poslu koji radim, koji će obilježiti ono što ja radim i čime se bavim da to bude ok. To mi je najvažnije, sve drugo mi nije toliko presudno da bi to nešto naglašavala. (s4psr)	Profesionalne vrijednosti i kompetencije Profesionalne vrijednosti i kompetencije		

Razvojnim momentima i iskustvima do sada , mislim da se identitet mijenja..(s7pst)	Identitet se razvija kroz iskustvo	Stabilnost i razvoj identiteta	Identitet
Podrijetlo...jedan identitet koji nije jednostruki, jednostavan... Kompleksan je ...(s12pst i psr)	Identitet je kompleksan		
Ja govorim nekakvim svojim jezikom kojim sam i...odrasla . (s8psr)	Stabilnost identiteta		
Svi se uvažavamo, dakle nema...nemam tu negativnu sliku ni prema jednom narodu niti jednoj nar...narod...narodnosti... Tako sam odgajana , tako smo živjeli, u kući su se uvijek obilježavala oba dva; blagdani, sveci i jedne i druge vjere, pravoslavne, katoličke . (s4psr)	Iskustvo „miješane“ obitelji	Vjerski identitet	
Prvo pripadam Bogu , onda pripadam svojoj obitelji, onda pripadam prijateljima i ...znancima, kolegama...(s9psr)	Pripadam Bogu		

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
Znaš, čovjek se mora pomirit s gubicima , mora reć ovo san izgubio. (s2pst)	Pomiriti se s gubitcima	Gubitak	Neugodne emocije kao dio života
Ima tih nekih gubitaka koji teško padnu ali jednostavno...čini mi se da sam i u tim trenucima bila prilično sabrana. Nisam...nisam histerizirala, nisam ostala bez, čak sam bila i drugima potpora i nekako u tim najtežim trenucima sam čini mi se razumno reagirala .(s8psr)	Razumno reagirati u najtežim trenucima		
Ovo što se događa sad u Gazi mislim to je zlo, s obe strane, sad da ne ulazim u tu političku varijantu. I toga se bojim ...Svi ljudi koji su sad doživili te užasne stvari će odrasti ...i ne znam kako će to zaustavit... (s2pst)	Strah od posljedica ratova	Strah	
Ne znam dal sam se ikada baš nečega jako bojala da sam se osjećala ugroženom.(s8psr)	Odsustvo značajnijeg straha		
Strahova imamo jako puno, svaki od nas, i to je sastavni dio isto ljudskosti . (s11psr)	Sastavni dio ljudskosti		
Strah ...postoji...strah od smrti, od bolesti ...preživjeli smo potres, preživjeli smo koronu, sve te nekakve krize , to su sve bili strahovi, i ti strahovi su bili osnovani jel...strah za vlastiti život, za život moje djece, za ljude koje volim tako...evo recimo, dosta sam bila suočena sa strahom upravo kroz, neposredno sad kroz covid i ... (s10psr)	Krize		
Pa nekad su mi teški strah i tuga, ali mislim da su važni i ljudsko iskustvo naprosto, mislim da je to dobrodošli osjećaji ko i svi drugi. (s7pst)	Nekad teška Važna	Tuga	
...tuga mi je nekako povezana sa gubicima , a tog je bilo i...biće...(s13pst i psr)	Povezana s gubicima		
...češće zaplačem, više govorim o svojim osjećajima kad sam tužna i više priklanjam pozornosti tuži, zato što znam da ona treba postojati, da ljudi ne moraju biti samo radosni, veseli i ne znam...nego da i ona ima neki svoj značaj , i u mom životu i općenito...(s10psr)	Ima svoj značaj		
Ja se ustvari sa tugom ne bavim, mislim, ne radim u staračkom domu razumiješ (s8psr)	Znanja o tuži potrebna su isključivo u profesionalnom smislu		

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
Promijenilo se dakle, tijekom promjene stekla sam te različite vidike... Stekla sam neku kompetenciju o kojoj nisam ni slutila, na početku da bi se mogla pojaviti... izgubila sam neke stvari isto tako... (s3psr)	Promjenom stječemo i gubimo	Promjena kao izvor učenja	Promjena i razvoj pojedinca
Pa ja mislim da svi ljudi uče iz vlastitog iskustva i da je to zapravo bit priče...(s10psr)	Svi ljudi uče iz vlastitog iskustva		
Čovjek uči cijeli život ...dok je živ pa onda i ovaj...može se mijenjati i dobro je da se mijenja.(s4psr) Jedna su stvar neke manje promjene, a postoje promjene koje dakle, u potpunosti otvaraju nove perspektive kao što je primjerice roditeljstvo ili recimo ulazak u neku profesiju koja otvara u potpunosti onda nove oči . (s3psr)	Čovjek uči cijeli život Otvara nove oči		
Jako sam ponosna na sebe, izuzetno sam zahvalna za sve životne okolnosti koje mi je donio život sam, u kojima sam mogla onda rasti i...upoznavati sebe, svijet oko sebe i ljude oko sebe . A uz to sam spoznavala i drugu dimenziju. (s5pst i psr)	Zahvalnost na životnom iskustvu i učenju	Promjena kao izbor pojedinca	
Postoje ljudi koji vole promjene , koji ono prirodno vole promjene (s1pst)	Postoje ljudi koji vole promjene		
A može se, može se mijenjati... Mislim da me najviše mijenja ta smrtnost ...evo to me najviše mijenja. (2spst)	Najviše nas mijenja smrtnost		
Mislim da svi, da se svi možemo mijenjati i da se trebamo mijenjati...mogu prihvatiti promjenu i sebe i drugih u kontekstu zadovoljavanja potreba za pripadanjem, potreba za ljubavlju pa i uvažavanjem slobode svako od nas ko je ima. (4spsr) ...ja vjerujem da svaki čovjek ima potencijala (za promjenu-dopuna istraživačice) , nekad mi se nađe znate klijent kod kojeg jako teško to ide...tim je klijentima jako teško, jako teško da naprave neki korak...(s15pst i psr)	Svi se mogu mijenjati		
Što se tiče čovjeka općenito, ja duboko vjerujem da se ljudi u svakom trenutku svoga života mogu mijenjati ukoliko to žele. To je jedini preduvjet za promjenu . Želja, htjenje, motivacija . Bez toga nema promjene. (s5pst i psr) Čovjek se mora, kako da kažem, mora se tuć za promjenu, mora namjerno ić promjeni, mora namjerno odustajat od stvari ...(s2pst)	Za promjenu je potrebna motivacija		

Od kad gledam sebe kad sam bila klinka pa do danas...toliko promjena i zapravo super stvari... posebno kad kreneš na psihoterapiju(smijeh). (s1pst) ...ako nisu zadovoljni mogu se promijeniti (na psihoterapiji – dopuna istraživačice)...(s15pst i psr) ...da ne vjerujem da se ja mogu mijenjati i...i da se drugi mogu mijenjati ne bi radila to šta radim, evo ja stvarno vjerujem u to. Da su promjene moguće i da imam kapacitet za promjenom ...iz tog svog uvjerenja idem zapravo i raditi sa drugima.(s13pst i psr)	Psihoterapija Rad s drugima	Stalnost i važnost promjene	Promjena i razvoj pojedinca
Mislim da se mi stalno mijenjamo. (s1pst) Ta promjena koja je stalna... koja je stalna, al isto tako zapravo postoji taj kontinuitet (s3psr) U stvari da je mogućnost promjene i kreiranja sebe na novo u ciklusima životnim, da je to jedan od najvećih životnih procesa...(s7pst) Pa mislim da se mijenjamo od početka do kraja života uvijek, nismo nikad isti. (s11psr) Pa mislim da se mijenjamo stalno...od trenutka kad smo rođeni se razvijamo...prema smrti se razvijamo...(s9psr)	Promjena je cjeloživotni proces Mogućnost promjene u životnim ciklusima Mijenjamo od početka do kraja života		
Mi nismo isti kad smo bili prije pet godina ili prije deset godina, kak' se mijenjamo fizički, tak se mijenjamo i mi na neki način svojim promišljanjima.(s11psr)	Mijenjamo se u promišljanjima		
...u nekoj dobi ...počneš gledati drugačije na neke stvari...Pa možda ne svi ali većina...(s10psr)	U nekoj dobi gledamo na stvari drugačije		
Mene će promijeniti ovaj naš razgovor. (s1pst)	Svjesnost o promjeni	Vlastito iskustvo promjene	
Recimo u ovom dijelu davanja i primanja...počela sam primati jer sam shvatila da ta razmjernost dovodi do određene ravnoteže u mom životu...Tu sam se promijenila. (s10psr) Pa ja sam se mijenjala u životu i kroz edukaciju prihvaćas neka nova znanja, nova...nove spoznaje...nove teorije, nove prakse, na temelju i nekih pokušaja i pogrešaka, tako da mi je to ok. Sasvim je ok...promjena.(s4pst) Ako pođem od sebe, puno je promjena bilo da bih nekako došla do ovoga gdje sam danas. (s5pst i psr)	Shvatiti i promijeniti se Životno iskustvo i edukacije omogućuju promjenu Puno je promjena		

Ja sam se uglavnom počela mijenjati zbog kriza... (s10psr)	Mijenjamo se zbog kriza	Vlastito iskustvo promjene	Promjena i razvoj pojedinca
Ja kao mala nisam nikad išla u crkvu, moji roditelji su bili ateisti , ja sam recimo, u jednom periodu života, našla sam se u jednoj...teškim situacijama sam bila kroz život, tako da sam krenula negdje tražiti ajmo reći Boga i tako to...i krenula sam u vjeru , protestantsku crkvu, tako da mislim da sam se promijenila. Počela sam vjerovati u nešto drugo što sam mislila prije da nije moguće, evo...(s8psr)	Ateizam se može promijeniti u teizam		

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
Slabost mi je zapravo fizička kategorija trenutno u smislu slabljenja fizičke mogućnosti s godinama . (s7pst)	Slabost kao posljedica procesa starenja	Slabost kao dio života	Slabost i neuspjeh
Slabost je u smislu neke nedovoljne kompetentnosti, nedovoljne izdržljivosti recimo, s obzirom na zahtjeve situacije... i svako od nas ima zapravo stvari u kojima je bolji, a u nekima je ...slabiji . (s3psr) Za mene je slabost uvijek je vezana za emocije...znači, ovisno u kakvom sam ...emotivnom raspoloženju, toliko onda negdje sam snažna ili jaka, ili slaba . (s5pst i psr)	Svatko ima slabost i snagu		
Slabost možda doprinosi nekom neuspjehu . (s3psr)	Slabost doprinosi neuspjehu		
Pa mislim da je to isto sastavni dio života i dobro je to...i čovjek koji veli da nema mane laže ili je narcisoidni tip...ja u svakom slučaju imam puno mana i puno grešaka u životu...(s11psr)	Sastavni dio života		
...nekad se ljutim da nisam dovoljno dosljedna ...(s8psr)	Nedosljednost ljuti		
Nekada bi voljela da onako imam bolju možda kontrolu ili samokontrolu , u smislu da ne kažem sve onako kako kažem...(s13pst i psr)	Manjak samokontrole		
To mislim da bi trebala, evo...više se odmarat , više si priuštiti stvari koje mene vesele, recimo...na putovanja , mogla bi si sada to priuštiti nakon puno godina te nekakve financijske oskudice, mislim da bi si sad mogla to priuštiti, ali evo...nisam. (s8psr)	Čežnja za odmorom i putovanjima		
Te slabe ljude sam imala kad sam radila na drugom radnom mjestu i tamo su dolazili samo slabi, jadni, bijedni, nikakvi. Međutim, uvijek bi im davala šansu, ne jednu, nego x y šansi i onda neko je uspio napraviti neku svoju osobnu promjenu, neko nije. I s vremenom sam naučila poštivati neuspjeh kao , neću reći izbor , nego kao nekakvo možda nečije stanje . (s5pst i psr)	Slabost i bijeda kao izbor i stanje pojedinca	Slabost i neuspjeh kao izbor pojedinca	
Prema ljudima koji nose sirotinjsku svijest ..meni nekako, osjećam da imam prezir prema tome, tu nemam suosjećanja. (s6pst)	Prijezir prema onima koji izabiru ostati u slabosti		
Toleriram si slabosti, da smo svi ljudi koji možemo... imamo pravo i pogriješiti . To mi je i u poslu kad sam prema drugima isto kažem da svako ima pravo	Dati ljudima priliku da isprave krivo	Toleriranje slabosti	

pogriješiti, onda dati priliku da ljudi isprave ono što su možda krivo napravili , dati drugu priliku ljudima i u profesionalnom kontekstu. (s4psr) Pogrešku ne gledam kao strašnu stvar, ljudski je griješiti , mislim da ...te greške nam nešto pomažu u životu i nekaj nas uče.(s11psr)	Ljudski je griješiti	Toleriranje slabosti	Slabost i neuspjeh
...u ...našoj civilizaciji zapravo neuspjesi nisu...priče iz kojih učimo, nego neuspjesi se gledaju kao nešto negativno . Pogreške... (s10psr)	Neuspjeh se gleda negativno		
Ja se zapravo jako loše nosim sa neuspjesima zato što iz tih neuspjeha proizlazi... neka vrsta srama koja je duboko ukorijenjena u mojem biću, Bog te pita od kad.(s10psr)	Sram		
Ne predbacujem sebi, ne osuđujem sebe, ne prigovaram sebi, ... oprostila sam si mnoge stvari koje sam učinila, prihvatila sam to kao takvo, učila sam iz svojih krivih odluka , iz krivih puteva...razvijala život dalje...(s9psr)	Bez predbacivanja Bez osuđivanja Bez prigovaranja Oprost Prihvatanje Učenje iz krivih odluka		
Sloboda je odgovornost. (s3psr) Mislim da je jako bitna unutarnja sloboda, taj unutarnji osjećaj da nisi vezan nečim, da nisi ovisan arm...da možeš o svemu promisliti...baratanje sa tom slobodom, življenje sa tom slobodom... pitanje odgovornosti (s9psr)	Sloboda je odgovornost	Sloboda i odgovornost	Sloboda
...naša sloboda je dosta ograničena, ali imam neko svoje slobodno vrijeme koje mogu reći...evo, sad ja to svoje slobodno vrijeme biram kaj ću ja...(s11psr)	Izbor		
Sloboda je samostalno donositi odluke i ponašati se u skladu sa vlastitim stavovima i vrijednostima, ne ugrožavajući druge . (s4psr)	Ne ugrožavati druge		
... ne postoji neograničena sloboda zato što postoji moralni zakon, dok god postoje vrijednosti koje slijediš dakle, ne možeš bit neograničeno slobodan...(s9psr) Mislim da niti jedna osoba na ovom svijetu nije apsolutno slobodna , to ne postoji. (s11psr)	Ne postoji neograničena sloboda		
Mislim da ne bi ni mogla živjet s nekim ko bi me sputao . (s8psr)	Sputanost je neprihvatljiva za odnos	Sloboda i odnosi	

Postoji ta jedna neovisnost koja, dakle u pozitivnom...neka pozitivna neovisnost, zapravo neovisnost je jedna zapravo sloboda...ja mislim... promišljanja, zaključivanja, i sloboda da u tim odnosima, da ih formiramo, odnosno da sudjelujemo u njima na način na koji to odgovara nama u skladu sa našim vrijednostima. (s3psr) Sve je dobro dok se ja osjećam slobodno, ako me neko guši onda ništa ne valja. Onda ništa ne valja i ...cijeli život branim tu svoju neovisnost . (s14psr)	Neovisnost	Sloboda i odnosi	Sloboda
Mislim da je sloboda jako važna i za intimu (s1pst)	Važna za intimu		
Jako mi je važno, sloboda mi je baš važna. Sloboda izbora. Baš jako mi je važna sloboda, mislim da je to jako važno za ljude... (s1pst) Sloboda je važna ...(s13pst i psr) ...to mi je pitanje broj jedan .(s14psr)	Važna za pojedinca i za društvo	Važnost slobode	
Volim reći da mi je sloboda na vrhu moje ljestvice vrijednosti i zaista je, i sretna sam da mogu živjet slobodno u ovom sad kontekstu posla i to, da nisam rob nekakvih osam sati u nekoj instituciji više. (s5pst i psr)	Sloboda izbora posla		
Meni je ta sloboda jako važna, i za druge ljude i za mene, da nekako imaju pravo bit takvi kakvi jesu ...(s7pst)	Biti takav kakav jesi		

PRILOG 8. UNIVERZALNA DIMENZIJA SVJETONAZORA – Tablice s izjavama, kodovima, pojmovima i kategorijama

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorija
Pa postoji dobro i postoji zlo. Baš...ono što mi prvo pada na pamet je ovaj egzistencijalistički model, slobodni smo...otići ka vragu ili otići ka dobrom . Mislim, slobodni smo. (s2pst) Pa vjerujem da postoji i dobro i zlo i mislim da nekad možemo izabrat šta ćemo i da možemo napraviti neke loše stvari a da možda nemamo tu namjeru nekom...ne znamo ili smo nespretni, a mislim da može biti i namjerno zlo, nažalost. (s7pst)	Sloboda izbora	Odgovornost za dobro i zlo	Dobro i zlo
I to je nešto što gledam i kod sebe, pokušavam gledat i kod sebe, bit u istini...Koja je moja stvarna namjera, da li je ovo što radim... ide iz najboljeg ili najgoreg dijela mene, ...Znači, tu negdje pokušavam osjetit drugu osobu...čekaj malo, ovo što čujem ili kako osjećam, jeli ovo proizlazi iz dobre ili loše namjere . (s6pst)	Dobre ili loše namjere		
Svuda postoji dobro i zlo. Ja čak i vjerujem da je to u svakom čovjeku, dobrog i zlog . I sad je pitanje kako ćeš se s tim u životu...(s15pst i psr)	U svakom čovjeku ima dobrog i zlog		
...ne mogu svi u tome jednako uspjeti. Netko zapinje na nečemu... ne mogu bit' dobri , ni sebi ni drugome...(s12pst i psr)	Ne mogu svi biti dobri		
Ja mislim da se dobro dobrim vraća . (s4psr) Ja vjerujem uvijek da se dobro dobrim vraća . Bez obzira što to kažu da nije istina, ali ja nekako mislim ako radiš neke dobre stvari, da ti onda se ne bi trebale loše desiti. I uvijek idem prema onom da se prema ljudima ophodim na način kako bi ja željela da se prema meni ophode. (s8psr)	Dobro se dobrim vraća	Dobro kao vrijednost	
Dobro je sve ono što ima zapravo u sebi poštivanje ...poštivanje sebe, poštivanje drugog, poštivanje odnosa, poštivanje svijeta, poštivanje ove logike o kojoj sam pričala. (s3psr)	Poštovanje kao dio dobra		
U meni stvarno postoji to jedno veliko sjeme da su ljudi ok . (s1pst)	Ljudi su dobri		
Dobro je bit dobar , meni je dobro biti bolji ...prema drugima. (s12pst i psr)	Dobro je biti dobar		
Postoje ponašanja koja štete drugim ljudima.. druga ...to su zla ponašanja . To onda...to treba sankcionirat...to treba sankcionirati . (s1pst)	Zlo treba kazniti	Promišljanje o zlu	
Zlo je ono što ide kontra vrijednosti . (s3psr)	Zlo ugrožava vrijednosti		

Zlo je jednostavno neiskorjenjivo. Ono će uvijek postojati, dok ima ljudi i dok ima svijeta.(s10psr)	Zlo će uvijek postojati	Promišljanje o zlu	Dobro i zlo
...ja sam dugo vremena mislila da zlo ne postoji . Tad sam bila naivna . (s14psr)	Naivnost je misliti da zlo ne postoji		
...čini se kao da smo malo relativizirali pojam zla...nekad, to mi se bar čini, kada sam ja živjela možda u svijetu gdje se nekako je dominirala veća jasnoća oko toga što se smije, što se ne smije...čini mi se kao da se zlo relativizira , kao da se opravdava , ponekad se amnestira ...(s10psr)	Zlo se relativizira, opravdava, amnestira		
Ja se jako protivim nekako toj postmodernističkoj ideji da je sve dobro , samo ljubite sve će biti dobro, sve se smije, svaki je čovjek slobodan, on ima svoju istinu i svoj svijet...Nekako se tome protivim zato što mislim da u takvom svijetu nema moralnih vrijednosti...postoji dobro i zlo, ono mora imati ime i mora biti prepoznato i na njega treba reagirati... ta ideja...da je sve u redu...mislim da ona urušava svijet ...(s9psr)	Postmodernistička ideja da je sve dobro, urušava svijet		
Meni je zlo ...mislim ježim se s obzirom da imam iskustvo rata ...(s2pst)	Zlo od iskustva rata	Rat kao najveće zlo	
...netko tko je odlučio živjeti zlo, tko je odlučio činiti zlo se odriče svoga dostojanstva...ako si se odlučio ubiti nekoga...70 mladih ljudi... odrekao si se ljudskog dostojanstva . (s10psr)	Ubojice su se odrekle ljudskog dostojanstva		
Ovo što se događa sad u Gazi mislim to je zlo, s obje strane, sad da ne ulazim u tu političku varijantu. I toga se bojim jel, toga se bojim, znaš ono...Svi ljudi koji su sad doživjeli te užasne stvari će odrasti i...i neznan kako će to zaustavit...znaš...(s2pst)	Užas		
Osobno...na sreću nisam doživjela neko zlo, što bi ja baš nazvala zlim, osim rata...to mi je onako zlo. Ali rat je nešto na što kao pojedinac ne možeš utjecati , jel... tako da je recimo to najveće zlo koje sam ja u životu doživjela. (s4psr)	Najveće zlo na koje se ne može utjecati		

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
Duhovnost je za mene kad ti živiš ono što jesi, što govoriš. (s1pst) Način kako se ponašaš je tvoja manifestacija duhovnosti... znači, ono sve što radiš, na koji način se ponašaš to je isto proizašlo iz duhovnosti. (s8psr)	Način života	Prožimanje duhovnosti s ljudskom egzistencijom	Duhovnost kao sržno obilježje
Duhovnost je možda moja tema na osobnom razvoju, to je nešto šta bi moglo, kad bi nastavio individualnu terapiju to bi možda moglo biti, možda to da tražim neku svoju varijantu duhovnosti, eto... (s2pst)	Duhovnost je tema osobnog razvoja		
Jedan važan dio moga života kroz koji sam dobila veliku podršku za sebe osobno i za sebe profesionalno. Duhovnost je kontakt sa sobom i kontakt sa Bogom u sebi i neki život kroz to. Duhovnost za mene nije odlazak u vjerske institucije i bogoslužja, iako volim povremeno otići, duhovnost je kontakt sa drugim čovjekom, duhovnost je kontakt sa prirodom, životinjama, biljkama čak...To je za mene duhovnost. (s7pst)	Kontakt sa sobom, Bogom i okolinom Kontakt s prirodom, životinjama, biljkama		
Pa ja o duhovnosti razmišljam kao sustavu vrijednosti...kojima se čovjek rukovodi u životu, koji su mu važne, koje određuju naše odluke (s9psr) ...duhovnost je sustav vrijednosti , meni je to tak jako blizu...(s15pst i psr)	Sustav vrijednosti kojim se čovjek rukovodi		
Sva su bića duhovna. (s5pst i psr) Svatko ima dio duhovnosti u sebi...(s10psr) Svi su ljudi duhovni , samo šta nisu svi u kontaktu sa time...jer sad ako neko krene, ovo šta smo pričali o zlu, stane na zlo, eto valjda to, to više nema...tog osjećaja. (s1pst) ...svi ljudi su duhovna bića... makar toga ne bili svjesni možda...(s11psr)	Ljudi su duhovna bića	Duhovnost kao karakteristika pojedinca	
Meni je normalno da ...se čovjek počne pitat dali je ovaj materijalni svijet samo to i smisao svega, ili postoji nešto iznad toga kaj ... nadilazi...materijalno poimanje stvarnosti, i onda smo duhovni. Ako si postavljam to pitanje, ja sam već duhovan...(s11psr)	Čovjek se pita postoji li nešto iznad		
U nekom kontekstu, ja jesam duhovna osoba. (s4psr) Ne doživljavam se nešto duhovno , ako smijem to tako reći, opet se to vraća na ovu prvu ideju, to doživljavam ovako kroz tijelo. (s2pst)	Vlastiti doživljaj duhovnosti		

Tu bi izdvojila člana obitelj u stvari, ne nekog filozofa. To je bio moj pokojni partner koji je bio izuzetno duhovna osoba ...i mogu reći da mi je on bio u stvari...inspiracija, učitelj, ljubav i suradnik. (s5pst i psr)	Partner duhovna osoba	Duhovnost kao karakteristika pojedinca	Duhovnost kao sržno obilježje
Mislim da se duhovnosti daje previše...previše značaja nego što to stvarno treba.(s6pst)	Duhovnosti se daje previše značaja	Propitivanje duhovnosti	
...duhovnost nije religija ili religioznost...(s11psr)	Nije religija		
Duhovnost zapravo nije racionalna . (s14psr)	Duhovnost nije racionalna		
...ja sam teško uopće o tome govorit na takav način...duhovnost je znači povezanost sa sobom, sa drugima i sa svijetom recimo...kroz neku višu dimenziju...(s10psr)	Teško je o tome govoriti		
Potreba za duhovnošću, to je koncept koji nije znanstveno dokazan ...znači, još nije znanstveno dokazan, znači ovo što mi pričamo o osobnim uvjerenjima i ne vjerujem duhovnim učiteljima, ne vjerujem duhovnim učiteljima ni malo...ni malo...Smatram da su to ljudi koji dolaze iz...većina njih dolazi iz dobrim dijelom ono socijalno neintegriranih sredina sa dubokim osjećajem manje vrijednosti koji su kompenzirali ono...velikim narcizmom, da ustvari, znači ono...kao ja sam na izvoru, ja sam u kontaktu sa izvorom pa ja sad...znači to...mislim da tu postoji duboko narcistička povreda. (s6pst) Recimo na primjer meditacija, neki ljudi briju na ovo, neke ezoterije .Meni je to sve „mindfuck“... meni je najbolja meditacija ono „zen sada i ovdje“. Šalica je šalica, čaša je čaša. (s2pst)	Koncept koji nije znanstveno dokazan Ezoterija		
Nisam zatvorila mogućnost da postoji nešto poslije smrti .(s3psr)	Mogućnost da postoji nešto poslije smrti	Sveprisutnost duhovnosti	
...ja bih svoj svjetonazor nazvala kršćanski humanizam ...Dakle, to mi postavlja jedan okvir u kojem ja vjerujem da život nije nastao slučajno, dakle da je život stvoren, stvoren je od bića kojeg nazivamo Bog, da je on ljudskoj vrsti dakle čovjeku darovan, da mu je dano u zadatak da ga živi na	Kršćanski humanizam		

jedan ispravan način i da življenjem postigne jedne određene vrijednosti.(s9psr)	Kršćanski humanizam	Sveprisutnost duhovnosti	Duhovnost kao sržno obilježje
Možemo ga nazvati energija , Bog, Buda, Jahve, Krišna, kako tko, ali ...ja bih nazvala to jednom titrajućom ljubavlju ...u koju imam povjerenja. (s5pst i psr) Postoje neke sile u tom univerzumu, a sad da li je to Bog ili nešto jako...to nisam sigurna. (s8psr) Duhovnost je za mene osjećaj da je nešto veće od mene kao pojedinca i veće od nas ljudi i da stvari koje ja ne mogu razumjet i shvatit i koje su možda meni nerazumljive imaju neku svoju veću svrhu i smisao iako ja to ne vidim i da se trudim ne sudit onda o nečemu iz ove svoje pozicije nego vjerujem da postoji neki veći smisao koji ja ne mogu dozvati...u tom smislu.(s7pst) Ja vjerujem da postoji neka viša sila koja usmjerava naše živote, ali ne u onom klasičnom kršćanskom smislu...(s10psr)	Titrajuća energija ljubavi Nešto veće od pojedinca Veći smisao Viša sila		
Vjerojatno znaš i sama, da u odnosu treba stvarno onako i Božja pomoć, da bi to bilo to. (s5pss i psr)	Božja pomoć		
...nisam ja ta koja... kompletno odlučuje o svemu u u životu...ja odlučujem o svojoj razini ali se stvari neke dešavaju i izvan moje moći ...(s15pst i psr)	Nešto se dešava izvan moje moći		
Ja sam ateista, ne vjerujem u Boga, a imam prijatelje koji su vjernici...I mi se jako međusobno poštujemo i družimo i ja jako poštujem njihovu vjeru i mislim da ju predivno žive, da su tu iskreni, da nema niti zrno licemjerja. Baš im se divim, a isto tako se oni dive meni...meni je to duhovnost. (s1pst)	Poštovanje vjere drugih ljudi		
Poniznost i zahvalnost, blagoslov i veliko to povjerenje . E nekako, povjerenje u dobro. (s5pst i psr)	Blagoslov,poniznost, zahvalnost, povjerenje	Povjerenje u dobro	
Znam jako puno ljudi koji nisu religiozni ali su predivni ljudi, dakle oni imaju neke vrijednosti. Razmišljaju o tome da trebaju živjeti ispravno dakle da trebaju biti moralni , razmišljaju o tome da ljudi trebaju biti u dobrim odnosima međusobno i doprinositi dobru svojih bližnjih...(s9psr)	Živjeti ispravno, biti moralan, doprinositi dobru		

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
Svako od nas ima neku svoju životnu misiju koja je ovdje i ima priliku ostvariti ju...i to strašno doprinosi kvaliteti života. (s1pst)	Doprinosi kvaliteti života	Kreiranje smisla života	Smisao
Ja mislim da si smisao sami kreiramo. Svako od nas i da je to možda ključni zadatak, kreirati smisao. (s5pst i psr) ...za mene je smisao kad se uči, kreira, stvara... (s14psr)	Ključna životna zadaća kreirati smisao		
Svatko može naći smisao u nečemu. (s8psr)	Svatko može naći smisao		
Dar života , ...razvijati...da on zapravo postaje sve bolji, sve bogatiji , sve dublji, sve ljepši i da to dijeli sa drugima ...nekako je ono...imam standardno očekivanje da mi život bude dobar, da mi bude smislen, da bude što manje patnje u njemu, i da budem...da ja ne budem uzročni patnje u životima drugih ljudi.(s9psr) ... daje na kraju ...nešto svijetu, ljudima oko sebe...(s14psr)	Dijeljenje života i bogatstva s drugima Davanje svijetu i ljudima	Odnosi s drugima kao smisao života	
Smisao...biti dobar sam sa sobom. Da se dobro osjećaš i da budeš uz ljude s kojima se dobro osjećaš. (s4psr) Te svakodnevne interakcije , ta svakodnevna iskustva je jedan skup doživljaja koji za mene ima smisla. (s6pst) Pa uvijek mi se čini da me ispunjavaju dobri odnosi , oni me raduju...(s11psr)	Biti uz ljude Svakodnevne interakcije Dobri odnosi		
Smisao mi je, znači ne samo raditi i biti društveno aktivan nego mi je uopće i smisao u mojoj obitelji , mislim da nema obitelji da bi bio daleko manji smisao. (s8pst)	Smisao obitelji		
...možda me najviše ispunjava to ...da vidim veselo lice oko sebe i da sam ja malo tu doprinijela ...to... me dira...baš me dira...(s15pst i psr)	Doprinijeti veselju drugih		
Čovjek može upasti u besmisao ako ide u tom nekom momentu, momenata nekog prepuštanja toj nekoj inerciji života ono... Pa to zapadnjačka kultura servira, ne znam...samo zabava, uživaj i neman pojma...A onda u isto vrijeme čovjek može naći puno smisla ako , ako...osvijesti, ako se vrati onom vrelu života što sam prije rekao...ako se osvijesti, ako kaže ovo mi je važno, idem u ovom smjeru zato šta mi je ovo važno. (s2pst)	Smisao je donijeti odluku i preuzeti odgovornost	Propitivanje o smislu	
Besmisleno je gubiti vrijeme na neke stvari koje te ne ispunjavaju. (s4psr)	Besmisleno je gubiti vrijeme		

Smisao je, po meni, rezultat. Možemo reći ono u potrazi za smislom ali smisao dođe onda, u stvari, kad odradimo neki komad , onda to ima smisla. (s5pst i psr)	Smisao je rezultat		
Ne razmišljam previše o smislu života, ne da... ne da...to želim, da izbjegnem to, ne... često sam promišljao o tom, pogotovo kao mladić , u tim ono filmovima i tako dalje...(s6pst)	Mladi više razmišljaju o smislu		
... ali jednako tako da se znaš postaviti i kad dođu loša vremena , da znaš to nositi na način koji neće tebe kao osobu pretvoriti u nekog lošeg, ispuniti mržnjom, ispuniti negativnim, pretvoriti u ništavilo, u besmisao... Patnju treba prihvatiti kao zadatak, da je treba podnijeti i da ju treba, na kraju krajeva, savladati i nadrastiti na način koji nas obogaćuje, oplemenjuje kao ljude i pokazuje tu našu unutarnju izvrsnost.(s9psr)	Postaviti se kada dođu loša vremena Patnju prihvatiti, podnijeti, savladati i nadrastiti		
...ljubav (me ispunjava – dopuna istraživačice)...uvijek sam voljela ljude, meni su ljudi najzanimljivija bića na svijetu. Ja gledam ljude, gledam djecu kako se igraju, gledam starce kako razgovaraju negdje u hladu sjede, mlade mame kako ovaj one ćaskaju, dozivaju djecu,...taj život , ljudi, to je meni ...ono neiscrpno zadovoljstvo...ja mislim da je to ljubav ...(s14psr)	Gledanje u život i ljubav		
Šta je smisao života...stvarno ono...mislim da je, mislim da znači, imamo dio koji moramo odraditi , znači jedan koji jednostavno moram odraditi...i profesionalne, obiteljske, društvene, koje moramo odraditi...I...ustvari ono... “keep working“ ...jednostavno...ne razmišljam puno jednostavno keep working, evo...to mi je (s6pst)	Rad kao cjeloživotni smisao	Rad kao smisao života	
Ja mislim da je smisao... nije smisao da si neaktivan, da ništa ne radiš, nego ja mislim da mene i taj posao drži, da mi je to značajni pokretač . (s8psr)	Posao pokreće pojedinca		
...ja bi jako volila da umrem u poslu ...istina, pretjerujem u poslu...i ovo sam rekla, da više nikom se neću opravdavati što radim jer mi je tak dosadno bilo...tako glupo sam se osjećala, u kupanju, u sunčanju i tak dalje... ja uživam u učincima toga rada (s15pst i psr) ...pa kad me pitaju zašto se ne odmaram ja kažem pa kako, od čega da se odmaram, pa ja uživam u tom kaj radim ... (s15pst i psr)	Umrijeti na poslu Uživanje u radu		

Smisao

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
Život je vječan i pretače se iz jednog oblika u drugi. (s3psr)	Život ne završava smrću	Doživljaj života	Složenost života
Život je dar i grijehota je to tko ne može to osjetiti...(s12pst i psr) Život mi je dan kao dar . U tom daru mi je dana slobodna volja, dakle ja imam sposobnost, moć , taj život oblikovat onako kako ja želim...(s9psr)	Dar		
Život je nešto što ti se događa ...i život je nešto na što možeš djelovati svojim izborima...Život je nešto što ti može pružiti zadovoljstvo, ali i nešto što te može razočarati i donijeti ti tjeskobu i strah. (s4psr) Život ja mislim je veće i od nas ...i mislim da mi to, ja bar ne mogu baš pojmit do koje mjere...šta bi to točno bilo sad baš nemam neku jasnoću ali mislim da dio nečeg i da je to puno veće od mene i od života. Život ima svoj plan koji ja nekad ne znam pa vjerujem da, ne na način da kao sve je već predodređeno i zapisano, ne na taj način, nego baš na način evo, život će donijet šta...nekako nam treba ili ne treba ali mi smo tu...ja sam tu da se s tim iznesem...(s7pst)	Život je veće od nas		
I ono što, što...što stvarno jest, što stvarno vjerujem...da je život težak. Znači, vjerujem da je život težak i da nije lako bit čovjek , da nije lako bit čovjek i ovaj...mislim da, da upravo zbog naših iskustava i skrivanja nedovršenih stvari, trauma, i svega ustvari naš ego je kontinuirano pod pritiskom... nešto šta mi ne možemo izbjeći. (6spst)	Život je težak Nije lako biti čovjek		
Život je nešto što me ispunjava, što me raduje, što me veseli , život je biti sa kćerkom, to mi je onako naj, naj, naj...To mi je ono najvažnije u životu. (s4psr)	Radosti i veselje	Ispunjenost	
U životu šta očekujem...očekujem... da ću imati nekakav... balans ... rada i nekog još profesionalnog razvoja i doprinosa i neke zabave, uživanja ,...nekih lijepih stvari obiteljskih ...(s13pst i psr)	Balans rada, uživanja i obitelji		
U životu me ispunjava dobro djelo , to me zbilja jako puni, kada vidim da sam drugom čovjeku pomogla i da on to verificira... (s10psr)	Dobra djela		
Šta me ispunjava? Volim čitati , volim slušati glazbu ...otići na kavu s društvom, podružiti se s prijateljima , prošetati ponekad...(s4psr) Jer tu ispunjenost doživljam kao da imam svega. Ne previše, ne...nego da imam svega i red toga da radim nešto, da imam osjećaj korisnosti, da imam prijatelje , da imam smijeha, da imam nekih životnih tuga. (s7pst)	Čitanje, glazba, šetnja Prijatelji	Ispunjenost	

Prisutnost da...takav jedan život očekujem...da...generalno...ugodan...lijep, miran život očekujem. (s1pst)	Prisutnost u životu	Prihvatanje i uživanje u životu	Složenost života
...mislim da sam zadovoljan s ovim životom koji imam ...da ga živim u miru ...da ide sve nekako svojim normalnim tijekom ...(s11psr)	Živjeti u miru Da sve ide normalnim tijekom		
Očekujem živjeti jednostavan život . (s2pst)	Jednostavnost života		
...trudim se odredit svoje granice, da ne utječem i ne sudim o onome što nije moja odgovornost, držim se svojih granica .. Imala sam dovoljno utjecaja i u profesiji, ja sam bila zadovoljna ...(s14psr)	Držati se svojih granica		
Pa me to onako, podsjetilo da bi to moglo biti lijepo...uživati, upoznavati druge ljude, druga mjesta, u nekom sad...na kraju svoje profesionalne karijere i uživati u životu .(s4psr)	Uživanje u životu		
Očekujem da budem mirna kroz život koji mi je preostao, moj život ovdje, i...samo jednostavno vjerujem da...se ne trebam brinut oko ničega. Znači, vjerujem...nemam strah nikakav, nego samo nekako vjerujem da je to kako je i dobro je kako je .(s5pst i psr)	Dobro je kako je		
Ne bavim se tim pitanjima bez odgovora...ono, ostajem s tom zagonetkom... divno mi je to...ne znam šta bi rekao, često ušutim na to . (s2pst)	Život je teško opisati riječju	Propitivanje života	
Spoznaja da je život težak, prihvatanje da je život težak , prihvatanje toga da...da ovaj...prihvatanje toga da nije lako bit čovjek...ustvari to je jedan paradoks, ustvari nam u tom trenutku olakšava situaciju . Znači da onda prestanemo bježati od sebe, prestanemo bježati ako nam je teško, prestanemo bježati da nije lako ovaj život... Jednostavno moram prihvatit tj. moram sebe početi učiti kako da se nosim s tim... kako da sebe nosim . (s6pst)	Prihvatanje života olakšava življenje Prestati bježati Učiti kako sebe nositi		
Mogla sam puno više utjecati na svoj život , ali nisam. (s4psr) Pa ja mislim da imam utjecaj, da ja odlučujem kako ću i u kom smjeru ići, da imam jako puno mogućnosti i da možda ne mogu sagledat baš cijelu veličinu...mislim da ja nekad možda imam neku ideju ili plan, ali život ima svoj ritam i red, kako bi rekla, ne znam, mislim da je veći od mene, da ne mogu ja tu baš sve upravljati, ali imam osjećaj da mogu odabrati u okolnostima ili u onom što dođe kako ću ja. (s7pst) Mislim da je naš utjecaj na život ogroman jer ja mislim da mi utječemo, da smo mi krojači tog svog života...znači, je da su se neke stvari možda posložile, je da možda	Na život se može više utjecati Odlučujemo i biramo u životu Ne treba čekati, nego treba sudjelovati u životu	Utjecaj pojedinca na život Univerzalne životne vrijednosti	

nismo mogli na sve utjecati ali sasvim sigurno smo mi ti koji smo promišljali kakve poteze neko vuče da bi se desilo tako što se desilo...tako da mislim da ne treba skršeno sjedit i čekat da se stvari jednostavno dogode, nego da mi moramo sudjelovati. (s8psr)			
Na neke stvari stvarno ne možemo utjecati, to je ok, tu onda ni ne treba (smijeh) se truditi ,ali ovo kako će tvoj život izgledat, s kim ćeš ti imat odnose, kakvog ćeš raspoloženja biti... jako možemo utjecati i mislim da ja utječem na svoj život.(s1pst)	Utječemo na to kako nam život izgleda, s kim imamo odnose i kako smo raspoloženi		
Postoji nešto što kao nas...koliko god mi mislili da d d postoji nešto što možemo ovaj...da ustvari smo generalno ostali determinirani od samog početka i da ustvari bazično puno ne možemo mijenjat. Da, možemo mijenjat u tom nekom okviru ali izvan tog okvira,ne možemo. (s7pst) Ljudi mogu utjecati na svoj život sto posto putem datih okvira. (s3psr) 50 posto utječem ja, 50 posto život sam. (s5pst i psr) ...iskreno mi se čini da sam spoznala da imam puno manje kontrole nego što sam mislila da imam... (s10psr) Znači nitko nema apsolutnu kontrolu ...ne mogu utjecat... mogu jednim dijelom ali...u ovom apsolutnom dijelu...znači, niti mogu utjecat na to kad ću bit bolestan,...koliko ću živjet i kad ću umrijet...to sigurno nije u mojoj moći...(s11psr)	Djelomični utjecaj na život		Složenost života
Pa prvo, ja sam mogla davati život djeci...a ima i drugih načina darovati život i održavati kroz... brigu o ljudima ...tako se život održava, po mom mišljenju. Kroz brigu.(s12pst i psr)	Darovati život, brinuti o ljudima		
Čak i kad je ono depresivan i kad je loš i kad smo fucked up ono...i dalje je život vrijedan. (s2pst)	Život je vrijedan		
...zaista strastveno vjerujem u to da, ako čovjek čini dobro , da mu se nekako to dobro vraća ...(s10psr)	Dobro se dobrim vraća		
Vrijednosti su srž svega i to se reflektira na sve odabire. (s3psr) Ne čini drugome ono što ne želiš da drugi učini tebi. (s4psr)	Vrijednosti utječu na odabire	Univerzalne životne vrijednosti	Složenost života
Zapravo vjerujem da ljudi mogu se mijenjati , da se sve može promijeniti i da ljubavlju možemo daleko stići. (s7pst)	Ljudi se mogu mijenjati Ljubavlju možemo daleko stići		

Ljubav, poštovanje, uvažavanje, one neke, ja bi rekla možda čak i univerzalne ljudske vrijednosti da zaista s njima možemo daleko stići. (s7pst)	Ljubav, poštovanje i uvažavanje kao vrijednosti		
Strastveno vjerujem u pravdu , da će doć kad-tad, da će se dogodit.(s10psr)	Vjera u pravdu		

PRILOG 9. POKAZIVANJE SVJETONAZORA – Tablice s izjavama, kodovima, pojmovima i kategorijama

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
...izražavam dakle pokazujem svoj odnos prema njima (supervizantima-dopuna istraživačice), to moje ophođenje prema njima ...(s9psr)	Ophođenje prema supervizantima	Poštovanje	Dijaloška perspektiva
..to je žena (najznačajniji supervizor – dopuna istraživačice) koju jako cijenim kao osobu , koja ima slične neke svjetonazore sa mnom... ..jako je cijenim. (s8psr)	Poštivanje supervizora kao osobe		
...u načinu na koji podržavam člana grupe , u načinu na koji ga poštujem ...(s9psr) ...poštivati svaku osobu, poštivati njezinu različitost , otvorenost prema drugima, tolerancija...(s11psr)	Podržavanje i poštivanje članova grupe Poštivanje različitosti		
Pa znaš što, prije sam možda bio bolji u superviziji, pa sad...možda sam se više trudio pa sam dobivao bolje feedback-ove , sad se manje trudim pa...(smijeh). (s2pst)	Supervizori za veći trud dobiju bolji „feedback“	Povratna informacija	
...ja sam vjerovala da je to njena manipulacija ali sam ju konfrontirala s tim... tu sam evo jasno sam rekla neke svoje stavove...(s13pst i psr)	Konfrontiranje		
(Kolege znaju moja promišljanja – dopuna istraživačice) po dijeljenju iskustava i komentarima . (s3psr) Pa oni se vjerojatno vide iz mog stava možda prema nekim stvarima ako baš nešto moram reći vezano uz neku problematiku ...(s11psr) ...po njihovim komentarima ...Pa komentiraju na načine kako si...kako si...lijepo razgovarala sa ovim mladićem koji je imao...koji je osoba sa intelektualnim teškoćama...kako si utješila mamu, gle kako je osoba otišla ohrabrena, gle kako te lijepo pozdravila žena, zahvalila ti se...(s9psr)	Komentari		
A čini mi se da me (supervizanti – dopuna istraživačice) poznaju zato što imam taj neki povratni feedback , kažu mi da im je bilo super na superviziji.(s8psr)	„Feedback“ govori o tome koliko nas supervizanti poznaju		
Gle, sigurno ga (svjetonazor – dopuna istraživačice) pokazujem . (s1pst) Definitivno treba pokazivati sebe, ali na jedan indirektan, diskretan i nenametljiv način. Ne možemo se ne pokazati. Pokazujemo se u svakom slučaju . (s5pst i psr)	Svjetonazor se sigurno pokazuje i vidi	Implicitno pokazivanje svjetonazora	

(moji supervizanti – dopuna istraživačice) sigurno vide neke svjetonazore ...da, da... sad klik, klik, klik, klik...(s6pst)		Implicitno pokazivanje svjetonazora	Dijaloška perspektiva
Mislim da sam pokazala zapravo sve (dimenzije svjetonazora u superviziji – dopuna istraživačice). (s3psr)	Pokazuju se sve dimenzije svjetonazora		
Puno manje (pokazujem svjetonazor u superviziji – dopuna istraživačice) nego u procesu psihoterapije ...(smijeh). (s5pst i psr)	Svjetonazor se više pokazuje u psihoterapiji		
Kad kažem pokazivati (svjetonazor – dopuna istraživačice) mislim na neverbalnu komponentu...Znači stav, položaj tijela, kontakt očima, zračenje . (s5pst i psr)	Neverbalno pokazivanje stavom, položajem tijela, kontaktom očima, zračenjem		
Ne namećem svoje stavove nikad. (s6pst)	Ne nametanje stavova		
To je nemoguće da ne pokazujemo , ...nego mi u nekom trenutku ipak pokazujemo...ona fizička naša prisutnost, i naše oči, ...ne možemo biti toliki glumci, znači mi moramo bit to kaj jesmo, ne možemo pobjeći od sebe...(s11psr)	Nemoguće da ne pokazujemo		
To je ono što se vidi znači ...moj...nekakav životni stav ...gdje ja imam ...puno nekakve energije , gdje sam ja ono prema životu otvorena, optimistična i ... gdje fizički sam prisutna u tom prostoru, gdje to tako pokazuje...to je ono što se može vidjeti, gdje se volim našaliti , gdje sam znatiželjna ...(s13pst i psr)	Životni stav, energija, otvorenost, optimizam, šala, znatiželja		
...ne mislim da supervizor treba biti ono zatvorena kutija... nije...robot... ja sam ekspresivna , kod mene se vidi, ali ja ne nudim eksplicitno ništa...(s13pst i psr)	Ekspresivnost		
Ja ih eksplicite ne navodim možda nužno, ali mislim da način na koji postojim i komuniciram , mislim da možda je vidljivo (svjetonazor – dopuna istraživačice) (s7pst)	Svjetonazor je vidljiv kroz način postojanja i komunikacije		
Znači, naravno da nećeš na prvom susretu ići s nečim osobnim, ali da ćeš poslije, kad se kao supervizor zbližiš sa grupom naravno da ćeš negdje i spomenut i da imaš djecu i znaš ono...mislim da taj dio negdje i te osobnosti u svakom slučaju izade van . (s8psr)	Osobnost u svakom slučaju izade van		

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
...(svjetonazor se vidi kroz – dopuna istraživačice) prihvaćanje različitosti ...Dakle, sa onim što oni dolaze, pažljivim slušanjem i parafraziranjem onoga što su oni rekli i razumijevanjem za njihove stavove. (s4psr)	Prihvaćanje različitosti Pažljivo slušanje Parafraziranje rečenoga	Djelotvorno slušanje i govorenje	Dijaloška perspektiva
...ali kao supervizor sam tu osoba...koju oni negdje osjete odnosno oni su izoštrjeni, vide, čuju, osjete . (s1pst)	Supervizanti vide, čuju i osjete		
Dakle, recimo ako sam ja supervizant u supervizijskoj grupi, tu ja nešto iščitavam , a onda ta osoba (supervizor -dopuna istraživačice) može u kontekstu te supervizije ili izvan toga i imat neke izjave ...i onda eksplicitno... eksplicitno izrazi određene stavove, uvjerenje ...(s3psr) Pa s ovim tjelesnim malo ih možda gnjavim da trebaju vježbati , moraju vježbat svoj tjelesni dio, da moraju pazit na svoje tijelo i da rade vježbe snage. To jako utječe na transformaciju. (s6pst)	Supervizant iščitava Supervizor eksplicitno izjavljuje stavove i uvjerenja i što supervizanti trebaju		
Ona (supervizor – dopuna istraživačice) je bila izuzetno dobar slušač. Jako dobro je parafrazirala, postavljala je pitanja koja traže više kognitivne razine razumijevanja samoga sebe i odnosa s drugima i onog konteksta „što ako“.. Dakle, razumijevanje samog problema, jasnoću definiranja problema ...(s4psr)	Postavljanje pitanja više kognitivne razine Razumijevanje i jasno definiranje problema		
Ne treba supervizor biti taj koji će dominirati sa svojom pričom , nego treba pažljivo slušati supervizanta, mislim da je to jako bitno. (s4psr)	Supervizor ne treba dominirati svojom pričom		
Osnovna premisa mog rada je da ostali ljudi prihvate to da je život težak, recimo i da tu negdje sigurno sam odreagirao ono ustvari „Ajd', moraš prihvatit da nije lako, da je teško .“ Sigurno u tom kontekstu jesam. (s6psr)	„Moraš prihvatiti da je teško“		
Mislim da nije na nama da ljudima govorimo o tome što je...ali možemo reći šta mi osjećamo i mislimo , to je pošteno od nas. (s7pst) ...nakon ciklusa imaju onako jednu dobru, dobru cjelovitu sliku o meni kao osobi jer vide što mislim, izražavam što mislim, što osjećam ...(s9psr)	Izražavanje misli i osjećaja		
Znači, naravno da nećeš na prvom susretu ići s nečim osobnim, ali da ćeš poslije, kad se kao supervizor zbližiš sa grupom naravno da ćeš negdje i spomenut i da imaš djecu i znaš ono...mislim da taj dio negdje i te osobnosti u svakom slučaju izađe van. (s8psr)	Supervizor spominje osobne dijelove		

... verbalno se vidi , da... čuje se ...(s10psr)	Verbalno se vidi i čuje se	Djelotvorno slušanje i govorenje	Dijaloška perspektiva
... sadržaj koji ja iznosim , koji govorim...(s9pst)	Iznošenje sadržaja		
Pokazujem...ja bih rekla da netko će više vidjeti...i više me doživjeti onakvu kakva ja jesam, a netko tko je više možda usmjeren na sebe ili ...nije toliko uključen ili nisam ga toliko dotaknula... neće . (s13pst i psr)	Onaj tko je usmjeren na sebe, ne vidi		
...naravno da ću se tu negdje provući kroz neke odgovore , kroz neka pitanja da će se vjerojatno i moj osobni stav kroz to provući...(s8psr)	Supervizor pokazuje svjetonazor kroz pitanja i odgovore		
Međutim, ako ja ne kažem verbalno (svoj svjetonazor – dopuna istraživačice)...(ja to pokažem- dopuna istraživačice)...a kako ću pokazati? Kroz razumijevanje, suosjećanje, prisutnost, prihvaćanje, bivanje ...(s5pst i psr)	Razumijevanje, suosjećanje, prisutnost, prihvaćanje, bivanje	Zainteresiranost za drugoga	
Ljubav daleko nas može dovesti ili ove neke vrijednosti, mislim da se i to možda vidi na način na koji pričam o ljudima ili o tome šta se događa u supervizijskom procesu na način da pokušavam ne suditi, ne dovoditi stvari na način ovo je loše ili ovo je dobro, nego ajmo probat razumjet ...tako da mislim da se vidi. (s7pst)	Način na koji se priča s ljudima Probat razumjeti		
(Supervizorica- dopuna istraživačice)...znala je nekako svakome posvetiti vrijeme. Svakoga čuti ...(s14psr)	Svakome posvetiti vrijeme Svakoga čuti		
Ona (supervizor – dopuna istraživačice) je bila izuzetno dobar slušač..jako dobro je parafrazirala, postavljala je pitanja koja traže više kognitivne razine razumijevanja samoga sebe i odnosa s drugima i onog konteksta „što ako“.. Dakle, razumijevanje samog problema, jasnoću definiranja problema...(s4psr)	Postavljanje pitanja koja traže višu razinu razumijevanja sebe i drugih		
Mislim da bi rekli da držim do odnosa, mislim da bi rekli da živim to da su ljudi ok . (s1pst)	Ljudi su ok		
...mislim da može iščitati po tome što ja u superviziji uvijek ljude pozivam budu otvoreni , da koliko daju toliko mogu očekivati da će dobiti,...pozivam ih ono...da kažu bez zadrške ...(s14psr)	Pozivanje na otvorenost Kazati bez zadrške		

... iznosili tamo svoje strahove bez straha da će te neko odbacit , znači tu smo stvarno mogli biti jako, jako iskreni...to je grupa za koju znaš da si prihvaćen...(s8psr)	Iznošenje bez straha od odbacivanja u grupi	Zainteresiranost za drugoga	Dijaloška perspektiva
.....onda na kraju nekako sam mogla vidjeti koliko ustvari imamo sličnosti... Otvorenost...pažljivost..... ta zainteresiranost (supervizora-dopuna istraživačice) za drugoga...izdržavanje kad je teško, usmjerenost na dobro (s5pst i psr)	Otvorenost za drugoga Pažljivost Zainteresiranost za drugoga		
... sloboda, odgovornost, ja/ti, jednakost u odnosu... (s2pst)	Sloboda, odgovornost, Ja/ti, jednakost u odnosu		

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
Znači, ona (supervizorica – dopuna istraživačice) je svoj svjetonazor izražavala kroz pokret, kroz odjeću, kroz nakit, kroz te...znači, fizičke „statemente“ , „ja sam takva“... (s5pst i psr)	Fizičke karakteristike	Usmjerenost	Fenomenološka perspektiva
Pokazujem (svoj svjetonazor) kroz ovu fizičku dimenziju, znači sa svojim stavom, držanjem, pogledom, kontaktom (s5pst i psr)	Stav, držanje, pogled, kontakt		
...ono što sam ja dobila (od svog supervizora- dopuna istraživačice), je jedna njezina vedrina i veselost, izuzetna koncentracija i to što je meni stvarno tada u tom trenutku trebalo, to je učenje o tome kako... kako doći do jasnoće, doći do toga da nam bude jasno. (s5pst i psr)	Koncentracija supervizora		
...onda na kraju nekako sam mogla vidjeti koliko ustvari (moja supervizorica i ja – dopuna istraživačice) imamo sličnosti... što mi je bilo baš važno...da sam se mogla identificirati s njom... Otvorenost...pažljivost..... (s5pst i psr)	Otvorenost i pažljivost		
...i pridati važnost sitnicama ...(s14psr)	Sitnice	Suzdržanost	
...onda na kraju nekako sam mogla vidjeti koliko ustvari imamo sličnosti... što mi je bilo baš važno...da sam se mogla identificirati s njom... Otvorenost...pažljivost..... ta zainteresiranost (supervizora-dopuna	Zainteresiranost za drugoga Izdržavanje kad je teško		

istraživačice) za drugoga...izdržavanje kad je teško, usmjerenost na dobro (s5pst i psr)	Usmjerenost na dobro	Suzdržanost	Fenomenološka perspektiva
...mislim da se i to možda vidi na način na koji pričam o ljudima ili o tome šta se događa u supervizijskom procesu na način da pokušavam ne suditi , ne dovoditi stvari na način ovo je loše ili ovo je dobro, nego ajmo probat razumjet...tako da mislim da se vidi. (s7pst)	Pokušavanje neosuđivanja		
...to mi je početno ta...jedna pozicija neznanja ...inače kad radim superviziju mislim važan mi je koncept mudrosti grupe. Jer oni tamo isto svašta nešto znaju...(s12pst i psr)	Pozicija neznanja		
Na jednoj razini se treba suzdržat od pokazivanja da dobiju prostor za sebe...a onda se ja malo maknem. A onda s druge strane nemoguće se maknut, ako sam ja živo biće, ako se ja bavim odnosom...Tako da mislim da je nemoguće ne pokazat (svjetonazor- dopuna istraživačice) jel, tko želi vidjeti. (s2pst)	Treba se suzdržati od pokazivanja		
Mi imamo odnos, ja imam odnos sa svojim supervizantima i ja ne moram izrijeком opisivati svoj svjetonazor ali taj odnos je sigurno u skladu sa ovim što ja smatram kakvi odnosi trebaju biti. (s3psr)	Svjetonazor se ne mora izrijeком opisivati, ali je odnos u skladu s njim		
Ovako, ja nikad izrijeком ne kažem da sam ateist, zato što sam naučila da se takve stvari ne iznose...da baš ne trebam ih ono...nekome nataknuti ravno ispred njega. ...kada bi došlo do priče o religiji, ne znam kako bi oni gledali...neki od njih ako su na primjer ne znam...katolici...pripadnici neke vjere...evo tu, taj dio mi se čini malo... škakljiv .(s10psr)	Ne reći izrijeком ono što je škakljivo		
Nastojim biti što diskretnija u tome pokazivanju (svjetonazora-dopuna istraživačice) i možda više nekako, sa nekim svojim svjetonazorom, možda nešto zaokružiti. ...(s5pst i psr)	Nastojati diskretno pokazivati svjetonazor		
Neću možda reći što ja mislim za sve ...(s15pst i psr)	Ne reći sve što se misli	Svjesnost o kontekstu i perspektivi	
Kad sam supervizor, ja sam osoba, nisam supervizor jer sam ja na superviziji. Tako da (supervizanti – dopuna istraživačice) jako dobro poznaju moj identitet supervizora a time mene kao osobu , ali me ne poznaju kao prijatelja . (s1pst)	Supervizora supervizanti poznaju kao osobu, ali ne kao prijatelja		

Uvijek je prvo istraživanje i onda na kraju ili ako me pitaju (supervizanti – dopuna istraživačice), onda kažem (što mislim – dopuna istraživačice)...ali, dal ću sama reć ili ne, to uvijek procjenjujem. (s5pst i psr)	Procjenjujemo nešto reći ili ne reći	Svjesnost o kontekstu i perspektivi	Fenomenološka perspektiva
Osnovna premisa mog rada je da ostali ljudi prihvate to da je život težak, recimo i da tu negdje sigurno sam odreagirao ono ustvari „Ajd', moraš prihvatit da nije lako, da je teško. “ Sigurno u tom kontekstu jesam. (s6psr)	Ostali ljudi moraju prihvatiti da je teško		
...mislim da je ok reć ljudima s kog mjesta mi idemo kad nešto govorimo u superviziji, kad predlažemo neku intervenciju ili neki način, možda nekad zaista ima smisla i reć s kog mjesta mi idemo i s kog mjesta to preporučamo.(s7pst)	Nekad kad preporučamo intervenciju, u redu je reći s kojeg mjesta to dolazi		
Znači, naravno da nećeš na prvom susretu ići s nečim osobnim, ali da ćeš poslije, kad se kao supervizor zbližiš sa grupom naravno da ćeš negdje i spomenut i da imaš djecu i znaš ono...mislim da taj dio negdje i te osobnosti u svakom slučaju izađe van. (s8psr)	Spominješ osobno kad se zbližiš s grupom		
(Procjenjujem – dopuna istraživačice) da ne interveniram u njihov svjetonazor jer će možda biti drugačiji od moga. (s5pst i psr)	Ne intervenira se u svjetonazor supervizanta		
...više na intervizijama i na metasupervizijama ...pokazujem nego kad sam ja supervizor. (s13pst i psr)	Na interviziji i metasuperviziji se više pokazuje svjetonazor nego u ulozi supervizora		
Ali u superviziji mi, čini mi se da sam naravno malo slobodnija u superviziji...nego u psihoterapiji ...(s12pst i psr)	Slobodniji smo u superviziji nego u psihoterapiji		

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
U superviziji mi radimo supervizant i ja radimo nešto što je za boljitak klijenta i vodimo računa o zaštiti klijenta i različite faze supervizanti prolaze od toga da ne znaju, do toga...na početku kako počinju raditi do nekih transfera i kontratransfera i to...i mislim da ću podijeliti to ako je to nešto zaista važno za taj naš rad...(s1pst)	Supervizanti prolaze različite faze i o tome se vodi računa	Strukturiranje procesa	Metodska perspektiva
Pa mislim da je J. (supervizor – dopuna istraživačice) to (svoj svjetonazor – dopuna istraživačice) lijepo pokazivala kroz svoje stavove, svoja uvjerenja i kroz svoj način komunikacije s nama. (s4psr)	Supervizor lijepo pokazuje svjetonazor kroz svoj način komunikacije		
...onda smo malo znate ono igrali uloge pa smo gledali učiteljicu pa ...kako je, pa ravnateljicu...(s15pst i psr)	Igranje uloga		
Uvijek je prvo istraživanje i onda na kraju ili ako me pitaju (supervizanti – dopuna istraživačice), onda kažem (što mislim – dopuna istraživačice)...ali, dal ću sama reć ili ne, to uvijek procjenjujem. (s5pst i psr)	Prvo se istražuje, onda se kaže		
Zanimljivo je recimo da moji supervizanti koji su baš ono redoviti, ne bih rekao da su vezani za mene ali znači dolaze mi redovito i žele ono ustvari učiti od mene. Imam osjećaj da dobrim dijelom, da je moguće, vidiš tek sad o tome razmišljam, da je moguće da ustvari od načina stila rada ... da ustvari sigurno vide neke svjetonazore ...da, da... sad klik, klik, klik, klik...(s6pst)	Svjetonazor se vidi kroz stil rada		
Znam da je ljudima potrebno vrijeme za osvještavanje, za promjenu ...i to im moram omogućiti onda bez toga da dijelim svoje prerano. (s5pst i psr)	Omogućiti vrijeme za osvještavanje i promjenu		
Kad pokažeš dobru namjeru ustvari, da se kod osobe aktiviraju neke stvari i ono baš da se ustvari, puno bolje i puno brže i kvalitetnije razvijaju ... bila je dostupna (supervizor – dopuna istraživačice)...znači nikad nije ona nametala ništa svoje ..(s6psr)	Dobronamjernost, dostupnost i ne nametanje svoga omogućuju razvoj supervizanta		
... pitanja na kraju krajeva koja postavljam... način na koji vodim cijeli proces , mislim da iz toga oni saznaju tko sam ja, vide kakva sam.(s9psr) Pa ja mislim da mi kroz superviziju...neminovno mi pokazujemo... pa nismo mi roboti znači...mi samim svojim pitanjem , samim svojim znači procesom koji mi vodimo, mi na neki način pokazujemo sebe. (s11psr)	Pitanja Način vođenja procesa		

...ovaj dio sa supervizantima obično se negdje spoji sa ovim dijelom posla koji obavljam i s mojim iskustvom u struci koje imam, pa onda to nekako uvijek povežemo...Znači, svoja ranija neka iskustva vezano za posao povežem sa tim o čemu supervizant govori... (s8psr)	Ranija profesionalna iskustva povezuju se sa supervizantovom temom	Strukturiranje procesa	Metodska perspektiva
Neke bi znali, neke ne bi (svjetonazor supervizora – dopuna istraživačice). Ja ne dijelim više nego što procijenim da je u tom trenutku potrebno za kvalitetu procesa . Neki (supervizanti- dopuna istraživačice) bi me možda više znali , neki bi me manje znali, ovisno od toga što smo i kako smo i koliko dugo smo radili . ovisno o odnosu . (s5pst i psr)	Procjena kvalitete procesa određuje koliko treba dijeliti Duljina rada i odnos određuju koliko nas supervizanti znaju		
Znači, naravno da nećeš na prvom susretu ići s nečim osobnim , ali da ćeš poslije , kad se kao supervizor zbližiš sa grupom naravno da ćeš negdje i spomenut i da imaš djecu i znaš ono...mislim da taj dio negdje i te osobnosti u svakom slučaju izađe van. (s8psr)	S osobnim ideš poslije, ne na prvom susretu		
... (Procjenjujem – dopuna istraživačice) ishod...Ima li to smisla za supervizanta...je li to neophodno , je li to njemu bitno, je li to neophodno ili možemo na neki drugi način doći do ishoda...(s10psr)	Procjena je li neophodno za supervizanta		
...ona je imala svog voditelja prakse, ima svoje nastavnike, u konačnici može to proraditi i na terapiji, svoje nezadovoljstvo...da li sam ja sad pozvana tu da s njom ulazim dvadeset minuta prije kraja...i nekako sam to preusmjerila. Jednostavno ... izbjegla sam to. (s10psr)	Izbjegavanje		
Kad sam supervizor, ja sam osoba, nisam supervizor jer sam ja na superviziji. Tako da (supervizanti – dopuna istraživačice) jako dobro poznaju moj identitet supervizora a time mene kao osobu, ali me ne poznaju kao prijatelja. (s1pst)	Supervizor nije samo supervizor, on je i osoba	Uloga supervizora	
Pa znaš što, prije sam možda bio bolji u superviziji , pa sad... možda sam se više trudio pa sam dobivao bolje feedback-ove, sad se manje trudim pa...(smijeh). (s2pst)	Supervizor je bolji ako se trudi		
Od kolega psihologa koji su u pomagačkim zanimanjima mislim da se ne razlikujem, od onih koji su izvan pomagačkih zanimanja od njih se razlikujem to su znanstvenici, ali ne svi znanstvenici, dio znanstvenika. Svrstavam se u te	Psiholozi u pomagačkim zanimanjima imaju humanističke vrijednosti		

humanističke vrijednosti. Nekako mi se čini da oni (znanstvenici – dopuna istraživačice) imaju više tu jednu individualističku perspektivu. (s3psr)	Znanstvenici imaju individualističku perpektivu.	Uloga supervizora	Metodska perspektiva
Evo, kroz stručnu literaturu ili nekako pokušati navesti ljude da dođu do svojih zaključaka, evo tu mislim da sam drugačija. Znači taj dio mi je važan, taj edukativni dio. (s4psr)	Edukacija		
Ako neka prilika zahtjeva, ok je pokazati (osobnu dimenziju svjetonazora – dopuna istraživačice) ali da ne bude ona nekako dominantna da ne bi utjecala na supervizijski proces samoga supervizanta. (s5pst i psr)	Pokazati svjetonazor tako da ne utječe na supervizijski proces		
Definitivno treba pokazivati sebe, ali na jedan indirektan, diskretan i nenametljiv način. (s5pst i psr)	Indirektnost, diskrecija i nenametljivost		
Kad si supervizor mislim da je bitno da si autentičan , da radiš onako kako misliš da treba radit, tu nema šablone ...ti se možeš nekad nekako pripremiti ali u principu ti radiš onako kako misliš da bi trebalo raditi i u principu onako kako misliš da će ljudima biti svrhovito. (s8psr)	Autentičan supervizor nema šablonu i radi u svrhu korisnika		
...moraš vidjet koju mi (supervizori – dopuna istraživačice) ulogu imamo, opet je o ulogama i odgovornosti, na dobrobit tih ljudi... supervizanata. (s12pst i spr)	Uloga i odgovornost supervizora na dobrobit supervizanata		

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
A stvar je u tome da je ona (supervizorica – dopuna istraživačice) bila vrlo ugodna i prema meni je bila vrlo ugodna i čak imam osjećaj da na neki način me i simpatizirala , ne mogu reć više od drugih, ali imam osjećaj da je imala dobru namjeru prema meni i onda ustvari sam shvatio da tu je i ona imala dobru namjeru i ustvari pokazivala to, ustvari ja sam brže rastao...i tu baš kužim koliko je taj odnos ljudski bitan u smislu...kad pokažeš dobru namjeru ustvari, da se kod osobe aktiviraju neke stvari i ono baš da se ustvari, puno bolje i puno brže i kvalitetnije razvijaju tako. (s6pst) ...dobra namjera je ljubav. (s6pst)	Ugodno ponašanje, simpatiziranje i dobronamjernost Dobronamjernost je ljubav	Dobronamjernost	Relacijska perspektiva
...izdržavanje (supervizora – dopuna istraživačice) kad je teško, usmjerenost na dobro... (s5pst i psr)	Izdržavanje kad je teško Usmjerenost na dobro		
...u načinu na koji vodim proces u kojem ću jako paziti da ne štetim osobi nego da radim za njezino dobro... (s9psr)	Raditi za nečije dobro		
Poštujemo se , poštujemo tu jednu granicu u tom smislu i taj odnos opstaje...I neka suptilnost razumijevanja tih granica... nećemo preći preko tuđih granica. (s2pst)	Poštovanje, razumijevanje i neprelaženje granica	Granice u odnosu	
...u načinu da ću poštivat slobodnu volju i granice svake osobe koja je u grupi i da ću provjeravat njezine granice...(s9psr)	Poštivanje i provjeravanje granica		
...i tu sam vrlo jasno i odrješito rekla da takvo nešto ne dolazi u obzir , da ona mora zauzeti stav za sebe, da to mora jasno izreći, da nikakvi muško-ženski odnosi između nje studentice i korisnika ne dolaze u obzir...da ga mora zaustaviti, da mora naprosto njemu postaviti granicu...dakle, to je bilo vrlo otvoreno rečeno...(s9psr)	Jasno i odrješito reći da nešto ne dolazi u obzir		
...mislim da neke stvari nisu niti za dijelit , da se nekome kažu i radi se o intimnoj sferi...(s1 lpsr)	Neke stvari nisu za dijeljenje		
Pa tada možda nisam još ni znala dok mi je bila supervizor, možda nisam znala toliko o njoj pojedinosti kao šta sad znam nakon deset godina druženja s njom, tad sam je izabrala (svog supervizora – dopuna istraživačice) možda i po nekoj intuiciji. (s8psr)	Biranje supervizora po intuiciji	Intuicija	

Meni to ide nekako spontano da ja intuitivno osjetim mjeru , a sad kad me pitaš gotovo da ne znam odgovor, meni to ide intuitivno, ja osjetim koliko bi bilo sa mjerom pokazati...(s10psr)	Intuitivno osjetiti mjeru	Intuicija	Relacijska perspektiva
Imam najznačajniju supervizoricu s kojom sam išla u ispite, ona nije iz Hrvatske pa je zanimljivo i to...ali smo bliske kulturološki , nismo predaleko...ali imam dojam da imamo sličan svjetonazor a to je ta transparentnost i da su ljudi ok...Ja osjećam da ona to živi...ali nju baš doživljavam kao osobu od integriteta. (s1pst) On (supervizor-dopuna istraživačice) je vrlo sličan meni, mojem svjetonazoru ...evo...zapravo...kako se ljudi povezuju, to je ta priča.(s10psr)	Kulturološka bliskost i sličan svjetonazor	Povezivanje i bliskost	
(Moj supervizor misli – dopuna istraživačice) na prvom mjestu (su – dopuna istraživačice) odnosi...i povezanost ...(A supervizor je to pokazao kroz – dopuna istraživačice) prihvatanje, interes za drugoga ...kroz superviziju. (s3psr)	Odnosi i povezanost su na prvom mjestu i to se pokazuje kroz prihvatanje i interes za drugog		
Sve ovo o čemu smo pričali (svjetonazor – dopuna istraživačice) se zapravo tu vidi, reflektira ,... To se pokazuje kroz...odnos . (s3psr)	Svjetonazor se vidi i reflektira kroz odnos		
Dobila sam podršku i razumijevanje od njih (od kolega na interviziji – dopuna istraživačice), dijeljenje na toj interviziji...mislim da je to nešto što je važno. (s4psr)	Dijeljenjem se dobiva podrška i razumijevanje		
Znaju neke moje... preference, stavove , ...ne svi, ali ovi (kolege supervizori – dopuna istraživačice) koji su mi bliži (s6pst)	Bliži kolege znaju neke naše stavove		
Nisu svi (supervizanti – dopuna istraživačice) nego nekoliko njih koji mi redovito dolaze , koji stalno traže termine kao da im treba i ustvari baš to...treba im odnos . (s6pst)	Redoviti supervizanti trebaju odnos		

Znači, naravno da nećeš na prvom susretu ići s nečim osobnim, ali da ćeš poslije, kad se kao supervizor zbližiš sa grupom naravno da ćeš negdje i spomenuti i da imaš djecu i znaš ono...mislim da taj dio negdje i te osobnosti u svakom slučaju izađe van. (s8psr) Mislim da se ja povežem na kraju nekako da nisam distancirana s ljudima, znaš ono...Ja ono, idemo na nekak' prirodno...tu sam vama (supervizantima – dopuna istraživačice) na raspolaganju takva kakva jesam..(s8psr)	Supervizor se zbližava i povezuje s grupom	Povezivanje i bliskost	Relacijska perspektiva
Odnosi su za mene značajni i onda to šta mi u superviziji kroz te nekakve susrete opet razvijemo, te neke odnose, jer to je na kraju neki odnos, znači ako ti imaš deset susreta to je onda nemoguće da se taj neki odnos ne razvije i to je ono nešto što poslije ostaje. Imala sam stvarno puno grupa, ta kohezija nas čini mi se veže. (s8psr)	Kroz supervizijske susrete razvijamo odnose		
Ja ti imam jednu prekrasnu intervizijsku grupu, to je grupa koja traje sad već dvanaest godina...to je grupa iskusnih supervizora tako da ja mislim da se mi međusobno zaista poznamo u dušu. (A to prepoznajem- dopuna istraživačice) po načinu kako se ophode prema meni i ja prema njima naravno, zbog toga što smo se međusobno supervizirali svih ovih godina, iznosili svoje stavove. (s8psr)	Grupe koje se dugo sastaju, poznaju se međusobno u dušu		
...sve ove opcije od toga kako se ja postavljam ono u prostoru i da ću se maknuti i da ću nekada nekoga ono možda...dotaknut, staviti ruku, glavu...(s13pst i psr)	Dodir, stavljanje ruke		
...dakle u mom govoru i mom odnosu, u odnosu s ljudima, dakle onom nevidljivom, onom kako oni osjete da ih ja doživljavam i koliko se trudim oko njih i koliko mi je stalo i koliko ih nježno hoću provesti kroz jedan postupak koji ponekad u superviziji može bit bolan...(s9psr)	Trud, nježnost		

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
(Moj supervizor misli – dopuna istraživačice) na prvom mjestu (su – dopuna istraživačice) odnosi...i povezanost...(A supervizor je to pokazao kroz – dopuna istraživačice) prihvaćanje, interes za drugoga ...kroz superviziju. (s3psr)	Prihvaćanje i interes za drugoga	Prihvaćanje	Relacijska perspektiva
(Moji supervizanti bi vam rekli da ja mislim – dopuna istraživačice)... prihvaćanje je ključno (s6pst)	Prihvaćanje je ključno		
..iznosili tamo (u svojoj intervizijskoj grupi – dopuna istraživačice) svoje strahove bez straha da će te neko odbacit , znači tu smo stvarno mogli biti jako, jako iskreni i ...to je grupa za koju znaš da si prihvaćen , ...u toj intervizijskoj grupi.(s8psr)	Iznošenje strahova bez straha od odbacivanja Osjećaj prihvaćenosti u grupi		
...i da gledam što imamo zajedno, da idemo za tim i da vidimo možemo li jedan drugog prihvatit i ostvarit dijalog...(s12pst i psr)	Jedan drugoga prihvatiti	Prisutnost	
To (svjetonazor – dopuna istraživačice) se pokazuje kroz...prvo, ja nastupam tu fizički. Prostorno je to tu, dakle nešto se tu fizički događa. Imamo taj naš odnos koji onda spada pod tu društvenu dimenziju... (s3psr)	Fizička prisutnost u prostoru		
I to je (supervizorica- dopuna istraživačice) sve nekako pokazivala kroz to što je bila i i...naravno ono što smo radili, što smo dijelili međusobno...(s5pst i psr) Međutim, ako ja ne kažem verbalno (svoj svjetonazor – dopuna istraživačice)...(ja to pokažem- dopuna istraživačice)...a kako ću pokazati? Kroz razumijevanje, suosjećanje, prisutnost, prihvaćanje, bivanje ...(s5pst i psr)	Bivanje		
Ja ih eksplicite ne navodim možda nužno, ali mislim da način na koji postojim i komuniciram , mislim da možda je vidljivo (svjetonazor – dopuna istraživačice) (s7pst)	Način postojanja i komuniciranja		

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Komentari
Pa...vide da osjete...te...percipiraju te...u odnosu si sa njima... ponekad se self close-aš u nekom chit chatu...znaš ono...to je neki relacijski odnos. U superviziji si zapravo si ti osoba...mislim...ponekad te pitaju nešto onak... (s1pst)	Ponekad se samootkrivamo	Samootkrivanje	Relacijska perspektiva
Možemo reći šta mi osjećamo i mislimo, to je pošteno od nas ...u tom smislu da budemo iskreni....(s7pst) ...to sam stvarno rekla (supervizantici – dopuna istraživačice)onako kako ja osjećam i mislim.. (s7pst)	Pošteno je podijeliti osjećaje i misli Reći ono što osjećaš i misliš		
...i ja sam sa to supervizanticom podijelila da sam i ja ateista i da razumijem da ono, to nije nešto što je njoj blisko i tako dalje.....i mislim da je to bio jedan baš dobar taj self disclosure...u takvim situacijama ću podijelit...(s1pst)	Dijeljenje religijskog uvjerenja		
...ako je kontekst takav da postoji pitanje, da postoji dvojba, da se traži odgovor i da ljudi žele čuti moj osobni stav , ja ću ga iznijeti ...dakle, to naročito vrijedi recimo za studente...oni žele čuti, oni žele dobiti odgovor jer ga ne mogu sami dokučiti...(s9psr)	Iznošenje osobnog stava		
(Supervizor – dopuna istraživačice)...pokazao je svoju obiteljsku prošlost, porijeklo , pokazao je... Identitet ... i nešto smo vidjeli, prepoznali, čuli i o njegovim osobnim iskustvima u vezama , odnosima bliskim...O tome ima li djece svoje, nema li...(s12pst i psr)	Pokazivanje obiteljske prošlosti, porijekla, identiteta, osobnog iskustva u vezama		
(Supervizorica-dopuna istraživačice) je isto sve nekako pokazivala kroz to što je bila i ...naravno ono što smo radili, što smo dijelili međusobno . (s5pst i psr)	Međusobno dijeljenje	Dijeljenje iskustava	
...ja se uopće ne trudim ništa od toga sakriti. ...dapače, mislim da ja odmah nekako kažem ...u grupi...kako ja na to gledam i ne vidim uopće ovaj ... problem oko toga da niti da me grupa upozna , da me doživi autentičnom kakva jesam...Ja zapravo... ponudim svoj svjetonazor kao neki model , kao neko rješenje, model u biti, pa onda ovaj da vidimo jel to osobi prihvatljivo, ako nije prihvatljivo zašto, u kojem dijelu, šta je, šta je sporno...(s14psr)	Ne vidim problem da me grupa upozna Nudim svoj svjetonazor kao model		

Kolege znaju moja promišljanja – dopuna istraživačice) po dijeljenju iskustava i komentarima. (s3psr)	Dijeljenje iskustava i komentari	Dijeljenje iskustava	Relacijska perspektiva
...i onda na kraju nekako s tim ljudima koji su mi u superviziji, prvo oni me strašno bogate i to je jedan uzajaman odnos , i onda mi nekako dođu i te neke druge teme na...na red. Možda ne u samoj superviziji, možda u onim pauzama, možda nakon supervizije , mislim da da. Tu negdje dode i do nekih tema koje nisu nužno bile na superviziji.(s8psr)	Uzajamni odnos obogaćuje Neke teme dođu u pauzama ili nakon supervizije		
U mentorskoj superviziji dala sam im (supervizor supervizantima – dopuna istraživačice) svojim primjerima kako sam ja u nekim tim situacijama možda to rješavala, pokušala sam možda olakšati ili da oni vide dal je to za njih prihvatljivo ili nije prihvatljivo. Podijelila sam ih (svoje primjere – dopuna istraživačice), mislim da im je to bilo korisno . (s8psr)	Dijeljenje vlastitih primjera olakšava i korisno je		
Kolege znaju (svjetonazor supervizora – dopuna istraživačice), imamo intervizije. Sad mi prvo pada na pamet kroz našu međusobnu komunikaciju često puta i dijelimo ovakve svjetonazore...na intervizijama... (s1pst)	Svjetonazor se dijeli na intervizijama		
Pa mislim da me (supervizanti – dopuna istraživačice) dosta upoznaju. Često znam podijeliti svoje primjere i iz osobnog života i iz profesionalnog s njima . (s4psr)	Dijeljenje primjera iz osobnog i profesionalnog života		
...ja rado ljudima nekad nešto ispričam , neku dobru odluku, neku lošiju odluku ...(s12pst i psr)	Rado ispričam dobru i lošu odluku		

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
Stvar je načina na koji dijelimo. Stvar je da ja stvorim takav odnos s tobom u kojem ja mogu staviti svoju stvar na stol i da to tebe ne ugrožava , a to nije uvijek moguće u superviziji. Recimo kad su mlađi supervizanti nije uvijek moguće, kad je više razvijen odnos, onda ima više prostora za to...da se razlikujemo. (s2pst)	Stvoriti odnos koji ne ugrožava	Siguran prostor	Relacijska perspektiva
Supervizantima ja pokušavam dati osjećaj poštovanja i slobode ...u smislu da otvorim prostor u kojemu...što je supervizija? Supervizija je da on meni počne pričati o najstanovitijim područjima njegove terapije...I onda ako ja otvorim prostor i kažem da ne sudim, e to je dobra riječ, ako ja njemu ne sudim , onda će bit veće povjerenje u procesu . (s2pst)	Davanje osjećaja poštovanja i slobode otvara prostor Neosuđivanje povećava povjerenje u proces		
Znači, ona (supervizorica – dopuna istraživačice) je imala svoj stil, ako što smo svi onda kasnije razvili svoj, koji je nekako bio vrlo dosljedan ... što je i meni onda davalo jednu sigurnost . Sigurnost u smislu biti tamo, u tom odnosu, pustiti da me vodi, vjerovati . (s5psr i pst)	Dosljednost daje sigurnost bivanja, prepuštanja i vjerovanja u odnos		
...vide da je to slobodan prostor, siguran prostor u kojem moгу reći i ono najteže .(s14psr)	Mogu reći ono najteže		
Jedna supervizorica više nije ni živa koju sam isto izabrala i kod koje sam se ja ugodno osjećala , ona je isto gestalt kao i ti, ali da, jesam. Zato što sam osjetila da će mi tu biti onako...gdje sam ja u svojoj koži ležerna, gdje ja se ugodno osjećam. (s8psr)	Ugodno se osjećati sa supervizorom	Transfer i kontratransfer	
..kao supervizor sam tu osoba...koju oni negdje osjete odnosno oni su izoštreni, vide, čuju osjete (s1pst)	Supervizanti osjete supervizora		
Prva supervizorica mi je bila zbunjujuća , nije mi bio potpuno jasan njen svjetonazor, odnosno čak i je ali je bio možda malo drugačiji od moga. Bilo je više te moći , pozicije moći...ne, ja sam ok, ti si ok, nego ja sam ok, ja sam učitelj, a ti si mala. (s1pst)	Pozicija moći zbunjuje		
U superviziji mi radimo supervizant i ja radimo nešto što je za boljitak klijenta i vodimo računa o zaštiti klijenta i različite faze supervizanti prolaze od toga da ne znaju, na početku kako počinju raditi do nekih transfera i kontratransfera ...(s1pst)	Transfer i kontratransfer se rade kasnije		

Doista to (situaciju sa supervizije – dopuna istraživačice) nisam riješila, ni dan danas to ne znam...kako riješiti, treba li škola prijaviti komorama jer ona je doktorica znanosti edukacijske rehabilitacije...da. Tako da je to nešto što mi je ostalo jako teško i strah za to dijete u drugom gimnazije, evo doista strah za to dijete, a ja nisam sigurna kako i što napraviti. (s4psr)	Osjećati težinu i strah za korisnika	Transfer i kontratransfer	Relacijska perspektiva
Na primjer, kad pričam o superviziji kad se terapeutu nešto zaigra na klijenta, na nekom erotskom transferu ili svidanje. Tu u suštini, ne mogu reći da podržim, to je sad ono opasno reći da podržim, al u suštini otvorim prostor za to. Podržim ga, otvorim taj prostor, podržim ga u smislu da je to normalno i prirodno, da to ne znači da radimo lošu stvar. Problematično je ako to počnemo eksploatirat. (s2pst)	Otvaranje prostora za erotski transfer		
...što jest i što ja vjerujem u stvari kao supervizor, odnosno ustvari ono što je u mom karakteru, u mojoj osobnosti, ja iz tog dijela komuniciram. (s6pst)	Komunicirati iz osobnosti		

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
Imam najznačajniju supervizoricu... imam dojam da imamo sličan svjetonazor a to je ta transparentnost i da su ljudi ok...Ja osjećam da ona to živi... ali nju baš doživljavam kao osobu od integriteta. (s1pst)	Živjeti transparentno i da su ljudi ok	Briga o integritetu	Relacijska perspektiva
Olakšanje... postoje supervizori koji su tako transparentni i da stvarno žive ono što predaju i što rade meni je to bilo onak ...woooow,, ne da ja želim bit ko ona nego onak...i uvijek ću za nju reći, fakat je super..(smijeh). (s1pst)	Postoje transparentni supervizori		
(Supervizorica je pokazivala da je vedrina važan dio života- dopuna istraživačice).. tako što je bila takva, tako što je takva...Možemo to tako reći...i jedinstvenost, autentičnost , izbor, kako da kažem, negdje svjesnost o sebi... (s5pst i psr)	Pokazivanje kroz bivanje Autentičnost Svjesnost o sebi		
Također je autentičnost pokazivala kroz tu profesionalnu dosljednost . Znači, ona je imala svoj stil, ako što smo svi onda kasnije razvili svoj, koji je nekako bio vrlo, fali mi riječ...dosljedan...(s5psr i pst)	Dosljednost		
Mislim da bi to prepoznali i mislim da bi rekli da sam možda ne bi rekli poštena ali bi možda rekli da se držim nekog poretka , da sam tu vrlo jasna . Ja si to prevedem kao poštena ...Mislim da bi rekli da držim do odnosa, mislim da bi rekli da živim to da su ljudi ok. (s1pst)	Držanje do poretka i jasnoća su poštenje		
Možemo reći šta mi osjećamo i mislimo, to je pošteno od nas ...u tom smislu da budemo iskreni....(s7pst)	Pošteno je reći što osjećamo i mislimo		
...moja pozicija uvijek jasno definirana, ja je uvijek jasno kažem...zbog toga ...moji kolege neki ljudi ono recimo smatraju...da sam hrabra , zato što kažem beskompromisno ono što je i ono što ja mislim ja to kažem...(s14psr)	Hrabro je uvijek reći ono što je		
... ja sam kakva jesam , u ovom što sam ja vama govorila to je nešto što ću ja svakom pokazat, ja ću to i na superviziji pokazat...(s15pst i psr)	Biti kakav jesi i na superviziji		

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
Mislim da bi to prepoznali i mislim da bi rekli da sam možda ne bi rekli poštena ali bi možda rekli da se držim nekog poretka, da sam tu vrlo jasna. Ja si to prevedem kao poštena ...Mislim da bi rekli da držim do odnosa , mislim da bi rekli da živim to da su ljudi ok. (s1pst)	Držanje do odnosa Poštenje	Svjesnost o sebi	Refleksivna svjesnost selfa
Mislim da bi (moji supervizanti za moje poimanje o životu – dopuna istraživačice) rekli da sam transparentna . (s1pst)	Transparentnost		
Pa kažu da sam dosta odnosan, da sam dosta prisutan ...u tom smislu, da se dosta bavim tom relacijskom...(s2pst)	Prisutnost		
Šta bi rekli (supervizanti i kolege – dopuna istraživačice)? Vjerojatno bi u prosjeku rekli da mi je jako stalo do supervizije i da sam odgovorna i, meni obično ljudi kažu da sam strukturirana , šta i nije baš točno ali nije ni netočno... (s3psr)	Ljubav prema superviziji Odgovornost Strukturiranost		
...mislim da bi me opisali kao osobu...koja,...ima i životnog i profesionalnog iskustva, akumuliranog znanja i i hrabrosti recimo sve to tako i reć, eto. Mislim da ...me tako doživljavaju, zapravo takve su mi bile povratne informacije, nije da ja to sad fantaziram...(s14psr)	Životno i profesionalno iskustvo, akumulirano znanje, hrabrost		
Pokazujem (svoj svjetonazor) kroz ovu fizičku dimenziju, znači sa svojim stavom, držanjem, pogledom, kontaktom ... (s5pst i psr)	Stav, držanje, pogled, kontakt		
Možda bi (moji supervizanti o meni – dopuna istraživačice) znali sigurno...ovaj dio o tjelesnosti , ...sigurno bi znali ovo da život nije lagan , ... (s6pst)	Tjelesnost Život nije lagan		
Jako mi je to teško reć, to bi stvarno morali njih pitat...i ustvari sigurno bi tu bilo jako mnogo projekcija . (s6pst)	Projekcije		
Mislim da (supervizanti- dopuna istraživačice) neki dio možda o meni znaju, ne ovih privatnih informacija koliko možda baš točno ovo kako ja vidim i doživljavam ljude (s7pst)	Viđenje i doživljavanje drugih ljudi		
Mislim da bi ti (moji supervizanti) rekli da se sa mnom može pričat o puno različitih stvari , da se može dotaknuti, da se ne libim razgovarati o njima.(s7pst) ... otvorenost ...(s13pst i psr)	Otvorenost za pričanje o različitim stvarima		

...meni je istinski stalo do ljudi, tražim njihovu dobrobit, želim da njihov život bude bolji i ako ja to mogu učiniti, doista ću to učiniti, neću štediti sebe, svoju energiju, svoj komoditet a...dati ću se ljudima, oni na to imaju pravo, u profesionalnom kontekstu apsolutno a i u privatnom naravno.(s9psr)	Ljubav prema ljudima, traženje dobrobiti, želja da drugi imaju bolji život, ne šteti energiju, daje se ljudima	Svjesnost o sebi	Refleksivna svjesnost selfa
I mislim da bi rekli da imam poštovanje, podrške i prema klijentima i prema supervizantima. (s7pst)	Podrška za klijente i supervizante		
Ne mislim da sam nešto drugačija. Naravno svi živimo različitim životima, ali mislim da imam dosta sličnosti sa nekima od njih. (supervizorima – dopuna istraživačice). Da, mislim da dosta toga zajedničkog dijelimo. (s8pst) Čudno je da mi se baš nađu supervizanti koji imaju slični svjetonazor kao i ja, ja ne mogu to objasniti...(s15pst i psr)	Sličnosti s drugima Slični svjetonazor		
...mislim da bi me mogli opisati kao nekog tko ...uvažava i poštuje druge ljude ...tolerantan, smiren,... zainteresiran...ima znanje...topao... prisutan...(s13pst i psr)	Poštovanje drugih, tolerancija, smirenost, zainteresiranost, znanje, toplina, prisutnost		
..dakle svaka stvar koju kažem, koju govorim, mislim da je obojena sa mojim svjetonazorom.(s9psr)	Sve što se govori, obojeno je svjetonazorom		
Pa evo, sad kad govorim, ja možda malo copy paste-am njega (svog supervizora – dopuna istraživačice)... mislim, ne radim to namjerno, shvaćaš...(s2pst)	Aha doživljaj o učenju po modelu od svog supervizora	Osvještavanje svjetonazora kroz dijalog	
Imam osjećaj da dobrim dijelom, da je moguće, vidiš tek sad o tome razmišljam, da je moguće da ustvari od načina stila rada... da ustvari sigurno vide neke svjetonazore...da, da... sad klik, klik, klik, klik...(s6pst)	Aha doživljaj da supervizanti kroz stil rada vide svjetonazor		
(Moj supervizor – dopuna istraživačice) ima sličan svjetonazor sad si me ponukala, nisam nikad o tome razmišljala i kad sam mogla birati supervizore, onda sam uvijek birala nekog tko mi odgovara temperamentu.(s8psr)	Manjak razmišljanja o svjetonazoru do sad		
Opa, joj super su ti pitanja (s1pst)	Super pitanja		
Da, da, točno...sad ste me prisvjestili...(s15pst i psr)	Trenutno osvještavanje		

Pa ja mislim da čovjek ni jednu stvar ne bi trebao i ne može raditi izvan svog svjetonazora. (s9psr)	Ne treba se i ne može se raditi izvan svjetonazora	Osvještavanje svjetonazora kroz dijalog	Refleksivna svjesnost selfa

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
Psiholozi su izrazito, po meni, dakle svjetonazorski vrlo različiti (s3psr)	Psiholozi su svjetonazorski vrlo različiti	Svjesnost o supervizorima i kolegama	Refleksivna svjesnost selfa
Od kolega psihologa koji su u pomagačkim zanimanjima se ne razlikujem, od onih koji su izvan pomagačkih zanimanja od njih se razlikujem to su znanstvenici, ali ne svi znanstvenici, dio znanstvenika. Svrstavam se u te humanističke vrijednosti ... više polazem značaja na društvo i na odnose ... Nekako mi se čini da oni (znanstvenici – dopuna istraživačice) imaju više tu jednu individualističku perspektivu . (s3psr)	Psiholozi u pomagačkim zanimanjima imaju humanističke vrijednosti Društvo i odnosi su značajni Znanstvenici imaju individualističku perspektivu		
Mislim da svako od nas tako nekako drugačije živi svoj svjetonazor , u smislu što im je važno, na šta u nekom trenutku stavljaju naglasak ...mislim da je to različito...iako, kad bi sjeli i pričali , mislim da te razlike ne bi bile jako velike . (s7pst)	Drugačije živimo svjetonazor Razgovorom se razlike u svjetonazoru smanjuju		
Rekla bi da je (moj supervizor– dopuna istraživačice) osoba koja vjeruje da ljudi imaju i više kapaciteta nego što misle, da mogu više nego što misle, da su odnosi značajni i da tuga govori o ljubavi . (s7pst)	Ljudi imaju kapacitet Odnosi su značajni Tuga govori o ljubavi		
Pa prije sam se tako (različito od svojih kolega supervizora – dopuna istraživačice) više osjećao, sad se manje osjećam... mislim da se više ne razlikujem nešto . (s2pst) Ne mislim da sam od supervizora različita , mislim...sigurno u nekim detaljima ali ne mislim da sam bitno različita. (s3psr) Mislim čak na širi krug...ovaj krug ljudi...ili kao supervizore ili psihosocijalnog rada ili supervizore psihoterapijske, ljude koje ja znam smo u sličnom svjetonazoru ...(s7pst)	Supervizori se ne razlikuju Supervizori imaju sličan svjetonazor		

Mislim da nekako svi mi koji smo izabrali ova zanimanja imamo neki konac zajedničkog svjetonazora. (s5pst i psr) Da, mislim da dosta toga zajedničkog dijelimo. (s8pst) On (supervizor – dopuna istraživačice) je vrlo sličan meni, mojem svjetonazoru...(s10psr) ...na kraju priče da lakše je sa sebi sličnima ...u svakom slučaju lakše je kad imamo slična nekako razmišljanja o nekim stvarima, to uopće nije upitno...(s11psr)	Zajednički svjetonazor Lakše je kad imamo slična razmišljanja	Svjesnost o supervizorima i kolegama	Refleksivna svjesnost selfa
Mislim da oni (kolege supervizori – dopuna istraživačice) mogu procijeniti, da jednostavno i kroz tu edukaciju supervizije koju smo prolazili zajedno evo...da su tu neke...dobili slike. (s4psr)	Kroz edukaciju supervizije dobijemo slike jedni o drugima		
Ja znam jako dobro kolegice i kolege psihoterapeute koji se ponašaju se kao da su psihoanalitičari pa onda samo...slušaju, neće se pokazati. Ja tak ne mislim, znate, ja stojim iza sebe i mislim da se ne moram skrivati...(s15pst i psr)	Kolege koji se ne pokazuju		
...mnogi kolege u pomagačkim strukama isto ne poštuju ljude, ne znaju pristupiti onima kod kojih im se njihovo ponašanje ne sviđa...(s9psr)	Mnogi kolege pomagači ne poštuju ljude		

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
Pa znaš što, prije sam možda bio bolji u superviziji, pa sad...možda sam se više trudio pa sam dobivao bolje feedback -ove, sad se manje trudim pa...(smijeh). (s2pst)	Više truda bolji feedback	Svjesnost o utjecaju terapeuta, učitelja i supervizora	Refleksivna svjesnost selfa
Sigurno (je supervizorica imala značajan utjecaj na mene – dopuna istraživačice), i ne samo supervizor nego recimo i terapeutkinja s kojom sam počeo raditi. (s6pst) ... utjecala je na mene kao supervizora definitivno i ...ona mi je ...bila ... prvi ...supervizor, ...svi smo bili impresionirani s njom i s njenim načinom rada, pa i ja isto...(s11psr)	Značajan utjecaj supervizora i terapeuta		
Mislim da je lijepo kad možeš utjecat kad si recimo psihoterapeut ili kad možeš utjecat da ljudi žive taj život onako ispunjeno i sretno ...ne generalno sretno al sretno...baš je to jedna lijepa stvar. (s1pst)	Lijepo je utjecati na ljude Psihoterapeuti mogu utjecati da ljudi žive ispunjeno i sretno		
Kako zapravo ja kao učitelj i supervizor , to je isto važno, kako zapravo imam priliku ovaj... utjecat na razvoj nekih ljudi al ono iz nekakve pozicije što je dobro za njih onak...lijepo mi je to..(s1pst)	Učitelj i supervizor imaju priliku utjecati na razvoj ljudi		
...znala je prepoznati osjećaje, uvijek je izražavala podršku, bila je blaga, dakle nije imala tu strogoću i krutost koji neki supervizori imaju...uvijek je gledala kontekst i razvojnu poziciju dakle mene kao supervizora...znala da u nekom trenutku ja još ne mogu neke stvari prepoznati i dobro napraviti i na to je reagirala sa ohrabrenjem, sa nježnošću, nije dakle sjekla... taj jedan odnos koji je imala prema nama je odavao tu njezinu dobrotu, njezinu namjeru da nama bude dobro...da stoji uz nas dok se mi kao supervizori razvijamo...definitivno je imala unutarnje vrijednosti koje je prenosila na nas...(s9psr)	Prenošenje unutarnjih vrijednosti		

PRILOG 10. KORIŠTENJE SVJETONAZORA – Tablice s izjavama, kodovima, pojmovima i kategorijama

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
...to je bila jedna meka konfrontacija . (s10psr)	Meko konfrontiranje	Prilagođavanje potrebama supervizanata	Profesionalna primjena vlastitog komunikacijskog stila
...onda ja znam tu prekinuti ,... ili pokušavam na blagi način to reći, na način da probam nekak' osobu osvjestit' kak' bi se sama osjećala da je ona na drugom mjestu, na drugačiji način...tak da evo, u svakom slučaju taj je svjetonazor prisutan, ne, to je činjenica.(s11psr)	Prekidanje Osvještavanje osobe		
...zapravo ja koristim svoj svjetonazor ako želim nešto normalizirati ...u smislu ako supervizant zbog svog svjetonazora se osjeća u nekom zastoju , zakočen ili nešto, pa ako ja podijelim svoj svjetonazor sa njim mogu to normalizirat u smislu... podržati ...(s1pst)	Normaliziranje i podržavanje supervizanta u zastoju		
Evo, to mi je jako važno, čuti sve pa s jednom rečenicom, pet rečenica, koliko odluče, uvijek ih pitam (supervizante- dopuna istraživačice) što ste čuli od kolege, kolegice koja je iznosila svoj problem, to mi je jako važno. (s4psr)	Pitati supervizante što su čuli	Postavljanje pitanja	
Isto tako da mi je jako važno saslušati njih kada govore i jako mi je važno čuti sve ... supervizante , da kažu o toj temi o kojoj se govori...(s4psr)	Važno je čuti sve supervizante	Slušanje	
Konkretno bi rekla. (s10psr)	Konkretnan govor	Jasno izražavanje	
Nekad direktno kažem: „Probaj ovo“, i u superviziji, kao i u terapiji, ali opet pazeći. (s12pst i psr)	Direktan govor		
...to je jedina stvar koju sam mu rekla... u smislu... problematiziranja toga da...kud ide i što će to stvorit tamo kud ide...dakle, to je bilo dosta otvoreno ...(s9psr)	Otvoreno problematiziranje		

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
Supervizor je odgovoran za sav proces ...ak se tu nešto loše desi u nekom trenutku da je on dužan ipak intervenirati . (s11psr)	Odgovornost za proces i intervencije	Proširivanje profesionalnih i osobnih kompetencija	Etičko ponašanje
(Potreban je- dopuna istraživačice) ...lični neki rast i iskustvo... iskustvo životno, profesionalno, rad na sebi, kritičko preispitivanje i poštivanje u biti s kim smo, šta smo...(s12pst i psr)	Rast, životno i profesionalno iskustvo, rad na sebi, kritičko preispitivanje		
Kada radim sa ljudima koji su profesionalci , onda nekako više dijelim svoje svjetonazore, kada dođe naravno za to prilika i prigoda, jer znam da će to onda utjecati na njihovo promišljanje ... (s5pst i psr)	Dijeljenje s profesionalcima utječe na promišljanje		
...U samom supervizijskom procesu je to uvijek bilo korektno ... mislim da u samom procesu ...da se zapravo svi jako, jako drže te ispravnosti ...da jako promišljaju kada i što ono baš svoje osobno, iznijeti...(s9psr)	Biti korektan, držati se ispravnosti, jako promišljati		
Rekla bih da sam kako sam zrelija i sa više iskustva u ovom profesionalnom životu, da nekako sam slobodnija u podjeli svjetonazora nego možda ranije kad sam bila mlađa...(s5pst i psr)	Profesionalna zrelost i iskustvo	Razvijanje osobne i profesionalne zrelosti	
...rekla bih da sam kako sam zrelija i sa više iskustva u ovom profesionalnom životu, da nekako sam slobodnija u podjeli svjetonazora nego možda ranije kad sam bila mlađa...(s5pst i psr) Zrelost i više iskustva omogućuju slobodnije dijeljenje svjetonazora			
Na neki način se mogu povezati lakše ali ustvari stručnost mi je bitna...stručnost koja je dobro integrirana u osobnost , gdje ustvari postoji zrelost i stručnost u ukupnom luku, to mi je ono vrh...to mi je super...(s6pst)	Zrelost i stručnost dobro integrirani u osobnost		
Recimo, ja sada radim sa ukrajinskim psiholozima ali ja pazim šta dijelim...ja pazim šta ću im i kad reći , ono što im sad kažem o nekim temama, o životu, o ne znam budućnosti, o sadašnjosti, ja im nisam mogla ni htjela ni smjela reći prije godinu dana...(s12pst i psr)	Paziti što i kada reći	Brižnost	
...u individualnoj superviziji gdje sam radila s kolegicom...ono baš joj je teško bilo...baš je u nekakvoj krizi bila ...i gdje sam ja...imala potrebe ...više je ohrabriti i ... dati te vjere da može...(s13pst i psr)	Ohrabrivanje i davanje vjere		

Kad... rade neke stvari ili se ponašaju na specifičan neki način koji je težak ili ne vide druge ljude ili manipuliraju na neki način... zadržim razumijevanje, pokažem neko suosjećanje za to da „aha, i oni dolaze s nekog mjesta gdje pokušavaju nešto“ i gdje kao ako probamo razumjet, ako probamo pokazat, ako ostanemo sa sobom i budemo tu neka podrška ...(s7pst)	Zadržavanje razumijevanja, pokazivanje suosjećanja, biti podrška	Brižnost	Etičko ponašanje
(Koristila sam svoj svjetonazor-dopuna istraživačice) tako da sam dozirano davala neke spoznaje . (s12pst i psr)	Dozirano davati neke spoznaje		
Nisam im htjela reći da nema brzog povratka nazad, da nema brzog kraja ratovima, boli, da će se sve bit destruirano, da institucije propadnu poslije ratova. (s12pst i psr)	Ne reći		
...tamo gdje mislim da bi moglo dovesti do štete za osobu, da bi osoba možda mogla bit povrijeđena.. posramljena , da bi mogla početi dvojiti oko nečeg što inače ona misli, kakvo uvjerenje ima, dakle tu smo bili vrlo oprezni ...(s9psr)	Oprez kod mogućeg povrjeđivanja i posramljivanja		

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
Znaš ono, rugaju mu se što ide u crkvu i tako. Recimo meni je uvijek važno staviti njih u stranu, pogledat prema njihovoj potrebi i želji da budu religiozni, iako ja nisam religiozan. (s2pst)	Gledati želje i potrebe drugih	Poštovanje	Etičko ponašanje
Ima terapeuta ...koji često spominju Boga ili religiju ili važnost molitve i tako dalje...Ja pokušavam onda njih pustiti , pokušavam to podržati , ono zadržim svoju ovu ateističku aureolu, nju ne pokazujem ...nego sam tu i podržavam... empatiziram s njima...(s2pst)	Puštanje Podrška Zadržavanje i ne pokazivanje Prisutnost Empatija		
...dajem drugima prostor slobode , za različitost (s2pst)	Dati drugima prostor slobode		
...zapravo najviše implementiram u superviziju svoje svjetonazore poštovanja i prema drugim ljudima ..(s1pst)	Implementiranje poštovanja prema drugim ljudima		
Zapravo... poštujem supervizanta kao osobu sa njegovim dilemama, pitanjima ...poštujem njegove kapacitete da promišlja o tome...(s3psr)	Poštovati dileme, pitanja i kapacitete supervizanta		
...u svrhu da ispoštujemo ... ravnopravno naše različitosti , da ih uvažimo , evo u tom smislu, u tu svrhu (koristim svjetonazor-dopuna istraživačice)...(s10psr)	Ispoštivati i ravnopravno uvažiti različitosti		
Ja svoj svjetonazor da su ljudi ok, koristim kroz to da u supervizantu probudim znatiželju ...(s1pst)	Supervizantu probuditi znatiželju	Osnaživanje	
...to je opet stvar ...nekakve prosudbe naše kao supervizora da bi možda bilo dobro potaknut neke članove grupe da...je korisno to za to, možda nije loše izreći neke takve stvari ...(s11psr)	Potaknuti članove grupe Izreći neke stvari		
Dajem ljudima to pravo...da idu svojim putem , da isprobaju nešto, da se ne boje ...(s2pst)	Ići svojim putem Isprobavati Ne bojati se		
Recimo samo da vjerujem da je najjače, najmoćnije , najvažnije ono do čeg ćemo sami doći i iz toga...ja volim da supervizant isto dođe do toga. (s13pst i psr)	Najmoćnije je ono do čega dolazimo sami		

Ako netko želi ić' u crkvu i to je njegova praksa ,i ako ga to umiruje onda je to odlično ...za mene je to „bullshit“. Ali ako ljudi to žele, ako to njima donosi mir, ono na razini metafore ja to gledam, a to je njihova metafora, to je njihova, nešto im to donosi, onda to treba podržat . (s2pst)	Podržavanje crkvene prakse drugih	Zaštita integriteta supervizanta	Etičko ponašanje
Čak i u biti kad su među kolegama, ima ljudi koji jednostavno ne vole govorit o sebi , privatnim stvarima i to je ok , i ja to naglasim na prvom susretu...da ak se neko s tim dobro ne osjeća, niti nije cilj toga,...ali ako i veli, ako mu je to potreba evo, slobodno može reći. (s11psr)	Prihvatanje onih koji ne vole govoriti o sebi		
Pa koristim ih u svakom slučaju da one vrijednosti koje su za mene važne, a koje sam već spomenuo, znači...na neki način uvijek imam u glavi, u pozadini svoje priče profesionalne, da pazim na druge , da se trudim da čuvam ono kaj je moje da čuvam, da se nitko loše ne osjeća i da spriječim ako neko prijeđe nekakvu granicu nekakve priče koja prelazi u neko vrijeđanje ili zlo prema drugima ili netoleranciju i nepoštivanje prema drugima . (s11psr)	Paziti na druge Da se drugi ne osjećaju loše Sprječavati prelaženje granica i nepoštivanje drugih		
... pazim koliko ću dati , baš iz onog razloga da ne ometem ljude u njihovim procesima ...(s5pst i psr)	Paziti koliko dati da se ne ometu procesi		
...jedino čega se mogu sjetit je mog vlastitog opreza kao supervizora da nešto što bi moglo stvoriti dvojbe, što bi moglo dati drugačije mišljenje od onog kojeg možda supervizant ima, što bi ga moglo odvest na...na... u neko drugo uvjerenje ...da smo se toga zapravo uvijek čuvali...(s9psr)	Oprez supervizora da ne odvede supervizanta u drugo uvjerenje		

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
(Koristim – dopuna istraživačice) fizičku komponentu, budući da je to meni neki važan aspekt ja ono, usmjeren sam na somatsku varijantu...tu pokušavan uključiti onda tu fizičku komponentu, znači uvjerenje da fizička komponenta, tijelo ne laže ono što se kaže. (s2pst)	Usmjerenost na korištenje fizičke dimenzije Tijelo ne laže	Fizička dimenzija	Proširenje supervizije s dimenzijama svjetonazora
Pa najviše ...društvena, tjelesna , to tu negdje...(s6pst)	Najviše tjelesna		
...nešto manje tjelesnu...fizičku dimenziju..onak' generalno...kao da kroz superviziju jako puno radimo na osvještavanju te tjelesne dimenzije...Možda najmanje tjelesnu ...(s1pst) ...rekla bih ...da rjeđe vidim možda ove fizičke ...(s13pst i psr)	Rjeđe i manje se pokazuje u superviziji		
... tjelesna samo ako je tema, dakle tu može bit ne znam, razvoj romantičnog odnosa između recimo socijalnog radnika i korisnika...to su vrlo rijetko ali ok dopušteno je...dakle, to može bit supervizijsko pitanje, legitimno supervizijsko pitanje ...rijetko...eventualno možda tjelesni dodir (s9psr)	Tjelesno je rijetko supervizijsko pitanje		
...a društvenu dimenziju (upotrebljavamo – dopuna istraživačice) negdje usmjerenost na njih međusobno, da su si tu dalje da paze na sebe...(s5pst i psr)	Upotrebljavamo kroz usmjerenost na druge	Društvena dimenzija	
...česta je osobna razina, rekla bi da je to najčešće , ...a drugo bi bilo ono ovaj socijalna razina, društvene te relacije ...(s14psr) Mislim da je najčešća ova osobna dimenzija (kod supervizanata – dopuna istraživačice)...Pa onda društvena ... (s4psr) Osobna i društvena dimenzija su jako prisutne (s3psr)	Socijalna razina i društvena relacija je druga najčešća dimenzija Društvena dimenzija je jako prisutna kod supervizanata		

Pa prvenstveno je društvena dimenzija nekako tema (na superviziji- dopuna istraživačice)...što misle o ljudima, kako ih razumiju, kako se ophode sa njima...(s9psr)	Društvena dimenzija je tema supervizije	Društvena dimenzija	Proširenje supervizije s dimenzijama svjetonazora
... osobnu dimenziju sam upotrijebila u smislu te moje prisutnosti i čvrstoće za vrijeme toga procesa koji je bio jako težak...(s5pst i psr)	Upotrebljavamo ju kroz prisutnost i čvrstoću	Osobna dimenzija	
... česta je osobna razina, rekla bi da je to najčešće, ...a drugo bi bilo ono ovaj socijalna razina, društvene te relacije...(s14psr) Osobna i društvena dimenzija su jako prisutne (s3psr) Mislim da je najčešća ova osobna dimenzija (kod supervizanata – dopuna istraživačice) ...Pa onda društvena... (s4psr)	Česta i jako prisutna kod supervizanata		
... kad govore (supervizanti – dopuna istraživačice) o ...svojim korisnicima ...zapravo često su tu neke ili univerzalne ili neke osobne vrijednosti...(s13pst i psr)	Kad supervizanti govore o korisnicima		
Pa prvenstveno je društvena dimenzija nekako tema (na superviziji- dopuna istraživačice)... onda osobna ...iznose što se njima događa u određenim situacijama, u komunikaciji, u odnosu s drugim ljudima...(s9psr)	Tema na superviziji		
Osobna i društvena dimenzija su jako prisutne (s3psr)	Jako prisutna		
...jako rijetko ono univerzalno ...to je možda jednom bilo, dva puta...se dogodilo...(s14psr) Ne idem u onu univerzalnu kako ste to nazvali, duhovnu... ne, ne, ne dijelim s njima recimo, rijetko dijelim sa klijentima i supervizantima ideju o mojim duhovno-religioznim uvjerenjima, to je moja stvar. (s2pst)	Rijetko se dijeli	Univerzalna dimenzija	

... najmanje (supervizanti pokazuju-dopuna istraživačice) onu univerzalnu dimenziju ovu duhovnu. (s6pst)	Najmanje se pokazuje	Univerzalna dimenzija	Proširenje supervizije s dimenzijama svjetonazora
...dogodi se da recimo ljudi, ako je pitanje nekako bolna tema, ako je pitanje neka patnja, doživljaj smrti ili nešto...tu recimo može kao pristup biti dodir sa religijskim vjerovanjem supervizanta , naravno uz njegovo dopuštenje...da u tom smjeru malo to razvijamo...ali to su rijetke situacije, to je rijetko ...(s9psr)	Dodir sa religijskim je rijedak		
... koliko se sjećam, da smo imale jedan veliki dio jedne supervizije posvećen toj kolegici i praštanju od nje...baš na supervizijskoj grupi ... tako da sam tu negdje upotrijebila znači univerzalnu dimenziju ...u smislu negdje širenja te perspektive da nismo mi samo negdje ta fizička bića nego da postoji još nešto iznad, izvan (s5pst i psr)	Upotrebljava se u superviziji Postoji još nešto izvan i iznad		
Da, unutra (univerzalna dimenzija-dopuna istraživačice), utkana je u ove sve ...sve stvari... (s9psr)	Univerzalno je utkano u sve		
... kad govore (supervizanti – dopuna istraživačice) o ...svojim korisnicima ...zapravo često su tu neke ili univerzalne ili neke osobne vrijednosti ...(s13pst i psr)	Kad supervizanti govore o korisnicima, tu su univerzalne vrijednosti		

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
Ja svoj svjetonazor da su ljudi ok , koristim kroz to da u supervizantu probudim znatiželju. (s1pst)	Ljudi su ok	Povjerenje u ljude	Humanistička perspektiva
...prihvaćanje neke različitosti i pokušaj razumijevanja da, iako ljudi možda rade ... stvari koje su nama teške ili nisu po našim standardima ... ne mora biti da zapravo to rade svjesno i namjerno . (s7pst)	Ljudi ne rade teške stvari svjesno i namjerno		
...jer je to susret čovjeka s čovjekom , na prvom mjestu. (s9psr)	Susret čovjeka s čovjekom		
Nema čovjeka s kojim se nisam , barem u jednoj točki, mogla povezati . (s10psr)	Povezivanje sa svakim čovjekom		
...nekada ljudi mogu bit dobri , da nas ljubav može daleko dogurat u tom smislu, ako probamo razumjeti stanje na tom mjestu. (s7pst)	Ljudi mogu biti dobri Ljubav		
(Vjerujem – dopuna istraživačice) i to da se ljudi mogu promijeniti i voljna sam to preispitat ako naravno to se pokaže da ne...ali mislim da je važno da damo šansu . (s7pst)	Dati šansu		
... pomagači, ljudi koji se bave ljudima .. (s9psr).	Pomagači su ljudi koji se bave ljudima		
...i ja (supervizor -dopuna istraivačice) mogu isto onda kao čovjek nešto svjedočiti svoje ...(s12pst i psr)	Supervizor svjedoči svoje kao čovjek		
...dali bi možda mogli opet ili na drugačiji način vidjeti di smo mi sa tim i kako razgovarati o tome. (s11psr)	Gledanje na drugačiji način	Poticanje na nove mogućnosti	
osnažiti dijete da bira pozitivna ponašanja, a ne ta negativna ponašanja...nije smak svijeta ako su se roditelji razveli nego treba birati neki svoj put kvalitetniji, da ne bude isti kao roditeljev...(s4psr)	Birati svoj put		
...ja bih pokušala onda tu supervizanta uključiti u ovu situaciju za koju ja vidim da je problem osobi, klijentu, a ovaj...skrenuti pažnju na te nedostatke i ono lošu situaciju u kojima se nalazi klijent. (s14psr)	Skretanje pažnju na klijentovu lošu situaciju	Sagledavanje šireg životnog konteksta	
...Da je život težak ...to je baza mog rada (s6pst)	Život je težak kao baza rada		

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
Rekla bi kroz trideset godina rada, kao socijalni radnik sa ljudima, da svakako intuitivno osjećam da stremim točki... gdje nema čovjeka s kojim se nisam, barem u jednoj točki, mogla povezati . (s10psr)	Stremiti povezivanju	Povezivanje i bliskost	Relacijska usmjerenost
...ako se možemo i zagrliti (supervizor i ja-dopuna istraživačice),...meni je to jako važna stvar... kao i psihoterapeuta da si izabereš (da si izabereš i supervizora-dopuna istraživačice)...(s15pst i psr)	Moći se zagrliti		
...(najznačajniji supervizor-dopuna istraživačice) ima više topline . (s3psr)	Više topline		
...načelno mislim da supervizorima njihov svjetonazor pomaže ... da se ljudi zajednički povezuju...(s10psr)	Supervizorima svjetonazor pomaže u povezivanju ljudi		
...(nisu brinuli-dopuna istraživačice)...ni o odnosu , ni o supervizantu....To nije bio supervizijski odnos , to je bilo više...nekako vođenje...sa usmjeravanjem.(s5pst i psr)	Nebriga o odnosu nije supervizijski odnos		
...mislim da je njima bitan proces supervizijski i da su oni u tome vrhunski, a meni je recimo bitan upravo taj odnos .(s8psr)	Bitan je odnos		
...ja znam supervizore koji to kao vrhunski rade ali nisam osjetila kod njih tu toplinu , nisam osjetila to da si prihvaćen ...nisam ono...oni su to odradili, ti si imao neku korist od te supervizije ali....(s8psr)	Toplina, prihvaćanje		
... nama je dakle često puta jedini alat ...naš odnos sa našim korisnicima ...dakle, često puta nemaš ništa drugo...jasno, u profesionalnom dijelu tu su metode...a u ovom osobnom dijelu to je što od nas kao osobe ide prema drugoj osobi, jer je to susret čovjeka s čovjekom, na prvom mjestu...(s9psr)	Odnos s korisnicima jedini alat		
...meni je najljepše kada sa mnom radi netko tko ima slične svjetonazore kao ja (smijeh) prema svemu ovome. (s5pst i psr)	Preferiranje sličnih supervizora		
Meni osobno ...smeta kada mi netko previše dijeli svoje svjetonazore, tako da ja preferiram supervizore koji su sličniji meni, koji će biti diskretniji i koji će prepoznati kada da, a kada ne...(s5pst i psr)			

Kaže se da treba svako izabrat sebi supervizora i to je jako važno... i sad da se baš upustite s nekim supervizorom gdje znate da ima čisto drugačije svjetonazore, možda ne bi ... išlo...(s8psr) Meni je problematično kada se moj svjetonazor kosi sa svjetonazorom supervizanta. Meni je onda teško...(s10psr)	Drugačiji svjetonazori ne bi išli Problematično je i teško kad se svjetonazori kose	Podudaranje svjetonazora	Relacijska usmjerenost

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
Ponekad (su koristili svoj svjetonazor – dopuna istraživačice) kroz taj self disclosure, znači da podjele nešto svoje ...ako je to potrebno. (s1pst) ...ja neku svoju istinu, situaciju , svjetonazor dijelim dajući slobodu ljudima.(s12pst i psr)	Podijeliti nešto svoje, istinu, situaciju	Samootkrivanje	Relacijska usmjerenost
Ja sad kao supervizor znači kad sam u supervizijskoj grupi mogu govoriti o nekim svojim strahovima, nedoumicama itd...(s8psr)	Strahovi i nedoumice		
...kada radim s ljudima koji su profesionalci , onda nekako više dijelim svoje svjetonazore, kada dođe naravno za to prilika i prigoda, jer znam da će to onda utjecati na njihovo promišljanje , možda na promjenu nekih njihovih svjetonazora... samo promišljanje to je isto već jako, jako puno.(s5pst i psr)	Utječe na promišljanje profesionalaca	Dijeljenje iskustva	
...u jednoj superviziji sam govorila o laži i preporučila sam Bucaya i rekla sam svoje iskustvo kakva sam bila i kakva sam postala...(s10psr)	Preporučivanje literature Navođenje svojeg iskustva		
...pa onda osjećam taj neki osobni rast i kroz ta dijeljenja iskustava (s4psr)	Osobni rast		

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
Pa ja bih rekla da...da, ovaj...prvo, to nije nešto šta sam ja promislila ...pa sad ja znam šta koristim...(s12pst i psr)	Nedostatak promišljanja o temi	Manjak svjesnosti	Svjesnost
...primjenjujem...Mislim, ja svakako nisam toga svjesna u tom času...(s3psr)	Nedostatak svjesnosti		
... mislim, razmišljam i u superviziji je moguće da ono, uostalom u grupnoj superviziji to i radimo kad pozovemo druge supervizante da svako nešto reflektira ...svako zapravo ide iz svog svjetonazora...(s12pst i psr)	Razmišljanje o mogućnosti da sve ide iz svjetonazora		
... izdvojiti mi je sad jako teško ...(s6pst) Mislim teško je sad...ja ne mogu reći, odakle meni... iz kojih iskustava je izrastao moj svjetonazor , on je, meni se čini oduvijek...(s2pst)	Teško je izdvojiti Iz kojih iskustava je izrastao svjetonazor		
Suzdržavam se ...držim je u zagradi, ne spominjem to uvjerenje ...(s2pst)	Suzdržava se, Ne spominje uvjerenje	Svjesno korištenje svjetonazora	
Recimo to iskustvo djeteta razvedenih roditelja, to sam recimo više puta iskoristila . (s4psr) Rado ga koristim ...zato šta, sad u ovoj fazi života, sam svjesna koliko je to moje iskustvo važno i za druge s kojima radim. (s5pst i psr)	Korištenje vlastitog iskustva		
...ali sad ono malo bolje kad razmislim , možda ću radije koristiti grupu nego sebe (s13pst i psr)	Sad kad malo bolje razmislim	Osvještavanje kroz dijalog	
...evo sad razmišljam, da je to možda dio mog svjetonazora, da ja ne volim da meni neko ono sad iz svog ono govori šta je ok, evo...to, evo sad sam to nekako osvijestila ...(s13pst i psr) Mislim da da, mislim da si ti dobro „ubrala“... sad si me ti osvijestila ...(s8psr) Pa utjecala su (životna iskustva – dopuna istraživačice)... sad sam dobio još više jasnoća ...o tome...mislim da nekako ono prirodno sad kroz sve što sam prošao, ja sad imam, sad ću imat pedeset tri godine...skup svih iskustava ...učenja...sigurno je utjecalo...(s6pst)	Osvještavanje u sada i ovdje		

PRILOG 11. RAZVOJ SVJETONAZORA – Tablice s izjavama, kodovima, pojmovima i kategorijama

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
...općenito supervizijska iskustva su zapravo snažno utjecala na (moje-dopuna istraživačice) promišljanje . (s1pst)	Snažni utjecaj supervizije na promišljanje	Uzajamni utjecaj supervizije, edukacije i svjetonazora	Međudjelovanje životnog i profesionalnog iskustva
... edukacija gestalt i ova supervizija... donijela mi je neke druge vrijednosti . Kad je riječ o superviziji recimo ta edukacija je mene onako, ja bih rekla da me osnažila u ovom profesionalnom dijelu, nekako mi donijela više sigurnosti u ...u ono što radim i kako radim ...i mislim da je to naravno utjecalo i na ove moje vrijednosti koliko ja mislim da je moguće činiti promjene.(s13pst i psr)	Edukacije donose druge vrijednosti Edukacija iz supervizije donosi sigurnost i utječe na vrijednosti		
To je sve nekako isprepleteno, ja ne mogu reći šta je tu sad bilo starije...kada sam ...krenula u edukaciju iz supervizije , to je meni bilo ono kao da sam našla lijek . Meni je to tako djelovalo ta edukacija iz supervizije, dala mi je potvrdu ...da su moja vjerovanja , moji stavovi ...dobri, da su ok, da ima smisla, ...dvojbe koje sam imala da je u redu imati te dvojbe, da ne moram imati odgovore na sva pitanja ...(s14psr)	Edukacija iz supervizije kao lijek Potvrda stavova i vjerovanja U redu je imati dvojbe Ne moramo imati odgovore na sva pitanja		
Pa mogu reći samo da je moja osobna (moj osobni sadržaj i iskustvo – dopuna istraživačice) utjecala na superviziju, i supervizija na moja osobna(moj osobni sadržaj i iskustvo – dopuna istraživačice) , evo to je. I sve ono kaj smo mi učili...da supervizija otvori isto neke drugačije vidike i drugačije razmišljanje, al isto tak i naravno da moj svjetonazor utječe na superviziju pa onda to se preklapa jedno s drugim u svakom smislu ...(s11psr) ...kažem isprepleteno je , ja to više ne mogu razdvojiti. (s14psr)	Supervizija otvara drukčije vidike Svjetonazor utječe na superviziju Preklapa se u svakom smislu		
...da ne počnem govorit o tome koliko zapravo je moj život utjecao i na moja razmišljanja ...i učitelji su sigurno utjecali (s15pst i psr)	Život utječe na razmišljanja	Povezanost životnog iskustva,	

...pogotovo kad me nešto iznenadi ...kad nešto očekujem da će bit nekako...onda bude drugačije...da, takva iskustva su dosta utjecajna , onda ono staneš i kao šta sad? ...i iskustva koja su intenzitetom snažna ili nešto... (s3psr)	Iznenadna i intenzivna snažna iskustva su važna, utjecajna	supervizije i svjetonazora	Međudjelovanje životnog i profesionalnog iskustva
odnosno morao sam puno toga odbaciti što mi je transgeneracijski ... (s2pst)	Odbacivanje transgeneracijskog	Povezanost životnog iskustva, supervizije i svjetonazora	
...prvo, mislim da moje životno iskustvo je sasvim sigurno utjecalo i na... na način kako vodiš superviziju , kako pristupaš uopće superviziji... (s8psr)	Životno iskustvo utječe na superviziju	supervizije i svjetonazora	
...Rekla bih da su moja životna iskustva postojala, ali da sam ih u superviziji do te mjere osvijestila, kao da mi se sve nalijepilo na pravo mjesto, sve je sjelo na svoje mjesto ...kao neka vrsta puzzle... (s10psr)	Sve je sjelo na svoje mjesto		
...mislim da su ...imali utjecaj i ljudi koji su bili moji supervizori po putu i koji jesu... (s7pst) ...i učitelji su sigurno utjecali (s15pst i psr)	Utjecaj učitelja i supervizora	Uloga supervizora	
Ne znam dal izazivaju takvu mudrost supervizori ...ali kad nađete nekog starijeg kao što sam ja, bilo bi red reć da izaziva mudrost . (s15pst i psr)	Stariji supervizor izaziva mudrost		

Izjave	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
...sada, nakon ovih iskustava kroz koje sam prošla, puno slobodnija , puno sam samouvjerenija u smislu da više vjerujem sama sebi i da se nekako mogu pustiti u sve šta god dođe. (s5pst i psr)	Veći osjećaj slobode Veća samouvjerenost Prepuštanje	Osobna dobit	Osobna i profesionalna integracija
...i samopodršku i ... puno tih unutarnjih resursa ... gubitak straha , po meni je najvažniji...(s5pst i psr)	Samopodrška Puno unutarnjih resursa Gubitak straha		
...dosta mi je to povezano jedno s drugim u smislu...mislim da se moj svjetonazor značajno promijenio ... i mijenja se... pod utjecajem supervizora i u tom nekom smislu učitelja i...razmjene.(s7pst)	Značajna promjena svjetonazora		
...možeš ljudima više i ponuditi nego kad si mlad supervizor koji je pun nekih strahova i tako dalje, mislim...ležernije sada... nego jednostavno idem na superviziju onako nekako opuštenije , ...nego što je to bilo na početku ...kad znam što me čeka na superviziji, što mogu ponuditi i takva sam, kakva sam , razumiješ? (s8psr)	Više za ponuditi drugima Opuštenije Prihvatanje sebe		
...svaka ta supervizija nova mi je kao jedan lijepi izazov ...(s8psr)	Lijepi izazov	Profesionalna dobit	
... lakše ... procijeniš ono što ljudima treba.(s8psr)	Lakše procjenjivanje		
...ispravno raditi profesiju je poznavati je... znati teoriju , znati je primijeniti kroz određene pristupe, kroz metode , kroz tehlike ...a imam metodu i tehniku i ja ću je napraviti na svoj način ...iz mog svjetonazora, iz mene kao osobe...(s9psr)	Ispravno raditi profesiju Znanje o teoriji, primjeni, metodama, tehnikama Raditi na svoj način		
...ne znam dal' izazivaju takvu mudrost supervizori...ali kad nađete nekog starijeg kao što sam ja, bilo bi red reć' da izaziva... mudrost (smijeh) (s15pst i psr)	Mudrost		
..imam metodu i tehniku i ja ću je napraviti na svoj način ... iz mog svjetonazora , iz mene kao osobe...postoji jedan... profesionalni svjetonazor ...to je skup onoga što čini profesiju...(s9psr)	Napraviti na svoj način iz svog svjetonazora Profesionalni svjetonazor		

